
Učební texty

pro vedoucí a instruktory

kolektivů mladých hasičů

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska

**Studijní materiál pro přípravu vedoucích a instruktorů
kolektivů mladých hasičů k získání kvalifikace III. a II. stupně**

**Kolektiv autorů SH ČMS
2008**

Úvod

V roce milénia se našemu sdružení podařilo díky obrovské iniciativě Milana Novotného vydat „první“ Učební texty pro instruktory a vedoucí kolektivů mladých hasičů. Byly vytvořeny na základě nepředstavitelného úsilí autora samotného i jeho kolegů.

Je smutnou hříčkou osudu, že Milan Novotný opustil tento svět dříve, než mohl své znalosti, zkušenosti a dovednosti předat nám ostatním v dalších publikacích a textech. Úcta a vděčnost, kterou mu chci vyjádřit prostřednictvím těchto pár řádků, je nepopsatelná. Děkuji a vzpomínám.

Publikace, která se vám dostává do rukou, je volným pokračováním textů výše zmíněných. Přináší základní přehled vědomostní skladby pro vedoucí a instruktory kolektivů mladých hasičů SH ČMS.

Filířem k tvorbě těchto modernizovaných učebních textů byla samozřejmě publikace původní z roku 2000. V jednotlivých kapitolách došlo k aktualizaci potřebných dat, některé kapitoly byly nahrazeny, jiné doplněny.

Učební texty neobsahují samy o sobě komplexní sbírku dat potřebných pro činnost vedoucího či instruktora. Jsou však zásadním pojítkem mezi jednotlivými učebními materiály, které jsou nezbytné ke globální vzdělanosti odpovědného vedoucího a instruktora kolektivů mládeže SH ČMS.

Lidská snaha je pouze abstraktní pojem, s pomocí kterého se kolektiv autorů snažil vytvořit sice amatérské dílo, ovšem s profesionální aspirací.

Mé poděkování patří zejména Katce Orgonikové, která má z nás všech lví podíl na tom, že tyto učební texty spatřily světlo světa, a pak také vám všem, kteří je držíte v rukou. Vaše práce byla impulsem k tomu, že jsou potřebné. Byly tvořeny pro vás s dobrou vírou, že si v nich každý najdete aspoň malý kousek z toho, co je pro vaši práci prospěšné.

*Příjemné chvíle s novou publikací vám přeje
Monika Homolková–Němečková*

Obsah

1. Historie boje s ohněm	7
2. Historie hasičského mládí	8
3. Stanovy SH ČMS	11
4. Statut odborných rad	13
5. Statut vyznamenání	15
6. Stejnokrojový předpis	17
7. Směrnice činnosti s kolektivy mladých hasičů	19
8. Směrnice letní školy instruktorů	25
9. Hasičské minimum vedoucího	27
10. Cvičební řád	31
11. Námety k celoroční činnosti kolektivů mladých hasičů	37
12. Hra Plamen	39
13. Činnost dorostu	41
14. Vzdělávací systém mládeže SH ČMS	43
15. Práce s dětmi předškolního věku	45
16. Pedagogika	49
17. Psychologie	53
18. Zdravověda	67
19. Bezpečnost při činnostech s dětmi	77
20. Nebojte se topografie	99
21. Ohně a ohniště	109
22. Zásady pobytu v přírodě	113
23. Uzlování	119
24. Stručně o táborech	121
25. Divadlo a scénky	125
26. O dětské tvořivosti	127
27. Vycházky a výlety	131
28. Základní dokumentace	133
29. Kroniky	135
30. Právní minimum	137
31. Základy hospodaření	141
32. O nezbytnosti ekologie	145
33. Pojednání o závislosti na drogách	147
34. Aby to fungovalo	149
35. Slovník cizích slov a pojmů	153

Nezbytné studijní materiály, které doplňují tyto texty:

Směrnice pro celoroční činnost kolektivů mladých hasičů, SH ČMS, aktuální verze

Směrnice pro celoroční činnost dorostu SH ČMS, SH ČMS, aktuální verze

Soubor předpisů SH ČMS, aktuální verze

Malý průvodce plněním odznaků odborností, SH ČMS, 2009

Malý rádce mladého hasiče, SH ČMS, 2000

Tábory a jiné zotavovací akce, NIDM, aktuální verze

Kolektiv autorů:

Kateřina Orgoníková, Monika Homolková–Němečková, Milan Klígl, Miroslava Halašová, Jan Muška, Šárka Čerňáková, Jiří Požár, Josef Orgoník, Antonín Maděra, Martina Crháková, Jitka Fabianová, Dana Vilímková, Eva Vilímková

V textech jsou použity formulace a výňatky z veřejně dostupných materiálů.

1. Historie boje s ohněm

Za tisíce let existence lidstva se člověk naučil oheň zakládat i ovládat. Přesto se mu však někdy vymkl z rukou a často došlo, ale i dosud dochází, k požárům.

Proto také i v dávné historii nalézáme první stopy organizovaného boje proti požárům v Egyptě, Asýrii, Babylóně. Ve starém Řecku byla dokonce zkonstruována první stříkačka věhlasným matematikem Ktésibem (3. stol. př. n. l.).

První protipožární opatření ve starém Římě pocházela z roku 21 př. n. l. Asi 600 vycvičených otroků pro boj s ohněm nestačilo. Proto císař Augustus zřídil bezpečnostní oddíl v počtu 7000 mužů. Výzbroj byla jednoduchá – uniforma, přilba, žebříky, bourací náčiní, vědra na vodu, metly, stříkačky (šlo pravděpodobně o jednoválcové pumpy). V čele útvaru stál prefectus collegii, jehož postavení bylo odpovídající dnešní funkci velitele.

V dalších stoletích vývoj požární ochrany zaostával. Šlechta bydlela na hradech a zámcích a neměla zájem na vývoji a ochraně vesnic a středověkých měst. Hasební zásady byly značně primitivní. Jednotlivé cechy měly za povinnost dodat při požárech určité množství nářadí a osob. Majitelé koní museli dávat spřežení na odvoz vody, požárních žebříků a ostatního nářadí.

Podle hasičského řádu z roku 1611 dostal vozka, který přivezl vodu k ohni jako první, tři kopy míšeňských. Druhému v pořadí se vyplácela polovina a třetímu jedna kopa míšeňských. Pilným hasičům se podávalo na posilněnou a pro povzbuzení pivo za obecní groš. Účty v obecních kronikách se vedly takto: za sud piva při ohni vypitý – 1 kopa 30 grošů; nebo: za čtyři konve piva k ohni vzatých 18 grošů.

Řemeslníkům se v 16. století přísně přikazovalo, aby v případě požáru „ihned všeho díla nechali a k ohni spěchali“, „kteří by pak koli z řemeslníků, mistrů či čeládka nešli, pokuty dá mistr 1 kopa míšeňských, čeledín tejdén v šatlavě odsedí...“.

Za starých dob se velice přísně trestalo rabování při ohních. Podívejme se do letopisů... „ulévati oheň a překážet mu, aby nešel dále“ – o to se odedávna měli snažit všichni,

kteří přišli k ohni. Ale ne vždy se dodržovaly hasičské řády a tak, ač neměli, přicházeli někteří k požárům s prázdnýma rukama nebo „jen ze zelvy“ a někdo „vyšel hasit s tím oumyslem, že pokrade“. Takovýto „zlodějský hasič“ jak ho nazývali, zpravidla býval i za sebemenší krádež „potrestán na hrdle“. A protože tehdy šlo všechno rychle, hned na místě dostal poberta, co mu patřilo – hodili ho do ohně.

Aby se krádežím předešlo, zakazoval se přístup k požáru cizincům a neznámým osobám, a litomyšlský řád z roku 1554 hrozil trestem i tomu, „kdo by přiběhl s mošnou či pytlem hasit“.

V požárních řádech čteme, kolik řemeslníků, kolik žebříků, džberů na vodu apod. musel každý cech dodat k požárům. Za nedodržení byly přísné postihy.

V 19. století se v našich zemích objevily první pokusy se zakládáním sborů dobrovolných hasičů. V roce 1864 tak vznikl první český hasičský sbor ve Velvarech. Po roce 1864 vznikají další dobrovolné hasičské sbory v Roudnici, Nepomuku, Kutné Hoře, Plaňanech a Táboře. Přijetím a schválením stanov těchto sborů začíná organizovaná činnost hasičstva v českých zemích.

Z historie našich sborů, kronik, obrazového materiálu se můžeme dobře informovat o tom, jak se vyvíjela požární technika. Řada původních stříkaček, hasičského nářadí a jiného velmi cenného materiálu je pečlivě uschována například v Hasičském muzeu v Příbramsku u Havlíčkova Brodu. Řadu exponátů vlastní i některé hasičské sbory na různých místech naší republiky. Cena těchto strojů a výzbroje se nedá dobře vyčíslit penězi. Hasičská technika se v našich zemích vyvíjela pomalu. Teprve v 18. a 19. století se objevily první nepatrné krůčky pro zlepšení požárních zásahů.

Podívejme se na některé typy techniky z 18. až 20. století

Doprava vody na požářiště bývala v minulosti vždy velice obtížná a zdoluhavá. V průběhu 18. století byly do českých zemí dováženy účelové koňské povozy jako požární vozničky pro dopravu 200 až 400 l vody. Byly převážně francouzských a německých typů. Jako jedna z prvních v Čechách byla v roce 1750 vyrobena voznička jednoduché konstrukce pro dopravu vody a několika džberů. Požární voznička byla určena k dopravě vody, zejména z městských kašen a studní. Konstrukce a uspořádání vozu již umožňovaly dopravu většího množství vody (zpravidla v několika sudech), ale i opěracích žebříků, trhacích háků, tlumic, džberů, jednopístové ruční stříkačky s otočnou proudnicí a potřebného množství obsluhy.

Přeprava vody, obsluhy a hasičského nářadí se řídila přísnými pravidly. „Výprava hasičstva má k požářišti jíti nejkratší cestou a sice ostrým klusem, nikdy cvaem, poněvadž tento poslednější chod, pozůstávající z řady skoků, koně dlouho nevydrží a zbytečně se uženou.“

Pražská obec předala v roce 1884 sboru parní stříkačku od smíchovské firmy R. A. Smekal – první vyrobenou v Čechách. Parní stříkačky byly při svém vzniku považovány za stříkačky budoucnosti.

K vytápění a k výrobě páry potřebovaly nejméně 20 mi-

nut, jejich zásah přicházel většinou pozdě. Z hlediska hasební taktiky bývaly v boji s požárem platnější v obraně (zabránění rozšíření požáru), než v útoku (likvidace vlastního ohně). Převozný vysouvací žebřík umožňoval výstup a provádění zásahů do maximální výšky 18 metrů. Nástavba byla umístěna na otočné věži, zajišťované v pracovní poloze třecí převodovou brzdou. Konstrukce otočné věže byla vybavena dvěma ručními navijáky pro vyložení žebříkové sady a její vysouvání. Třídílná žebříková sada dřevěné konstrukce s kovovým vyztužením měla bezpečnostní zajišťovací západky. Podvozek byl upraven pro manipulaci na malém prostoru, přední náprava odpérována, zadní bržděna převodovou šlapkovou brzdou. Dřevěná kola s kovovou obručí byla ve 20. letech nahrazena koly s pryžovou obručí. Zařízení se dopravovalo na místo zásahu koňským potahem nebo požárními tahači. V roce 1926 dostala Praha první požární automobil, tak postupně z vozového parku pražského hasičstva vymizely koňské potahy.

V dalších letech až do okupace Československa v březnu 1939 nedošlo ve vývoji požární techniky k žádným podstatnějším změnám. V převážné části republiky přijížděla k požárům stále ještě hasičská vozidla tažená koňmi.

2. Historie hasičského mládí

Počátky práce s mládeží u dobrovolných hasičů v minulém století (do roku 1918)

Na rozhraní století začínají vznikat v hasičských sborech jinošské hasičské čety. Ale již mnoho desítek let před tím došlo k prvému pokusu o organizování mladých. Ve věstníku zemské ústřední hasičské jednoty království Českého publikoval své příspěvky Zdeněk Koutek. Ten velmi podrobně popsal záslušnou činnost sedleckého (Sedlec u Kutné Hory) faráře Jana Ceybky, který již v roce 1836 předložil biskupské konsistoři „navedení, jak si má počínati mládež při ohni“.

V hasičském kalendáři z roku 1905 byly uvedeny zásady k zakládání a činnosti jinošských družin dobrovolných hasičských sborů. I přes snahy některých sborů a iniciativních jednotlivců nedocházelo k širšímu rozvoji jinošských skupin. Ačkoli byla v českém hasičstvu řada učitelů, nebyl zpracován ucelený systém výchovy a výcviku a nebyl ani vytvářen potřebný tlak na sbory k zakládání mládežnických kolektivů. Zemská ústřední hasičská jednota již v roce 1902 schválila návrh učitele z České Třebové J. B. Hubálka „o zřízení jinošských skupin“. Tento dokument měl název „Pravidla, dle nichž lze zřizovati a spravovati jinošské družiny při sborech hasičských“. Obsahovala doporučení, že přijímat do družin lze chlapce od 15 let se svolením otce a současně byla zaměřena na mravní a národní výchovu, teoretický a praktický výcvik. Tento návrh se v praxi příliš neujal.

V roce 1912 se zemská ústřední jednota znovu vrací k iniciativě J. B. Hubálka a vydává brožuru „Jinošské družiny při sborech dobrovolných hasičů“. V této příručce se projevuje vliv anglického skautingu. Tedy nejen hasičská odbornost, ale i sport, kultura, poznávání vlasti, průmyslu a zemědělství. Přijímání byli chlapci ve věku od 14 do 17 let s povolením otce. Součástí praktického výcviku bylo cvičení s krátkým žebříkem, obsluha čtyřkolové stříkačky, stříkaček džberových, puntových a berlovek, požárních hydrantů, výcvik s hadicemi a první pomoc. Je možné konstatovat, že v minulém století a na začátku 20. století byly v naší zemi položeny základy práce s mladými v hasičských sborech.

Práce s mládeží v období Československé republiky (1918–1938)

Po první světové válce zůstala situace obdobná jako před ní. V roce 1923 pracovalo u 4 415 českých sborů pouze 44 jinošských družin se 424 členy. Opět se objevují stesky na nedostatek mladých členů. J. Procházka, náčelník dorostu karlínské župy, seznamuje v Hasičských rozhledech v roce 1932 se systémem práce dorostu ve své župě v článku „Výcvik a výchova hasičského dorostu“. Obsah byl obdobný Hubálkově metodice z roku 1912. Na počátku 30. let se vytvářely žákovské odbory čs. hasičstva, které podléhaly schválení okresnímu školnímu výboru.

Od roku 1934 je patrný určitý rozvoj družin dětí a dorostu, neboť je v té době kladen důraz na brannou výchovu vzhledem k vývoji v sousedním Německu. Časopis Hasičské rozhledy uveřejňuje v jednotlivých číslech „hodiny zatímního programu výcviku dorostu“, který se však již nepodařilo zpracovat v program stálý. Byl rozdělen na věkové kategorie 6–14 let a 14–17 let. Byla rozvíjena pořadová příprava, tělesná a branná výchova, hasičská a samaritánská výchova, rekreace a bylo vytyčováno mravní heslo týdne.

Mládí v dobrovolných hasičských sborech v období fašistické okupace (1939–1945)

Situace ve vzniklém Protektorátu Čechy a Morava se dotkla i samotné činnosti hasičstva.

Dne 31. 3. 1939 vláda nařídila, že všechny spolky musí hlásit, že chtějí nadále vyvíjet svoji činnost, jinak že zanikají. 15. května 1939 oznámilo ministerstvo vnitra, že povolenou složkou v Protektorátu se stává Svaz českého hasičstva v Čechách a na Moravě se sídlem v Praze. V letech 1939–1944 byla vydána řada nařízení, která různým způsobem upravovala a omezovala činnost hasičských sborů. Péče o dorost však nezaostávala. V roce 1939 vyšla příručka pro vedoucí hasičského dorostu. Příručka přinesla organizační řád odborů dorostu a žactva dobrovolných hasičských sborů. Vliv podmínek, ve kterých se nacházelo české hasičstvo v době okupace, se přirozeně projevil na poklesu počtu členů žákovských a dorosteneckých družstev.

Hasičský dorost v letech 1945–1990

10. 6. 1945 zasedala v Praze Zemská hasičská jednota. Obsahem jejího jednání bylo přijetí úkolů obnovy hasičstva v Čechách a na Moravě. Zvolen byl i zpravodaj pro dorost a žactvo.

V roce 1945 byla zvolena dorostová komise. Ta své úkoly charakterizovala takto: vykonat všechny administrativní práce související s činností dorostu, zpracovat cvičební a služební řád dorostu, jednotný výcvikový program, zavést jednotný kroj, zabezpečit nábor dorostu a vycvičit dostatečný počet jejich vedoucích.

V následujícím období, konkrétně od roku 1946, byly hasičské sbory vyzývány k tomu, aby získávaly mládež na ško-

lách. Po dohodě s řediteli škol organizovaly návštěvy školních dětí v hasičských zbrojnicích, organizovaly veřejná hasičská cvičení a při této příležitosti nábory mladé členy. Bylo zdůrazňováno, že Svaz české mládeže má své skupiny téměř v každé obci a že ve spolupráci s nimi je možné provádět výchovu mladých mužů a dívek ve prospěch hasičské myšlenky a cílů. V roce 1948 existovalo v obcích a městech Československé republiky 14 300 hasičských sborů se 328 914 členy. Ústředím čs. hasičstva byly vydávány měsíční programy zaměstnávání dorostu. Zahrnovaly jak odborný výcvik a teorii, tělesná a pořadová cvičení, tak i občanskou výchovu, kulturní činnost, pořádání výletů apod.

V dubnu roku 1949 došlo ke sloučení národních svazů mládeže a byla vytvořena jednotná celostátní organizace mládeže – Československý svaz mládeže. Vznikla i jednotná dětská organizace – Pionýrská organizace. Byla vytvořena širší platforma spolupráce hasičských jednot i vyšších hasičských orgánů s organizacemi ČSM, Pionýrské organizace a jejich orgány. V 50. letech dochází postupně k rozvoji dětských a dorosteneckých hasičských kolektivů, zejména pak pionýrských oddílů. V těch jednotách, kde byly ustaveny pionýrské oddíly, byla soustředěna pozornost na činnost kroužků požární ochrany na školách.

18. 1. 1952 předal ministr vnitra Václav Nosek nejvyšším představitelům čs. hasičstva dekret, kterým byla hasičská organizace prohlášena za dobrovolnou organizaci celostátního významu.

V roce 1952 se konala 1. celostátní konference Čs. hasičstva. Po celostátní konferenci byla vyhlášena soutěž pro mládež. Jejím obsahem byl požární útok bez vody pro mládež do 12 let, pro mládež nad 12 let pak s vodou. Pro obě kategorie běh na 60 m a požárnícká teorie. Tato soutěž trvala s různými obměnami až do roku 1971. V některých místech přetrvala i několik let po vzniku hry Plamen.

V roce 1953 došlo ke změně názvu organizace. Dosaďovaný název Svaz československých hasičů byl změněn na Československý svaz požární ochrany.

V roce 1956 měl ČSPO 549 177 členů, z toho 68 766 žen, počet hasičských jednot činil 15 780. Kroužků požární ochrany při školách a Pionýrské organizaci bylo 4736, v nich působilo asi 25 000 chlapců a 5400 děvčat.

Dne 25. 5. 1957 rozhodlo předsednictvo ÚV ČSPO zřídit při škole v Bílých Poličanech 1. běh letního tábora mladých požárníků. Zúčastnilo se ho 70 dětí ve věku 11–14 let. Byly zde odevzdány první odznaky „Mladý požárník“. Směrnice pro získání odznak „Mladý požárník“ byly schváleny 8. 6. 1957. Pro získání odznaku bylo třeba splnit sedm podmínek.

V roce 1957 proběhlo v Bílých Poličanech první celostátní školení vedoucích mládeže.

V roce 1958 vychází „Program činnosti zájmových kroužků požární ochrany – 1. část“.

Od roku 1959 je zaváděn do činnosti kroužků mladých požárníků výchovný systém Pionýrské organizace „Co má znát a umět pionýr“. V roce 1960 vychází druhá část „Programu činnosti“. V roce 1959 bylo v 5000 kroužcích po-

žární ochrany organizováno 60 000 dětí, o rok později v 6200 kroužcích takřka 150 000 dětí.

V roce 1968 byla ústředním výborem ČSPO zřízena organizace Mladý požárník ČSPO. Tak téměř po 20 letech došlo k odloučení od jednotné dětské organizace. V oddílech mladých požárníků byly zřízeny dětské kategorie 8–13 let a 13–15 let a dorost ve věku 15–18 let.

V roce 1970 byla organizace Mladý požárník ČSPO opět zrušena a sloučena s Pionýrskou organizací nově ustaveného Socialistického svazu mládeže.

V roce 1972 vzniká celostátní sportovně branná hra PLAMEN. Jejím posláním bylo rozvíjet dětské znalosti, vědomosti a návyky v jednotlivých oblastech specifické činnosti požární ochrany. Hra Plamen prošla za dobu svého trvání celou řadou změn. Od svého založení plnila a plní dodnes svou funkci jednak tím, že motivuje děti k získání odborných dovedností v požárně-technických disciplínách, ale též tím, že se soutěží v celoroční všestranné činnosti kolektivů.

Koncem roku 1989 došlo ke změně politického systému v Československu. V polovině roku 1990 zasedalo v Jesenici u Prahy plénum ÚV SPO ČSR rozšířené o delegáty z okresů a projednalo nový název organizace a další úkoly. Základní organizace se změnilly na Sborny dobrovolných hasičů a Svaz požární ochrany dostal nový název – Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Základní organizace jsou zřizovateli kolektivů mladých hasičů.

Od mladých požárníků k mladým hasičům od roku 1990

V roce 1990–1992 dochází k úbytku kolektivů a členů z různých důvodů. Vznik nových organizací dětí, rušení krajských výborů a funkcí tajemníků pro mládež, zpřísnila se evidence členů a zavedly se členské průkazy. V rámci změn, které přinesly Stanovy SH ČMS schválila republiková konference vedoucích mládeže Statut hnutí mládeže, jako základní dokument pro práci s mládeží v dalším období. Od 1. 9. 1991 platí nový stejnojmenný předpis a symbolika hnutí včetně deseti nových specializací MP a odznaku Připraven k požární ochraně. Podle statutu hnutí mládeže byly zvoleny odborové rady, které začaly samostatně pracovat podle schváleného plánu práce a rozpočtu. Činnost ORM se mnohde zužuje jen na zajištění soutěží. Svědčí o tom výsledek v zajišťování letní činnosti, vydávání členských průkazů a organizování další činnosti.

V roce 1995 se konala konference mládeže, na které se dohodl další postup v činnosti práce s mládeží zejména v oblasti odborné přípravy vedoucích, úpravy směrnic pro činnost dětí a mládeže, úpravy věkových kategorií v soutěžích. Byla navržena úprava Stanov SH ČMS pro úsek činnosti s mládeží pro jednání 1. řádného sjezdu SH ČMS.

Málokterá společenská či zájmová organizace může u nás vykázat nejen svou dlouhou historii a současně i stálou péči o svůj dorost. Těžko dnes může někdo spočítat, kolik mladých chlapců a děvčat patřilo mezi členy hasičských sborů, k jejich dorostu a žactvu.

3. Stanovy Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (výňatek)

Stanovy jsou základním dokumentem sdružení. Každý ze členů sdružení by měl znát alespoň nejdůležitější ustanovení tohoto dokumentu. Proto hned na začátku Učebních textů uvádíme některé výňatky z tohoto důležitého dokumentu.

Stanovy Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska ve znění přijatém III. řádným sjezdem, konaným ve dnech 2. a 3. července 2005 v Klatovech (výňatky)

Čl. 1 Název, sídlo a právní podstata

- 3) SH ČMS je občanským sdružením (...), které působí na úseku požární ochrany ve smyslu zákona o požární ochraně.
- 4) SH ČMS je pokračovatelem organizací hasičstva, které dříve působily na území Čech, Moravy a Slezska (...). Jako sdružení vzniklo – v souladu s Ústavou ČR a zákonem – dne 9. 4. 1991 (...) jako projev vůle tisíců hasičů v souladu s právem svobodně se sdružovat.
- 5) SH ČMS je právnickou osobou. Jeho statutárním orgánem je výkonný výbor SH ČMS, za který jedná starosta SH ČMS nebo některý z náměstků starosty SH ČMS (...).

Čl. 2 Cíl a základní podmínky činnosti

- 1) Cílem činnosti SH ČMS je spolupůsobit při vytváření podmínek k účinné ochraně života a zdraví občanů a majetku před požáry a při poskytování pomoci při živelních pohromách a jiných událostech, při nichž je v nebezpečí život, zdraví nebo majetek (dále jen „mimořádné události“).
- 2) K plnění cíle své činnosti SH ČMS zejména
 - a) má a dále vytváří
 - aa) svou členskou základnu a vnitřní organizaci (orgány a organizační jednotky),
 - ab) své věcné (materiálně technické a finanční) zabezpečení
 - b) spolupracuje, zpravidla na základě smluv,
 - ba) s obcemi a orgány státní správy, působícími na úseku požární ochrany,
 - bb) s veřejností a právníky a fyzickými osobami, zvláště uvedenými v čl. 4.

Čl. 3 Podstata, předmět a hlavní okruhy (zaměření) činnosti

- 1) Činnost SH ČMS je vymezena Ústavou a zákony ČR a těmito stanovami.
- 3) SH ČMS v souladu s cílem své činnosti a v rámci základních podmínek této činnosti pomáhá veřejnosti, zejména obcím, státním orgánům, fyzickým a právníkům osobám
 - a) zejména ze svých členů vyhledávat členy zásahových jednotek,
 - b) při předcházení požárům zejména tím, že provádí odbornou přípravu zájemců o získání odborné způ-

- sobilosti v PO, školení zaměstnanců, zpracování dokumentace PO, vyvíjí preventivně-výchovnou činnost mezi občany a mládeží,
- c) při likvidaci požárů a jiných mimořádných událostí, při nichž sdružení, jeho orgány, organizační jednotky a členové zejména spolu s prostředky, které používají, mohou přispět k záchraně života, zdraví nebo majetku, za tímto účelem se zvláště podílí na odborné přípravě členů, velitelů, strojníků a dalších specialistů jednotek požární ochrany, na ustavování jednotek, provádí údržbu, opravy technických prostředků a objektů PO včetně vodních zdrojů,
 - e) při působení na mládež, na její výchovu k dodržování zásad požární bezpečnosti a na jejím získávání pro aktivní členství i práci.

Čl. 4. Součinnost s jinými osobami

- 1) SH ČMS – v zájmu plnění cíle své činnosti – spolupracuje
 - a) s jinými občanskými sdruženími, zejména působícími na úseku požární ochrany (...),
 - b) se zahraničními, zejména hasičskými organizacemi.

Čl. 18 Zásady členství

- 1) Členství v SH ČMS je dobrovolné.
- 2) Členem může být fyzická nebo právnická osoba.
- 3) Řádné členství fyzické osoby v SH ČMS je možné pouze v jednom sboru.
- 4) Členství fyzické osoby vzniká dnem
 - a) přijetí písemné, vlastnoručně podepsané přihlášky, schválené výborem sboru,

- b) ustavující valné hromady sboru, jde-li o osoby na této valné hromadě právě vstupující do sdružení,
- c) udělením čestného členství.

Čl. 19 Vznik řádného členství

- 1) za podmínek uvedených v čl. 18 řádným členem SH ČMS
 - a) hasičem, se stane fyzická osoba starší osmnácti let,
 - b) mladým hasičem se stane fyzická osoba starší šesti let a nedovršující osmnácti let, souhlasí-li s jejím členstvím zákonný zástupce této osoby a kolektiv mladých hasičů, pokud ve sboru působí.
- 2) Člen – mladý hasič se stane členem – hasičem dovršením osmnácti let věku.

Čl. 21 Práva a povinnosti členů – mladých hasičů

- 1) Člen – mladý hasič je oprávněn
 - a) přiměřeně svému věku osobně se podílet na činnosti sdružení, zvláště činnosti kolektivu mladých hasičů; jednání tohoto kolektivu se zúčastňuje s rozhodujícím hlasem,
 - b) být volen do rady kolektivu mladých hasičů,
 - c) nosit stejnokroj,
 - d) být přítomen jednání valné hromady sboru s hlasem poradním.
- 2) Člen – mladý hasič je povinen
 - a) dodržovat stanovy a vnitřní předpisy sdružení,
 - b) přiměřeně svému věku se aktivně podílet na činnosti sboru, popř. kolektivu mladých hasičů,
 - c) usilovat o získání základních odborných znalostí a dovedností,
 - d) chránit majetek sdružení a podílet se na jeho rozvoji.

Čl. 23 Zánik členství

- 1) Řádné členství zaniká
 - a) písemným prohlášením (oznámením) člena, že vystupuje ze sdružení,
 - b) rozhodnutím výboru SDH pro neplacení členských příspěvků,
 - c) vyloučením,
 - d) úmrtím.
- 2) Řádné a mimořádné členství zaniká dnem
 - a) oznámení člena o vystoupení z SDH, jehož je členem,
 - b) vyloučení,
 - d) zániku SH ČMS.
- 3) Vystoupivší nebo vyloučený člen se může znovu stát členem SH ČMS. Orgán, který takového člena přijme, rozhodne též o zápočtu let předchozího členství.

Čl. 48 Ústřední odborné rady

- 1) Ústřední odborné rady (dále jen rady) jsou stálými poradními pracovními (pomocnými, konzultačními, ko-

ordinačními a instrukčně metodickými) orgány SH ČMS, (...).

- 5) Zvláštní postavení má rada mládeže a aktiv Zasloužilých hasičů.
- 6) Podrobnosti stanoví vnitřní předpis sdružení.

Čl. 60 Odborné rady KSH

- 1) Odborné rady KSH jsou stálými poradními (...) orgány KSH s postavením, organizací, působností a pravidly jednání přiměřeně ústředním odborným radám.

Čl. 69 Odborné rady OSH

- 1) Odborné rady OSH jsou stálými poradními (...) orgány OSH s postavením, organizací, působností a pravidly jednání přiměřeně obdobnými ústředním odborným radám.

Čl. 81 Vedoucí kolektivů

Vedoucí kolektivů mladých hasičů a vedoucí zájmových kolektivů, zejména

- a) provádějí rozhodnutí orgánů sboru, které se týkají oboru činnosti kolektivu,
- b) organizují a řídí jeho činnost,
- c) tlumočí zájmy a stanoviska kolektivu na jednáních orgánů sboru.

Čl. 84 Kolektiv mladých hasičů

- 1) V kolektivu mladých hasičů se realizují zájmy mladých hasičů zejména ve vztahu k požární ochraně a k přípravě hasičských činností.
- 2) Kolektiv tvoří mladí hasiči, pokud jejich počet působících ve sboru dosahuje alespoň pěti.
- 3) Kolektiv řídí vedoucí z řad hasičů, který si může určit pomocníky (instruktory) třeba i z řad mladých hasičů, pokud jsou starší patnácti let.
- 4) Při větším počtu mladých hasičů si kolektiv ustavuje radu kolektivů, která se poradním hlasem podílí na rozhodování vedoucího kolektivu.

Znění stanov (...) nabylo platnosti a zároveň účinnosti (...) dnem 3. července 2005

4. Statut odborných rad mládeže

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska

HLAVA I.

Základní a obecná ustanovení

1.1.

Statut odborných rad mládeže Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (dále jen SH ČMS) vychází ze Stanov přijatých III. řádným sjezdem SH ČMS v Klatovech konaným ve dnech 2.–3. července 2005 a registrovaných u MV ČR pod č.j. VS/1–6176/91–R ze dne 26. 9. 2005 a upravuje činnost odborných rad mládeže.

1.2. Úsek mládeže SH ČMS

- Mladí hasiči, jejich vedoucí, okresní odborné rady mládeže (dále jen OORM), krajské odborné rady mládeže (dále jen KORM) a ÚORM tvoří v rámci Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (dále jen „SH ČMS“ nebo „sdružení“) úsek mládeže.
- Výkonné orgány SH ČMS pro potřebu zajištění své vlastní činnosti zřizují kancelář (viz čl. 54, 55 odst. 2, a 62 odst. 2 Stanov), jejíž součástí je i kancelář úseku mládeže.

1.3.

Odborné rady jsou dle stanov SH ČMS stálými poradními pracovními orgány výkonného orgánu, který odbornou radu zřizuje. Z tohoto titulu mají funkci orgánu: pomocného, konsultačního, koordinačního a instrukčně metodického.

1.4. Zvláštní postavení

- Tento předpis stanoví zvláštní postavení odborných rad mládeže, vymezuje souhrn zvláštních oprávnění a povinností svěřených VV SH ČMS odborným radám mládeže (dále jen ORM).
- Zvláštní postavení vychází ze specifčnosti oblasti činnosti úseku mládeže, kterou je mimoškolní výchova dětí a mládeže aplikovaná v přímé práci s dětmi a mládeží a zejména způsob jejího financování.

1.5. Vznik a náplň odborných rad mládeže

- ÚORM tvoří zvolení zástupci krajů, náměstek starosty SH ČMS pro oblast dětí a mládeže a odborný poradce, případně tajemník. Zástupce kraje navrhuje a volí příslušná KORM. ÚORM ze svých členů volí vedoucího, kterého předkládá ke schválení VV SH ČMS. Vedoucí ÚORM může jmenovat odborného poradce s hlasem poradním případně tajemníka. ÚORM realizuje, organizuje a koordinuje činnost na úseku mládeže v republikové působnosti.
- KORM tvoří vedoucí nebo zástupci OORM v příslušném kraji. Zástupce okresu navrhuje a volí příslušná OORM. KORM ze svých členů volí vedoucího KORM, kterého předkládá ke schválení KORM realizuje, organizuje a koordinuje činnost na úseku mládeže v rámci kraje.

V době zpracování knihy byl (zleva) vedoucím Ústřední odborné rady mládeže Jan Muška, náměstkyní starosty pro mládež Ing. Monika Homolková–Němečková a starostou Ing. Karel Richter.

- OORM jsou složeny ze zvolených zástupců vedoucích mládeže v příslušném okrese. OORM ze svých členů volí vedoucího, kterého předkládá se schválení VV OSH. OORM realizuje, organizuje a koordinuje činnost na úseku mládeže v rámci okresu.

HLAVA II.

Souhrn oprávnění a povinností odborných rad mládeže

1.1.

ORM jsou oprávněny v souladu se svou územní působností (republikovou, krajskou, okresní) k:

- tvorbě programů a principů celoroční činnosti mladých hasičů včetně jejich úprav a dodatků (Směrnice hry Plamen a dorostu SH ČMS),
- organizaci a realizaci vzdělávání vedoucích a instruktorů mladých hasičů včetně tvorby metodických pomůcek a studijních textů,
- realizaci výsledků projektů na činnost úseku mládeže SH ČMS z MŠMT ČR.

1.2. ORM mají povinnost:

veškerá rozhodnutí, nařízení a doporučení provedená v rámci oblastí činnosti uvedených v hlavě II., odst. 1.1. tohoto předpisu předkládat prostřednictvím svého zástupce příslušnému výkonnému výboru.

1.3.

Ve zbývajících oblastech činnosti ORM je zachován charakter poradního orgánu včetně vyjádření k návrhům Medaile za zásluhy o výchovu.

5. Statut vyznamenání SH ČMS (výňatek)

I.

Řádní členové Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska v souladu se Stanovami sdružení, zákonnými předpisy a potřebami občanů, obcí i celé společnosti vyvíjejí aktivní činnost zaměřenou na ochranu životů, zdraví a majetku před požáry, jejich následky a před jinými nehodami. Při plnění tohoto svého poslání nasazují vlastní zdraví i život, obětují mnoho ze svého soukromí ve prospěch všech. Za to si zaslouží uznání společnosti, ale také ocenění sdružení.

II.

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska uděluje následující uznání, vyznamenání a tituly:

a) Čestné uznání sboru dobrovolných hasičů, okrsku, OSH – MSH, KSH a SH ČMS

b) Medaile

- Za příkladnou práci
- Za zásluhy
- Medaile sv. Floriána
- Za mimořádné zásluhy
- Za věrnost
- Za zásluhy o výchovu
- Za záchranu života
- Za odvahu a statečnost
- Za mezinárodní spolupráci
- Pamětní medaile

c) Řády

- Řád sv. Floriána
- Záslužný řád českého hasičstva

d) Tituly

- Zasloužilý hasič
- Čestný funkcionář (starosta, velitel ... SDH, okrsku, OSH, KSH, SH ČMS)
- Čestný člen SH ČMS

e) Stuhu k historickému praporu SDH

f) Čestný prapor Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska

h) Stuhu k Čestnému praporu SH ČMS

K bodu a)

Čestné uznání

- uděluje se členům – hasičům a organizačním jednotkám za aktivní činnost
- Čestné uznání OSH–MSH je podmínkou pro udělení medailí Za příkladnou práci a Za zásluhy
- Čestné uznání KSH je podmínkou pro udělení medaile sv. Floriána
- Čestné uznání SH ČMS je podmínkou pro udělení medaile Za mimořádné zásluhy
- návrh na udělení Čestného uznání sboru dobrovolných hasičů projednává výbor SDH
- na návrh SDH uděluje výkonný výbor OSH–MSH, KSH a SH ČMS Čestné uznání
- doba mezi udělováním a počet udělovaných ČU je na rozhodnutí orgánu, který ČU uděluje
- uděluje se i jiným právním subjektům a cizím státním příslušníkům, kteří významnou měrou přispívají k rozvoji činnosti SH ČMS

K bodu b)

Medaile Za věrnost

- uděluje se členům – mladým hasičům a hasičům, kteří příslušný počet let aktivně pracovali
- medaili uděluje okresní (městské) sdružení hasičů na návrh SDH (okrsku, OSH, KSH)
- medaile se uděluje vždy při prvním udělení zpravidla po deseti letech
- dále se udělují jen stužky (za 20, 30, 40, 50, 60, 70 a 80 let)

Medaile Za zásluhy o výchovu

uděluje se členům – hasičům, kteří ve funkcích vedoucích kolektivů mládeže a dorostu nejméně 10 let dosahují příkladných výsledků nebo kteří svou dlouholetou činností zvláště přispěli k rozvoji práce s dětmi a dorostem.

6. Stejnokrojový předpis SH ČMS (výňatek)

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (dále jen SH ČMS) plní specifické úkoly ve smyslu stanov a zákonů, proto podle Stanov používají členové SH ČMS stejnokroj. Pro zajištění jednotného postupu při používání stejnokrojů vydává SH ČMS tento stejnokrojový předpis. Předpis uvádí druhy stejnokrojů a součástky, které k nim patří. Stanoví pravidla pro nošení vyznamenání a určuje postup při opatřování stejnokrojů a jejich součástí.

Stejnokrojem mladých hasičů se rozumí:

- pracovní stejnokroj
- sportovní stejnokroj
- vycházkový stejnokroj

Pracovní stejnokroj pro muže, ženy a mladé hasiče: Bunda PS II, kalhoty PS II, čepice s kšiltem, zimní čepice, odznak na čepici, tričko, opasek ke kalhotám PS II, šle, obuv.

Sportovní stejnokroj pro mladé hasiče a dorostence: Sportovní tepláková nebo šušťáková souprava (jednotná), teplákové nebo šušťákové kalhoty (jednotné), tričko (šedé, s krátkým nebo dlouhým rukávem), obuv (jednotná).

Vycházkový stejnokroj pro muže, ženy a mladé hasiče: sako pánské SH ČMS, sako dámské SH ČMS, kalhoty pánské, kalhoty dámské, sukně dámská, vycházková čepice, klobouk dámský, košile, bundokošile, pilotka, halenka dámská, vázanka, polobotky, lodičky, kozačky...

Stejnokrojový předpis dále stanoví podrobnější popis jednotlivých stejnokrojových součástí.

Symbolika mladých hasičů:

- Označení odbornosti – umísťují se nad sebe, na pravý rukáv saka 5 cm od lokte směrem nahoru. Nejvýše dvě odbornosti vedle sebe.
- Stuzky výkonnostních tříd se umísťují nad pravou kapsu saka ve vzdálenosti 1 cm od švu kapsy a nosí se vždy jen nejvyšší dosažená třída.

- označení kolektivu mladých hasičů se umísťuje se na levý rukáv saka 9 cm pod ramenní šev. Je z vyztužené tkaniny kosočtvercového, kruhového nebo elipsového tvaru, jejíž svislá osa není delší než 3 cm a na níž je vyšit symbol kolektivu (př. sokol, ryba).

Odznaky odbornosti (hasiči)

Na pravé straně nad kapsou se nosí odznaky odbornosti (vždy jen nejvyšší, dosažený) – Hasič I–III, Preventista I–III, Strojník, Vedoucí mládeže I–III, absolvent školy a čestné odznaky – Za příkladnou práci, Za zásluhy, Odznak sv. Floriána, Velitel, rozhodčí a další.

Ostatní odznaky (hasiči)

Na pravé straně na kapse se nosí odznaky výkonnostních tříd, Mistra sportu, zahraniční odznaky odbornosti a výkonnosti apod.

Domovenky a rukávové nášivky

Domovenku s nápisem např. „SDH Řepy“ a nášivku se znakem SH ČMS, případně se znakem obce nosí členové od 14 let. Domovenku s nápisem např. „SDH Velké Opatovice“, označení kolektivu mladých hasičů a znak mladých členů nosí:

- členové od 6 do 14 let
- instruktoři kolektivů mladých hasičů
- vedoucí kolektivů mladých hasičů.

Domovenky se nosí 2 cm pod ramenním švem levého rukávu.

Nášivky se znakem SH ČMS se nosí 9 cm pod švem levého rukávu.

Nášivky se znakem SDH nebo obce se nosí 9 cm pod švem pravého rukávu.

Velikost nášivky by měla být přiměřená a to bez údajů domovenky: její svislá osa maximálně 9 cm a příčná osa maximálně 8 cm. Pro údaje domovenky se může svislá osa prodloužit o 2 cm.

7. Směrnice činnosti s kolektivem mladých hasičů SH ČMS

HLAVA I.

Článek 1. Mladý hasič

1.1.

Mladým hasičem se dle stanov SH ČMS může stát chlapec nebo děvče ve věku od 6 do 18 let, souhlasí-li s jejich členstvím zákonný zástupce a kolektiv mladých hasičů, pokud ve sboru působí. Závaznou podmínkou pro členství je souhlas se stanovami SH ČMS a programem činnosti kolektivu mladých hasičů. Mladý hasič je řádným členem SH ČMS.

V kolektivech mladých hasičů působí i děti předškolního věku, mladší 6 let a svou celoroční činností se připravují na budoucí členství v SH ČMS, tzv. příprava. Seznam těchto dětí do 6 let musí být v evidenci každého OSH (jméno, příjmení, RČ, bydliště). Jako doklad o evidenci dítěte v přípravce se dítěti vydává pouze Příloha k členskému průkazu mladého hasiče, kde se místo čísla členského průkazu uvádí písmeno P a za pomlčku rodné číslo dítěte (P-950606/1111).

1.2. Podmínky pro členství v kolektivu mladých hasičů

- odevzdaná přihláška zájemce s podpisem rodičů,
- rozhodnutí většiny členů kolektivu mladých hasičů, pokud ve sboru působí, jinak rozhodnutí výboru SDH,
- složení slibu ve znění: „Slibuji na svou čest, že budu plnit a ctít zásady a cíle mladých hasičů.“

1.3. Důkazem členství mladých hasičů je:

- registrace v evidenčním listu kolektivu MH vedeným a řádně registrovaným v SDH a na OSH,
- členský průkaz – řádně vyplněný, opatřený fotografií a podpisem mladého hasiče a souhlasem (podpisem) rodičů.

Článek 2. Věkové kategorie mladých hasičů

Děti ve věku do 6 let jsou zařazeny v přípravce a na činnost mladého hasiče se připravují. Tyto děti jsou zapojeny do celoroční činnosti s ohledem na specifickou věkovou kategorii. Konkrétní podmínky a principy zařazení stanoví příslušné okresní odborné rady mládeže.

- Mladí hasiči ve věku od 6 do 11 let jsou zařazeni v kategorii mladší hasiči.
- Mladí hasiči ve věku od 11 do 15 let jsou zařazeni v kategorii starší hasiči.
- Mladí hasiči ve věku od 14 do 18 let se nazývají dorostenci a dorostenky.

Přesné hranice věkových kategorií stanoví Směrnice celoroční činnosti jednotlivých kategorií.

Článek 3. Práva a povinnosti mladých hasičů

3.1. Mladý hasič je oprávněn

- přiměřeně svému věku se podílet na činnosti sdružení, zvláště činnosti kolektivu mladých hasičů; jednání to-

- hoto kolektivu se zúčastňuje s rozhodujícím hlasem,
- být volen a volit do rady kolektivu mladých hasičů,
- nosit stejnokroj,
- po dovršení věku 15 let volit na valné hromadě výbor SDH,
- být přítomen jednání valné hromady sboru.

3.2. Mladý hasič je povinen

- dodržovat stanovy a vnitřní předpisy sdružení,
- přiměřeně svému věku se aktivně podílet na činnosti sboru, popř. kolektivu mladých hasičů,
- usilovat o získání základních odborných znalostí a dovedností,
- chránit majetek sdružení a podílet se na jeho rozvíjení,
- řídit se a respektovat pokyny vedoucího a instruktora.

Článek 4. Disciplinární odpovědnost

4.1. Pokud řádný člen soustavně

- neplní své základní členské povinnosti a pokud nepostačuje domluva či napomenutí při jednání většiny členů kolektivu, může být vyškrtnut,
- hrubě poruší některou základní členskou povinnost nebo svým jednáním poškozují pověst sdružení, může být vyloučen.

4.2.

Vyškrtnutí a vyloučení projedná většina členů kolektivu MH, který je povinen provinivšímu se členu umožnit účast na jednání a rozhodne o něm výbor sboru.

4.3.

Pominou-li důvody, pro které došlo k vyškrtnutí nebo vyloučení, vyškrtnutý nebo vyloučený člen se může znovu ucházet o členství.

Článek 5. Zánik členství

- vlastním rozhodnutím mladého hasiče,
- vyloučením na základě rozhodnutí většiny členů kolek-

- tivu MH pokud ve sboru působí, jinak rozhodnutím výboru SDH,
c) úmrtím mladého hasiče.

Článek 6. Cíle při práci s mladými hasiči a zásady mladých hasičů

6.1. Cíle při práci s mladými hasiči

- seznamovat mladé hasiče s hlavními zásadami požární ochrany a vypěstovat v nich trvalé návyky k požární bezpečnosti,
- vést mladé hasiče k rozšiřování získaných vědomostí mezi ostatní mládež,
- spolupracovat s ostatními mládežnickými sdruženími a organizacemi či výchovnými institucemi,
- vést mladé hasiče k poznávání a ochraně přírody, poznávání sebe a svých kamarádů doma i v zahraničí,
- uceleným systémem školení a vzdělávání vychovávat své mladé hasiče a jejich vedoucí,
- sdružovat podněty pro práci mladých hasičů a zastupovat jejich zájmy.

6.2. Zásady mladých hasičů

- prohlubovat si svoje znalosti a dovednosti v požární ochraně,
- poznávat a chránit přírodu, poznávat historii naší vlasti a historii hasičského hnutí,
- být čestným, ukázněným a kamarádským aktivně pracovat v kolektivu mladých hasičů, spolurozhodovat o jeho činnosti a pomáhat tam, kde je to zapotřebí,
- soustavně pečovat o své zdraví a celoroční systematickou činností zvyšovat svou fyzickou i psychickou kondici, ověřovat ji prostřednictvím soutěží.

HLAVA II. Organizační struktura

Článek 1. Kolektiv mladých hasičů

1.1.

Kolektiv mladých hasičů sboru dobrovolných hasičů tvoří nejméně 5 mladých hasičů ve věku do 18 let, kteří se člení do jednotlivých družstev (v každém SDH působí tedy jen jeden kolektiv).

1.2.

Kolektiv mladých hasičů SDH je členěn na:

- přípravku,
- družstva mladších hasičů s počtem minimálně 9 členů (OORM může udělit výjimku pro celoroční činnost – min. 5 členů),
- družstva starších hasičů s počtem minimálně 9 členů (OORM může udělit výjimku pro celoroční činnost – min. 5 členů),
- družstva dorostu (chlapecká, dívčí) s počtem minimálně 6 členů,
- dorostenci jednotlivci,
- dorostenky jednotlivkyňe.

1.3.

Je-li v SDH ustanoveno pouze jedno družstvo, je považováno za kolektiv. V rámci statistických údajů se v tomto případě uvádí: počet kolektivů 1, počet družstev 1.

HLAVA III. Vedoucí kolektivů a družstev

Článek 1. Vedoucí kolektivu

1.1.

Vedoucím kolektivů mladých hasičů se může stát pouze osoba starší 18 let, právně způsobilá, která splňuje předpoklady pro práci s dětmi a mládeží a je členem SH ČMS.

1.2.

Vedoucí kolektivu provádí rozhodnutí výboru SDH, která se týkají oboru činnosti kolektivu, organizuje a řídí jeho činnost a tlumočí jeho zájmy a stanoviska na jednáních výboru SDH a valných hromadách SDH.

1.3.

Vedoucí kolektivu mladých hasičů je zpravidla členem výboru sboru. Koordinuje činnost vedoucích družstev a instruktorů.

1.4.

Vedoucím kolektivu se stává člen SDH po splnění následujících podmínek:

- schválením výboru SDH,
- získáním požadované kvalifikace minimálně II. st. – vedoucí,
- složením slibu ve znění: „Přijímám povinnosti vedoucího kolektivu mladých hasičů a slibuji, že povedu mladé hasiče k naplnění stanovených zásad a cílů“,
- registrací u OSH respektive OORM.

1.5.

Vedoucí kolektivu má právo:

- vést kolektiv mladých hasičů, podílet se na rozhodování a činnosti tohoto kolektivu, být volen do odborných rad mládeže a za delegáta konferencí vedoucích mladých hasičů,

- b) po získání kvalifikace min. II. st. – vedoucí pořádat a vést tábory mladých hasičů v souladu s právními ustanoveními a předpisy, které se vztahují k pořádání hromadných pobytů dětí a mládeže,
- c) žádat orgány SH ČMS o pomoc při řešení problémů a být přítomen na jednáních, která se týkají kolektivu mladých hasičů.

1.6.

Vedoucí kolektivu je povinen:

- a) dodržovat stanovy SH ČMS, ustanovení zásad činnosti kolektivů mladých členů SH ČMS,
- b) vytvářet předpoklady pro dobrou činnost mladých hasičů a být jim dobrým příkladem,
- c) pečovat o zdravý tělesný a duševní vývoj mladých hasičů,
- d) dodržovat bezpečnostní a mravní předpisy při organizování činnosti,
- e) získávat odpovídající kvalifikaci dle zásad činnosti s kolektivem mladých hasičů SH ČMS a po získání kvalifikace III. st. a II. st. procházet vzdělávacími kurzy (školením), které každoročně organizuje OORM nebo ÚORM s min. frekvencí 1× za 2 roky, I. st. 1× za 3 roky (pravidelnější účast se tímto nevylučuje),
- f) je přímo odpovědný výboru SDH, kterému předkládá ke schválení plán práce kolektivu a družstev mladých hasičů a informuje výbor o jeho plnění.

Článek 2. Vedoucí družstva

2.1.

Vedoucí družstva mladých hasičů se může stát pouze osoba starší 18 let, právně způsobilá, která splňuje předpoklady pro práci s dětmi a mládeží a je členem SH ČMS.

2.2.

Vedoucí družstva se řídí pokyny vedoucího kolektivu a tlumočí zájmy a stanoviska družstva na jednáních rady kolektivu mladých hasičů.

2.3.

Vedoucí družstva mladých hasičů může být členem výboru sboru.

2.4.

Vedoucí družstva se stává člen SDH po splnění následujících podmínek:

- a) schválením výborem SDH,
- b) získáním požadované kvalifikace III. st. – MINIMUM,
- c) složením slibu ve znění: „Přijímám povinnosti vedoucího družstva mladých hasičů a slibuji, že povedu mladé hasiče k naplnění stanovených zásad a cílů“,
- d) oznámením vedoucímu kolektivu,
- e) registrací u OSH respektive u OORM.

2.5.

Vedoucí družstva má právo:

- a) vést družstvo mladých hasičů, podílet se na rozhodování a činnosti kolektivu mladých hasičů, být volen do rady kolektivu mladých hasičů, případně do rady mládeže,
- b) po získání kvalifikace min. II. st. – VEDOUČÍ pořádat a vést tábory mladých hasičů v souladu s právními ustanoveními a předpisy, které se vztahují k pořádání hromadných pobytů dětí a mládeže,
- c) žádat orgány SH ČMS o pomoc při řešení problémů a být přítomen na jednáních, která se týkají družstva mladých hasičů.

2.6.

Vedoucí družstva je povinen:

- a) dodržovat stanovy SH ČMS, ustanovení zásad činnosti kolektivů mladých členů SH ČMS,
- b) vytvářet předpoklady pro dobrou činnost mladých hasičů a být jim dobrým příkladem,
- c) pečovat o zdravý tělesný a duševní vývoj mladých hasičů,
- d) dodržovat bezpečnostní a mravní předpisy při organizování činnosti,
- e) získávat odpovídající kvalifikaci dle zásad činnosti s kolektivem mladých hasičů SH ČMS a po získání kvalifikace III. st. a II. st. procházet vzdělávacími kurzy (školením), které každoročně organizuje OORM nebo ÚORM s min. frekvencí 1× za 2 roky, I. st. 1× za 3 roky (pravidelnější účast se tímto nevylučuje),
- f) je přímo odpovědný vedoucímu kolektivu, kterému předkládá ke konzultaci plán práce družstva mladých hasičů a informuje vedoucího o jeho plnění.

Článek 3. Instruktor

3.1.

Instruktořem se může stát mladý člen ve věku od 15 do 18 let, který se touto činností připravuje pro výkon funkce vedoucího družstva (kolektivu) a splňuje předpoklady pro práci s dětmi a mládeží a je členem SH ČMS.

3.2.

Instruktor se řídí pokyny vedoucího družstva a tlumočí jeho zájmy a stanoviska na jednáních rady kolektivu mladých hasičů.

3.3.

Instruktořem se stává člen SDH po splnění následujících podmínek:

- a) získáním požadované kvalifikace III. st. – MINIMUM,
- b) složením slibu ve znění: „Přijímám povinnosti instruktora mladých hasičů a slibuji, že povedu mladé hasiče k naplňování stanovených zásad a cílů“,
- c) oznámením vedoucímu kolektivu,
- d) registrací u OSH respektive OORM.

3.4.

Instruktor má právo:

- a) být pomocníkem při vedení družstva mladých hasičů, podílet se na rozhodování a činnosti družstva mladých hasičů, být volen do rady kolektivu mladých hasičů,
- b) působit jako instruktor v rámci táborů mladých hasičů,
- c) žádat orgány SH ČMS o pomoc při řešení problémů a být přítomen na jednáních, která se týkají družstva mladých hasičů.

3.5.

Instruktor je povinen:

- a) dodržovat stanovy SH ČMS, ustanovení zásad činnosti kolektivů mladých členů SH ČMS,
- b) vytvářet předpoklady pro dobrou činnost mladých hasičů a být jim dobrým příkladem,
- c) pečovat o zdravý tělesný a duševní vývoj mladých hasičů,
- d) dodržovat bezpečnostní a mravní předpisy při organizování činnosti,
- e) získávat odpovídající kvalifikaci dle zásad činnosti s kolektivy mladých hasičů SH ČMS a po získání kvalifikace III. st. procházet vzdělávacími kurzy (školením), které každoročně organizuje OORM nebo ÚORM s min. frekvencí 1× za 2 roky (pravidelnější účast se tímto nevyklučuje),
- f) je přímo odpovědný vedoucímu družstva, kterému předkládá ke konzultaci plán práce družstva mladých hasičů a informuje vedoucího o jeho plnění.

HLAVA IV.**Článek 1. Zásady přípravy vedoucích a instruktorů mladých hasičů****1.1.**

Vedoucí a instruktoři, aby mohli řádně a kvalitně vykonávat své poslání, musí se sami na tento úkol připravovat. Příprava (vzdělávání) je rozdělena do tří stupňů odborné kvalifikace (kvalifikační stupně) a probíhá v rozsahu aktuálních učebních textů pro vedoucí a instruktory mládeže SH ČMS.

1.2.

Kvalifikační stupně

- a) III. stupeň – MINIMUM je základní, vstupní kvalifikační stupeň, který je předepsaný pro začínající vedoucí starší 18 let a pomocníky vedoucích kolektivů a družstev ve věku od 15 do 18 let – instruktoři. Tuto kvalifikaci lze získat absolvováním vzdělávacího kurzu (školení) a složením zkoušky nebo absolvováním Letní školy instruktorů (členové SH ČMS ve věku 15–18 let) na základě započetí práce s kolektivem nebo družstvem mladých hasičů, nejdéle však rok od jejího počátku. Po absolvování školení probíhá příprava na zkoušku individuálně. Školení a zkoušky organizuje OORM, případně ÚORM. Letní školy instruktorů organizuje ÚORM. Držitelé této kvalifikace ve věku od 15 do 18 let se nazývají INSTRUKTOŘI.

Kvalifikaci III. stupně – MINIMUM je oprávněn udělit pouze držitel kvalifikace I. st. – ČINOVNÍK.

- b) II. stupeň – VEDOUČÍ je střední kvalifikační stupeň, který je předepsaný pro vedoucí kolektivů a družstev starší 18 let. Tuto kvalifikaci lze získat po absolvování vzdělávacího kurzu (školení) a složením zkoušky, nejdříve jeden rok po splnění kvalifikace III. stupně – MINIMUM, nejdéle však do tří let po započetí práce s kolektivem nebo družstvem MH. Tato kvalifikace je závazná pro členy OORM. Po absolvování školení probíhá příprava na zkoušku individuálně. Školení a zkoušky organizuje OORM případně ÚORM.

Kvalifikaci II. stupně – VEDOUČÍ je oprávněn udělit pouze držitel kvalifikace I. st. – ČINOVNÍK.

- c) I. stupeň – ČINOVNÍK je vyšší kvalifikační stupeň, který je doporučen pro vedoucí kolektivů, případně vedoucí družstev a rovněž pro členy OORM a ÚORM. Předepsaný je pro vedoucí OORM a členy ÚORM. Tuto kvalifikaci lze získat absolvováním vzdělávacího kurzu (školení), nejdříve pět let po splnění kvalifikace II. stupně – VEDOUČÍ a nejdéle do dvou let po zvolení do funkce vedoucího OORM nebo člena ÚORM. Školení organizuje pouze ÚORM.

Kvalifikaci I. stupně – ČINOVNÍK je oprávněn udělit vedoucí lektorského sboru pro školení této kvalifikace. Lektorský sbor a jeho vedoucího jmenuje ÚORM.

1.4.

Rozsah znalostí a dovedností jednotlivých kvalifikačních stupňů

- a) **MINIMUM, VEDOUCÍ** – rozsah znalostí a dovedností stanoví aktuální učební texty pro vedoucí a instruktory mládeže SH ČMS.
- b) **ČINOVNÍK** – kvalifikace ČINOVNÍK se uděluje na základě dlouholeté práce s dětmi a mládeží v SH ČMS a absolvování školicího kurzu. Náplň školicího kurzu je dána charakterem budoucí činnosti držitele I. st. (vedení OORM, členství v ÚORM, lektorská činnost, poradenská činnost pro ostatní vedoucí a instruktory SH ČMS), stanoví ji ÚORM dle aktuálních podmínek.

1.5.

Způsob průběhu a hodnocení zkoušek

MINIMUM

- písemný test
- ústní zkouška
- praktická zkouška

Podobu a úspěšnost písemného testu, ústní a praktické zkoušky stanoví vedoucí zkušební komise na základě aktuálních učebních textů pro vedoucí a instruktory mládeže SH ČMS.

VEDOUCÍ

- písemný test
- praktická zkouška

Podobu a úspěšnost písemného testu, ústní a praktické zkoušky stanoví vedoucí zkušební komise na základě ak-

tuálních učebních textů pro vedoucí a instruktory mládeže SH ČMS.

ČINOVNÍK

- absolvování přednášek a cvičení (praktik)
- samostatný „lektorský“ výstup na zvolené téma

Jako doklad o získání kvalifikace vystaví organizátor vedoucímu nebo instruktorovi Osvědčení o získání kvalifikace a provede zápis o získání kvalifikace do průkazu člena SH ČMS. Obnovení kvalifikace se zapisuje pouze na druhou stranu osvědčení, do průkazu pouze zvýšení kvalifikace.

Podobu osvědčení a formu zápisu stanovuje, aktualizuje a zveřejňuje ÚORM.

8. Směrnice Letní školy instruktorů (výňatek)

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska

Článek 1. Poslání a úloha Letní školy instruktorů

Posláním a úlohou Letní školy instruktorů (dále jen LŠI) je příprava a výuka nových vedoucích kolektivů mladých členů SH ČMS a jejich pomocníků – instruktorů.

Tato činnost je prováděna zpravidla v ústředních hasičských školách, případně jiných zařízeních, která jsou k tomuto účelu vhodně vybavena a zařízena.

Článek 5. Povinnosti členů štábu

V čele LŠI je velitel, kterého jmenuje ÚORM.

Řídí činnost LŠI a jedná jejím jménem ve styku a orgány a institucemi při přípravě a v průběhu LŠI, odpovídá

z činnosti LŠI ÚORM a výkonnému výboru SH ČMS. Zodpovídá za řádné hospodaření se svěřeným majetkem a dodržování dalších dohodnutých ujednání a předpisů.

Článek 6. Absolventi LŠI

Absolventem LŠI se může stát mladý člen SH ČMS, který je řádně registrován u OSH, ve věku od 15 do 18 let (v roce konání LŠI).

Předpokladem pro absolvování LŠI je zájem o práci s kolektivy mladých hasičů, jejich řádné vedení a předávání nabytých zkušeností a znalostí získaných absolvováním LŠI a dalším zvyšováním odborné kvalifikace vedoucího. Výběr uchazečů provádí a k účasti doporučují okresní odborné rady mládeže, které ve spolupráci s příslušným SDH poskytnou uchazeči potřebné materiální vybavení.

Účastníci jsou povinni dodržovat stanovený řád LŠI, denní režim a ostatní závazná ustanovení štábu LŠI. Porušení nebo nedodržení těchto nařízení je důvodem k vyloučení z LŠI.

Absolventi LŠI obdrží dle dosažených výsledků:

- Osvědčení o absolvování LŠI,
- Osvědčení o získání kvalifikace MINIMUM (Instruktor),
- Osvědčení o získání kvalifikace VEDOUcí s platností od 18 let – toto osvědčení mohou získat pouze absolventi, kteří v roce konání LŠI dovršili nebo dovrší 17 let.

Článek 7. Náplň LŠI

Obsahová náplň LŠI se řídí aktuálními vzdělávacími texty pro instruktory a vedoucí mládeže SH ČMS a aktuálním výukovým a hodnotícím systémem pro LŠI, který každoročně určí ÚORM.

9. Hasičské minimum vedoucího mládeže SH ČMS

Každý instruktor a vedoucí bude tím správným rádcem, vychovatelem a kamarádem, když se stane odborníkem v velkém hasičském oboru.

Jednoduché hasební prostředky

Za požár se považuje každé nežádoucí hoření, při kterém došlo k usmrcení nebo zranění osob a zvířat, ke škodám na materiálních hodnotách nebo životním prostředí a nežádoucí hoření, při kterém byly osoby, zvířata, materiální hodnoty nebo životní prostředí bezprostředně ohroženy. V převážné většině případů jsou požáry způsobené nebalostí a nedostatky v preventivní činnosti.

Ze zkušenosti víme, že při zjištění požáru se mnoho lidí stává bezradnými. Co dělat dříve? Hasit požár, či požár ohlásit? Odpověď je jednoznačná – jde-li o větší požár, voláme ihned čísla tísňového volání 150 nebo 112 a teprve potom se dáme do hašení požáru vlastními silami a vhodnými prostředky.

V případě požáru platí tyto všeobecné zásady:

- 1) Vyhlásit předem dohodnutým způsobem místní požární poplach.
- 2) Podle svých sil se pokusit o uhašení požáru jednoduchými hasebními prostředky.
- 3) Neprodleně přivolat hasičské jednotky – NEPODCEŇOVAT NEBEZPEČÍ.
- 4) Ještě před příjezdem hasičů varovat ohrožené osoby.
- 5) Zabezpečit za pomoci dospělých vypnutí elektrického proudu, uzavření plynu, odvětrat únikové prostory pro snadnější evakuaci.
- 6) Nepropadat panice, zachovat kázeň, klid a rozvahu.
- 7) Po příjezdu hasičů je informovat o situaci (ohrožené osoby, uskladněné nebezpečné látky apod.).

Aby došlo k požáru (hoření), musí být splněny tři podmínky:

1. přítomnost hořlavé látky
2. přítomnost vzduchu nebo jiného okysličovadla
3. přítomnost zápalné teploty

Odstraněním alespoň jedné strany trojúhelníku (jednoho přítomného faktoru) lze dosáhnout uhašení požáru. Na tomto základě je založeno hašení požáru.

– Odstranění hořlavé látky: V době hašení požáru se v některých případech hasiči snaží snížit intenzitu hoření odstraňováním hořlavin z požářiště, popřípadě z jeho těsné blízkosti. Děje se tak hlavně za nedostatku hasicích látek.

– Zamezení přístupu vzdušného kyslíku: Děje se tak pomocí většiny speciálních hasiv, z nichž nejznámější je hasicí pěna. Hasební účinek je především dusivý – vrstva pěny zabraňuje přístupu vzdušného kyslíku i přestupu tepla z plamene na povrch hořlaviny. Druhý účinek je chladicí. Obdobný účinek je u hasicího prášku, který vytváří glazuru na žhnoucích hmotách, která zabraňuje přístupu vzduchu. Oxid uhličitý – CO₂, hasební efekt zředovací a dusivý, snižuje obsah vzdušného kyslíku. Chladicí účinek je zanedbatelný. Halony – halogenové uhlovodíky, zpomalují proces hoření až do uhašení plamene. Chladicí účinek rovněž zanedbatelný.

– Odstranění – snížení zápalné teploty: Jako nejvhodnější prostředek pro likvidaci tohoto faktoru je nejpoužívanější a zatím nejlacinější hasivo, a to je voda. Voda má vysoký chladicí efekt. Hasí především ochlazováním. Druhý účinek je dusivý – vznikající vodní pára zamezuje přístupu vzdušného kyslíku.

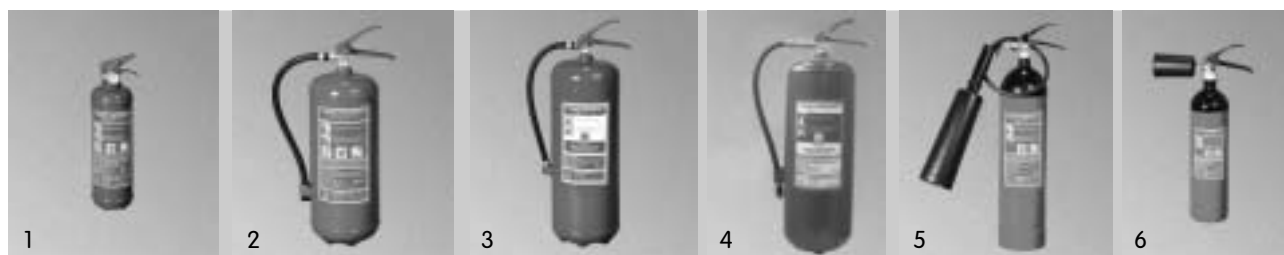
Tato hasiva jsou v přenosných hasicích přístrojích (PHP), popřípadě v pojízdných nebo v přívěsných hasicích přístrojích.

Rozeznáváme tyto třídy požárů:

- A = hoření pevných organických látek; látky hořící plamenem nebo žhnou (dřevo, uhlí, papír, sláma, rašelina)
B = hoření kapalných látek hořících plamenem nebo tavících se tuhých látek (benzín, nafta, laky, ředidla, asfalt apod.)
C = hoření plyných látek plamenem (propan-butan, zemní plyn, vodík, acetylen apod.)
D = hoření lehkých kovů (hořčík a jeho slitiny)

Podle obsaženého hasiva rozeznáváme několik druhů hasicích přístrojů:

- VODNÍ (obr. 3) na požáry třídy A
- PĚNOVÉ (obr. 4) na požáry třídy B, A
- PRÁŠKOVÉ (obr. 1, 2) na požáry třídy C, A, B
- CO₂ (obr. 5, 6) na požáry třídy B, C

Volba hasičího přístroje a jeho použití

volíme – podle druhu přítomných hořlavých látek
 umístíme – na viditelném a snadno přístupném místě
 chráníme – před mechanickým poškozením, sálavým teplem a povětrnostními vlivy
 naučíme se – používat hasičí přístroje
 nepoužíváme – vodní a pěnové hasičí přístroje na elektrické zařízení pod proudem
 postupujeme – při hašení takticky, hasíme vždy po směru větru, zasahujeme ohnisko požáru co z nejmenší vzdálenosti, při hašení pěnou pokládáme souvislou vrstvu od kraje, dokud nepokryjeme celý hořící prostor

Při menším požáru zasahujeme podle svých sil a prostředků. Používáme jednoduché hasební prostředky nebo přenosné hasičí přístroje. Tyto prostředky mohou být umístěny v takzvaných požárních přístřešcích.

TLUMICE jednoduchý hasičí prostředek, dřevěná tyč, na níž je připevněn pružně polštář z pytloviny apod. Tlumicí utloukáme malá ohniska hoření. Doporučuje se polštář, před použitím řádně namočit do vody.

LOPATA je účinný a snadno přístupný hasičí prostředek určený k vrhání písku, škváry, zeminy apod. na ohnisko požáru. Hasební účinek spočívá v zamezení přístupu vzduchu k hořící látce. Je též vhodná k utloukání zbytků hořících předmětů, lesních porostů apod.

VĚDRA používáme k dopravě vody na požářiště, která se vrhá na požářiště prudce z nejmenší vzdálenosti (doporučuje se naplňovat vědra jen do poloviny pro lepší manipulaci).

RUČNÍ STRÍKAČKA, džberovka, je velmi účinný hasičí prostředek. Používá se k hašení ve špatně přístupných místech, pokud možno s výstřikovou hubicí k vytvoření rozprášeného proudu vody.

HOUNĚ, příkrývky, závěsy, pytle apod. lze použít k hašení malých ohnisek překrytím, čímž zamezíme přístupu vzduchu k hořící látce. Před použitím se doporučuje látku namočit. Nepoužívat látky z umělých vláken. V prodeji pro domácnosti jsou takzvané hasičí roušky.

HYDRANTY, tlaková voda k napojení hadice s proudnicí určená k hašení požáru na větší vzdálenost. Nejúčinnější jednoduchý hasební prostředek. Rozeznáváme několik druhů hydrantů: nástěnný, podzemní a nadzemní hydrant.

Z odborného hlediska se požár rozděluje na tzv. „FÁZE POŽÁRU“

Intenzita hoření při požáru není stejná po celou dobu trvání požáru. U požáru, který není hašen, je samovolný rozvoj požáru charakterizován čtyřmi fázemi požáru.

I. fáze – časový úsek od vzniku požáru až do počátku intenzivního hoření.

Trvá 3–10 min. podle druhu hořlavé látky a podmínek rozvoje požáru. Intenzita hoření je většinou malá, požárem je zasažena pouze část hořlavých materiálů. Toto je fáze nejvýhodnější pro zahájení hasebních prací, likvidace bývá jednoduchá a škody minimální.

II. fáze – časový úsek od počátku intenzivního hoření až do zasažení požárem všech hořlavých materiálů a konstrukcí hořícího objektu. Situace na požářišti bývá již velmi složitá a vyžaduje vyšší nároky na organizaci hasebních prací.

III. fáze – časový úsek od počátku snižování intenzity požáru. Na požářišti jsou narušeny nosné konstrukce, hrozí nebezpečí zřícení.

IV. fáze – časový úsek v době snižování intenzity hoření až do úplného vyhoření hořlavých látek.

Poslední dvě fáze požáru jsou náročné na likvidaci požáru a škody způsobené požárem jsou velké. Doba trvání požáru je závislá především na množství hořlavých látek a podmínkách hoření.

Jednou z činností na požářišti je PRŮZKUM

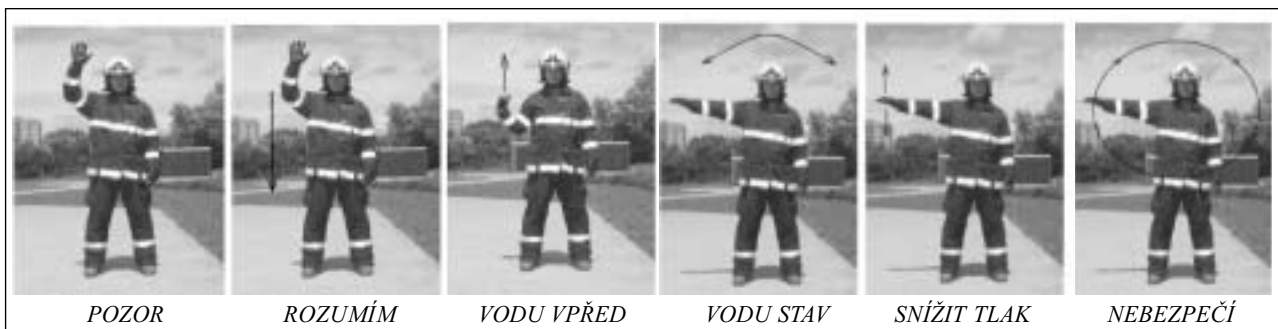
Úkolem je co nejrychleji zjistit situaci na místě zásahu. Na základě prvního průzkumu se velitel zásahu rozhoduje o způsobu provedení zásahu. Průzkum se provádí ihned po příjezdu jednotky a poté nepřetržitě až do úplné likvidace požáru. Končí předáním požářiště. Zdrojem informací mohou být vnější znaky požářiště, informace od místních osob, osobní znalosti, přizvání odborníci.

Průzkum provádí nejméně dvoučlenná průzkumná skupina. Podle rozsahu hoření a nebezpečí z prodlení může být i rozšířena.

Cílem průzkumu na místě zásahu je zjistit:

- zda nejsou ohroženy osoby, zvířata a majetek
- rozsah požáru, způsob a směry jeho šíření a druh hořících materiálů nebo rozsah účinků mimořádné události
- přítomnost nebezpečných látek a předmětů, které mohou nepříznivě ovlivnit průběh zásahu
- terénní a jiné podmínky významné pro použití požární techniky a věcných prostředků požární ochrany

Signály pro dodávku vody, varovné signály (viz Cvičební řád)

- 1) Signály pro dodávku vody se skládají z označení žadatele = rozdělovač – pro zahájení dodávky vody strojníkoví, první proud – signalizace obsluze rozdělovače.
- 2) Slovní varovné signály se skládají z označení nebezpečí, příjemce a výkonného povelu, lze je v otevřeném provozu předávat i radiostanicí. Nejčastěji se používá varovný signál:
„Nebezpečí! Všichni ZPĚT!“ Na tento signál všichni odloží nářadí a urychleně se přesunou na bezpečné místo.
- 3) Signály pro dodávku vody nebo pro varování je možno provádět bez slovního doprovodu:
 - a) Pravou rukou a za snížené viditelnosti s pomocí svítilny (viz obrázky).
 - b) Lanem se signály provádějí následujícím způsobem:
 - 1) Signál „VODU“ se provede jedním trhnutím lanem, trhnutí se může v rozmezí 10 až 15 vteřin opakovat
 - 2) Signál „VODU STAV“ se provede dvojnásobným trhnutím lanem, trhnutí se může v rozmezí 10 až 15 vteřin opakovat.
 - 3) Signál „NEBEZPEČÍ! Všichni ZPĚT!“ se provede několikrát rychle po sobě jdoucím trhnutím lanem.

Prevence

V oblasti ochrany života a zdraví občanů a majetku před požáry sehrávají důležitou roli města a obce, v jejichž působnosti je řada práv a povinností dotýkajících se této oblasti. Jednou ze základních forem předcházení požárům je včasné zjišťování možných příčin jejich vzniku a jejich neodkladné odstraňování. Za tímto účelem jsou v přenesené působnosti na úseku požární ochrany obcemi prováděny preventivní požární kontroly.

Požární kontroly jsou důležitým prostředkem k prosazení a z kvalitněji požární ochrany. Proto je zapotřebí prevenci chápat jako zásadní a nedílnou součást požární ochrany. Za každý objekt (budovu, les, stoh apod.) nese odpovědnost jeho vlastník, provozovatel nebo uživatel. Rozsah bezpečnostních opatření nebude všude stejný. Bezpečnostní opatření budou ve výrobním podniku v daleko větším množství a naopak, v malém objektu, rodinném domku apod. budou přiměřeně menšího rozsahu.

Povinnosti občana

Počínat si tak, aby svým jednáním nezpůsobil požár, jsou upraveny v těchto oblastech:

- Všeobecná povinnost – zejména udržovat pořádek na půdách, ve sklepech a na jiných místech, na kterých může dojít ke vzniku požáru nebo ke ztížení zásahu hasičů.
- Zákaz kouření a používání otevřeného ohně na místech se zvýšeným nebezpečím vzniku požáru a tam, kde by mohlo dojít k jeho rozšíření, nevypalovat porosty (křoviny, trávu, plevel apod.). V lesích je zakázáno rozdělávat oheň a tábořit mimo vyhrazená místa. Uvedené zákazy mohou být zpřísněny nařízením kraje nebo úřadu zvláště v době sucha.
- Používání tepelných spotřebičů – pouze podle bezpečnostních pokynů daných výrobcem, zejména při jejich instalaci (bezpečná vzdálenost, bezpečné připojení, nehořlavá tepelně izolovaná podložka) a používání (dohled). Udržovat je v dobrém technickém stavu. Palivo je občan povinen skladovat v bezpečné vzdálenosti od tepelných spotřebičů.
- Čištění komínů – je povinností majitele umožnit a zajistit řádné čištění a kontrolu komínů. Zabezpečit řádný a bezpečný přístup ke komínovému tělesu. Zajistit, aby se nepoužívalo komínů, u nichž byla zjištěna závada bránící bezpečnému používání.

Za bezpečné připojení spotřebiče odpovídá jeho uživatel.

- Skladování tuhých paliv, hořlavých kapalin a kovových tlakových nádob – jen v prostorách k tomu určených. Tuhé palivo skladovat odděleně a sledovat, zda nedochází k jeho samovznícení (zejména hnědé uhlí a brikyty). Podklad musí být vyčištěn, zbaven prachu a jiných organických látek (dřevo, papír, sláma apod.). Samovznícení nepříznivě ovlivňuje vlhkost, proto se musí dbát na to, aby do paliv nezatékalo. Náchylné k samovznícení je zejména čerstvě naskladněné palivo, které je nutno zejména v této době sledovat. Samovznícení se projevuje vytvářením vodní páry, dýmu – pozor na jedovatý CO (oxid uhelnatý) – nebo zvýšením teploty (teplota dosáhne 65 °C). Palivo je nutno urychleně vyskladnit a pokud možno rychle spotřebovat. Občan může skladovat hořlavé kapaliny v bytě do množství 10 litrů pro motorové vozidlo. Přitom je nutno dbát, aby hořlavé kapaliny neunikly do kanalizace. Pokud občan užívá v bytě

spotřebič na propan-butanu, může umístit v tomto prostoru jen jednu provozní kovovou tlakovou nádobu do hmotnosti 15 kg. Zásobní láhve skladovat v dobře větratelných prostorách ve vzdálenosti ne menší než 2,5 m od prostor, které jsou pod úrovní okolního terénu. Tyto tlakové láhve nesmí být skladovány na chodbách, půdách, ve společných prostorách a garážích. Láhev se musí chránit proti slunečnímu záření.

- Odborná způsobilost k požárně nebezpečným pracím – jedná se o nebezpečné práce z hlediska PO, jako je svařování, které smí provádět pouze osoby, které dovršily 18 let, byly uznány lékařem za způsobilé a vlastní platný svářečský průkaz. Požárně nebezpečnou prací je např. i lepení podlahových krytin, natěračské práce a instalace elektrických rozvodů a zařízení, ke kterým se stanoví odborná způsobilost.
- Dozor nad dětmi a osobami nespovědnými – ten, kdo je povinen vykonávat dohled nad osobami, které nemohou posoudit následky svého jednání, je povinen dbát, aby tyto osoby svým jednáním nezpůsobily požár. Zanedbáním této povinnosti se občan vystavuje přestupkovému řízení. Za přestupek nemůže být osoba mladší patnácti let trestána.

Osoba, která v době přestupku dovršila patnáctý rok a nedovršila osmnáctý rok, se posuzuje jako mladistvá.

**Včasné zavolání
může zachránit životy**

112	Evropská linka tísňového volání (emergency call/otruf)
150	Hasiči
155	Zdravotnická záchranná služba
158	Policie
156	Městská policie

Při volání na tísňovou linku uveďte:

- co se stalo
- kde a kdy se to stalo
- jméno a telefonní číslo

Tísňové volání

V řadě případů jsou čísla tísňového volání zneužívána, a tím v některých případech vznikají tzv. „plané poplachy“. V současné době je již zaznamenáno číslo volajícího na tísňovou linku, v případě čísla 112 i s lokalizací volaného. Samozřejmě se v tomto případě jedná o zneužití a bude uplatňován postih. V případech, že ale skutečně hoří, se nikdo nemusí obávat zavolat. Naopak je lepší, když jsou hasiči přivoláni v době, kdy je požár ještě v zárodku a oheň se pak podaří uhasit ještě před příjezdem. Rozhodně se oznamovatel nemusí obávat sankcí. Je lepší přijet k uhašenému požáru – tedy zbytečně, než pozdě.

10. Cvičební řád jednotek PO (výňatek)

Obecné zásady při provádění pořadového výcviku

1) Základní pojmy

- Tvar je určené seskupení hasičů (jednotek PO – s požární technikou nebo bez ní) k jejich společné činnosti.
- Křídlo je pravá nebo levá strana tvaru. Při obratech tvarů se názvy křídel nemění.
- Čelo tvaru je přední strana tvaru; má pravé nebo levé křídlo.
- Zad tvaru je zadní strana tvaru.
- Rozestup je mezera mezi hasiči (jednotkami PO – vozidly) v tvaru do šířky.
- Vzdálenost je mezera mezi hasiči (jednotkami PO – vozidly) v tvaru do hloubky.
- Šířka tvaru je vzdálenost mezi křídly tvaru.
- Hloubka tvaru je vzdálenost mezi čelem a zadem tvaru.
- Krajník je hasič stojící (pohybující se) na křídle.

2) Tvary

- Nástupový tvar je tvar, v němž hasiči (jednotky PO) nastupují vedle sebe v řadu (v řadech) s rozestupy stanovenými tímto řádem nebo nařízenými velitelem.
- Sevřený tvar je tvar, v němž hasiči stojí vedle sebe tak, že opřou-li levou paži pěstí do pasu hřbetem dopředu, dotýkají se loktem svého souseda. Za sebou stojí ve vzdálenosti předpažení.
- Rozevřený tvar je tvar, v němž hasiči stojí vedle sebe s rozestupy nařízenými velitelem. Rozestup na upažení je mezera mezi hasiči na délku levé paže položené dlaní na rameno souseda tak, aby se prostředník dotýkal límce.
- Řad je tvar, v němž hasiči stojí vedle sebe na stejné úrovni.
- Dvojřad (trojřad, čtyřřad) je tvar tvořený dvěma (třemi, čtyřmi) řady ve vzdálenosti předpažení za sebou. Je-li v dvojřadu lichý počet hasičů, nastoupí poslední hasič vždy do prvního řadu. Vzdálenost na předpažení je mezera mezi hasiči (řady) stojícími za sebou na délku předpažené levé paže (palcem nahoru), jejíž prostřední prst se dotýká středu levé lopatky hasiče vpředu.
- Pochodový tvar je tvar (např. zástup, dvojstup, trojstup), v němž je jednotka PO nastoupena k pochodu v pocho-

dovém proudu za sebou ve vzdálenostech stanovených tímto řádem nebo nařízených velitelem.

- Zástup je tvar, v němž jsou hasiči v zákrytu za sebou na vzdálenost předpažení.
- Dvojstup (trojstup, čtyřstup a vícestup) je tvar, v němž jsou dva (tři, čtyři i více) zástupy vedle sebe ve stanovených rozestupech.
- Linie vozidel je tvar vzniklý seřazením vozidel vedle sebe na stejné úrovni.
- Linie proudů je tvar, v němž jednotky PO stojí vedle sebe v pochodových proudech se stanovenými rozestupy.
- Pochodový proud je tvar, který tvoří jednotky PO jdoucí (jedoucí) za sebou.
- Sraz je tvar, v němž jednotky PO stojí vedle sebe v proudech se stanovenými rozestupy.

3) Provádění pořadového výcviku

- Při pořadovém výcviku je nutno požadovat vždy přesné provádění cviků a mezi jednotlivými cviky dokonalý a nehybný postoj. Velitel musí být důsledný a musí dbát na to, aby jednou nacvičený pořadový cvik byl vždy a všude prováděn přesně a při výcviku byla dodržována pravidla zdvořilosti a ustrojení.
- Cviky na místě se provádějí vždy ze základního postoje. Při pořadovém výcviku je třeba vhodně volit přestávky k oddechu.
- Velitel stojí před jednotkou PO zpravidla na vzdálenost šířky tvaru, aby ji dobře viděl, ovládal hlasem a aby jeho znamení viděli všichni hasiči jednotky PO. Za pohybu jednotky PO jde velitel na jejím čele. Je-li třeba, mění své místo.
- Velitel nenechává bezdůvodně stát hasiče v namáhavé poloze nebo ve směru pro ně nepříznivém, např. proti slunci, větru.
- Osloví-li velitel jednotku PO mimo tvar, otočí se všichni její příslušníci k němu čelem a zaujmou základní postoj.

Povely a povelová technika pro pořadový výcvik

- Velitel ovládá činnost jednotky PO a hasičů při pořadovém výcviku pomocí povelů. Povel musí být dostatečně hlasitý, zřetelný, jasný i stručný a především srozumitelný. Musí také obsahovat všechny nutné údaje pro provedení příslušného cviku nebo úkonu. Velitel při vydávání povelů musí stát v základním postoji, za pochodu respektuje pochodový krok nařízený tvaru.
- Povel se zpravidla skládá z:
 - oslovení, jímž se určuje adresát povelu a slouží také k vyvolání pozornosti hasičů v tvaru popř. mimo něj. Příklad oslovení: „Jednotko, ...!“, „Velitelé družstev, ...!“, „Četo, ...!“, „Útvare, ...!“
 - obsahu – návěští, které určuje provedení povelu. Obsahem povelu může být např. směr nástupu a druh

tvary. Pokud jde o jednoduchý úkon, např. základní postoj, nemusí být v povelu obsah definován.

- c) Výkonného povelu, po jehož odeznění se povel provede.

Příklad povelu: „Družstvo, směr požární stanice, v řad – NASTOUPIT!“

Mezi oslovením nebo obsahem povelu a výkonným povellem je vhodné udělat pomlku.

3) Oslovení ve zvláštních případech použití

- a) Jestliže chce nadřízený dát povel nebo rozkaz podřízeným velitelům v průběhu zaměstnání stojících mimo tvar, provádí oslovení následovně: „Velitelé družstev!“ Na tento povel se velitelé družstev otočí čelem k nadřízenému a vzpaží pravou ruku. Ruku připažuje po vydání další části povelu. Pokud po oslovení následuje ihned výkonný povel (např. „Velitelé družstev, KE MNĚ!“), velitelé ruku po oslovení nezdvíhají.

- b) K upoutání pozornosti hasičů a velitelů se před výkonnými povely „POZOR!“ a „Vpravo HLEĎ!“ tvar oslovuje: „Družstvo, vpravo HLEĎ!“

- c) Konkrétní hasič v tvaru nebo mimo něj se oslovuje hodností a jménem, popř. jen jménem nebo hodností. Příklad: „Pane podplukovníku Nováku!“, „Pane Nováku!“, „Pane podplukovníku!“. U jednotek PO, které používají jen funkční označení, může být použito oslovení funkcí. Příklad: „Pane veliteli družstva!“. Hasič stojící mimo tvar se postaví čelem k tomu, kdo jej oslovil. Hasič stojící v tvaru pouze otočí hlavu ve směru k tomu, kdo jej oslovil.

4) Přebírání velení při pořadovém výcviku

Došlo-li ke změně velitele, vydává nový velitel po převzetí velení povel, který se skládá z oslovení a obsahu – informace o převzetí velení. Pokud hasiči stojí mimo tvar, obrátí se po odeznění povelu čelem k velícímu.

Příklad: „Družstvo, na můj povel!“

5) Použití některých výkonných povelů bez předchozího oslovení nebo obsahu povelu.

- a) „POZOR!“ – velí se před povely k provedení určité činnosti, jestliže jednotka PO nestojí v základním postoji nebo nepochoduje pořadovým krokem.
- b) „ZPĚT!“ – velí se, pokud byl vydán chybný povel nebo byl povel špatně vykonán.

Pořadové cviky na místě

1) Základní postoj

Základní postoj na místě zaujímá hasič při svém oslovení nebo při oslovení celé jednotky PO v rozchodu, před povellem k nástupu a po zaujmutí místa v tvaru. Základní postoj se zaujímá i bez povelu, při hlášení, při vzdávání pocty a velitelem při vydávání povelů.

Základní postoj se zaujímá při následujících výkonných povelích:

a) Povel „POZOR!“

Provedení: Hasič se postaví zpřímá, patami nohou u sebe a špičkami na stejné úrovni rozevřenými na šířku chodidla. Tělo je vzpřímené a lehce nachýleno kupředu. Nohy jsou v kolenou napřímé, prsa vypjatá, břicho mírně vtažené. Ramena jsou vyrovnaná, paže volně spuštěné tak, že dlaně jsou obrácené dovnitř a přiléhají ke stehnům. Prsty na rukou jsou přirozeně sevřeny. Hasič má hlavu vzpřímenou a hledí přímo před sebe.

b) Povel „NASTOUPIT!“

Provedení: Po zaujetí místa v tvaru hasič zaujme základní postoj.

2) Pohov

Postoj pohov se zaujímá v případech, kdy by další setrvávání v základním postoji bylo neúnosné nebo nepraktické z hlediska činnosti tvaru. Postoj pohov se provádí na výkonný povel „POHOV!“ nebo např. na povel „Družstvo, KONČIT!“

Provedení: Hasič zůstává na svém místě v tvaru. Ukročí levou nohou vlevo do vzdálenosti 40 cm a zároveň spojí ruce za zády tak, že hřbet dlaně levé ruky vloží do dlaně pravé ruky a volně sevře prsty obou rukou. Hmotnost těla přenesou rovnoměrně na obě nohy. Nemluví a nesnižuje svou pozornost.

3) Volno

Postoj volno se zaujímá zejména při delším setrvávání hasičů v tvaru a v případě, že delší dobu nebudou následovat další povely. Postoj volno se provádí na výkonný povel „VOLNO!“

Provedení: Hasič zůstává na svém místě v tvaru, stojí volně, upraví si výstroj a může polohlasně rozmlouvat. Vystoupit z tvaru nebo kouřit smí jen se souhlasem velitele. Povel „VOLNO!“ se může dávat přímo bez předchozího povelu „POHOV!“

4) Otáčení hlavy

Otáčení hlavy se provádí zejména při zdravení a vzdávání pocty v tvaru. Povel se skládá z návěští, kterým se určuje směr otočení hlavy a výkonného povelu „Vpravo (vlevo) HLEĎ!“ Otáčení hlavy zpět se provádí na povel „Přímě HLEĎ!“ Uvedeného povelu se použije také při ukončení vyrovnání nástupového tvaru.

Provedení: Hasič otočí hlavu v daný směr. Při tom nehýbá rameny.

5) Obraty na místě

Obraty na místě se provádí zejména při změně nástupového tvaru v pochodový tvar a naopak. Velitel tvaru provádí obraty na místě bez povelu.

Povel: „Čelem VZAD!“, „Vlevo V BOK!“, „Vpravo V BOK!“

Provedení: Celý obrat se provádí na dvě doby po odeznění výkonného povelu, a to v intervalu a rychlosti povelu. Obraty čelem vzad a vlevo v bok se provádějí otočením doleva na podpatku levé a na špičce pravé nohy – první doba (raz). Na druhou dobu se pravá noha přisune k levé (dva). Obrat vpravo v bok se provádí otočením na podpatku pravé nohy a špičce levé nohy.

Nástupové tvary družstva

1) Nástupovým tvarem družstva může být řad nebo dvojřad

Povel: „Směr (určení směru) v řad NASTOUPIT!“ . Směr se nemusí udávat, je-li nesnadné jej určit . Může být nahrazen návěstím „za mnou“.

Provedení: Na povel k nástupu zaujme velitel družstva základní postoj čelem ve směru nástupu. Po vydání povelu velitelem se všichni hasiči k němu otočí čelem a zaujmou základní postoj. První hasič se postaví dva kroky za velitele v určeném směru. Další hasiči se řadí vlevo od něj se sevřenými rozestupy a zaujmou základní postoj. Jakmile se první hasič postaví za velitele družstva, provede velitel obrat vlevo v bok, aby stál k nastoupenému tvaru levým bokem a mohl jej kontrolovat a dále velet.

V dvojřadu nastupuje družstvo tak, že dva kroky za velitele se postaví první hasič. Vlevo od něj a za ním se postaví v sevřeném rozestupu a v základním postoji ostatní hasiči. Jakmile se první hasič postaví za velitele družstva, velitel provede obrat vlevo v bok, aby mohl kontrolovat tvar a dále velet.

3) Vyrovnání družstva v řadu

Povel: „VYROVNAT!“

Provedení: Všichni hasiči dají levou ruku sevřenou v pěst do pasu (mimo posledního hasiče). Kromě hasiče stojícího za velitelem družstva ostatní otočí hlavu doprava.

4) Vyrovnání družstva v dvojřadu

Povel: „VYROVNAT!“

Provedení: První řad si počíná tak, jak je uvedeno v odstavci 3 b). První hasič v druhém řadu předpaží levou ruku a upraví vzdálenost mezi řadami. Další hasič v druhém řadu se vyrovnává podle hasičů stojících před ním a vpravo od něj. Hasiči v tomto řadu se dívají po vyrovnání přímo před sebe.

5) Ukončení vyrovnání tvaru

Povel: „Přímo HLEĎ!“

Provedení: Hasiči, kteří měli ruku opřenou v bok nebo předpaženou, ji připaží a otočí hlavu zpřímá.

6) Rozevření nástupového tvaru družstva na místě

Povel: „Napravo (nalevo) na x úkroků rozestup UPRAVIT!“

Provedení: Hasiči otočí hlavu k tomu, od něhož se má rozestup upravit a provedou určený počet úkroků. Hasič od něhož se má rozestup upravit hledí přímo. Na novém stanovišti v tvaru hasiči dbají na to, aby neporušili vyrovnání tvaru a zaujmou základní postoj a dívají se přímo. Pokud počet úkroků pro rozestup nebyl určen, provádí se rozestup hasičů v tvaru na vzdálenost upažení levé ruky.

7) Semknutí nástupového tvaru družstva na místě

Povel: „Napravo (nalevo) SEMKNOUT!“

Provedení: Hasiči otočí hlavu k tomu hasiči, na kterého se sevření provádí a rychlými úkroky upravují rozestupy do sevřeného tvaru. Na novém stanovišti v tvaru dbají na to, aby neporušili vyrovnání tvaru a zaujmou základní postoj a dívají se přímo.

8) Zrušení tvaru

Povel: „ROZCHOD!“

Provedení: Hasiči opustí svá místa v tvaru vykročením levé nohy vpřed.

Pochodové tvary družstva

1) Pochodovým tvarem družstva je zástup nebo dvojstup

Povel: „Směr (udání směru nebo bez směru), v zástup (dvojstup) NASTOUPIT!“

Směr se nemusí udávat, je-li nesnadné jej určit. Může být nahrazen návěstím „za mnou“.

Provedení: Na výkonný povel velitel družstva zaujme základní postoj čelem ve směru nástupu. Jakmile velitel osloví družstvo, otočí se všichni k němu čelem a zaujmou základní postoj. Když první hasič nastoupí za velitele družstva, provede velitel družstva obrat čelem vzad, aby mohl kontrolovat tvar a dále velet.

2) Vyrovnání zástupu

Povel: „ZÁKRYT!“

Provedení: Hasiči, kromě prvního za velitelem družstva, předpaží levou ruku a zakryjí se za prvním hasičem v zástupu.

3) Vyrovnání dvojstupu

Povel: „ZÁKRYT!“

Provedení: Hasiči v zástupu za velitelem družstva, kromě prvního hasiče, předpaží levou ruku a zakryjí se za prvním hasičem v zástupu. Hasič v čele tvaru, vedle stojícího druhého zástupu, hledí přímo a dává pokrčenou levou ruku do pasu pro upravení rozestupu mezi zástupy. Ostatní hasiči stojící za ním upravují zákryt a vyrovnávají se rovněž na hasiče stojící vlevo od nich a dívají se přímo.

4) Ukončení vyrovnání

Povel: „Paže ZPĚT!“

Provedení: Hasiči, kteří měli ruku předpaženou, připáží. Hasiči v čele tvaru s pokrčenou levou paží do pasu rovněž hbitě připáží.

5) Pohyb zástupového tvaru družstva

Povel: „Směr (udání směru – za mnou, přímý, směr... nebo bez udání směru), pochodem V CHOD!“

Provedení: Na výkonný povel velitel družstva provede obrát čelem vzad na špičce pravé nohy a současně vykročí levou nohou. Ostatní hasiči na výkonný povel vykročí levou nohou. Velitel družstva jde před zástupem v podélné ose tvaru.

6) **Zatáčení** pochodového tvaru družstva je stejné jako při pochodu družstva v řadu viz metodický list č. 5.

7) **Rozchod** z pochodového tvaru družstva se nevelí. Tento povel se velí pouze z nástupového tvaru, do kterého je tedy nutné převést pochodový tvar zpravidla obratem hasičů na místě.

Nástupové tvary čety

1) **Nástupovým tvarem** čety může být řad, dvořad, trojřad (podle počtu družstev v četě).

Povel: „Směr (udání směru nebo bez směru), v řad (dvořad, trojřad) po družstvech NASTOUPIT!“ Směr se nemusí udávat, je-li nesnadné jej určit. Může být nahrazen návěstím „za mnou“.

Provedení: Po vydání povelu zaujme velitel čety základní postoj čelem ve směru nástupu. Družstva nastoupí do určeného tvaru vlevo od svých velitelů se sevřenými rozestupy mezi hasiči a se vzdáleností mezi řadami družstev na předpažení a zaujmou základní postoj. Je-li nástupovým tvarem čety řad, je vzdálenost mezi družstvy na upažení levé ruky posledního hasiče prvního družstva. Jakmile první hasič (velitel prvního družstva) nastoupí za velitele čety, provede velitel čety obrát vlevo v boka sleduje nástup čety.

2) Vyrovnání čety

Povel: „VYROVNAT!“

Provedení: Všichni hasiči v prvním družstvu (jednořadu všichni hasiči) dají levou ruku sevřenou v pěst do pasu (mimo posledního hasiče v družstvu). Kromě velitele prvního družstva stojícího za velitelem čety otočí ostatní hasiči v prvním družstvu hlavu doprava. U víceřadu velitelé druhého a třetího družstva předpaží levou ruku a upraví vzdálenost mezi řadami družstev. U jednořadu poslední hasič v prvním nebo druhém družstvu upaží levou ruku pro upravení vzdálenosti mezi družstvy. Hasiči v řadech druhého a třetího družstva se vyrovnávají směrem doprava na velitele svého družstva a směrem dopředu upravují zákryt za hasiče stojícího před nimi. Dívají se přímo před sebe.

3) Ukončení vyrovnání

Povel: „Přímo HLEĎ!“

Provedení: Na výkonný povel hasiči, kteří měli ruku opřenou v bok nebo předpaženou, ji připáží. Hasiči v prvním družstvu otočí hlavu zpřímá.

4) Zrušení tvaru

Povel: ROZCHOD!“

Provedení: Hasiči opustí svá místa v tvaru vykročením levé nohy vpřed.

Pochodové tvary čety

1) **Pochodovým tvarem** čety může být zástup, dvojstup, trojstup (podle počtu družstev v četě).

Povel: „Směr (udání směru nebo bez směru), v zástup (dvojstup, trojstup) po družstvech NASTOUPIT!“

Směr se nemusí udávat, je-li nesnadné jej určit. Může být nahrazen návěstím „za mnou“.

Provedení: Velitel čety zaujme základní postoj čelem ve směru nástupu. Velitel třetího družstva nastupuje dva kroky za velitelem čety. Velitelé družstev se řadí v pořadí podle počtu družstev. Jakmile první hasič (velitel družstva) nastoupí za velitele čety, provede velitel čety obrát čelem vzad a sleduje nástup čety. Ostatní hasiči prvního družstva nastupují na vzdálenost předpažení za velitele družstva. Hasiči v druhém družstvu se vyrovnávají podle třetího družstva.

2) Vyrovnání čety

Povel: „ZÁKRYT!“

Provedení: Je-li četa v zástupu, všichni hasiči, kromě velitele prvního družstva, předpaží levou ruku (stejným způsobem jako družstvo v zástupu). V dvojstupu se četa vyrovnává stejným způsobem jako družstvo v dvojstupu. V trojstupu se četa vyrovnává tak, že hasiči druhého družstva předpaží levou rukou, velitelé druhého a prvního družstva dají levou pokrčenou paží do pasu. Velitelé třetího a druhého družstva otočí hlavu doprava. Ostatní hasiči se dívají přímo, upravují zákryt a vyrovnávají se rovněž na hasiče stojící v druhém družstvu.

3) Ukončení vyrovnání

Povel: „Paže ZPĚT!“

Provedení: Hasiči, kteří měli ruku předpaženou, připá-

ží. Velitelé družstev v čele tvaru s pokrčenou paží do pasu rovněž připáží. Všichni otočí hlavu zpřímá.

4) Pohyb pochodového tvaru čety

Povel: „Směr (udání směru – za mnou, přímý, směr ... nebo bez udání směru), pochodem V CHOD!“

Provedení: Pokud je četa v dvojstupu nebo trojstupu, přesune se velitel čety před vydáním povelu úkrokem vlevo na střed tvaru (do jeho podélné osy). Velitel čety vydává povel čelem k tvaru. Po povelu provede velitel čety obrat čelem vzad a vykročí levou nohou vpřed. Ostatní hasiči na výkonný povel vykročí levou nohou. Velitelé družstev nevelí.

5) Zatačení pochodového tvaru čety je stejné jako při pochodu družstva v řadu, viz metodický list č. 5.

6) Rozchod při pochodovém tvaru čety se nevelí.

Tento povel se velí pouze z nástupového tvaru, kterého je tedy nutné pochodový tvar převést zpravidla obratem hasičů na místě vlevo v bok.

Výcvik s hadicemi

1) Zdvíhání hadice do ponosu a její postavení

- Výchozí postavení: Hasič stojí půl kroku za hadicí, která je svinuta v kotouči.
- Povel VD: „Hadici DO PONOSU!“
- Provedení: Hasič vykročí levou nohou a v podřepu uchopí hadici C pravou rukou shora vnějším hmatem. U hadice B, kterou uchopí stejně jako hadici C, zasune prsty pravé ruky mezi třetí a čtvrtý závit. Dále přinoží levou nohu a vzpřímí se. Jednu hadici drží vždy v pravé ruce pěstípojkami dozadu.
- Povel VD: „Hadici POSTAVIT!“
- Provedení: Hasič vykročí levou nohou, provede podřep a hadici postaví před sebe na zem a vzpřímí se.

2) Rozvinutí hadice z kotouče z ruky

- Výchozí postavení: Hasič stojí půl kroku za hadicí, která je svinuta v kotouči.
- Povel VD: „Hadici ROZVINOUT!“
- Provedení:
 - Hasič zvedne hadici nejprve do ponosu, pak pokrčenou nohu nechá na svém místě, hadici zvedne do

výše prsou (pěstípojky má vpravo), levou rukou uchopí hadici zesponu podhmatem a prsty pravé ruky vytáhne ze závitů hadice. Prsty pravé ruky vsune u pěstípojek mezi oba konce hadice, které přidržuje palcem z vnitřní a prsty z vnější strany. Pak otočí hadici doprava tak, že leží na předloktí pravé ruky a levou rukou ji přidržuje shora. Mírně se předkloní a hbitým švihem oběma rukama hadici rozvine určeným směrem. Pěstípojky hadice, které stále drží pravou rukou, potáhne dozadu.

cb) Horní pěstípojku drženou mezi palcem a ukazováčkem si ponechá v pravé ruce a spodní pěstípojku hadice nechá odloženou na zemi. Hasič jde po levé straně hadice a současně hadici rozkládá. Na konci rozložené hadice, ve výkroku levé nohy a v podřepu, pěstípojku položí na zem, přisune pravou nohu a vzpřímí se.

3) Rozvinutí dvou hadic z kotouče z ruky

- Výchozí postavení: Hasič stojí půl kroku za dvěma kotouči svinutých hadic.
- Povel VD: „Hadice ROZVINOUT!“
- Provedení: Hasič zvedne obě hadice do ponosu a z levé ruky hadici odloží tak, že ji opře o levou nohu, která je ve výkroku. Další činnost provádí stejně jako při rozvinování jedné hadice tak, že pravou rukou rozkládá první hadici a v levé ruce nese druhou hadici. Pak si předá hadici z levé ruky do pravé a provádí stejnou činnost jako u bodu II s tím, že po rozvinutí druhé hadice nejprve spojí obě hadice mezi sebou.

4) Jiné způsoby rozvinování hadic

- Rozvinutí z kotouče jednou rukou: Hadice C se z ponosu v pravé nebo levé ruce převrátí nahoru, pěstípojkami dolů. Hadici drží hasič v dlani pravé ruky, palcem z pravé a prsty z levé strany přidrží konec hadice s pěstípojkami a prudkým švihem pravé ruky hadici rozvine. Odloží spodní pěstípojku a hadici rozloží tahem po zemi. Rozvine druhou hadici, spojí je a opět hadici rozloží.
- Rozvinutí hadice z kazety nebo koše pro rychlý zásah: V kazetě nebo v koši jsou „varhánkovitě“ uloženy dvě až tři hadice C. Hasič podle potřeby může nést v každé ruce jednu kazetu nebo koš. Horní pěstípojku nechá u rozdělovače, kazetu nebo koš nese v ruce a hadice se z kazety nebo koše vytahuje a rozkládá.
- Rozvinutí hadice z kotouče na zemi: Hasič uchopí vnější pěstípojku a tahem hadici roztáhne. Před rozvinutím hadice se vnitřní pěstípojka hadice v kotouči spojí s předcházejícím dílem hadice, na stroj apod.

5) Svinování hadic

- Výchozí postavení: Hasič stojí půl kroku za pěstípojkou rozložené hadice.
- Povel VD: „Hadice SVINOUT!“
- Provedení:
 - Hasič ukročí pravou nohou přes hadici a na pravé noze provede obrat vlevo vzad do stoje ve výkroku levé nohy. V podřepu uchopí podhmatem pravou

rukou púlspojku hadice a postupuje podél rozvinuté hadice, kterou přeloží. V podřepu a ve výkroku levé nohy odloží púlspojku přibližně 30 cm před púlspojku ležící hadice. Pravou nohou překročí složenou hadici, rozpojí hadice a obrátí se vzad.

cb) Dále jde podél přeložené hadice až na její konec, kde pravou nohou vykročí šikmo před přeloženou hadici. Obrátí se vzad do stoje ve výkroku levé nohy. V podřepu položí přehyb složené hadice na stehno levé nohy a udělá dvěma až třemi závity jádro kotouče.

cc) Potom přisune pravou nohu a obrátí se vpravo v bok, přičemž jádro kotouče drží pravou rukou vně a levou uvnitř. Provede několik úkroků vlevo, aby hadice visela svisle k zemi. Poté levou rukou hadici

mírně nadhazuje, pravou rukou navinuje a současně urovnává oba konce visící hadice. Úkroky vlevo dělá podle toho, jak rychle hadici svinuje. Po svinutí hadici uchopí pravou rukou do ponosu. Úkon provede tak, že svinutou hadici si předá do levé ruky (púlspojky do zadu). Obrátí se vlevo v bok, vykročí levou nohou a podřepne, uchopí pravou rukou púlspojku ležící hadice a přeloží ji. V podřepu odloží z pravé ruky púlspojku přibližně 30 cm před púlspojku ležící hadice a současně z levé ruky postaví svinutou hadici a provádí svinování druhé hadice.

cd) Nakonec se postaví s hadicemi v ponosu v místě, odkud je začal rozvíjet.

Použité (mokrú) hadice svinujeme jednoduše na púlspojku nebo tak, jak rozhodne VD.

11. Náměty k celoroční činnosti

Má-li být úspěšně plněn výchovný cíl práce s dětmi v hasičském hnutí, nelze tuto činnost omezovat jen na získávání znalostí a dovedností v oblasti požární ochrany. Proto je nedílnou součástí hry Plamen vyhodnocování průběžné celoroční činnosti. Každý kolektiv si vybere z nabízených námětů v každém okruhu jednu podmínku, kterou splní do termínu konání 2. části okresního kola nebo obvodového kola, a učiní o tom zápis do kroniky. Výjimku tvoří OKRUH III. V této části je povinné pro každý kolektiv získání minimálně pěti odznaků odborností v každém ročníku, na které navazují odznaky specializací. Touto podmínkou je myšleno, že jednotliví členové družstev budou postupně získávat odznaky odborností. Mladší kategorie max. s frekvencí 1 odznak / 1 rok a starší dle splnění podmínek jednotlivých odznaků a věkových možností. Např.: Mladému hasiči kategorie starší, který se členem SH ČMS stal až ve 14 letech, a který prokazuje schopnosti a snahu získat více odznaků, je nutné udělit výjimku, aby odznaky odborností mohl splnit v rychlejším sledu než 1 odznak / 1 rok.

Podmínky, které má plnit celý kolektiv, vyžadují účast minimálně 70 % členů.

I. Okruh

- uskutečnit nejméně 3 výlety
- uskutečnit nejméně 2 besedy
- uskutečnit o prázdninách před soutěžním ročníkem letní tábor (nad 7 dnů)
- uskutečnit o zimních či jarních prázdninách v průběhu soutěžního ročníku tábor (nad 7 dnů)
- navštívit 3 výstavy či muzea
- uskutečnit minimálně 3 společné akce mimo den pravidelných schůzek (výstavka, beseda apod.)
- podmínka nabídnuta štábem hry okresního nebo obvodového kola

II. Okruh

- každý člen odpracuje min. 2 brigádnické hodiny na zlepšení životního prostředí

- každý člen odpracuje min. 2 brigádnické hodiny při údržbě výstroje, výzbroje nebo zbrojnice
- každý člen odevzdá alespoň za 5 Kč druhotných surovin
- každý člen odevzdá alespoň za 5 Kč léčivých rostlin
- kolektiv pečuje o starého občana (nejméně po dobu tří měsíců)
- kolektiv uspořádá soutěž (zejména zimní – sportovní, požární) pro ostatní dětské kolektivy
- podmínka nabídnuta štábem hry okresního nebo obvodového kola

III. Okruh

- kolektiv získá nejméně 5 odznaků odbornosti MH nebo specializací – povinné pro všechny kolektivy

IV. Okruh

- kolektiv uskuteční alespoň dva kulturní programy (valná hromada, základní škola, mateřská škola, jiné)
- kolektiv zhotoví alespoň tři nástěnky s tematikou PO
- kolektiv zašle kresbu či povídku do soutěže „PO očima dětí“
- kolektiv se zúčastní min. dvou turistických nebo sportovních soutěží nad rámec kol hry

Plamen

- podmínka nabídnuta štábem hry okresního nebo obvodového kola

KRONIKA

Celoroční činnost družstev MH – plnění vybraných podmínek ze čtyř okruhů námětů celoroční činnosti, účast na 1. a 2. části okresního (obvodového) kola hry Plamen nebo účast na kulturních a sportovních akcích se zaznamenává do kroniky kolektivu. Kronika kolektivu MH se předkládá při 2. části okresního (obvodového) kola a ve vyšších kolech. Kroniky může okresní rada mládeže (štáb soutěže ve vyšších kolech) vyhodnocovat – výsledek se nezapočítává do celkového hodnocení družstev MH.

Kroniku může vést celý kolektiv pouze jednu, potom hodnocení všech družstev zařazených v tomto kolektivu (např. dvě družstva mladší, jedno družstvo starší) vychází z hodnocení této kroniky. Dle rozhodnutí vedoucích a OORM mohou kroniky vést i jednotlivá družstva.

KULTURNÍ PROGRAM

V rámci námětů na celoroční činnost se doporučuje připravit kulturní program a předvést ho na valné hromadě nebo při jiné vhodné příležitosti.

V jednotlivých kolech hry Plamen může podle rozhodnutí štábu probíhat přehlídka kulturních programů. Nejlepší programy mohou být oceněny zvláštní cenou. Hodnotí se však zásadně mimo disciplíny příslušného kola soutěže.

12. Hra Plamen

Posláním hry Plamen je rozvíjet dětské znalosti, vědomosti a dovednosti. Získávat návyky v jednotlivých oblastech specifické činnosti, jakou je požární ochrana. Cílem hry je soutěžní formou podporovat celoroční činnost dětí se zájmem o požární ochranu. Vyhlášovatelem všech soutěží hry Plamen v České republice je SH ČMS.

Zúčastnit se mohou nejméně devítičlenné kolektivy mladých hasičů bez rozdílu pohlaví ve věku do 15 let. Doporučený vstupní věk je 6 let.

V okresních kolech se mohou zúčastnit soutěží i kolektivy s menším počtem členů (nejméně 5). Hodnocení těchto družstev je v pravomoci okresní odborné rady mládeže.

Kategorie

Družstva soutěží bez rozlišení pohlaví v kategoriích:

- mladší: do 11 let
- starší: od 11 do 15 let

K 1. 9. (včetně) v roce zahájení příslušného ročníku hry nesmí soutěžící mladší kategorie dovršit 11 let a starší 15 let.

Organizace hry, termíny

Ročníkem se rozumí období od 1. září do 31. srpna dalšího roku.

Obvodová a okresní kola se uskuteční v průběhu roku do termínu konání vyšších kol.

Vyšší kola (krajské, republikové) probíhají do konce měsíce července. Do vyšších kol postupují pouze družstva v kategorii starší.

Ročník je obvykle rozdělen do dvou částí:

1. část

- podzimní kolo soutěže probíhá v měsících září–listopad a jeho náplní je:
 - zahájení celoroční činnosti
 - závod požárnické všestrannosti (ZPV)

2. část

- technické disciplíny – probíhá v jarních měsících s tímto programem:
 - vyhodnocení celoroční činnosti
 - požární útok
 - štafeta 4× 60 metrů
 - požární útok s překážkami CTIF
 - štafeta CTIF
 - štafeta požárních dvojic

Provedení požárně technických disciplín jako i povinnosti a práva soutěžících, vedoucích a pracovníků soutěže jsou podrobně popsány ve **Směrnici pro celoroční činnost kolektivů mladých hasičů**, která je nedílnou doplňkovou metodickou pomůckou k těmto učebním textům.

13. Směrnice pro celoroční činnost dorostu

Sdružení hasičů ČMS vydává pro celoroční činnost dorostu v ČR závaznou směrnici, která je základem pro nácvik požárnických disciplín a umožňuje zvyšování znalostí a dovedností z oblasti požární ochrany.

Cílem celoroční činnosti je rozvíjet u dorostenců a dorostenek znalosti, vědomosti a získat návyky v jednotlivých oblastech činnosti požární ochrany. Směrnice, podobně jako směrnice hry Plamen, se pravidelně aktualizují.

Vyhlašovatelem soutěží dorostu je Sdružení hasičů ČMS.

Podmínky účasti

Soutěže se může zúčastnit nejméně sedmičlenné družstvo dorostenců a dorostenek (v okresních kolech pak

i družstva smíšená) a jednotlivci z řad členů SH ČMS ve věku 14–18 let. Pro stanovení věku je rozhodující den zahájení příslušného ročníku tedy 1. 9. Družstvo může být doplněno max. dvěma členy ve věku 13 let (s písemným souhlasem rodičů).

Organizace soutěží, termíny

Podobně jako u hry Plamen jsou organizována kola obvodová a okresní a kola vyšší – krajská a republikové.

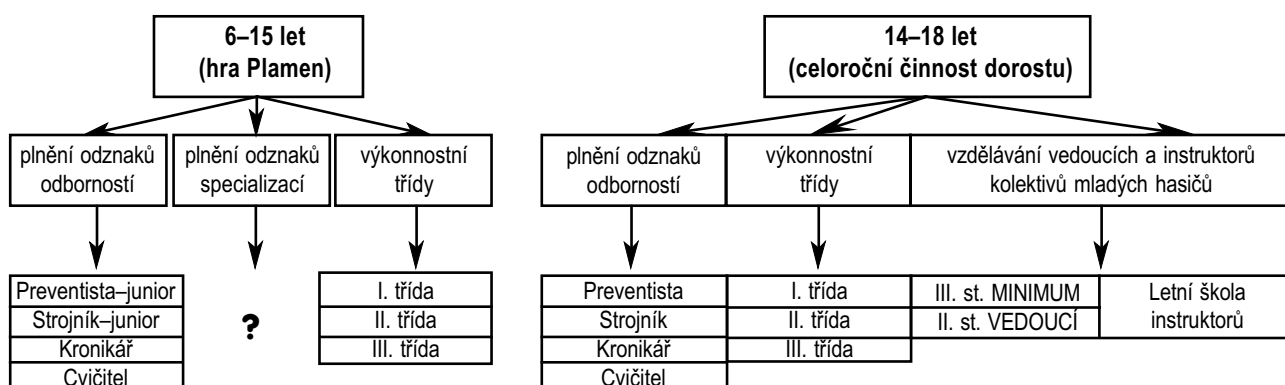
Obvodová a okresní kola jsou zpravidla rozdělena na dvě části (např. podzimní a jarní kolo). Program jednotlivých částí určí příslušné štáby:

- zahájení celoroční činnosti (registrace, vyhlášení podmínek)
- závod požárnické všestrannosti
- požární útok (plní kategorie družstev)
- štafeta 4× 100 m s překážkami (plní kategorie družstev)
- běh na 100 m s překážkami
- test z požární ochrany
- dvojboj (plní kategorie jednotlivců)

Provedení požárně technických disciplín jako i povinnosti a práva soutěžících, vedoucích a pracovníků soutěže jsou podrobně popsány ve **Směrnici pro celoroční činnost dorostu**, která je nedílnou doplňkovou metodickou pomůckou k těmto učebním textům.

14. Vzdělávací systém dětí a mládeže SH ČMS

Pilířem vzdělávacího systému dětí a mládeže SH ČMS je plnění odznaků odborností.

Proto nezbytnou součástí těchto učebních textů je publikace Malý průvodce plněním odznaků odborností.

Na plnění odznaků odborností volně navazuje plnění odznaků specializací. Zatímco odznaky odborností prezentují spíše stránku vědomostní, odznaky specializací jsou zaměřeny na rozvoj dovednosti. Podobně jako k plnění odznaků odborností i při plnění specializací je nutné čerpat z dalších pomocných materiálů (v současné době – Malý rádce mladého hasiče, systém plnění odznaků specializací se modernizuje, předpokládá se, že v roce 2010 vyjde souhrnná publikace Malý průvodce plněním odznaků specializací).

Dovednostní stránku rozvoje mladého hasiče kromě odznaků specializací prezentují i výkonnostní třídy. Limity pro plnění výkonnostních tříd jsou součástí Směrnice hry Plamen a Směrnice celoroční činnosti dorostu.

Specifické postavení v rámci vzdělávacího systému dětí a mládeže SH ČMS má vzdělávání „pomocníků vedoucích kolektivů MH“ – instruktorů.

Instruktořem se může stát mladý hasič ve věku 15–18 let, který úspěšně složí zkoušku III. stupně vedoucího mládeže. Složení zkoušky by mělo předcházet získání odznaku odbornosti Instruktor. III. stupeň vedoucího mládeže lze získat buď prostřednictvím vzdělávacích kurzů okresních sdružení hasičů, nebo v rámci 14denního prázdninového vzdělávacího kurzu – letní školy instruktorů.

15. Práce s dětmi předškolního věku

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, úsek mládeže, vydalo 10. dubna 2007 nezávaznou metodickou příručku *Náměty činnosti s předškolními dětmi v oblasti požární ochrany v rámci SH ČMS*.

Tato stručná metodická pomůcka byla zpracována s cílem vytvořit přehled současných možností práce s dětmi předškolního věku v rámci Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska.

Jako základní informační zdroj k zpracování této metodiky byly využity náměty a zkušenosti vedoucích, kteří s uvedenou věkovou kategorií pracují v oblasti požární ochrany již několik let a kteří se zúčastnili semináře s touto tematikou dne 3. února 2007 v Bílých Poličanech.

Materiál zahrnuje čtyři základní náměty činnosti.

Námět činnosti č. 1:

Děti předškolního věku jsou zařazeny v Přípravce SDH, jsou členy kolektivu mladých hasičů

Tento druh činnosti je v současné době asi nejrozšířenější v rámci SH ČMS. Děti předškolního věku jsou členy kolektivu mladých hasičů v rámci sboru dobrovolných hasičů. Jsou vedeny jako členové Přípravky, tzn. jsou nahlášeni na okresní sdružení hasičů, kde jsou evidovány v seznamu Přípravky a byla jim vydána příloha k členskému průkazu mladého hasiče.

Jednotlivé okresní odborné rady mládeže stanoví možnosti pro činnost s dětmi mladšími 6 let v jejich okrese formou úprav provedení disciplín hry Plamen nebo vydají vlastní pokyny či směrnici pro soutěže přípravky. Doporučuje se metodiku zpracovat písemně před začátkem každého soutěžního ročníku tj. k 1. 9. Jako efektivní se nabízí i možnost zařazení jednotlivců předškolního věku do družstev mladých hasičů kategorie mladší.

Výňatek ze zápisu ze semináře vedoucích mládeže s tematikou Přípravka:

Monika Homolková–Němečková, SDH Písková Lhota, okres Nymburk:

Děti předškolního věku jsou zařazeny do kolektivů mladých hasičů, kde tvoří družstva v samostatné kategorii (přípravka). V družstvu mohou být zařazeny i dvě děti starší šesti let, max. však do dovršení sedmi let. Družstva přípravky se účastní soutěží hry Plamen i okresní ligy v požárním útoku. OORM Směrnici upravila, respektive upravila provedení jednotlivých disciplín dle možností dětí mladších šesti let. Jsou využívány stejné překážky jako ve hře Plamen, ale děti mladší šesti let mohou překonávat pouze některé z nich, podobná omezení jsou i v práci s náradím (např. při PÚ mohou předškolní děti zastávat jen určité posty).

Soutěží se účastní 5členná družstva, avšak bez hodnocení pořadí.

Bára Přehnilová, Dub nad Moravou, okres Olomouc:

V počátku činnosti docházeli do školky, později činnost přešla pod kroužek MH. Jezdí na ukázky, cvičí útok a štafetu dvojic dle Směrnice hry Plamen. Zúčastnili se i soutěže Šumperský Soptík.

Jednou z DVD příloh tohoto písemného materiálu je i foto prezentace činnosti s předškolní mládeží SDH Dub nad Moravou.

SDH Daskabát, okres Olomouc:

Kroužek pracuje při SDH, nábor dětí do kroužku je prováděn ve spolupráci s MŠ. Také se účastnili Šumperského Soptíka, což je klasická soutěž dle pevných pravidel, ale děti to přijaly velmi dobře, i prohru.

Pozn.: Šárka Černáková: „Děti přijímají dobře i prohru, musí však být za svou práci oceněny.“

Na Olomoucku pracují celkem tři sbory, vzniká další.

Hana Hejčmanová, SDH Jasenná, okres Náchod:

Děti mladší šesti let se přímo zapojují do disciplín dle Směrnice hry Plamen, na soutěžích jsou zařazeny do mladší kategorie. Na Náchodsku pracují cca tři družstva přípravy v plném počtu dětí, v ostatních SDH mají menší počty a předškolní jednotlivce zařazují do mladších družstev. K zařazení předškoláků je však třeba souhlasu OORM.

Zmínila důležitost MOTIVACE dětí při soutěžích.

Delegace OSH Zlín:

Práce s přípravkou je v rámci jejich okresu v počátcích, družstva přípravy jsou zapojena do hry Plamen v rámci mladší kategorie, případně jsou jednotlivci předškolního věku zařazováni do družstev mladších.

Požární útok provádí družstva přípravy ve zvýšeném počtu. Velmi se osvědčilo okresní 3denní soustředění (tábor) pouze pro předškoláky. Z přípravy děti plynule přecházejí do hry Plamen. Jsou proti centrální směrnici, spíše by uvítali náměty – metodiku, jak s dětmi předškolního věku pracovat.

Delegace OSH Klatovy:

Pracují v rámci SDH, s upraveným materiálem, družstvo doplňují z mladší kategorie. Nacvičují upravený požární útok – vystupují formou ukázek. Činnost probíhá pravidelně po celý rok. Jednou z DVD příloh tohoto písemného materiálu je i foto a video prezentace z činnosti s předškolními dětmi (foto, video – OSH Klatovy).

Námět činnost č. 2:

Přímá spolupráce s MŠ: Vedoucí mládeže nebo člen SDH dochází do mateřské školy a v rámci mimoškolního kroužku pracuje s dětmi předškolního věku s tematikou požární ochrana – ukázková vystoupení.

Tato forma činnosti s předškolními dětmi v rámci SH ČMS přináší široké možnosti pro uplatnění jak vedoucích mládeže působících ve sborech dobrovolných hasičů, tak např. pro preventisty.

Způsob činnosti je založen na úzké spolupráci mateřské školy či jiného výchovného zařízení pro děti předškolního věku s konkrétní osobou, dobrovolným hasičem nebo sborem dobrovolných hasičů jako organizační jednotkou. V podstatě se jedná o pravidelnou práci v mimoškolním kroužku, který navštěvují děti po skončení výuky v mateřské škole. Činnost s dětmi může probíhat buď v prostorách mateřské školy, nebo např. v klubovně mladých hasičů. Práce s dětmi v této formě činnosti má povětšinou charakter přípravy na ukázková vystoupení s hasičskou tematikou.

Výňatek ze zápisu ze semináře vedoucích mládeže s tematikou Přípravka:

Julie Burdychová, Radvanice, okres Trutnov:

Spolupracují se školkou – vedoucí mládeže z SDH dochází do školky, kde s dětmi pracují v rámci mimoškolního kroužku. Členové kroužku jsou i členy Přípravy SDH.

Děti se připravují na vystoupení s hasičskou tematikou.

Pozn.: M. Homolková objasnila formu členství dětí mladších šesti let: Tyto děti nemohou být dle stanov řádnými členy SH ČMS, nicméně práce s nimi je řešena v doplňkovém dokumentu stanov (Směrnice činnosti s kolektivem mladých hasičů). Předškolní děti jsou v rámci SDH sdruženy v tzv. Přípravce, jejich jména a rodná čísla jsou zaznamenána v centrálním seznamu Přípravy v rámci OSH. Dětem se vydává příloha k členskému průkazu MH, kde se místo čísla členského průkazu vypisuje P (jako přípravka a rodné číslo dítěte). Členové přípravy jsou samozřejmě pojištěni oběma úrazovými pojistkami (HVP, Generali).

Děti plní člunkovou štafetu, úseky nemají pevné pořadí, překážky jsou stejné jako ve hře Plamen, jen zmenšené v měřítku 1 : 2. Dále plní požární útok, mají k tomuto účelu vlastní „mašinku“ – vozík na nářadí.

Zhruba polovina dětí začíná po skončení činnosti v přípravce docházet i do klasického kroužku MH.

SDH činnost podporuje, obec vypomáhá finančně (např. na ukázkou hradí autobus). Dobrá spolupráce s rodiči, jezdí s dětmi na ukázkou, kde pomáhají s hlídáním.

Postoj k centrální směrnici s hodnocením a závody mají negativní.

Jednou z DVD příloh tohoto písemného materiálu je i prezentace SDH Radvanice z činnosti s předškolní mládeží (Prezentace Radvanice).

Petr Ouřada, okres Domažlice:

Jako člen SDH dochází do školky. Děti cvičí štafetu a útok, mají udělané „autíčko“ na rámu PS 8 – vejde se do Avie. Používají tunel, který má školka ve vlastní výbavě. Při útoku používají optickou signalizaci, využívají rozdělovač C–D. Snaží se pracovat bez přímé pomoci SDH. V minulosti děti po skončení práce v přípravce do kolektivu MH působícím v SDH příliš nepřecházely, v poslední době se však situace začíná lepší. Rodiče jezdí s dětmi, pomáhají s dopravou i svými vozidly. Družstvo je složené z dětí ze dvou tříd, které o tuto činnost projeví zájem, nutná je ovšem i podpora rodičů.

SDH Nové Město nad Metují:

S předškolními dětmi pracují přímo ve školce, ovšem po pracovní době, jako zájmový kroužek. Více zapojují preven-

tivní výchovu (PO, zdravotvědu, apod.). Přípravují se na vystoupení, mají vyrobeny vlastní překážky po vzoru SDH Radvanice. Dobrá spolupráce a komunikace s vedoucí kolektivitu MH v rámci SDH, kam děti případně přecházejí.

Miloslav Pytlík, SDH Bolevec, okres Plzeň-město:

Jednotliví členové SDH pracují a zabezpečují činnost celkem 84 dětí ve čtyřech školkách formou mimoškolních kroužků s jednou výjimkou. Činnost probíhá přímo ve školkách, cca 50 % dětí přechází do kolektivů SDH. Zaměření činnosti je všestranné, asi 1/3 povídání (nejen hasičina), 1/3 soutěžní činnost a 1/3 hry. Schůzky trvají zhruba hodinu. Ve většině školek pracují formou odpoledního kroužku, dochází sem člen SDH jako vedoucí kroužku.

Delegace OSH Rakovník:

Spolupráce SDH a MŠ, děti zůstávají po školce, forma přípravy na hru Plamen.

Námět činnosti č. 3:

Začlenění prvků požární ochrany do výchovné činnosti v MŠ – mateřské školy s „hasičskou tematikou“.

Tento způsob činnosti s dětmi předškolního věku je poměrně atypický, přesto nachází své příznivce. Jedná se o přímé každodenní výchovné působení na děti v mateřské škole, která je koncipována jako MŠ s „hasičskou tematikou“. Tato forma práce předpokládá 100% zájem mateřské školy a velice úzkou spolupráci s odborníkem v oblasti požární ochrany případně sborem dobrovolných hasičů jako organizační jednotkou.

Miloslav Pytlík, SDH Bolevec, okres Plzeň-město:

Jednotliví členové SDH pracují a zabezpečují činnost celkem 84 dětí ve čtyřech školkách formou mimoškolních kroužků s jednou výjimkou. Činnost probíhá přímo ve školkách, cca 50 % dětí přechází do kolektivů SDH. Zaměření činnosti je všestranné, asi 1/3 povídání (nejen hasičina), 1/3 soutěžní činnost a 1/3 hry. Schůzky trvají zhruba hodinu. V jedné ze školek je činnost z oblasti PO systematicky začleněna do výchovného systému, děti vedou přímo učitelky MŠ, jsou to takové školky s hasičským zaměřením – „Soptíci“.

Jednou z DVD příloh tohoto písemného materiálu je i videoukázka z činnosti Soptíků.

Šárka Čerňáková, Frýdek-Místek:

Jako ředitelka MŠ má možnost práce s dětmi přímo v mateřské školce, kde velmi pomáhají učitelky. Jejich činnost je trochu odlišná, zapojují hasičské prvky do dramaticko-výchovné činnosti, s těmito ukázkami pak vystupují. V roce 1987 vydala Pedagogické čtení – z dnešního hlediska vlastně metodika výchovy PO v mateřských školách.

Námět činnosti č. 4:

Práce s neorganizovanými předškolními dětmi – vyhlášení soutěže s tematikou požární ochrany pro mateřské školy, preventivně výchovné besedy, dny otevřených dveří apod.

Tento námět činnosti se zaměřuje na děti předškolního věku, které nejsou organizovány a vedeny k pravidelné činnosti v oblasti požární ochrany (kolektivy MH nebo Přípravky). Tato forma činnosti nabízí rozsáhlé možnosti zejména pro práci preventivistů, ale i vedoucích mládeže. V současné době supluje tento způsob činnosti výtvarná soutěž PO očima dětí, která se tradičně vyhlašuje každý rok i pro předškolní zařízení. Soutěž jako taková má sice dlouhodobou tradici, ve které je samozřejmě třeba pokračovat, ale moderní doba si žádá rozšíření motivačních faktorů již v rámci výchovy předškolních dětí tak, aby kladný vztah k oblasti požární ochrany děti získaly již v útlém věku. Organizování soutěží, besed, dětských dnů s hasičskou tematikou, aktivních ukázek z činnosti, dnů otevřených dveří ve zbrojnicích a podobných nepravidelných akcí je jednou z cest, jak pozitivně ovlivnit postoj dětí a mládeže k zásadním otázkám prevence v oblasti požární ochrany.

Jednou z DVD příloh tohoto písemného materiálu je i ukáзка propozic soutěže pro mateřské školy (Malý Soptík).

Výňatek ze zápisu ze semináře vedoucích mládeže s tematikou Přípravka:

Eva Erabcová, SDH Jablonec:

Družstva zapojují do soutěží, ovšem „všichni vyhraji“ – příprava na hru Plamen. Vyhlásili soutěž pro MŠ – viz propozice.

16. Pedagogika

Pedagogika je věda o výchově a vzdělávání, tedy věda o tzv. výchovně-vzdělávací činnosti. Má své kořeny ve filosofii, ze které se oddělila až v 19. století. Jako součásti filosofie se pedagogice věnovali například Sokratés, Plátón, Aristotelés z novodobějších Jean-Jacques Rousseau, Lev Nikolajevič Tolstoj a další. Mezi osobnosti, které nejvíce ovlivnili Pedagogiku patří Johann Friedrich Herbart, Jan Amos Komenský a další.

Cíle výchovy

Pro výchovně vzdělávací činnost je příznačné, že si na počátku své práce klade především určitý cíl. Cíl sám o sobě však nemá funkci, neexistují-li přiměřené prostředky, způsoby k jeho dosažení. V rozmanitých sférách lidské činnosti, tedy i ve výchovné práci, si klademe základní otázku, zda zvolené prostředky mohou skutečně vést k úspěšnému dosažení cíle. Stanovení cíle výchovné práce není snadnou záležitostí. Musíme přihlížet k hlediskům společenským, sociálně psychologickým, sociologickým, brát v úvahu individuální potřeby, zájmy, věk, pohlaví jedinců a specifiky toho kterého kolektivu.

Má-li být cíl splněn, musí být dětmi pochopen. Děti musí vědět, proč děláme právě toto a právě takto. Musíme vzbudit zájem a děti musí přijmout cíl za svůj. Velikou roli zde hraje motivace a spravedlivé hodnocení. Mimoškolní výchova (patří sem i působnost občanských sdružení) sleduje za svůj cíl především rozvoj rozmanitých dovedností

a schopností. Rozmanitost forem, množství organizací a institucí vytváří hodně možností pro širokou vrstvu obyvatel – hlavně dětí.

Při stanovení cíle výchovné práce se řídíme následujícími zásadami:

- jasně definuji, čeho chci dosáhnout – pokud chci něčeho dosáhnout, musím jasně a přesně popsat cíl,
- zvolím adekvátní prostředky k dosažení cíle – při volbě prostředků přihlížím k věku, vyspělosti, pohlaví jednotlivců a složení kolektivu,
- sestavím plán – obsah v čase – sestavování plánu je často opomíjeno a zanedbáváno – živelnost a chaotický přístup k výchově je nejčastější příčina rozpadu kolektivu,
- připravím taktiku a motivaci – motivace je nenahraditelná součást výchovné práce,
- objektivní podmínky – vnitřní a vnější (prostory, peníze, čas dětí a můj, rodiče jsou vnější podmínky pro práci – vnitřní jsou moje zkušenosti, možnosti, zdatnost, sebedůvěra, důvěra dětí),
- stanovím podíl dětí na naplnění cíle – velký význam pro naplnění cíle má citová vazba dětí na kolektiv – pocit sounáležitosti a pocit platného člena skupiny.

Zásady, které když budeme používat, značně zefektivní a zatraktivní zamýšlené postupy. V důsledku vedou k snadnějšímu osvojení dovedností a pevnějšímu zapamatování informací.

- názornost – spojení výkladu s pomůckami
- přiměřenost – podle věku, pohlaví, schopnosti
- individuální přístup
- poslušnost – od jednoduššího ke složitějšímu
- soustavnost – nepřecházet z jednoho na jiné
- spojení teorie a praxe – vše, co je možné, vyzkoušet i prakticky
- trvalá aktivita – dodržovat tempo a rytmus práce
- sociálnost – citový vztah k činnosti
- výchovnost
- vědeckost

Metody výchovy:

- povzbuzení – pochvala i trest
- diskuze – je nutné, aby každé z dětí mělo možnost říci svůj vlastní názor a pronést své návrhy a možná řešení
- samostatná práce – děti potřebují pocít, že jim důvěrujeme a věříme v jejich schopnosti
- problémové situace – dětem necháváme prostor pro dořešení situací
- heuristické situace – připravíme situaci, aby děti samy našly řešení a měly pocit objevení nové skutečnosti
- demonstrace – ukázka
- experiment
- didaktická hra
- výklad

Osobnost vedoucího dětského kolektivu

Každý z nás je jedinečná, ničím nenahraditelná osobnost. Jedinečnost, to je to nejkrásnější na člověku. Uvědomme si, že dítě není jakousi nedokonalou zmenšeninou dospělého člověka. Každé dítě je především jedinečná osobnost. Hlavní rozdíl mezi dítětem a dospělým je suma informací a zkušeností získaných v čase. Protože jich má dospělý více, předává je dítěti a pomáhá mu tak uplatnit se a přežít ve společnosti ostatních – vychovává a učí ho. Porozumět výchově znamená porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Tento vztah není vztahem jednostranné závislosti. Není tu na jedné straně ten, kdo jen vysílá výchovné podněty a je tedy ve všem všudy aktivní, a na druhé straně ten, kdo jen pasívně přijímá a je výchovnými podněty utvářen a přetvářen. Ve svém sebevědomí dospělých hotových lidí podléháme někdy klamné představě, že výchova je věcí jednostranného působení dospělého na dítě. Že jde o vztah jednoho, který radí, a druhého, který se učí, nebo dokonce jednoho, který poroučí, a druhého, který poslouchá. Ale to je opravdu klam. Ve skutečnosti je výchovný vztah oboustranný, vzájemný.

Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, samo do svého prostředí zasahuje a svým způsobem si jej utváří a přetváří. Je vychováváno a samo vychovává. I ten vychovatel, který by pokládal za ponižující připustit, že tak nepatrný lidský tvor by na něho mohl mít nějaký vliv, si utváří určité postoje a přetváří je už jen proto, že se stýká s určitým konkrétním dítětem. Musí reagovat na jeho osobité projevy. Nemůže zůstat lhostejný k tomu, jak mu dítě projevuje svoji přízeň nebo nepřízeň, jak se v jeho přítomnosti směje nebo pláče.

Lépe nežli někteří rodiče si tuto skutečnost uvědomují profesionální nebo laičtí pedagogové. Jeden dětský kolektiv není jako druhý, přestože jsou v nich děti stejného věku. Navíc jedno nové dítě v kolektivu dovede vytvořit novou výchovnou situaci.

Co platí o skupině, platí i o jednotlivci. Abychom poznali, čím se liší jedno dítě od druhého, jaká je jeho rychlost vývoje, jaké má osobnostní předpoklady, musíme si uvědomit, že vztah vychovatel–dítě není nikdy konečný. Každý vztah má osobitý vývoj. Uzavřeme tuto úvahu o vztahu dvou lidí, vychovatel a vychovávaný, konstatováním: tento vztah bude mít úspěch, pokud bude postaven na pocitu vzájemného respektování a vzájemné úcty.

Dítě od dospělého přejímá zvyky, způsoby komunikace, vzorce k řešení situací, názory a postoje. Velice dobře ví, jak se kdo chová, a aniž to dává najevo, hodnotí jednání a konání dospělých. Často se potom stává, že jednání vychovatele se obrátí proti němu v podobě reakce dítěte.

Čeho se musí vedoucí hlavně vyvarovat:

- jakékoli lži a přetvářky
- nespravedlivého rozhodnutí
- nerespektování názoru dítěte
- zesměšňování dítěte a útoků proti nim
- nadřezování svým oblíbencům

Nedávno jsem vyslechl rozhovor dvou vedoucími. Jeden vyčítal druhému, právem, přístup k dětem. Druhý argumentoval tím, že stačí, když dětem věnuje svůj volný čas, a pokud se to někomu nelíbí, tak ať si to dělá sám. Bylo mi z toho trochu smutno. Každý máme právo na omyl. Chybu si musíme umět přiznat. Pokud jsme se jednou rozhodli věnovat dětem svůj čas, nesmíme dopustit, abychom jim jakkoli ublížili nebo je zklamali. Důvěra dětí je nejceněnější odměnou pro každého vedoucího. Můžeme ji velice snadno ztratit, ale těžko získat zpět.

Nikdy nesmíme zapomenout na skutečnost, že se podílíme na utváření osobnosti. Naše životní zkušenosti, znalosti, suma informací a dovednosti, kterými disponujeme, jsou našimi pomocníky. Užívejme jich šetrně, opatrně a vždy ve shodě se svým svědomím. Každý z dospělých má mezi dětmi své miláčky a oblíbence. Každý, i ten, který se bude bránit a tvrdit, že to není pravda. Nezapomeň, že to nesmíš dávat najevo, protežovat tyto děti a nadřezovat jim. Ostatní děti mají stejné právo na tvou lásku a pozornost. Nemysli si, že to nevědí!

Styly výchovy

Každý z vedoucími má svůj názor na způsob vedení dětského kolektivu. Někdo dává přednost disciplíně a poslušnosti, jiní jsou zastánci volnosti. Přístupy můžeme rozdělit do tří vzorů.

1. vedoucí autoritativní:

Autoritativní vedoucí staví děti do role podřízených. Jeho hlavní metodou je příkaz a zákaz. Vyžaduje poslušnost a nerad připouští diskuze o svých rozhodnutích.

Příklad: „Večerka je dnes v devět hodin. Po deváté budete všichni ve stanech a nechci nikoho vidět venku. Kdo poruší zákaz, bude zítra ráno potrestán.“

2. vedoucí demokratický:

Demokratický vedoucí využívá svoji přirozenou autoritu. K dětem se staví jako k partnerům. Používá metodu práva většiny. O svých rozhodnutích diskutuje se členy kolektivu.

Příklad: „Zítra nás čeká náročný den. Doporučuji všem, aby dodrželi večerku v devět hodin, protože se všichni potřebujeme dobře vyspat. Souhlasíte s tímto rozhodnutím?“

3. vedoucí liberální:

Liberální vedoucí se staví k dětem jako sobě rovným. Sebe chápe hlavně jako dozor nad činností kolektivu. Rozhodnutí nechává na ostatních.

Příklad: „Zítřka nás čeká náročný den. Kdo bude chtít, půjde spát již v devět hodin. Nezapomeňte, že se potřebujeme dobře vyspat.“

Každý z těchto tří způsobů vedení má své výhody i nevýhody. Není možné přesně zařadit vedoucího do jednoho z uvedených typů. V praxi to bývá tak, že vedoucí má k vedení postoj autoritativní, demokratický nebo liberální, ale podle situace přebírá i metody ostatních typů.

Jaký způsob vedení je nejvýhodnější? To záleží především v osobnosti vedoucího, věku dětí a zaměření činnosti. Těžko budeme používat autoritativní způsob vedení u kolektivu středoškoláků zaměřených na historii. Zrovna tak asi nespějíme s liberálním přístupem u fotbalového týmu dvanáctiletých chlapců. Praxe potvrzuje, že demokratický způsob vedení je nejuniverzálnější a velice efektivní.

Trest a odměna

Když začneme hovořit o trestech, napadne nás obvykle nějaký ten pohledek od dobrých rodičů nebo nějaké domácí vězení. Když myslíme na odměny, napadne nás krabice bonbonů. Obvykle je to něco docela konkrétního, hmatatelného. Současně si ale hned představíme kamaráda, kterému pohledek už dávno nebyl žádným trestem, a jiného, který se bonbonů už tolik namlsal, že ho žádná dávka sladkostí nemohla přimět k tomu, aby domácí úkol nenaškrábal jeden jako druhý. Co je trestem pro jednoho, nemusí jím být pro druhého.

Co je tedy – psychologicky vzato – trest? Trest zajisté není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejdříve zbavit a kterému bychom se chtěli rozhodně pro příště vyhnout. Může se stát – a naštěstí se tak skutečně většinou děje – že je v podstatě shoda mezi tím, co vychovatel za trest pokládá a co dítě jako trest přijímá. Ale nemusí tomu být vždycky a úplně.

Analogicky se můžeme ptát, co je to odměna. Opět ne to, co jsme si jako odměnu vymysleli, ale co dítě jako odměnu

přijímá. Onen příjemný, povznášející pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle udrželi a znovu zopakovali.

Funkce odměny spočívá ve zpevnování žádoucího chování, jednání, návyků ve výchově. Při udělování odměny je třeba dodržovat zásadu, že odměna je neúčinnější ihned po výkonu. Příslib odměny před výkonem je motivační činitel. Pokud není příslib naplněn, mívá tato podpora jednání následně opačný účinek.

Funkce trestu jsou v podstatě tři základní:

- napravit škodu
- zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo
- zbavit viníka pocitu viny

Trest má určitou úlohu léčebnou. Přestupek dítěte vyvolá určitý pocit odcizení mezi ním a vychovatelem. Předpokládá to ovšem, že si je dítě přestupku vědomo a že prožívá svoji vinu. Bez tohoto prožitku by byl trest pouhým aktem násilí, takto však zapadá do pojmu spravedlnosti a přináší nové usmíření mezi provinilým a tím, kdo zastupuje spravedlnost – vychovatelem. Z hlediska duševní hygieny je velmi důležité pocít viny z dítěte co nejrychleji sejmout. Odkládání trestu může být pro některé děti mnohem těžším zásahem než třeba přísné, ale okamžité potrestání.

Často se diskutuje o poměru mezi počtem odměn a trestů. Tato diskuze je poněkud lichá, pokud si uvědomíme, že účinnost odměny (příjemný pocit) je podstatně vyšší nežli účinnost trestu (nepříjemný pocit). Každý z jedinců je jinak odolný vůči trestu. Každý člověk má jiný žebříček hodnot, proto i táž odměna má jinou hodnotu pro dvě děti. Udělená odměna nebo trest musí být úměrný skutku. Pokud tomu tak není, dochází k pocitům nespravedlivosti rozhodnutí. Tomu můžeme zabránit, když:

- máme předem vytvořená pravidla pro odměňování a trestání
- vyloučíme z rozhodování emoce – u trestání jsou obzvláště nebezpečné
- nebudeme odměnu nebo trest odkládat
- nebudeme u potrestaného vyvolávat zbytečné pocity viny – např. výčitky
- jasně zdůvodníme příčinu odměny a trestu – dítě musí přesně vědět, za co je trestaný a proč
- nikdy nebudeme trestat práci
- neukládat trest snižující důstojnost dítěte
- trest nesmí vzbudit nebo vyvolat nevoli či nesouhlas v kolektivu

Hra jako pedagogický prostředek

Hra je neodmyslitelnou součástí dětského života, která jej provází až do světa dospělých. I dospělý člověk si rád hraje a různým hrám věnuje mnoho času. Dospělý se však často snaží dát hrám jistou formu důležitosti a nerad si přiznává, že si hraje. Hra je neúčinnější formou učení. Při hře člověk projevuje tvořivost, svoji aktivitu a dává na odív své vlastnosti způsobem velice přirozeným a jen těžko simulovatelným. Hra a způsob hry je odrazem osobnosti jedince a nezáleží, zda jde o dítě nebo dospělého.

Význam hry pro všestranný rozvoj osobnosti:

- a) pohybová hra v krátkém časovém úseku vyrovnává nepříznivý vliv sedavého způsobu života, rozvíjí rychlost a obratnost, sílu, vytrvalost, koordinaci pohybů, zlepšuje krevní oběh, dýchání a podporuje látkovou výměnu
- b) prostřednictvím hry se upevňují a prohlubují, eventuálně vyjasňují vztahy uprostřed sociální skupiny
- c) motivace hry k určenému cíli podporuje vývoj charakterových vlastností a vůle – při hře se dítě učí vyhrávat a přijímat porážku
- d) podporuje psychické funkce (vnímání, paměť, zaměření činnosti, logické myšlení, sebeovládání, uspokojování potřeb a snižování vnitřního napětí)
- e) hra je nejlepší forma aktivního odpočinku

To vše, je-li hra dobře připravená, se děje bez vědomí dětí. Hra tedy procvičuje a rozvíjí různé stránky lidské osobnosti. Poskytuje nekonečné množství variant a kombinací dobrovolného a povinného, dítětem chtěného a dospělým požadovaného. Vychovatelé tedy dovoluje zamaskovat své výchovné působení a působit tak nepřímou, aby se výchova stala do jisté míry subjektivní záležitostí dítěte. Umíme-li využít hry tak, že dítě je strženo do jiného myšlenkového světa, že zapomene na čas, že všechno své úsilí podřizuje snaze po co nejlepším výkonu, že zvítězí i nad svým přirozeným sklonem k lenosti, pohodlnosti, pak získáváme ve hře neocenitelného pomocníka k upevnění charakteru a formování morálních a volných vlastností dítěte.

Umět si hrát, vymýšlet a kombinovat stále nové a nové hry. Obměňovat ty ohrané a stále hledat v různých prameňech. To je úděl všech, kteří se zabývají volným časem dětí. Není nic krásnějšího, nežli spokojené usměvavé dítě.

Výběr hry

Výběr hry musíme podříditi celé řadě podmínek. V první řadě je to účel hry, zda je hra zábavná nebo zda sledujeme výchovný cíl. Hra musí být rušná, vtipná, napínavá a zajímavá. Musí strhnout celou skupinu. Hra musí odpovídat věkovým zvláštnostem dětí. Nesmí hráče vyčerpat, musí vést k celkovému osvěžení. Musí mít jasná, přesná a co nejjednodušší pravidla.

Pro každou hru musíme správně odhadnout, zda je pro její provedení ta správná atmosféra a chuť hru si zahrát. Hru nesmíme hrát do omrzení, musíme odhadnout okamžik, kdy hru ukončit.

Velice záleží na správném a spravedlivém rozdělení hráčů. Každé z dětí musí dostat šanci při hře vyniknout. Volíme takové kombinace her, aby si každé z dětí „zahrálo“. Hra musí být přizpůsobena hráčské zkušenosti skupiny (každá skupina si nedovede hrát, i tomu se musí jako celek učit). Neméně důležité je dodržování bezpečnosti při hrách, tzn. volba vhodného místa, postupu a náročnosti.

Organizace hry

Organizovat hry je jedno z umění pedagogů jak profesionálních, tak laických.

Předpokladem pro správné zvládnutí herní situace je:

- vysvětlit smysl hry, její podstatu a účel, i ta nejjednodušší hra dostane jiné kouzlo
- dobrou motivací vytýčit dostatečné herní pole a jasně je vymežit
- stanovit způsob zahájení a ukončení
- vysvětlit pravidla tak, aby je pochopil každý hráč
- předem vysvětlit způsob hodnocení a odměňování nejlepších
- upozornit na možná rizika při hře a na možná zranění, dodržovat bezpečnost!
- hru hodnotit bezprostředně po ukončení
- dát možnost odvetného souboje
- pro děti má hra jiné kouzlo, pokud s nimi hraje dospělý!

Třídění her

Hry je možno dělit podle různých kategorií. Například hry v místnosti, na hřišti, ve městě a v přírodě. Většinou se uvádí toto dělení:

- 1) hry tvořivé:
 - konstrukční – výrobky, skládky, stavby, modely
 - úlohové (rolové) – na někoho, na něco
- 2) hry s pravidly:
 - pohybové
 - sportovní
 - terénní
 - rozumové
 - didaktické
 - rekreační

Zásady, jak být dobrým vedoucím kolektivu:

Pověřujte děti konkrétními úkoly, přiměřenými jejich věku, možnostem a aktuálním schopnostem.

Chovejte se tak, abyste byli pro dítě „čitelný“ příklad, aby si vás mohlo vážit a mělo důvod láskyplně naslouchat vašemu hlasu a sledovat váš příklad až doroste, ale i dřív.

Vychovej se, chceš-li vychovávat! Vůči dítěti ne ve slovech, ale v příkladech. Děti vždy dělají to, co vidí, ne to, co slyší!

Jste-li vy vůči sobě, lidem a okolí podráždění, neklidní, plní nenávisti, není to škola pro „anděly“.

Lže-li dítě, zamyslete se, zda je u vás atmosféra pro pravdu.

Jaký máte vztah k práci? Jak o ní mluvíte? Co říkáte před dětmi o ostatních dospělých... „Já se na to vyflajznu, zase to musím dělat a ty lidi mě...“

Mějte děti rádi. I ony potřebují úctu. Ptejte se jich, co dělají ve škole, venku, s kým kamarádí. Nekritizujte je! Mějte pro ně pohlazení a vlídné slovo, uznání a chválu... zaslouží-li.

„Jsi šikovný (šikovná), to se ti opravdu povedlo, jsem s tebou spokojený, mám z tebe radost.“

Všemu lidskému se učíme u společného stolu a v dílně kultury. Vztahům a lásce, úctě k práci a k lidem, zodpovědnosti a poctivosti.

17. Psychologie

Psychologie může pomáhat všude tam, kde potřebujeme poznávat lidi, působit na lidi, uspořádat podmínky, ve kterých lidé žijí, působí a pracují. Název psychologie pochází z řečtiny a znamená vědu o duši. Psychologie zkoumá psychické stavy člověka (stavy, procesy, vlastnosti). To, jak se v člověku – v jeho činnostech a učení, ve vývoji osobnosti a jejích částech – formují a působí psychické jevy. Chce porozumět prožívání, chování a jednání lidí, předvídat je a pomoci působit na ně.

Psychologie patří odpradávná k filozofickým disciplínám. Dnes, v době nárůstu poznatků, které tato věda využívá, bychom ji spíše řadili mezi obory multidisciplinární (dotýkající se mnoha vědních oborů). Psychologie se člení na celou řadu oborů.

1. základní (teoretické)

- obecná psychologie – zkoumá obecně platné zákonitosti psychického dění, všechny psychické jevy, odhlíží od rozdílů mezi lidmi a zajímá se o to, co je společné všem
- psychologie osobnosti – zabývá se jedincem, zkoumá a vysvětluje podobnosti i odlišnosti mezi lidmi
- sociální psychologie – věnuje se sociální determinaci jedince a sociálnímu chování lidí, zajímá ji působení malých i velkých skupin na člověka a jeho život v nich
- vývojová psychologie – řeší otázky utváření psychiky a jejích vývojových změn

- psychopatologie – zabývá se patologickým prožíváním, chováním a vývojem jedince
- srovnávací psychologie – zkoumá a srovnává poznatky jednotlivých psychologických disciplín
- psycholinguvistika – řeší vztah mezi myšlením, řečí a jazykem

2. aplikované (praktické) – zpravidla se rozlišují podle oblastí praxe, ke kterým se vztahují

- klinická psychologie – řeší otázky diagnostiky, terapie (léčení) i prevence duševních chorob i poruch, vztahů lékaře k pacientovi, pacienta k nemoci apod.
 - pedagogická psychologie – zabývá se psychologickými aspekty rozvíjení člověka, řešící otázky výchovy a vzdělávání
- dále: psychologie práce, porézní psychologie, psychologie sportu, psychologie umění, psychologie vojenská, politická psychologie, ekonomická psychologie, psychologie obchodu, psychologie dopravy, ...

Osobnost

Na nás na lidech je nejkrásnější to, že jsme každý jiný. Každý z nás je jedinečný, neopakovatelný tvor – osobnost. Každý, to znamená dítě i dospělý, žena, muž, černoch, běloch či člověk jiné barvy pleti. Osobností se člověk nerodí, nýbrž se jí stává, a to v době, kdy se u něho v raném dětství utváří typicky lidská organizace fungování psychiky.

Vývoj psychiky jedince se realizuje zráním a učením. Zráním označujeme změny určované převážně vnitřními biologickými činiteli (růst, osifikace kostí, zrání nervové soustavy, pohlavní dospívání). Učení se týká změn, které souvisejí s interakcí jedince a prostředí. Zrání a učení jsou navzájem spjaté stránky vývoje.

Na vývoj člověka působí jak vnitřní biologické podmínky a vlivy prostředí, tak i jeho vlastní aktivity. Vnitřní biologické podmínky vývoje tvoří jednak vrozené předpoklady (dispozice, vlohy), které si jedinec přináší na svět jako výbavu dědičnou, jednak vlivy působící na vývoj dítěte v průběhu těhotenství matky, porodu a těsně po porodu. Vlivy prostředí zahrnují přírodní klimatické podmínky, životní prostředí v širším slova smyslu, sociální prostředí, v němž jedinec vyrůstá (rodina, vlivy vrstevníků, zájmových skupin, způsoby výchovy v rodině i ve škole, ...). Vlastní aktivita jedince je neméně důležitým aspektem vývoje. Už kojeneček tím, že se usměje na matku, „aktivně“ vstupuje do interakce s ní a podporuje chování matky, které ho přivedlo k úsměvu. Pro matku je odměnou, když se na ni dítě usměje. Čím je člověk starší, tím jsou pochopitelně vztahy mezi biologickými činiteli, vlivy prostředí a jeho vlastní aktivitou složitější. Jedno je však jisté – člověk má určitou svobodu v tom, co sám ze sebe vytvoří.

Periodizace vývoje lidského jedince

1. Prenatální období – je vymezeno početím, splynutím mužské a ženské zárodečné buňky, pokračuje vývojem plodu v matčině těle a končí zrozením, okamžikem, kdy dítě spatří světlo světa. Již v tomto období jsou zjišťovány určité psychické funkce a reakce.

2. Novorozenecké období – zahrnuje první měsíc po narození, důležitý je zde především kontakt s matkou.

3. Kojenecké období – trvá do konce prvního roku života, charakterizuje je neuvěřitelně rychlý rozvoj dítěte. Dítě se vyvíjí jak po stránce senzomotorické, tak i emocionální. Citový vývoj je spojen s formováním prvních trvalejších sociálních vztahů.

4. Batolící období – zahrnuje druhý a třetí rok. Rozvíjí se jemná motorika a specifické formy lidské komunikace. Své místo ve vývoji začíná zaujímat nápodoba, postupně „odpoutávání se“ o matky, vrstevnické vztahy.

Věkové zvláštnosti u dětí

	Tělesný vývoj	Psychika	Sociální vývoj
mladší školní věk (6–9 let)	<ul style="list-style-type: none"> ● první tvarová proměna – protažení končetin, končí buclatost malých dětí, trup plošší, poměr hlavy k tělu se zmenšuje ● nárůst svalové tkáně – potřeba pohybu, dokazování obratnosti, rychlosti ● prudší rozvoj nervové soustavy (unavitelnost, kolísavá pozornost) ● okostňování zápěstí – zpřesnění jemné motoriky (psaní, nůžky, ...) výměna zubů ● menší rozdíly mezi chlapci a děvčaty 	<ul style="list-style-type: none"> ● myšlení vztaženo ke konkrétním jevům, logickým operacím (třídění, počítání, hledání vztahů, porovnávání kvality) ● začíná chápání pojmů času a prostoru ● hledání příčin jevů ● kratší pozornost (bezděčná, krátkodobá – max. 15 minut) ● paměť mechanická ● rozšíření slovní zásoby ● zlepšuje se sebeovládání a samostatnost 	<ul style="list-style-type: none"> ● zásadní role rodiny, ale už i paní učitelky ● kamarádi spíš podle bydliště, lavice apod. ● extroverze – snadno se druží, hovornost ● proměnlivost citů ● soutěživost ● filmy, televizi často považují za skutečnost ● mravní vědomí založení na vyhlídce odměny a trestu, ne přesvědčení
střední školní věk (10–12 let)	<ul style="list-style-type: none"> ● rovnoměrný růst – zpomalený oproti před i po ● zvyšování výkonnosti všech orgánů a svalové koordinace ● obratnost a pohyblivost má velkou společenskou hodnotu ● na konci dívky začínají předrůstat chlapce 	<ul style="list-style-type: none"> ● realista ● postupný přechod k abstraktnímu myšlení ● logická paměť víc než mechanická ● větší záměrná pozornost (20 minut) ● optimismus, smysl pro humor 	<ul style="list-style-type: none"> ● maximální extroverze ● stabilní kamarádství ● vzniká struktura kolektivu ● oddálení skupiny různého pohlaví – uvědomování mužské a ženské role ● potřeba identifikovat se se svou skupinou
starší školní věk (13–15 let) nejdramatičtější – urychlení, komplexní proměna všech složek	<ul style="list-style-type: none"> ● bouřlivý, druhá tvarová proměna (výška i hmotnost, končetiny, neohrabanost ...) ● primární pohlavní znaky (menstruace, poluce) ● sekundární pohlavní znaky (dívky: poprsí, pánev, tuková tkáň, ochlupení, hoši: ramena, hlas, akné, ochlupení) ● zhoršení nervosvalové koordinace, růst výkonnosti, ale snadná unavitelnost 	<ul style="list-style-type: none"> ● labilita emocí, změny nálad, impulsivita ● nestálost a nepředvídatelnost reakcí ● více introverze (zájem o sebe, nebezpečí vztahovačnosti), zranitelnost ● sexuální zvidavost – ještě spíš teoretická ● formální – abstraktní myšlení – hypotetické uvažování – logické operace bez pomoci konkrétních představ ● chápání abstraktních pojmů a uvažování o nich ● kritičnost v přístupu k okolnímu světu ● hledání a vytváření vlastní identity 	<ul style="list-style-type: none"> ● význam vrstevnické skupiny ● přijímání autorit, ne automaticky (imponují-li) ● postupně rozpad „jednopohlavních skupin“ – navazování vztahů ● proměna citové vazby k rodině – snaha lišit se – vzdor ● kritický postoj (snaha o symetrii ve vzájemné komunikaci)

	Tělesný vývoj	Psychika	Sociální vývoj
adolescence (15–20 let)	<ul style="list-style-type: none"> ● tělesný vývoj se stabilizuje ● fyzická odolnost a výkonnost se zvyšují ● snažme se předejít zbytečné únavě 	<ul style="list-style-type: none"> ● psychický vývoj se stabilizuje ● intelektuální potenciál dosahuje svého vrcholu, není dosud doplněn o životní zkušenost ● zlepšuje se sebeovládání ● sebepojetí a sebehodnocení se stále proměňuje ● zvýšené kritičtí, zejména k autoritám ● s dospělými chtějí jednat na stejné úrovni, rovnoprávně ● potřebují pocit jistoty a bezpečí ● dokáží už přijmout odpovědnost (buďme však ochotni pomáhat a poradit, nezapomínejte úkoly však kontrolovat a poskytovat jak negativní, tak i pozitivní – zpětnou vazbu) 	<ul style="list-style-type: none"> ● sociální vývoj ● objevuje se experimentování v různých oblastech života (zájmy, sporty, partnerské vztahy a podobně) ● dospívající touží po originalitě a intenzivních emočních prožitcích ● do popředí se dostávají partnerské vztahy na úkor rodinných ● snaha vyrovnat se dospělým (snaha o bohatý noční život) ● pro dopívající mládež stanovte předem jasná pravidla fungování, předejdeme potížím a konfliktům

5. Předškolní věk – končí vstupem do školy. Dítě používá řeč k regulaci svého chování, poprvé výrazněji překračuje rámec své rodiny, se svými vrstevníky dokáže realizovat kooperativní i konstruktivní hry. Umí kreslit, převážuje názorné myšlení, formuluje se svědomí.

6. Mladší školní věk – ohraničuje jej vstup do školy a věk 11–12 let, ve kterém se objevují první známky pohlavního dospívání. Postupuje rozvoj myšlení i sociálních vztahů, začíná se rozvíjet sebepojetí a sebehodnocení.

7. Období pubescence (puberta) – trvá přibližně do 15 let. Jde o vývojové období plné biologických, psychických i sociálních změn.

8. Období adolescence – končí zhruba mezi 20 až 25 rokem. Je charakteristické postupným osamostatňováním od původní rodiny, prohloubeným vztahem k vrstevníkům, rozvoj sexuality.

9. Časná a střední dospělost – naplňuje dobu od 20–25 let do 40–45 let. Je to období zralosti s plnou realizací pracovní činnosti, důležitou náplní je manželství a rodičovství.

10. Pozdní dospělost – vztahuje se na období od 40–45 let do 65 let. Toto období v zásadě charakterizuje změny rodinných vztahů a vrcholný profesní vývoj.

11. Stáří (senium) – poslední vývojové období, ve kterém se opět mění sociální zařazení člověka, částečně dochází i ke změně projevů osobnostních rysů.

Rozdíly mezi děvčaty a chlapci

Chlapci

Dospívají (zejména psychicky) později než dívky (stejně stará děvčata bývají již od deseti let o něco – cca 2 roky – napřed). Stydí se více za své city, zejména za strach, a snaží se je nedávat najevo. Konflikty řeší častěji fyzicky, mívají prudší reakce. Při neúspěchu snadněji ztrácejí zájem o věc, těžko nesou prohru, netouží tolik jako děvčata

po pochvale vedoucího, víc jim záleží na uznání vrstevníků. Kamarádství kluků je volnější než u děvčat. Chlapci necítí potřebu „někomu patřit a někoho vlastnit“ – kamarádí se nejen po dvojicích, nežárlí na sebe, ...

Děvčata

Dospívají dříve než chlapci, snáze projevují své city a nestydí se za to. Často se mezi sebou hádají a nemluví spolu, jsou také závistivější než chlapci. Děvčata jsou pečlivější a vytrvalejší, výrazně touží po pochvale vedoucího. Kamarádí se ve dvojicích, trojice kamarádek bývá doprovázena častými hádkami a spolčováním se dvě proti jedné. Často si staví vzdušné zámky a velice pociťují to, co by mohlo být v jejich očích nazváno „zradou“.

Základní psychické jevy

Psychické procesy jsou částí lidské činnosti, výseky složitějšího lidského fungování. Mají poměrně krátké trvání. Naopak psychické stavy mohou mít delší trvání a působení

Přehled hlavních skupin psychických jevů podle J. Čápa:

Skupina psychických jevů	Podskupina psychických jevů	Příklady
psychické procesy (děj, část průběhu činnosti, má jen krátké trvání)	procesy poznávání – vnímání – představy – fantazie – myšlení – řeč – počítky procesy paměti – zapamatování – uchování – vybavení procesy motivační (emoční) – citové a volní – rozhodování a jednání	vnímání přírody představa pokoje poslech hudby myšlení při matematické úloze slovička cizího jazyka radost, obdiv, strach, tréma, rozhodování
psychické stavy (stav, charakteristika jedince po určitou dobu)	stavy pozornosti nálady stavy citové	soustředěnost rozptýlenost radostná nebo smutná nálada
psychické vlastnosti předpoklad k většímu počtu činností	schopnosti rysy osobnosti temperament charakter	numerické, hudební, schopnost slovně logického myšlení aktivnost, plachost, ... klidný, výbušný, ... odpovědnost, vytrvalost, ...
specifické získané dispozice (předpoklad k jedné nebo několika málo činnostem)	vědomosti dovednosti (senzomotorické, intelektové, sociální) návyky zájmy postoje	poznatky z jednotlivých učebních předmětů kreslení, jízda na kole, řízení automobi- lu, řešení rovnic, dovednost vcítit se kouření, čištění zubů o sport, hudbu, přírodu k učení, práci

ní (hodiny, dny i déle). Ještě déle působí psychické vlastnosti neboli vlastnosti osobnosti, které charakterizují jedince ve více nebo méně trvalých znacích. Dílčí psychické předpoklady k činnostem, specificky získané dispozice, jsou proměnlivější než vlastnosti, jsou získané a upevněné v učení, při vykonávání různých činností.

Každý člověk se liší od ostatních nejen svými schopnostmi nebo dovednostmi, ale také odlišnými způsoby vnímání, uvažování, citových a volních projevů, tím, co si zapamatuje, svými návyky, zájmy, atd.

Společné znaky všech psychických jevů: psychické jevy jsou funkcí mozku, mozek je jejich orgánem. Lidská psychika se zformovala ve společnosti. Psychické jevy zobrazují prostředí a zároveň umožňují aktivní působení na něj, působí v činnostech a jejich prostřednictvím zajišťují vztah člověka s prostředím. Psychické jevy se v průběhu vývoje jedince v zásadě mění, některé více (vědomosti, dovednosti), jiné méně (schopnosti). Jednotlivé psychické jevy tvoří složitý a jediný systém, který je vzájemně propojen. Psy-

chické jevy působí v jednotě. Psychické jevy vykazují nezměrnou různorodost, jsou rozdíly jak mezi jedinci, tak u téhož jedince v různých vývojových situacích nebo podmínkách.

Psychické procesy

Psychické procesy zajišťují vzájemné působení člověka a prostředí. Procesy poznávací (kognitivní) – zahrnují názorné poznávání, myšlení a řeč, přičemž názorné poznávání je vývojově starší. Procesy názorného poznávání – umožňují člověku seznamovat se s novými skutečnostmi přírodního i společenského prostředí, dovolují poznávat to, co k životu nezbytně potřebuje, i to, co ho „jen“ zajímá, přináší mu radost

Každé poznávání začíná vnímáním. Vnímání je psychologický proces, kterým zachycujeme to, co v přítomném okamžiku působí na naše smyslové orgány. Vnímání nás informuje o vnějším světě (barevná rozkvetlá louka, hlas zvonu, vůně a chuť, atd.), ale také o vnitřním stavu orgánů našeho těla (bolest hlavy, zrychlené dýchání, ...). Rozlišujeme vnímání: zrakové, sluchové, čichové, chuťové, hmatové, vnímání pohybu a stavu vnitřních orgánů.

Výsledkem vnímání jsou počítky a vjemy. Vjem je obrazem předmětu nebo jevu jako celku (kniha), počítek znamená obraz některého jednotlivého znaku vnímaného předmětu (silná, modrá, lesklá). Jsou to nejjednodušší elementy našeho poznávání. Vjemy jsou pak více či méně složité celky a platí o nich, že celek je víc než pouhá suma částí.

Zkušenost, že předměty jsou celky, vede k tomu, že máme tendenci přednostně vnímat celek – doplnit neúplný obraz na celek.

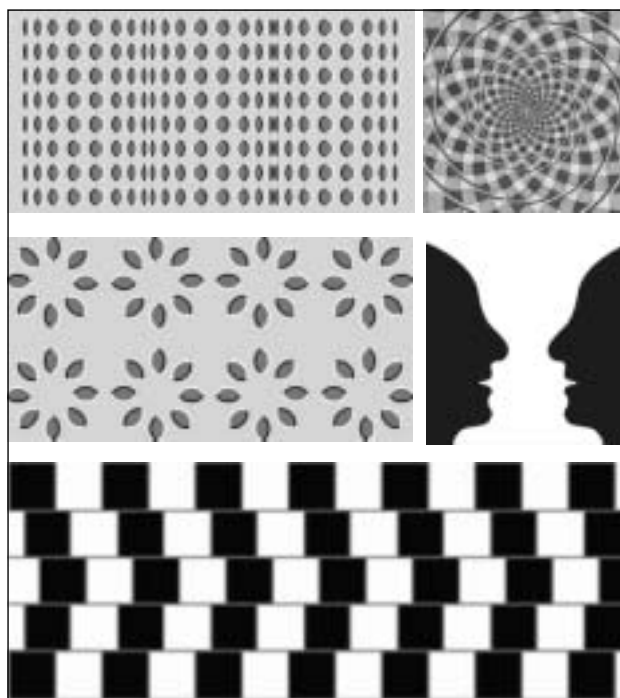

Prvky, které jsou blízko sebe, vnímáme, jako by patřily do skupin – např. BB BB BB vnímáme spíše jako tři se skupení BB než šest B.

Optické klamy:

Na základě vnímání se rozvíjejí i další poznávací procesy, především představování. Stopa, která zůstane po vjemu v centrálním nervovém systému, se může později vybavit, aktualizovat, aniž by působil původní podnět, který vjem vyvolal. Představa je názorný obraz něčeho, co v daném okamžiku nepůsobí na naše smyslové orgány. Představy vytvářejí více či méně přesné obrazy toho, co už jsme někdy vnímali – vzpomínkové představy nebo představy fantazijní, v nichž se objevují obrazy relativně nové. Relativně nové proto, že jde spíše o vytváření nových nebo neobvyklých spojení našich dosavadních zkušeností. Fantazijní představy vznikají záměrně i bezdečně, jsou součástí snění.

Myšlení a řeč, řeč a myšlení – dva nedílně spjaté poznávací procesy, které překračují názorné poznávání. Řeč a myšlení spolu těsně souvisejí, ale nejsou totožné. Jde o složité psychologické procesy, jejichž studium i poznávání je obtížné. Základní výsledek myšlení představují pojmy. Pojem – zobrazení obecných a podstatných znaků a vztahů určité skupiny jevů. Nevystihujeme ho ani vjem ani představa (tedy názorný obraz), vymezujeme ho pouze slovně.

Pojmy na rozdíl od vjemů a představ mají názorný charakter, stejně jako slovně logické myšlení. Základními myšlenkovými operacemi jsou analýza a syntéza, srovnávání a třídění, abstrakce a konkretizace. Myšlení je poznávací proces, kterým získáváme zprostředkované a zobecňující poznání skutečnosti, jejich podstatných znaků a vztahů.

Řeč slouží především vzájemnému dorozumívání mezi lidmi, je to základní podmínka vzniku a zachování společnosti. Řeč je specificky lidskou záležitostí. Základní formou řeči je vnější, mluvená řeč, která je součástí vzájemné komunikace, vedle toho ale dovedeme popsat i vnitřní řeč, jejímž prostřednictvím se člověk obrací na sebe sama.

Jednou z nejdůležitějších vlastností živých organizmů je paměť. Paměť člověka tvoří soubor psychologických procesů a vlastností, které umožňují osvojení zkušeností, jejich zapamatování, uchování a vybavení. Základní procesy paměti jsou zapamatování (vštipení, uložení do paměti), uchování (přebývání v paměti), vybavení (aktualizace z paměti do životní reality může mít i podobu „jen“ znovuvybavení, kdy si sami nedokážeme věc vybavit, ale bezpečně ji umíme vybrat z nabízeného souboru), zapominání (vyhasínání, vymazání paměťových stop).

Rozlišujeme několik druhů paměti, podle různých hledisek dělení:

- Názorná – je spojena s tím, co už jsme někdy vnímali, pamatujeme si i bolest (kdo by zapomněl na bolest zubů). Někdo si lépe pamatuje zrakové vjemy, jiný sluchové, čichové nebo pohybové. Vedle toho slovně logická paměť se týká toho, co je vyjádřeno slovy a zpracováno logicky, myšlením.
- Mechanická – je procesem osvojení (např. učiva) bez snahy o pochopení nebo logického zpracování, kdežto paměť logická – využívá myšlení, snaží se o zpracování zásadních vztahů.

- Bezděčná – bezděčně si zapamatujeme to, co nás výrazně upoutá, co je spojeno se silným emočním zážitkem, co je pro nás velmi významné. Záměrnost je spojena s jistým cílem, úsilím, vůlí.
- Krátkodobá („časná“) zajišťuje zapamatování na několik minut, po splnění daného úkolu se neuchová. Dlouhodobá („trvalá“) – závisí na motivaci, zpracování a opakování.

Zapamatovat, uchovat a vybavit si potřebujeme dosti často. Zapomínat nechceme, protože nám to komplikuje život. Avšak zapomínání je přirozený proces, má i funkci ochrannou. Prostě zapamatovat si všechno nelze, protože by to naše psychika nezvládla. Musí být v pohotovosti přijímat vše nové, aktuální a důležité. Nejvíce zapomeneme to, s čím jsme se obeznámili jen povrchně, osvojili memořováním, co příliš v životě nevyužíváme, nepotřebujeme, co nás nebaví a není propojeno s našimi zájmy. Některé věci můžeme zapomenout jen dočasně, později se mohou vybavit.

Účinnou obranou proti zapomínání je opakování.

Paměť se rozvíjí a zdokonaluje cvičením. Nestačí však mechanické opakování – záleží na motivaci, myšlenkovém zpracování obsahu toho, co si chceme osvojit, na aktivitě.

City (emoce) jsou psychické jevy, které hodnotí objekty našeho poznávání a naši činnost, její průběh i produkty. Pojmeme city označujeme jak psychický proces – příjemný prožitek z pohledu na pěknou věc, nebo prudký výbuch (afekt) hněvu nebo smutku, tak i psychický stav – radostná nálada, která nás ovlivňuje třeba několik dnů. Vyjadřujeme jí i psychickou vlastnost trvalejšího charakteru. Hodnocení probíhá podle individuálně významných hledisek nebo podle kritérií dané společnosti, ve které žijeme. Charakteristická je polarita citů. Mnohé z nich tvoří protikladné dvojice, např.: radost–smutek, láska–nenávisť, ale znamená to, že jedna a táž skutečnost nemůže vyvolat city smíšené.

Afekt je často uváděný emoční proces. Je to bouřlivá reakce jedince, která mobilizuje jeho aktivitu, avšak svou silou ho také může paradoxně ochromovat. Afekt strachu může způsobit to, že se nedokážeme hnout z místa, ačkoli chceme utéct, prudká radost nás dovede k slzám.

Nálada má delší trvání, působí na ni události i lidé z okolí společně s podněty vnitřními (zdravotní stav, zážitek úspěchu atd.) Protože se naše nálady projevují v sociálních vztazích, vstupují do nich a ovlivňují je, může se stát, že se „nakazíme“ náladou většiny nebo silného jedince.

Citové vlastnosti – působí dlouhodobě. Nejvýznamnější místo mezi nimi zřejmě mají citové vztahy. Jsou to důležité složky charakterových vlastností a rysů.

Vůle je termín pro označení psychických procesů a vlastností, které zajišťují dosahování cílů, zvláště tehdy, kdy je nutné překonávat překážky. Je to záměrné, cílevědomé úsilí směřující k dosažení vědomě vytčeného cíle. Slovo „vůle“ souvisí se slovem „volba“. Volíme, rozhodujeme se mezi různými cíli a volíme mezi různými cestami k jejich naplnění. Působíme sami na sebe, ale i na druhé. Formování volních procesů a vlastností člověka je dlouhodobý proces, na němž se podílí výchova, ale stejně tak i sebevýchova, autoregulace.

Psychické stavy

Psychické fungování člověka není závislé jen na jeho osobnostních charakteristikách nebo na tom, co v průběhu života naučil, ale také na tom, co se v průběhu života naučil, ale také na jeho momentálním aktuálním stavu. Psychický stav může člověka ovlivňovat krátkou dobu, ale i celé měsíce, „dovede“ jakoby překrýt i jeho trvalé vlastnosti. Souvisí s únavou a možnostmi jejího překonávání nebo regulování, se zdravotním stavem, působí na něj motivačně emoční momenty, je ovlivněn vnějším prostředím, lidmi, kteří se v něm pohybují.

Rozlišujeme různé druhy psychických stavů – s emocemi souvisejí nálady, s poznávacími procesy stav inspirace, s volními procesy pak stav nerozhodnosti, apod. Mezi psychické stavy bývá zařazována i pozornost.

Pozornost je psychický stav, který zajišťuje soustředěnost jedince po určitou dobu na jeden jev nebo na jednu činnost. Je pro ni charakteristické, že nemá specifický obsah, svou pozornost můžeme obracet k čemukoli. Přímou souvisí s aktivací organismu.

Rozlišujeme pozornost bezděčnou a záměrnou. Bezděčná pozornost je vyvolána silnými podněty nebo podněty, které mají pro nás osobní význam, Vzniká rychle a může i rychle zaniknout. Vedle toho záměrná pozornost je regulována cílem a volním úsilím (soustřeďuji se na učení, protože zítra je opakování, ačkoli bych se raději věnoval něčemu úplně jinému).

Psychické vlastnosti

Schopnosti

Schopnosti jsou psychické vlastnosti, které umožňují člověku naučit se určitým činnostem a vykonávat je. Každá schopnost se projevuje zpravidla v různých činnostech, a naopak, pro vykonávání kterékoliv činnosti člověk potřebuje určité schopnosti, případně nadání a talent.

- 1) smyslové (senzorické) schopnosti – vztahují se na různé druhy a výkony smyslového vnímání, např. schopnost rozlišovat barvy, tóny, velikost, tvar, apod.

- 2) rozumové (intelektové) – projevují se ve vyšších psychických funkcích, v myšlení, paměti, pozornosti, představitivosti, např. schopnost zevšeobecňovat, nacházet vztahy a analogie, schopnost pamatovat si čísla, tvary
- 3) pohybové (psychicko–motorické) – například přesnost a rychlost pohybů rukou při manipulaci s malými předměty, schopnost napodobit vzorový pohyb, výkony v řečové motorice apod.

Biologickým, vrozeným předpokladem pro utváření schopností jsou vlohy. Schopnost sama o sobě není vrozená, rozvíjí se záměrným i bezděčným působením prostředí. Záleží na druhu i množství podnětů, s nimiž se jedinec setkává, zvláště v dětství a v dospívání. Teprve jsou-li vytvořeny příznivé podmínky, „mění“ se vlohy ve schopnosti a umožňují svému nositeli vykonávat rozmanité činnosti.

Nadání a talent jsou vysoce rozvinuté schopnosti pro speciální oblast lidských činností (nadání pro matematiku, výtvarný talent).

Se schopnostmi velmi úzce souvisejí dovednosti, které jsou speciálnější než schopnosti, osvojujeme si je rychleji. Několik dovedností se zpravidla vztahuje k jedné schopnosti, avšak jedna dovednost se též může projevit v různých schopnostech.

Intelligence je soubor schopností sloužících k poznávání a řešení problémů. Je to schopnost učit se a používat naučené. Nejčastěji uznávanou definicí intelligence je definice D. Wechslera (známého tvůrce testů intelligence). „Intelligence je úhrnná nebo globální schopnost individua účelně jednat, rozumně myslet a vypořádat se účinně se svým okolím.“ Intelligence je obecně chápána jako schopnost, ale i zde se uvažuje o vlivu dědičnosti a sociálního prostředí. Názory na tento vliv se různí, nelze bez problémů prokázat váhu obou těchto faktorů.

Od začátku našeho století se v psychologii uplatňuje měření intelligence pomocí testů intelligence. Obecně jde o myšlenkové výkony, které jsou podle přísných kritérií hodnoceny skóre, které je podkladem pro výpočet intelligence. Ta je vyjadřována tzv. inteligenčním kvocienem a vyčísluje poměr duševního věku a skutečného věku (např. podle výsledku testu vyjde, že by zkoušenému mělo být dvacet let, ale ve skutečnosti mu je teprve patnáct. Výpočet se provede takto $20:15 = 1,3$ násobeno $100 = 130$ – zkoušený má IQ 130). Průměrný IQ je tedy 100, to je případ, kdy mentální věk odpovídá skutečnému. Hodnota IQ není stálá a v průběhu života se mění.

Tvořivost = kreativita je soubor vlastností osobnosti, který dává základní předpoklady pro tvůrčí činnost a tvořivé řešení problémů. Je to schopnost poznávat předměty v nových vztazích a nevšedním způsobem, smysluplně je používat neobvyklým způsobem. Vidět nové problémy tam, kde zdánlivě nejsou, odchylovat se od navykých schémat myšlení a nepojímat nic jako pevné. Tvořivost v sobě zahrnuje schopnosti včetně intelektových, ale nevyčerpává se jimi. Pro tvořivost jako vlastnost osobnosti jsou důležité i motivy a rysy osobnosti. Tvořivý přístup znamená neotřelost, zajímavý postup řešení, hledání a nalézání, origi-

nalitu. Uplatňuje se ve všech lidských činnostech a všude je zapotřebí.

Rysy osobnosti

Rysy osobnosti odpovídají hovorovému označení „povahové vlastnosti“ – je to např. vytrvalost, upřímnost, otevřenost a další. Rys osobnosti je psychická vlastnost, která se projevuje určitým způsobem prožívání, chování a jednání. Pro každého člověka jsou rysy a jejich souhrn příznačnou a navíc relativně stálou charakteristikou. Často je vyjadřujeme protikladně:

- extroverze x introverze (otevřenost x uzavřenost)
- dominance x submise (sklon vést x být veden)
- stabilita x labilita (vyrovnanost x nevyrovnanost)
- rozhodnost x nerozhodnost
- sebeovládání x nedostatek sebeovládání

Temperament

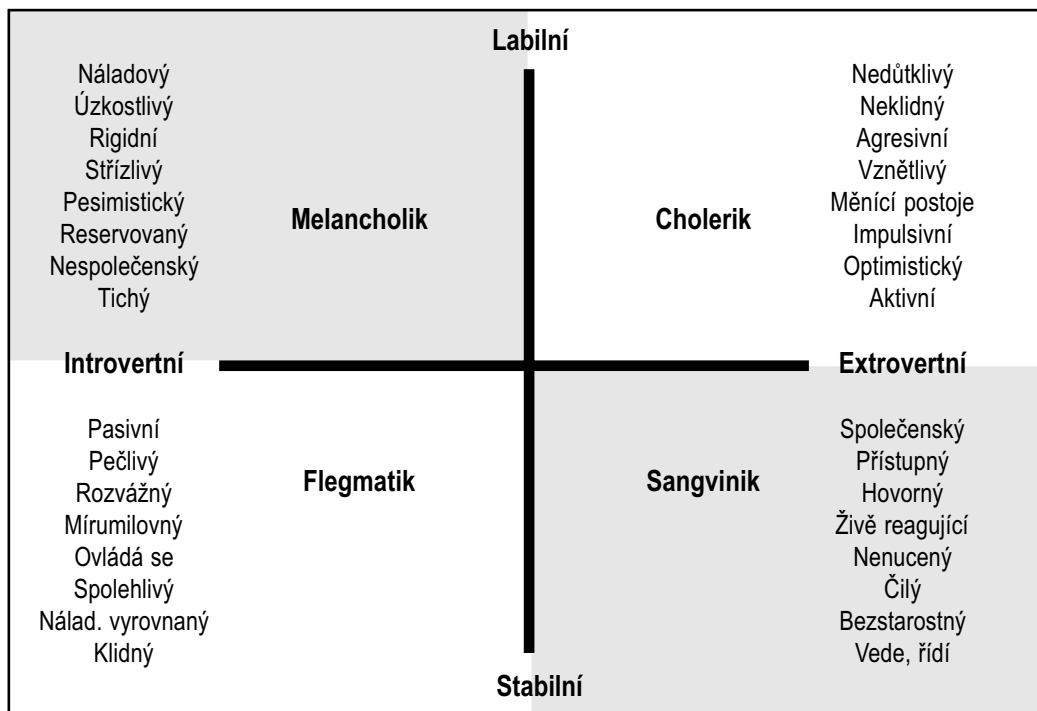
Některé z rysů osobnosti jsou více ovlivněny vrozenými předpoklady, jiné ovlivňuje spíše výchova a sociální okolí. Proto rozlišujeme dvě základní skupiny rysů: temperamentové a charakterové.

Temperament je soustava psychických vlastností, které se projevují způsobem reagování, chování a prožívání člověka, zejména způsobem vzniku a průběhem citových procesů a jejich výrazů. Temperament může za to, jak snadno city vznikají, jak snadno se střídají.

Hippokrates dělil osobnosti podle převažujících tekutin v těle (krev, hlen, žlutá a černá žluč):

- sangvinik (krev) – vyznačuje se především přiměřenou reaktivitou; na slabé podněty reaguje slabě, na silné silně; dominuje u něho reakce typu „slaměný oheň“, tj. rychlé doznívání zážitku a rychlé změny zaměření; je přizpůsobivý, emočně vyrovnaný, ale poněkud nestálý a lehkovážný, vesele laděný, optimistický, jeho prožitky jsou spíše mělké a stejně tak i jeho city – emočně stabilní extrovert
- sangvinik = člověk veselý, rychlý, silný, s prožíváním povrchním, prchavým
- flegmatik (sliz; hlen) – je emočně celkem vyrovnaný, navenek se jeví jako lhostejný, vzrušují ho jen velmi silné podněty, vykazuje stálost a vcelku spokojenost, klid až a chladnokrevnost či apatii; hlubší vztahy má jen

Model osobnosti podle H. J. Eysencka:

k vybraným osobám; je spíše pasivní a bez velkých životních ambic a požadavků, nemá rád změny a pohybově je spíše úsporný – emočně stabilní introvert flegmatik – člověk vyrovnaný, pomalý a slabý, s prožíváním slabým a trvalým

- melancholik (černá žluč) – vyznačuje se hlubokými prožitky a spíše smutným laděním, pesimismem a strachem z budoucnosti; život je pro něj často obtížný, usiluje o klid a nesnáší vypjaté situace, vzruchy, hlučnost, jeho city jsou trvalé, ale jejich intenzita se neprojevuje navenek, žije spíše vnitřně; obtížně navazuje kontakty, vztahy, které naváže, jsou trvalé a hluboké – emočně labilní introvert.

melancholik = člověk smutný, pomalý a slabý, s prožíváním hlubokým a trvalým

- cholerik (žluč) – je silně vzrušivý, má sklon k výbuchům hněvu a k agresi, těžko se ovládá a reaguje často impulzivně, nerozvážně, má sklon „prorážet hlavou zed“, je netrpělivý, panovačný, vyžaduje často od jiných ústupky, je egocentrický, soužití s ním je obtížné; emočně je labilní, city jsou u něho vyvolány snadno, navenek reaguje rychle, silně, často bez zábrán – emočně labilní extrovert.

cholerik = člověk mrzutý, rychlý a silný, s prožíváním silným, ale přehavým

Charakter

Charakter je soubor vlastností osobnosti, který umožňuje kontrolu a řízení jednání člověka podle společenských a zejména morálních požadavků. Je těsně spjat s dalšími složkami osobnosti, včetně temperamentu. Na rozdíl od temperamentu se formuje převážně působením výchovy i jiných společenských vlivů. Charakter je složitý celek,

kteří shrnuje charakterové vlastnosti regulující vztah člověka k sobě samému, k druhým lidem, k prostředí a k práci.

Psychické předpoklady k činnostem**Učení**

Učením se zvyšují možnosti člověka k vykonávání náročných činností, rozvíjí se jeho osobnost. Rozlišujeme čtyři základní druhy lidského učení:

1. Učení poznatkům – z jednotlivých vědních oborů či oblastí praxe, osvojování vědomostí a informací
2. Senzomotorické učení (smyslově pohybové) – rozvíjí názorné poznávání a pohybové stránky činností, senzomotorické dovednosti.
3. Učení intelektovým činnostem – jde o učení se metodám řešení problémů, rozvíjí myšlenkové procesy a intelektové schopnosti a dovednosti
4. Sociální učení – jímž se člověk učí žít mezi lidmi, začlenit se do lidské společnosti

S tím souvisejí i výsledky lidského učení, jimiž jsou:

- vědomosti: poznatky z geografie, znalost pravidel hry „Člověče, nezlob se“ atd. Vědomosti jsou soustavy představ a pojmů, které jsme si osvojili, není to převzetí, ale aktivní osvojení. Osvojujeme si je ve škole, a zároveň se s řadou vědomostí o společnosti, přírodě, o praktických činnostech setkáváme od nejútlejšího dětství prostřednictvím her, sdělovacích prostředků, knih.

- dovednosti: charakterizujeme jako dílčí psychické předpoklady pro vykonávání určité činnosti. K jejich osvojování dochází záměrně i bezděčně. Rozlišujeme:

- a) senzomotorické – psát, skákat do výšky, plést, řídit automobil, žehlit, hrát na nástroj, ...

- b) intelektové – řešit soustavy rovnic, užívat gramatické pravidlo
- c) sociální – vcítit se do druhého, vést skupinu, spolupracovat, pochválit, odhadnout reakci

– návyky: čistit si zuby, uklízet po jídle ze stolu, připravovat se do školy. Jsou to dílčí psychické předpoklady, které pobízejí člověka v určité situaci k určitému chování. Projevuje se tím, že člověk bezděčně nebo i „proti své vůli“ tímto způsobem reaguje, chová se. Řadu činností usnadňují, ale osvojujeme si i takové návyky, kterými sobě či druhým škodíme nebo ubližujeme.

Výsledky učení (a rovněž vyučování) závisejí na postupu při učení – metodě učení, výsledcích učení předchozího, na motivaci, přítomném stavu jedince, na jeho rysech a vlastnostech, a zároveň souvisejí s vnějšími podmínkami učení.

Motivace

V mezilidských vztazích, při interakci s mladými lidmi i s dospělými, si všímáme toho, že každý se chová poněkud odlišně, k určité činnosti přistupuje s větším či menším zájmem, radost a uspokojení pociťuje při působení nestejných podnětů. Každé chování či jednání člověka je motivováno. Motivací rozumíme souhrn činitelů, který jedince podněcuje, podporuje, aktivizuje, nebo naopak utlumuje a brzdí.

Motiv je pohnutkou, příčinou činnosti a jednání člověka. Motiv má cíl, směr a intenzitu, trvalost. Mezi základní motivy řadíme: potřeby, zájmy, návyky, cíle, přání, hodnoty, postoje, emoce.

Motivaci dělíme:

- motivace vnitřní – motivy spojené přímo s činností, kterou dítě vykonává – potřeba činnosti, spokojenost, že se něčemu naučí, zvědavost, funkční libost (radost z činnosti, líbí se mi to, dělám to rád)
- motivace vnější (motivы zprostředkované) – odměna, pochvala, prestiž, trest, perspektiva dosažení osobnostní hodnoty (když se ti podaří toto, dostaneš např. kolo)

Potřeby – jako základní motivační síly, je užitečné dále rozdělit do několika skupin:

- a) elementární životní potřeby (potřeba kyslíku, potravy, spánku, odpočinku, ochrany před nepohodou, potřeba sexuální), jsou nezbytné pro zachování života a jsou více méně společné všem živočichům
- b) potřeba jistoty, bezpečí se zvláště výrazně projevuje ve chvílích, kdy se člověk cítí ohrožen, ocitá se v nepřehledných situacích
- c) potřeba činnosti, změny, podnětů
- d) potřeba sociálního styku se v lidském chování projevuje ve vztazích s lidmi, vzájemnou pomocí a porozuměním, přijímáním i dáváním kladných citových projevů, péči a rozvíjením sociálních kontaktů
- e) potřeba výkonu a společenského uznání – vede člověka k dosahování dobrých výsledků v učení, práci i zájmech
- f) potřeba uskutečnit v životě nějaký cíl

Všechny jednotlivé potřeby jsou vzájemně propojené, jejich rozdělení je spíše umělé. Jednotlivé motivy jsou ve vzájemných vztazích – mohou se vzájemně podporovat nebo střetávat v konfliktu.

Zájmy (sportovní, technické, výtvarné apod.) jsou motivy získané, v nichž se projevuje vztah jedince k určitému druhu činnosti, k určité skutečnosti. Jsou projevem zaměřenosti osobnosti, jsou motivem, který působí tím, že si uvědomujeme jeho význam a emociální přitažlivost. Projevuje se především pozorností. Vyžaduje celkovou zaměřenost, obsahuje všechny psychické procesy (vnímání, paměť, myšlení) a určuje jejich směr.

Zájmy dělíme podle obsahu:

- a) bezprostřední
- b) zprostředkované

Zájmy jsou současně i důležitou povzbuzující silou k nabývání vědomostí, rozšiřování rozhledu, obohacování obsahu psychického života. Zájem tvoří jednu z nejdůležitějších podmínek tvořivého vztahu k činnosti. Struktura zájmů dětí zahrnuje, byť v různé míře, všechny základní zájmové oblasti. Děti dávají přednost sportovním aktivitám, kulturně umělecké činnosti, pobytu venku, s kamarády. Převažují zájmy realizovatelné doma, s rodiči a s kamarády. Všechny zájmy, které jsou zaznamenány, se vyskytují u chlapců i u dívek. Rozdíl je však v důrazu na tu kterou činnost. Nejvíce chlapců uvádí jako nejoblíbenější činnost sport, jízdu na kole, technické činnosti, pobyt s kamarády. Děvčata zdůrazňují sportovní činnosti, kulturně-umělecké aktivity, četbu, poslech populární hudby.

Postoje představují specifické získané dispozice, které dávají impuls k určitému chování nebo jednání na základě poznání jevu, k němuž se vztahují, a jeho citové hodnocení (kladný nebo záporný postoj k vyučovacím předmětům, oborům, sportovnímu klubu, vrstvě, atd.)

Hodnotové orientace jako soubor hodnot nebo jejich určitá hierarchie vyjadřují to, čemu před čím dáváme přednost. Jsou směrovou složkou motivační struktury (úspěch v oboru je nejvýznamnější, není nad láskou mezi mužem a ženou, nic nevyváží dobré hmotné zabezpečení, zdraví je nejdůležitější).

Ego

Se vznikem vědomí JÁ vzniká jedinečný lidský „aparát“ (psychická soustava) organizace duševního života zvaný ego (z latiny „já“). V psychologii vystupuje pojem ega v různých významových rovinách. V podstatě však pojem ego vyjadřuje dvojí:

1. obraz sama sebe, sebepojetí (představy, myšlení, které si člověk vytváří sám o sobě, a pocity, které s tím souvisí)
2. zvláštní psychický „aparát“, který vyjadřuje nejvyšší úroveň sjednocení osobnosti a je činitelem jedinečné lidské organizace duševního života člověka a jeho dynamiky.

Obě tato hlediska spolu souvisejí, protože organizující a regulativní funkce ega souvisí s jeho významem obrazu sama sebe.

Sebepojetí

Formování osobnosti zahrnuje rovněž formování celistvé představy o sobě. Koncepce já, sebepojetí, je složitý psychologický jev, který vyjadřuje víc než prosté uvědomění se svých vlastností a případně jejich hodnocení. Jedincova koncepce já, jeho vlastní identita, ovlivňuje veškeré chování a jednání.

Sebepojetí je souborem postojů jedince k sobě, má složku poznávací (sebepoznávání), emočně hodnotící (sebehodnocení) a volní (seberealizace).

Jinak lze také hovořit o třech skupinách postojů souvisejících se sebepojetím:

- reálné já (jak člověk vidí sám sebe v přítomné době – je odpovědí na otázky: Jaký jsem? Co umím a dovedu? Kam patřím? Jaké mám postavení?)
- zrcadlové já (vyjadřující názory jedince na to, jak ho vidí ostatní lidé z jeho sociálního okolí)
- ideální já (spjaté s přáním, jaký by jedinec chtěl být, jakým a kým by se chtěl stát)

Utváření sebepojetí jedince probíhá od raného dětství, v sociální interakci s osobami blízkého širšího okolí (rodice, vrstevníci, atd.), v činnostech, kterými se zabývá.

Člověk v náročné životní situaci

Situace, kdy se zvyšují požadavky na jedince při ztížených podmínkách pro jeho činnost, označujeme za zátěžové, stresové. Zátěž, která je spojena s obtížemi při uspokojování potřeb jedince, se může týkat čehokoli, může jít o jednotlivou situaci nebo o dlouhodobou záležitost. Náročné životní situace mohou postihnout kteroukoli lidskou potřebu nebo jejich kombinace.

Stres znamená tlak situačních podmínek na člověka, způsobuje jeho vnitřní napětí a je spojen se zvýšenými nároky na člověka při jeho překonávání. Stresem se obvykle rozumí vnitřní stav jedince, který je buď přímo něčím ohrožován, anebo takové ohrožení očekává, a přitom se domnívá, že jeho obrana proti nepříznivým vlivům nebude dostatečně silná. Stresovým činitelem je pro každého z nás něco jiného, prakticky každý má jinou toleranci vůči určitým stresům.

Frustrace je psychický stav vyvolaný působením překážek na cestě k cíli, k uspokojování různých potřeb. Ať už jde o jakoukoli její formu:

- deprivace – nedostatek podnětů, kladných citů, projevů lásky
- oddálení – kdy je třeba čekat, ačkoli potřeby už působí
- zmaření – nezdar, rozplývá se i naděje
- konflikt – střet různých sil

jde o složitou životní situaci. Frustrace některé potřeby může mít dalekosáhlé důsledky pro celou osobnost a její vývoj.

Dostane-li se člověk do náročné životní situace, nějak reaguje a vyrovnává se s ní. Opět se zde projevuje různost chování lidí v náročných situacích. Dvě základní, vývojově počáteční techniky reagování na zátěž je agrese a únik.

Agrese

– nemá podobu hrubého násilí, ale slovního napadání, nadávek, vyhrůžek, urážek, ironie („Stejně nic neumíš.“). Vzbuzování pozornosti, snaha být za každou cenu středem pozornosti je rovněž odvozená od agrese (nápadné chování, nápadné oblékání apod.). Projekce, která pomáhá vyhnout se důsledkům nevládnuté situace tím, že vinu svalují na druhé, na vnější podmínky. („Já za to nemůžu, ještě jsem to pořádně neprobrali.“) Identifikace s určitou osobou, skupinou nebo institucí, která dodává pocit jistoty a síly (připomínání úspěchů bratra, otce, dobrého kamaráda...). Kompenzace, která znamená vyvážit neúspěch někde jinde, jinak („Když se mi nedaří v matematice, mohu být dobrý v biologii a chemii.“). Racionalizace jako způsob, kdy člověk hledá rozumové vysvětlení svého neúspěchu, ospravedlňuje se, omlouvá před ostatními i před sebou samým („Skoro nikdo neuspěl.“)

Únik

– izolace, vyhýbání se povinnostem či nepříjemnostem, ale také únik do nemoci (známé „hodit se marod“). Popření, kdy člověk „zavírá oči před problémy“, potíže neexistují.

tují („O nic vlastně nejde.“). Opačné reagování, vzdorovitost také patří mezi „únikové“ techniky.

Poruchy chování nebo učení

Celá řada z těchto poruch patří do skupiny LMD – lehké mozkové dysfunkce, další skupina jsou poruchy sociálně-psychické, příčinou jiného chování dítěte může být i násilně přecvičené leváctví, psychické či fyzické týrání, nadprůměrná inteligence a mnoho dalších. Problematika jiného chování dětí je hodně složitá a velmi široká.

Lehká mozková dysfunkce (v současnosti 4–8 % dětí) se projevuje především nápadnostmi v chování dítěte, ale nemusí se nijak týkat jeho intelektové výkonnosti. Neklid, impulzivita, nesoustředěnost, rychlé střídání zaměřenosti, výkyvy v náladách – to jsou průvodní jevy. Dále můžeme pozorovat drobné či nápadnější poruchy ve funkci hybného aparátu nebo ve funkci smyslových orgánů. Příčina LMD zahrnuje činitele dědičné, deprivací, emocionální, které vstupují do hry v časné komunikaci matky s dítětem v době těhotenství, kolem porodu a po porodu a mohou utvářet (tedy i nesprávně) mozkovou funkci dítěte. LMD se častěji týká chlapců. Poměr je asi 1–4 : 10 v neprospěch chlapců. Je to zapříčiněno vlivem androgenů na vývoj tkáně mozku. LMD není celoživotní problém. V průběhu vývoje mozku (jeho kvalitativních změn) problémy ustupují – jinak řečeno: „Děti z toho vyrostou.“

Při práci s takovýmto dítětem si musíme nejdříve uvědomit, že:

- dítě není často schopno sebe samo volně (svoji vlastní vůlí) ovládnout
- řadu věcí dítě „provede“ impulsivně – jakoby bez rozmyslu
- nevydrží dlouho provádět jednu činnost, zvláště pokud jde o práci motoricky jemnou
- potřebuje mnohem více pohybu a možností vybití svoji energii
- potřebuje neustálé zaměstnání
- potřebuje pochopení, toleranci a klidný a jemný přístup
- toto dítě vyžaduje i jiný přístup v hodnocení a udílení odměn a trestů

Děti trpící LMD vědí o svém problému a ve chvíli klidu o něm dokáží hovořit s člověkem, kterému věří. Tyto děti patří mezi nejspolehlivější a nejochotnější vykonat nějakou práci pro ostatní. Pokud takové dítě pozná, že ho chápeme a snažíme se mu usnadnit jeho problém, bude nám nesmírně vděčné.

Další řada poruch chování vzniká nedostatečnou přizpůsobivostí dítěte na změny v jeho životě. Nejčastěji to je rozvod rodičů nebo narození sourozence. Dítě má pocit zbytečnosti a trpí „citovým hladem“. Chová se potom tak, aby získalo pozornost okolí, dělá všechno proto, aby si ho někdo všiml. Bohužel používá takových prostředků, které vedou ke špatnému hodnocení jeho chování.

Pocity méněcennosti – to je fenomén, který vede také často k poruchám chování. Mívá velmi širokou škálu projevů – od uzavřenosti a bázlivosti až k slovní a fyzické agresi. Tato oblast vyžaduje mimořádně citlivý přístup. Uvědomme si, že každý člověk má nějaký pocit méněcennosti (mindrák) a ne každý se s ním dokáže vyrovnat.

Děti s určitou poruchou chování, konání jsou častěji trestány. Většinou děláme všichni stejnou chybu:

Zapomínáme se ptát proč!

Proč dítě jedná právě tak, jak jedná?

Kde je příčina – proč tomu tak je?

- dyslexie = porucha čtení
 - postihuje rychlost čtení, správnost, porozumění textu
- dysgrafie = porucha psaní
 - postihuje písemný projev, který bývá nečitelný, dítě si obtížně pamatuje písmena, obtížně je napodobuje a spojuje hlásku a písmeno
- dysortografie = porucha pravopisu
 - týká se specifických dysortografických jevů, děti zaměňují krátké a dlouhé samohlásky, nerozlišují slabiky ty–ti, ... vynechávají, přidávají, zaměňují písmena či celé slabiky
- dyskalkulie = porucha matematických znalostí
 - obtížná orientace na číselné ose, záměna číslic (např. 6 a 9), záměna číslic (např. 2008–2800), neschopnost provádět matematické operace, poruchy v prostorové a pravolevé orientaci
- poruchy soustředění – dítě se soustředí krátkodobě, nevydrží dlouho ani u činnosti, která ho zajímá
- poruchy pravolevé a prostorové orientace – záměny pravé a levé strany na sobě i v prostoru, obtíže při orientaci v sešitě, knize, v místnosti i v budově
- poruchy zrakového vnímání – nejde o poruchy zrakové ostrosti, ale o schopnost rozlišovat jednotlivé detaily tvarů, zvládat oční pohyby při čtení
- poruchy řeči – poruchy porozumění řeči, vyjádření, výslovnosti
- poruchy jemné a hrubé motoriky – pohyb těla, ruky, prstů, ale i oční pohyby
- poruchy chování – upozorňování na sebe, šaškování, neurotické projevy, obraná reakce typu „mně to nevaď“

Sociální psychologie

je věda o tom, jak se člověk v sociálních a kulturních situacích utváří a jak v nich působí. M. Nakonečný

Interakce

Interakce je vzájemné působení osobnosti a prostředí. Ovšem sociální interakce nezahrnuje pouze vztah člověka k prostředí, ve kterém se nachází, a naopak, ale i vztah mezi individui (jedinci) navzájem. Tedy i tzv. interpersonální (mezilidské) vztahy.

Použijeme-li jednoduchého příkladu, můžeme si představit jedince jako kruh, který je obklopen nějakým prostředím. Z tohoto prostředí vycházejí různé podněty, které na jedince působí a on zpětně reaguje na tyto podněty, a tím ovlivňuje prostředí, které ho obklopuje. Vzájemným působením se potom jak jedinec, tak prostředí mění.

Komunikace

Interakce mezi osobami se uskutečňuje pomocí komunikace. Komunikace mezi lidmi má symbolický ráz. Komunikační symboly rozdělujeme na slova (verbální komunikace) a například gesta (nonverbální komunikace), tj. všechny symboly, které nejsou slovy.

Komunikace je vlastním nositelem sociálního dění. Člověk se stává člověkem především tím, že rozumí světu, který ho obklopuje, že rozumí chování druhých lidí a sám se chová tak, aby se přizpůsobil společenským poměrům a sociálním podmínkám svého bytí. Znamená to, že rozumí sociálním podnětům a sám dává svému chování sociální význam.

Sociální interakce a komunikace jsou dva ze základních předpokladů pro vytvoření procesu socializace individua.

Sociální vztah

Z procesu sociální interakce, tj. ze styku jedince s příslušníkem téhož druhu, vyrůstá složitá organizace duševního života člověka. Jako příklad může sloužit sociální závislost vývoje řeči a myšlení u dítěte. Základním aspektem života v rámci určité kultury je sociální vztah, tj. vztah mezi příslušníky téhož druhu, tedy vztah člověk – člověk.

Rozhodující prvkem sociálního vztahu je sociální akt. Příkladem sociálního aktu je vztah matka–dítě v situaci kojení, nebo rodič–dítě v situaci trestání nebo odměňování. Znamená to tedy, že k sociálnímu aktu dochází, existuje-li jeden pól interakce (matka, rodič), jenž svým působením směřuje k druhému pólu interakce (kojenec, dítě). Sociální vztahy se odehrávají většinou v situacích tváří v tvář. Není to však jediný druh tohoto vztahu, protože tento vztah může přejít i do jiné roviny (vzpomínky, představy). Sociální akt je významné chování zaměřené na sociální objekt. Raná zkušenost dítěte v oblasti sociálních vztahů je důležitá pro další duševní vývoj dítěte, a tedy pro utváření jeho osobnosti.

Socializace

Člověk přichází na svět jako biologická bytost vybavená poměrně chudým systémem vrozených reflexů a pudů, který mu umožňuje realizaci základních funkcí (příjem potravy). V průběhu individuálního vývoje se však člověk stává společenskou bytostí s bohatou zásobou psychických reakcí, které mu umožní přizpůsobovat se složitým podmínkám v lidské společnosti.

K této postupné přeměně dochází v procesu socializace, tj. zespolečenštění, který má v podstatě charakter sociálního učení a uskutečňuje se v interakci lidského organismu se sociálním prostředím. Produktem procesu socializace je získání specificky lidských vzorců vnímání, cítění a snažení, tj. získání vlastností umožňujících život ve společnosti. V průběhu procesu socializace je jeho základním produktem vznik lidské osobnosti, tj. specificky lidského uspořádání struktury celku duševního života. Cestou sociálního učení si člověk osvojuje schopnost přizpůsobit se obyčejům, mravům a zákonům kultury, v níž žije, a normám skupin, jejichž je členem.

Zájmové skupiny, kterých jsou děti členy, mají velký vliv na utváření osobnosti v procesu socializace. Takové členství obsahuje řadu prvků, které nemůže dítě prožít nikde jinde než právě zde. Například je to dobrovolnost činnosti, možnost kdykoli tuto činnost z vlastního rozhodnutí ukončit, úzce specializovaná činnost a učení. Zažívá jiný rozměr vlastní důležitosti (člen soutěžního družstva, dostává funkci s možností rozhodovat apod.).

Sociální učení

Sociální učení je proces, ve kterém se jedinec socializuje. Jde o sled změn, kterými jedinec postupně prochází ze stavu sociálně naivního organismu a stává se osobností vyznačující se plností těch vlastností, které ji kvalifikují jako subjekt společenských procesů, do kterých je zahrnuta.

Učení probíhá za určitých podmínek:

- Je-li dána potřeba a spolu s ní existuje určité vnitřní napětí, které s sebou nese snahu tuto potřebu ukojit.
- Okolí a v něm zahrnuté objekty jsou ve vztahu k této potřebě (tedy potřebě učít se).
- Reakce na vnímanou skutečnost vede k dosažení cíle (tedy k určitým účinkům okolí na jedince, které odstraňují vnitřní napětí v organismu jedince).

V sociálním učení hrají důležitou roli formy odměňování (tj. způsob reakce druhých osob na chování jedince).

Formy sociálního učení

- a) Učení nápodobou – dítě se obrací k nějakému vzoru (osoby věkově starší, osoby se sociální převahou, osoby s intelektuální převahou, osoby s technickou převahou, hrdinové)
- b) Utváření chování na základě přímého zpevnění – kladná či záporná reakce osob na chování jedince. Na tomto základě se utváří chování jedince od nejtělejšího mládí.

Průběh a výsledky socializace

Socializace je tedy procesem, ve kterém se přetvářejí všechny složky duševního života člověka. V jeho průběhu se vytvářejí nové, kvalitnější vlastnosti, reakce a způsoby chování na základě starých vrozených vlastností. Jde tedy v podstatě o formování psychiky, které probíhá asi v následujících směrech:

- pudové projevy se přetvářejí v lidské vlastnosti
- konkrétní chápání se mění v chápání vztahů a pojmové myšlení
- bezprostřední projevy citové komunikace se mění ve schopnost používat symbolů (používání řeči a přijímání rolí druhých)
- naprostá fyzická závislost se mění v relativní osamostatnění
- pouhé uspokojování tělesných potřeb nahrazuje vytváření vyšších cílů a duchovních hodnot
- zaměřenost na vlastní já se podřizuje zájmům skupin, ve kterých se jedinec pohybuje
- prvotní prostorová a sociální vázanost je nahrazena rozšiřováním pole na základě sociální interakce

Sociální skupina

Skupina a pojem skupina

Člověk nežije ve společnosti osamoceně, nýbrž v závislosti na jiných osobách, k nimž si vytváří vztahy a pouta, která utvářejí jeho život a psychiku. Příkladem toho je život dítěte, který se odehrává v prostředí rodiny. Později je člověk členem jiných skupin (třída, kroužek, pracoviště ap.). Skupinová příslušnost ho provází celý život. Uplatňuje se v jeho chování, vynořuje se v jeho citech i obsahu myšlení, a to i tehdy, když si to neuvědomuje a je prostorově vzdálen od přímého skupinového působení.

Nejprve si musíme vysvětlit, co to skupina je. Pojem skupina používáme, když chceme postihnout proces interakce, tj. vzájemného podněcování a reakce na toto podněcování. Definice skupiny je celá řada. Z nich poměrně přesná je definice, kterou podávají manželé Sherifovi: „Skupina

je sociální formace, která se skládá z určitého množství osob, které jsou vůči sobě ve vzájemných, více nebo méně vymezených pozicích a rolích a která má vlastní systém hodnot a norem, regulujících chování jednotlivých členů alespoň v záležitostech pro skupinu důležitých.“

Do takto vymezených skupin je možno začlenit skupinu přátel, oddělení v továrně, školní třídu apod. Nebudeme sem ale zařazovat skupinu koncertního obecnictva, cestující v autobuse apod. Taková skupina může sice vstoupit do určité interakce a mít dokonce společný zájem, mezi jedinci takové skupiny však neexistuje to podstatné, co tvoří sociální skupinu, tj. užší závislost sociálních rolí členů skupiny. Ze sociálně psychologického hlediska však tvoří skupinu i dva lidé (manželský pár). Takovou skupinu nazýváme dyáda. Můžeme tedy říci: „Skupina je sdružení dvou a více lidí, kteří mají společné cíle, vytvářejí společné normy a vzájemnou závislost sociálních rolí.“

Klasifikace skupin

Skupiny můžeme třídit na základě různých hledisek. Podle velikosti je dělíme na velké a malé. Z hlediska psychologie považujeme za malou skupinu o počtu do 30–40 osob. Podstatnými znaky malých skupin jsou:

- společný cíl
- jejich členové jsou spojeni trvalejšími svazky
- vzájemně se znají
- komunikují tvář v tvář
- vytvářejí společné normy, závazné pro chování členů
- vzájemná závislost sociálních rolí, která podmiňuje organizaci skupinového života, dělbu úkolů a činností, která odpovídá tradicím a normám skupiny a je předpokladem dosahování společných cílů.

Jiným způsobem je dělení na primární a sekundární skupiny. Primární skupinou rozumíme takové sdružení osob, které se vyznačuje intimním spojením osob tvář v tvář a spoluprací. Typickou primární skupinou je rodina (nemusí být). Sekundární skupiny se vyznačují náhodnými vztahy, nikoliv trvalostí pout a jsou spíše důsledkem nějakého zájmu.

Neformální skupina představuje síť sociálních vztahů, jejichž formy a funkce nejsou do detailů předepisovány nějakou společnou normou. Vazby mezi členy neformálních

skupin jsou přirozeným výrazem citů a potřeb. Formální skupiny jsou organizovány (institucemi) a mají shora danou strukturu. Je potřeba si uvědomit, že ve formální skupině může vzniknout skupina neformální, nebo z formální skupiny může časem vzniknout skupina neformální.

Další kategorií malých skupin tvoří členské a referenční (vztažné). Podle Klineberga jsou referenční skupiny takové, které vyvolávají touhu určitých jedinců po příslušnosti k této skupině. Skupinová vztažnost se tedy nemusí krýt se skupinovou příslušností. Členská skupina je pak skupinou, které je jedinec členem.

Referenční skupiny mohou být pozitivní (to jsou ty, kterých chce být jedinec členem) a negativní (kterých členem nechce být).

Utváření malých skupin

Skupina je výsledkem interakce mezi individui. Výchoziskem vzniku skupin je sociální situace, v níž se z velkého množství různých interakcí vydělují osoby se společnými cíli a zájmy. Interakce je základem pro vytvoření skupiny, ale sama interakce by ještě nestačila, kdyby zde nepřistupovaly další prvky, tj. společné zájmy a uspokojené potřeby. Je třeba si však uvědomit, že táž skupina uspokojuje u jedinců různé potřeby, což můžeme pozorovat na rozdělení rolí ve skupině.

Skupina tedy vzniká proto, aby uspokojila potřeby členů, v průběhu společné interakce pak vytvářejí členové určité normy, které usměrňují jejich postoje a akce a ovlivňují jejich uspokojování. Uspokojování potřeb členů skupiny v rámci fungování skupiny a uskutečňování jejich cílů je nejdůležitějším faktorem soudržnosti uvnitř skupiny.

Vzájemné vztahy ve skupině

Sociální struktura skupiny, tj. uspořádání vztahů uvnitř skupiny, se zpětně projevuje v akcích skupiny. Na tomto základě vznikají tři kategorie skupinového chování.

- chování vyjadřující individuální prosazování se člena skupiny a sloužící k dosahování osobních cílů,
- chování, v němž se člen skupiny snaží podporovat činnost skupiny a dosahování skupinových cílů,
- chování, jehož účelem je vytvářet a udržovat přátelské a žádoucí vztahy mezi členy skupiny.

Vůdcové ve skupině

Ze struktury rolí a meziosobních vztahů se uvnitř skupiny vyčlení určité osoby, které se stávají v různých směrech v životě skupiny dominantní. Tyto osoby jsou nazývány vůdcové.

Vůdce je ke svému výsadnímu postavení ve skupině veden potřebou moci, prestiže, seberealizace, ale současně, aby mohl jako vůdce vystupovat, je třeba, aby se vytvořily určité podmínky v sociální struktuře skupiny.

Na základě různých výzkumů zjistili A. W. Halpin a B. Winera následující faktory vůdcovství:

- uznání a porozumění potřebám členů skupiny,
- iniciativa, organizační schopnost a vlastní osobní účast na životě skupiny,
- výkonnost v souvislosti s motivací členů skupiny,
- sociální citlivost vůči dění ve skupině spojená se starostlivostí o členy skupiny.

Jednotliví vůdcové ve skupině vynikají nad ostatní členy skupiny např. inteligencí, aktivitou, vědomostmi. Vůdce ve skupině musí být pokládán za „jednoho z nás“, za nejlepšího, a musí plnit očekávání členů. Pokud nesplňuje některou z podmínek, dochází k napětí a ztrátě postavení vůdce.

18. První pomoc

Náhlé poškození zdraví je neočekávaný stav, který může vzniknout kdykoli a kdekoli. Méně závažnější příhody (oděrky, malé řezné rány, nevolnost apod.) nevyžadují ve většině případů pomoc druhých lidí. Postižený si je schopen pomoci sám. Bezprostřední zásah druhé osoby vyžaduje závažné poškození zdraví (dopravní úrazy, poranění elektrickým proudem, srdeční zástavy, zlomeniny, otravy, tonutí apod.). V těchto případech je okamžitá a správně poskytnutá první pomoc nejen nezbytná, ale i rozhodující pro další osud postiženého.

Správné poskytnutí první pomoci vyžaduje:

- účelnost
- rychlost
- rozhodnost

Způsob našeho počínání je nejen rozhodující pro kvalitu první pomoci, ale má i důležitý psychologický vliv. U každého člověka, který utrpěl újmu na zdraví, musíme počítat se změnou osobnosti – je vystrašený, trpí bolestí a strachem o svůj život. Způsob vystupování, uklidňující slovo a povzbuzení mají přímý léčebný vliv a jsou důležitou součástí první pomoci.

Zásady postupu při poskytování první pomoci:

- posuďte celkovou situaci,
- přerušte příčiny vyvolávající poškození,
- zajistěte bezpečnost postiženému, sobě i ostatním účastníkům,
- postupujte rychle, systematicky a šetrně,
- zastavte krvácení a obnovte životně důležité funkce,
- zahajte resuscitaci,
- udržujte postiženého při vědomí,
- přivolejte odbornou pomoc nebo zajistěte transport,
- zjistěte další poškození,
- uklidňujte a povzbuzujte postiženého,
- zajistěte svědky a potřebné informace.

A) Neprůchodnost dýchacích cest, nedostatečné dýchání a zástava dýchání

Mezi časté příčiny zástavy dechu patří tonutí, úraz elektrickým proudem, poranění hlavy, hrudníku, krku, akutní otravy, mozková mrtvice, křeče, akutní zhoršení chronického onemocnění plic. Většinou ale touto příčinou bývá hluboké bezvědomí, při kterém jsou dýchací cesty ucpány kořenem jazyka nebo nějakou cizí látkou, jako je např. sražená krev, zvratky, cizí těleso. Při vyšetřování neprůchodnosti dýchacích cest postupujte takto:

- pozorujte, zda hrudník stoupá a klesá,
- poslouchejte, zda dotyčný dýchá ústy nebo nosem,
- sledujte, zda na tváři ucítíme výdechový vzduch.

Postup při obnově dýchání:

- diagnostika dýchání
- pohmat tepu na krkavici
- vyčištění dýchacích cest
- záklon hlavy
- trojitý manévr (není nezbytný)
- umělé dýchání z plic do plic
- udržování dýchání do příjezdu zdravotní pomoci

Nezapomeňte! Slabé a nedostatečné dýchání je nebezpečné jako nedýchání!

B) Zástava oběhu krve

Zástavou oběhu rozumíme buď úplné zastavení srdeční činnosti, nebo funkčně zcela nedostatečnou srdeční činnost. Zástava oběhu je vždy spojena s rychle narůstajícím nedostatkem kyslíku a poškozením životně důležitých tkání.

Zástavu oběhu diagnostikujeme při společném výskytu těchto příznaků:

- bezvědomí
- bezdeší nebo lapavé dechy
- mrtvolný vzhled
- nehmatný tep na velké tepně – krkavici

Postup při obnově oběhu:

- postiženého položte na tvrdou podložku,
- zakloňte mu hlavu a připravte ho k zahájení dýchání z plic do plic (viz postup při obnově dýchání),
- vyhledejte tlakové místo pro nepřímou srdeční masáž (na středu spojnice mezi prsními bradavkami),
- proveďte nepřímou srdeční masáž v kombinaci s dýcháním z plic do plic,
- kontrolujte úspěšnost zákroku pohmatem na krkavici,
- jakmile se obnoví srdeční činnost, s nepřímou masáží okamžitě přestaňte,
- do příjezdu zdravotnické pomoci kontrolujte tep a dech.

Nepřímá srdeční masáž:

- položte zápěstní hranu dlaně na správné tlakové místo na hrudní kosti; na ni položte zápěstí druhé ruky; prsty se nesmějí dotýkat hrudníku, tlak působí jen na zápěstní hranu dlaně,
- hranu dlaně udržujte nad hrudní kostí; vaše ramena jsou kolmo nad hrudníkem a lokty narovnány, aby tlak působil přímo dolů; využijte váhy svého těla a zmenšíte únavu,
- stlačujte hrudník pravidelně, plynule a nepřerušovaně; stlačení hrudní kosti musí být dostatečné 5–7 cm,
- po každé kompresi uvolněte okamžitě tlak rukou na hrudní kost; během uvolnění udržujte lehký styk rukou s hrudníkem, abyste neztratili správné místo pro stlačování,
- frekvence 30 stlačení na 2 vdechy.

Dýchání z plic do plic a nepřímá srdeční masáž jsou dvě nejdůležitější dovednosti potřebné k obnově životně nejdůležitějších funkcí, a tak i záchraně života!!!

C) Krvácení

Náhlá ztráta většího množství krve bezprostředně ohrožuje život člověka těžkým šokem. Pokračující krvácení způsobí smrt vykrvácením. Proto musíme každé větší krvácení zastavit co nejdříve! Příčinou zevního krvácení jsou rány řezné, bodné a tržné, které poruší celistvost cévní stěny.

Při tepenném krvácení vystřikuje z rány jasně červená krev (barva krve však není rozhodující, při dušení může mít krev barvu tmavě červenou). Při žilním krvácení volně

vytéká krev tmavě červená. Nejčastější je krvácení smíšené, protože většina tepen a žil probíhá v těle společně a často vznikají jejich společná poranění.

1. Žilní krvácení

Toto krvácení vyžaduje rychlé ošetření, hlavně v závislosti na rozsahu. Pokud se jedná o končetinu, je dobré ji dostat do polohy nad srdce kvůli snížení tlaku v končetině a poté postupujeme takto:

- přiložíme na krvácející ránu sterilní obvaz – nejlépe polštářkový,
- pokud se tvoří na ráně krevní sraženiny, nikdy je nestíráme,
- ránu příliš neutahujeme, aby tlak obvazu nebránil průtoku krve do ošetřované části těla,
- zajistíme odborné ošetření.

Měli bychom mít na paměti, že jakákoliv dezinfekce nepatří přímo do rány, ale pouze do jejího okolí, protože jinak se bude poranění těžce hojit.

2. Tepenné krvácení

...je nejzávažnějším typem krvácení, protože může velice rychle dojít k velkým ztrátám krve. U tepenného krvácení musíme při poskytování první pomoci postupovat velice rychle:

- jako první stiskneme tlakový bod a pokud se jedná o končetinu, snažíme se ji v rámci možností dostat nad srdce,
- položíme postiženého; provedeme tak protišokové opatření a zabráníme dalšímu možnému poranění, kdyby postižený omdlel,
- přiložíme na krvácející ránu improvizovaný tlakový polštářek, silně ho přitiskneme k ráně a obvážeme,
- povolíme stisk tlakového bodu, prosakuje-li krev tlakovým obvazem, znovu stiskneme tlakový bod a přiložíme další vrstvu tlakového obvazu (pokud prosakuje i třetí vrstva tlakového obvazu, přiložíme zaškrcovalo – ideální pro zaškrcení je originální pryžové škrtdlo 4 cm široké, asi 50 cm dlouhé. POZOR!!! Škrtdlo přikládáme, pokud je to možné a vhodné, těsně nad ránu v šíři asi 10 cm vždy mezi ránu a srdce, ne přes holou

pokožku. Možné improvizace: trojčipý šátek, kravata, pásek. Končetinu znehybnit a chladit. Zaznamenat čas zaškrvení!!!

- nemůžeme-li okamžitě najít vhodný kus tkaniny, stlačíme krvácející ránu holou rukou, nejlépe dlaní; snažíme se co nejrychleji sehnat materiál na tlakový polštářek,
 - ošetříme ostatní poranění a doplníme protišoková opatření,
 - zajistíme převoz do zdravotnického zařízení,
 - dokud zraněného nepředáme lékaři, stále kontrolujeme jeho stav a účinnost tlakového obvazu.
- Tlakové polštářky a tlakové obvazy nevyměňujeme!!!

3. Krvácení vnitřní

Tento druh krvácení je velmi záluďný. Posuzujeme ho především podle nepřímých znaků, které se mohou vyvíjet plíživě a snadno mohou být podceněny. Podle příčiny dělíme vnitřní krvácení na úrazové a neúrazové.

Neúrazové vnitřní krvácení:

Bývá nejčastěji z jícnu, ze žaludku a dvanáctníku, do břišní dutiny při akutních gynekologických stavech (hlavně při prasklém mimoděložním těhotenství), ze střeva, z plic, do močových cest a do mozku.

V praxi se nejčastěji setkáváme s celkovým zhoršením stavu, způsobeným náhlou ztrátou krve. U postižených při vědomí je v postižené oblasti častá bolest. Vzniká šokový stav.

Úrazové vnitřní krvácení:

Příčinou je úraz s následným krvácením do tělesných dutin a mezi měkké tkáně těla. K nejzávažnějším krvácením patří krvácení do lební dutiny a do oblasti spodiny lebeční při zlomeninách kostí lebky. Dále do hrudníku, břišní dutiny a oblasti přiledvinové, do oblasti pánevní a mezi svalové vrstvy (hýždě, stehna).

Příznaky jsou obdobné jako při krvácení neúrazovém. Při každém úrazu, který je provázen známkami šokového stavu, musíme myslet na možnost vnitřního krvácení, i když zevní znaky poranění nejsou výrazné. Zvláště zrádné bývají ztráty krve do oblasti pánevní nebo do oblasti hýždí a stehna. Mohou dosáhnout ztráty dvou až tří litrů krve a tato ztráta může být smrtelná.

První pomoc

Je-li postižený v bezvědomí, postupujeme takto:

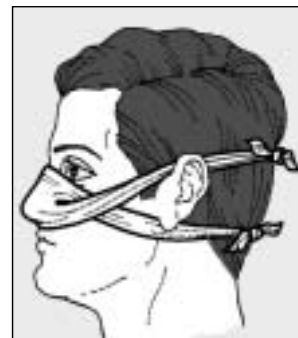
- uložíme postiženého do polohy na zádech; zakloníme hlavu a obnovíme dýchání a srdeční činnost (viz Postup při obnově dýchání a nepřímé srdeční masáži); provedeme rychlé orientační vyšetření, ošetříme eventuální další poranění,
- zajistíme okamžitý převoz do zdravotnického zařízení,
- je-li postižený při vědomí, ošetříme eventuální další poranění, provedeme protišoková opatření a zabezpečíme převoz do zdravotnického zařízení.

4. Krvácení z tělních otvorů:

Tento druh krvácení je kombinací zevního a vnitřního krvácení. Projev krvácení navenek z tělesného otvoru určuje také nutnost a druh zákroku.

Krvácení z nosu:

- pevný stisk kořene nebo nosních křídel nosu po dobu 5–10 minut, současně mírný předklon hlavy, poté stisk pomalu uvolnit, pokračuje-li krvácení, stisk opakovat,
- poškozeného poučit, aby dýchal ústy, neměl by kašlat, smrkat, přiložit studené obklady na čelo, nad kořen nosu a zátylí,
- dutinu nosní nikdy nesmí laik tamponovat, při déletrvajícím krvácení zajistit lékařské ošetření, na nos přiložit odsávací prakový obvaz.

Krvácení z ucha:

- přiložíme lehce krycí obvaz s dostatečnou sací vrstvou,
- postiženého uložíme na stranu krvácejícího zvukovodu,
- zajistíme odvoz do zdravotnického zařízení.

Krvácení z úst a dásní:

- zajistíme takovou polohu, aby krev volně odtékala z dutiny ústní,
- postiženého uklidníme, protože krvácení z úst vyvolává strach a úzkost,
- poučíme ho, že krev nesmí polykat, ale musí ji vyplivovat,
- masivní krvácení z jazyka, měkkého patra a nosohltanu se pokusit zastavit stisknutím příslušného krčního tlakového bodu,
- větší krvácení, které provází vylomení zubu, zastavit dostatečně vysokým tamponem ze sterilního materiálu, vloženým do zubního lůžka, vyzveme zraněného, aby pevně skousnul na 20–30 minut, poté stisk pozvolna povolit, tampon necháme spontánně uvolnit,
- přikládáme studené obklady do krajiny týlní,
- zajistíme odbornou pomoc.

D) Bezvědomí

Vzniká z mnoha příčin, které se navzájem mohou kombinovat (úrazy hlavy, akutní cévní mozková příhoda, otrava, infarkt myokardu atd.). Bez zřetele na příčiny musíme u každého postiženého v bezvědomí počítat se závažnou poruchou životních funkcí a s přímým ohrožením života. O hloubce bezvědomí se rychle přesvědčíme takto:

Hluboké bezvědomí:

- a) postižený vůbec nereaguje
- b) reaguje jen na bolestivé podněty (štípnutí do ušního lalůčku)

Lehčí stupeň bezvědomí:

- a) postižený reaguje na hlasité volání (otočením hlavy), ale není schopen vykonávat jednoduché příkazy,
- b) postižený je schopen vykonávat jednoduché příkazy (otevří ústa, vyplázní jazyk apod.),
- c) postižený se dá alespoň na krátkou dobu probudit a je možno s ním navázat kontakt.

Někteří postižení mohou mít křeče nebo být neklidní i v hlubokém bezvědomí. Hluboké bezvědomí ohrožuje postiženého nejvíce, zejména ucpaní dýchacích cest zapadlým jazykem a vdechnutými zvrátky.

U postiženého v hlubokém bezvědomí postupujeme takto:

- zajistíme životně důležité funkce a uložíme postiženého do zotavovací polohy, která je šetrnější k postiženému než stabilizovaná poloha,
- provedeme rychlé orientační vyšetření,
- nezjistíme-li další závažnou poruchu, která by vyžadovala bezprostřední ošetření, tak zajistíme okamžitou odbornou zdravotnickou pomoc,
- stále sledujeme průběh dýchání a tep,
- jsme připraveni zasáhnout při případném zvracení či selhání životních funkcí.

E) Mdloba

Mdloba je krátkodobé bezvědomí způsobené dočasným nedostatečným prokrvením mozku. Obecnou příčinou je náhlé rozšíření krevního řečiště. Vstojí nebo v sedě se krev za těchto okolností hromadí v níže uložených partiích (cévní řečiště břišních orgánů a dolních končetin), a tak dochází k prudkému poklesu minutového krevního srdečního objemu.

Nejčastěji vzniká mdloba z těchto důvodů:

- a) silný emoční podnět (strach, hrůza, špatná zpráva)
- b) dlouhé sezení nebo stání v horkém prostředí
- c) náhlá změna polohy (při náhlém postavení)
- d) předchozí vyčerpání
- e) stav šoku
- f) některé léky snižující krevní tlak
- g) vrozená dispozice
- h) u dětí v pubertě (u rychle rostoucích nebo nezvyklých na zátěž)

Mdlobu mohou předcházet varovné příznaky:

- a) zívání, pocit závratí, potácení, „zatmění před očima“
- b) nevolnost
- c) bílá až nazelenalá barva v obličeji, který je pokryt potem
- d) kapky potu na krku, rukou a zádech

První pomoc:

- uklidníme postiženého, doporučíme mu, aby zhluboka dýchal a uvolnil se,
- uvolníme mu těsnou oděv,
- co nejrychleji ho uložíme na čerstvý vzduch, v případě nezbytnosti (např. v autobuse) ho posadíme s hlavou předkloněnou mezi kolena,
- pro zlepšení stavu můžeme podat doušek studené vody.

Pokud postižený při záchvatu mdloby upadl, nezapomene ho vyšetřit a zjistit případná zranění. Pokud šlo o mdlobu, stav postiženého se rychle zlepšuje. Uklidníme ho, vysvětlíme-li mu příčinu jeho stavu. Mdloba nevyžaduje většinou další zvláštní péči.

Odbornou zdravotní pomoc zajistíme v těchto případech:

- a) nedojde-li k rychlému návratu vědomí
- b) má-li postižený po návratu vědomí výrazné potíže (bolesti břicha, prudké bolesti hlavy)
- c) zjistíme-li výraznější odchylku od normálního stavu (poruchu řeči, hybnosti končetin, poruchu vnímavosti)
- d) není-li jasná vyvolávající příčina

F) Křečové stavy

Křeče patří k závažným akutním stavům. Jejich závažnost vyplývá z toho, že jsou většinou spojeny s bezvědomím, mohou ohrozit dýchání, zvyšují nároky na kyslík a mohou vést k poranění postiženého.

Příčiny křečí spojených s bezvědomím jsou velmi různé:

- epilepsie (padoucnice), úrazy hlavy, akutní cévní mozková příhoda, otravy, křeče u těhotných. Křečové stavy vznikají často u velmi malých dětí a dětí v pubertě.

První pomoc:

- chráníme postiženého před sebeпоškozením a poraněním,

- vždy uvolníme oděv a zajistíme přívod čerstvého vzduchu,
- v období klidu pečujeme o postiženého; udržujeme průchodnost dýchacích cest a stíráme pěnu z úst; zajistíme stálý dohled,
- s postiženým zacházíme co nejšetrněji,
- bolestivými podněty a psychickým napětím můžeme vyvolat nový záchvat křečí.

Při křečových záchvatech se nesnažíme postiženému vkládat něco do úst, abychom zabránili zranění, ani se nesnažíme násilím omezovat pohyby postiženého. Mohlo by vzniknout závažné poranění nebo zlomeniny.

Křečové stavy při tetaniích. Vznikají nejčastěji při neurotických stavech, ze strachu a podobně. Vzácně může být příčinou závažnější celkové onemocnění. Pro tetanie jsou charakteristické tyto příznaky:

- tuhnutí kolem úst
- tonické křeče horních, méně často dolních končetin
- vyvolávající podnět je většinou neurotický stav, silný strach

První pomoc:

Pro první pomoc stačí obvykle uklidnění postiženého. Odbornou zdravotní pomoc zajistíme vždy, i když se stav upravil. Nikdy nemůžeme vyloučit závažnější příčinu.

G) Akutní otravy

Intoxikace se vyskytují poměrně často a z větší části u dětí a mladých lidí. Mohou být způsobeny požitím nebo vdechnutím nejrůznějších látek. V poslední době to jsou kombinace různých léčiv s požitím alkoholu, otravy kyslíčnickem uhelnatým, houbami, předávkováním drogami a látkami používanými v průmyslu a zemědělství.

Pro první pomoc je podstatné zjištění příčiny otravy. Nikdy nelze s určitostí předvídat, jak bude postižený reagovat i na zdanlivě malou dávku otravné látky. Nelze se také spoléhat na přesnost údajů postiženého.

U postiženého při vědomí, který požil otravnou látku, postupujeme takto:

- uklidníme postiženého i okolí,
- zjistíme, jakou látku požil a její přibližné množství, zajistíme zbytky požitých léků a jejich obalů, event. části zvratků,
- zapamatujeme si přibližnou dobu požití látky,
- zjistíme subjektivní potíže postiženého: zeptáme se ho, zda dobře vidí, slyší, cítí-li se ospalý, zda má zažívací potíže a bolesti, posoudíme objektivní stav postiženého, jak se chová, reaguje na podněty, odpovídá na otázky a plní jednoduché příkazy,
- posoudíme, jak dýchá a zjistíme tep,
- nezvrací-li postižený, pokusíme se zvracení vyvolat podáním přesolené teplé vody, event. mechanicky (podrážděním kořene jazyka),
- po zvracení, je-li pacient nadále při vědomí a spolupracuje, podat několik tablet živočišného uhlí ve vodě,

- dbáme, aby postižený neprochladl,
- co nejrychleji zajistíme odbornou zdravotnickou pomoc,
- všechny léčebné zákroky postiženému zdůvodníme a trváme na jejich provedení,
- pečlivě kontrolujeme stav vědomí, dýchání a tep.
Nikdy nepodáváme černou kávu, mléko nebo alkohol!!!

H) Šok

Šok je závažný stav, který ohrožuje život a postihuje celý organismus.

Vznik šoku je podmíněn:

- vyvolávající příčinou, která představuje pro organismus velkou zátěž
- reakcí organismu na tuto zátěž
- místními a celkovými změnami, které jsou důsledkem reakce na tuto zátěž

Obecnou vyvolávající příčinou šoku je většinou pokles minutového srdečního výdeje, který může být způsoben:

- přímou ztrátou cirkulující tekutiny (ztráta krve, ztráta plazmy při popálení, ztráta tekutiny při průjmech apod.)
- relativní ztrátou cirkulující tekutiny při rozšíření krevního řečiště (prudká alergická reakce, reakce na bolestivé podněty, působení léků apod.)
- sníženou výkonností srdce (porucha srdečního rytmu apod.)

- d) kombinací předchozích faktorů (ztráta krve a bolest při úrazu)

Zátěž, která vznikne poklesem minutového srdečního objemu, vyvolává typickou obrannou reakci organismu. Hlavním cílem této reakce je udržet dostatečnou dodávku živin a kyslíku tkáním, které jsou pro život nejdůležitější – mozku a srdci. Trvá-li tento stav příliš dlouho nebo je-li ovlivněn nepříznivými vnějšími faktory, obrací se původně účelná reakce proti vlastnímu organismu. Ve tkáních, které jsou nedostatečně prokrveny, narůstá nedostatek kyslíku, snižují se energetické zásoby, dochází k místním i celkovým změnám a k dalšímu poklesu minutového srdečního objemu. Vzniká tak bludný kruh, který může končit úplným energetickým rozvratem a smrtí organismu.

U rozvinutého šoku se nejčastěji setkáváme s těmito příznaky:

- úzkost a neklid nebo naopak pocit slabosti, závratě, ostré vidění, netečnost a ospalost
- nutkavý pocit žízně
- nevolnost až zvracení

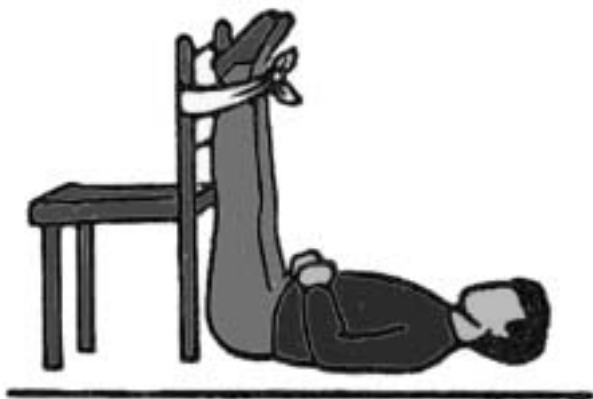
Objektivně můžeme zjistit:

- různý stupeň poruchy vědomí (špatná orientace v čase a prostoru, netečnost, ospalost)
- bledou až promodralou kůži, která je studená a pokrytá lepkavým potem
- rychlý a špatně hmatný tep na zápěstí
- zrychlené dýchání

Poskytnutí první pomoci je zaměřeno na podporu vlastních obranných pochodů organismu a na odstranění nepříznivě působících vedlejších faktorů. Správně poskytnutá první pomoc může zabránit vzniku šoku, nebo předejít dalšímu nepříznivému vývoji.

Při poskytování první pomoci postupujeme dle pravidel 5T takto:

- Teplota = zajistíme tepelný komfort: zabráníme prochladnutí postiženého, obzvláště důležité je dát něco i pod něj, protože u postiženého nefunguje správně termoregulace, v horku jej zbytečně nesvlékáme
- Ticho = uklidníme postiženého a zajistíme mu dostatečný klid

- Tekutiny = nepodáváme tekutiny, pouze tlumíme pocit žízně otíráním rtů a obličejů vlhkým kapesníkem. Někdy ale nepodáváme alkohol, černou kávu, mléko a limonády!!!
- Tišící prostředky = odstraníme v rámci možností bolestivé podněty úlevovými polohami (poloha na boku, v klubíčku, v polosedě...) a úkony vedoucími k úlevě od bolesti (studené obklady...) stále kontrolujeme stav postiženého – dýchání, tep
- Transport = co nejrychleji zajistíme odbornou zdravotnickou pomoc se zdůrazněním, že se jedná o postiženého v rozvinutém šoku. Postiženého v šoku se snažíme netransportovat.

I) Úpal a úžeh

Úpal – přehřátí těla

Je život ohrožující stav, při kterém stoupne tělesná teplota nad 40 °C. Nejčastější příčinou úpalu je pobyt v horkém a vlhkém prostředí – zejména v těsném oděvu a při velké námaze.

Příznaky: malátnost, pocit žízně, bolesti hlavy, závratě, nevolnost až zvracení, horká zarudlá kůže, rychlý a špatně hmatný tep na zápěstí, poruchy vědomí, křeče.

První pomoc:

technická: postižené dostaneme z působení zdrojů tepla, zajistíme přísun čerstvého vzduchu a bráníme slunečnímu svitu stíněním dekou a nebo odrážíme sluneční paprsky termofólií. Můžeme také chladit hlavu a krk mokřím ručníkem a nebo studenou sprchou. V případě, že je teplota postiženého vyšší než 38 °C srazíme ji pomocí studeného zábalu.

zdravotnická: postiženým zajistíme dostatečný přísun chlazených tekutin s obsahem iontů nebo kuchyňské soli. Nejlépe minerálka. V případě popálení sluncem ošetřujeme jako popáleniny I. stupně.

- při bezvědomí se zachováním životně důležitých funkcí uložíme postiženého do zotavovací polohy v chladném a dobře větraném prostředí, uvolníme, popřípadě svlékneme oděv a přikryjeme postiženého prostěradlem
- stále kontrolujeme jeho stav a okamžitě zajistíme přesun do zdravotnického zařízení

Dojde-li k rychlé úpravě stavu, není odborná pomoc nutná.

Úžeh – sluneční úpal

Jsou jím postiženy především děti, které jsou delší dobu vystaveny účinkům slunečního záření. U dospělých nebývá častý.

Příznaky:

u dětí vysoká teplota – přes 40 °C, zrudnutí hlavy a obličejů nemusí být význačné, někdy to může být i bledost, křeče a bezvědomí.

První pomoc:

Ihned uložíme postiženého do stínu, do průvanu, popřípadě ho ovíváme. Na hlavu přikládáme studené obklady, uvolníme oděv. Je-li postižený při vědomí, podáváme studený čaj nebo vodu, nejlépe po lžičkách. U dětí zajistíme odborné vyšetření. Je zapotřebí postiženého chránit před sluncem.

J) Podchlazení a omrzliny**Podchlazení:**

Jedná se o nedostatečnou schopnost termoregulace organismu s celkovým poklesem tělesné teploty. Nejčastější příčiny podchlazení se stávají při pobytu na horách, při CMP – mrtvičkách osamocené bydlících lidí. Nejčastěji k němu dochází při ovlivnění smyslů alkoholem a následným pobyt venku (např. bezdomovci). V první fázi nastupuje obranný tělesný třes, kterým se organizmus snaží vyrobit teplo. V druhé fázi je postižený spavý a apatický s nepravidelným dýcháním. Ve třetí fázi ztrácí postižený vědomí a dochází k útlumu srdeční činnosti dále k fibrilaci komor a smrti.

32–35 °C měřeno v podpaží – mírné podchlazení

28–32 °C měřeno v podpaží – střední podchlazení

pod 28 °C měřeno v podpaží – těžké podchlazení

První pomoc u podchlazení:

– **technická:** co nejdříve zabránit tepelným ztrátám, zahříváním na místě popř. i tělem záchránce nebo zabalením do termofólie. Dále přeneseme postiženého do tepla a vyměníme mokré prádlo za suché a podáváme teplé nápoje.

– **zdravotnická:** při podchlazení nesmí postižený chodit, protože by mohla rozproudeňná krev z chladnějších částí těla způsobit komorovou fibrilaci. Pokud je člověk hluboce podchlazen vkládáme do třísel, podpaží a na hrudník suché teplé balíčky – např. prostěradlo polité horkou vodou a zabalené v igelitu s následným přikrytím celého těla fólií.

Omrzliny

Jedná se o zvláštní druh popálenin chladem, větrem a vlhkem. Vznikají na okrajových částech těla. Jsou způsobeny dlouhodobě zúženým průsvitem cév – neprokrvením.

Druhy omrzlin a jejich dělení:

1. Stupeň zčervenání
2. Stupeň puchýře
3. Stupeň šedavé zbarvení
4. Stupeň černé zbarvení – nekróza

Nejčastější příčiny omrzlin:

Omrzliny vznikají již při teplotách pod 0 °C. Stávají se nejčastěji působením větru na nechráněnou tvář a uši a nebo působením vlhka či nošením těsných bot při pobytu na horách. Projevuje se zblednutím postižené oblasti, jsou voskově bílé, později s modrými skvrnami a nakonec zčernají; možná tvorba puchýřů; silná bolest bodavého charakteru, později až ztráta citlivosti; kůže je tuhá.

První pomoc:

– **technická:** postiženého chráníme před působením vlhka a chladu – teplé suché prádlo.

– **zdravotnická:** vsunutí omrzlých rukou do podpaží či třísel nebo omrzlých chodidel do podpaží nebo třísel zachránce. Postupné rozmrazování ve vlažné vodní lázni. Hrozí druhotné popálení z důvodu ztráty citlivosti. Omrzliny nikdy netřeme sněhem, protože krystalky ledu mohou porušit kožní kryt. Při porušeném kožním krytu a nekróze omrzliny pouze sterilně kryjeme.

K) Uštknutí hadem

V našich krajích přichází v úvahu uštknutí zmijí. Po kousnutí zmijí zůstávají na povrchu těla dvě malé ranky, několik milimetrů od sebe, které lehce krvácejí a jejich okolí bývá mírně namodralé. Při poskytnuté první pomoci nemusí být obava z ohrožení života.

První pomoc:

- především nepodlehne panice a uklidníme postiženého i okolí,
- přiložíme zaškrcovadlo (dbáme zásady přikládání zaškrcovadla viz Tepenné krvácení) nad ránu směrem k srdci a zatáhneme,
- zaškrcovadlo přikládáme okamžitě po uštknutí, aby se jed nedostal do krevního řečiště,
- necháme ranky krváčet, popřípadě obnovíme krvácení tlakem prstů,
- nikdy ránu nevysáváme rty ani nenařezáváme,
- postiženého vleže dopravíme k odbornému ošetření.

L) Náhlé břišní přihody

Jsou to onemocnění břicha, která vzniknou náhle, z plného zdraví, probíhají rychle, ohrožují život postiženého a jejich hlavním příznakem je silná bolest břicha.

Příznaky:

Jsou podobné mnoha jiným onemocněním. Samo rozoznání náhlé břišní přihody je velmi obtížné i pro odborníky. Do náhlých příhod břišních patří: ucpání cévy, prask-

nutí tepenné výdutě, prasklé mimoděložní těhotenství, koliková bolest, zánět slepého střeva, akutní střevní neprůchodnost, ucpaní průsvitu střeva a další. V každém případě je bolest břicha alarmující moment. Někdy je přidružen šokový stav.

První pomoc:

- orientačně vyšetříme postiženého; musíme vždy zjistit správné údaje předcházejícího děje, při pohmatu na břicho zjistíme bolestivou a napjatou břišní stěnu,
- je-li postižený v bezvědomí, dýchá a má hmatný tep, okamžitě zajistíme převoz do zdravotnického zařízení,
- je-li postižený při vědomí, zeptáme se ho stručně na obtíže; uložíme jej do polohy v polosedě s pokrčenými podloženými koleny,
- postiženému nedáváme jíst ani pít. Zajistíme tělesný klid a ochranu proti chladu,
- okamžitě zajistíme odbornou zdravotnickou pomoc.

M) Zlomeniny

Pod pojmem zlomenina rozumíme přerušení celistvosti kosti. Více než 15 % úrazů má za následek poranění skeletu, z toho je 50 % na horní a asi 30 % na dolní končetině.

Příznaky:

- bolest v místě zlomeniny zvětšující se i při mírném pohybu, změna tvaru postižené části nebo její neobvyklá poloha, omezení nebo ztráta funkce (aktivní hybnosti postižené části), nápadná, abnormální pohyblivost v místě úplné zlomeniny, otok a krevní výron, při pohmatu cítíme třaskání, drásot, příznaky šoku z krevní ztráty (zlomenina pánve, stehenní kosti a bérce), otevřená rána s třícími úlomky kosti (otevřená zlomenina).

První pomoc:

Se zlomeninou zbytečně nemanipulujeme, provedeme znehybnění nejbližších kloubů nad a pod zlomeninou (přes dva sousední klouby). Při otevřených zlomeninách nejprve ošetříme krvácení, obnaženou kost nevracíme zpátky, pouze sterilně kryjeme (nebezpečí vzniku infekce), znehybníme a zajistíme transport.

N) Cizí tělesa a předměty v ranách

Vnikají do těla při poranění, přičemž toto poranění obvykle způsobují.

První pomoc:

- běžná cizí tělesa (sklo, kovové střepiny, větší třísky) neodstraňujeme!
- ránu obložíme vatou nebo mulem, obvážeme a odešleme postiženého k odbornému ošetření,
- pokud je v ráně předmět, který přišel do styku s jedovatou látkou nebo je infekční, pak se ho pokusíme odstranit,
- provedeme výplach rány a předmět uschováme k vyšetření,
- zastavíme krvácení a postiženého odešleme k odbornému ošetření i s předmětem, který poranění způsobil.

O) Cizí tělesa v dutinách

Toto poranění se vyskytuje především u dětí.

Těleso v nose

Postiženému tlakem ucpeme volnou dírkou a nutíme ho, aby těleso vyfoukl. Jestliže předmět nevypadne, odešleme postiženého k odbornému ošetření. Nikdy se nesnažíme těleso vytahovat násilím.

Těleso v uchu

Vytahujeme pouze předměty, které evidentně nemohou způsobit žádné poranění! V ostatních případech odešleme postiženého k odbornému ošetření.

Těleso v ústech

Tělesa z úst vytahujeme pinzetou nebo prsty při dostatečné vizuální kontrole. Při větším krvácení zajistíme, aby postižený krev nepolykal ale vyplíval. V hrtanu někdy uvíznou tělesa a způsobují reaktivní stah hlasivkových svalů. Nejčastější příčinou bývá mluvení při jídle. V takovém případě se snažíme přinutit postiženého, aby předmět vykašlal. Pokud se to nepodaří, lehce ho předkloníme a krátce a prudce ho udeříme plochou dlaně mezi lopatky. S uvolněním křeče hlasivek se obnoví dýchání. Pokud se dýchání neobnoví, začneme s umělým dýcháním z plic do plic.

Cizí tělesa v zevních pohlavních ústech a konečníku

Toto poranění není nic neobvyklého zvláště u děvčátek, které si při průzkumu svého těla zavedou předmět do pochvy. U chlapců je to záležitost spíše výjimečná. Tato cizí tělesa nikdy neodstraňujeme! Postiženého uložíme v polosedě s podloženými pokrčenými koleny. Podložíme dostatečným množstvím svého materiálu – vaty. Postiženému zabráníme v pohybu, aby předmět nezpůsobil další poranění. Odešleme ho k odbornému ošetření.

Těleso v oku

Nejčastěji se setkáváme s tělesem pod horním víčkem („něco mi spadlo do oka“). Postižený udává řezavou bolest, oko je zrudlé, precitlivělé a slzí. Provedeme vyvrácení víčka a odstraníme těleso okrajem kapesníku, smotkem vaty, v případě nezbytí i špičkou prstu. Pokud je tělísko zaseknuto v rohovce (bývá to dobře viditelné), nikdy ho

nevytahujeme. Přiložíme krycí obvaz a odešleme postiženého k odbornému ošetření.

Při jakémkoli podezření na poranění oka zajistíme okamžitě odborné lékařské ošetření!

P) Bodnutí hmyzem

U dospělých ve většině případů neohrožují život. U dětí a osob trpících alergiemi nutno dbát na opatrnost! Nejzávažnější jsou bodnutí včelou, vosou, některými mouchami a ovády. Životu nebezpečné může být bodnutí sršní!

První pomoc:

Poraněné místo dezinfikujeme a přiložíme studený obklad; většinou postačí studená voda, octan nebo ocet. Místo obvykle přechodně opuchne, pálí nebo svědí. Nebezpečné může být bodnutí v ústech nebo na jazyku, kdy rychle postupující otok může zabránit průchodnosti dýchacích cest a může nastat udušení. Zvýšené nebezpečí hrozí u alergiků nebo mnohočetných bodnutí.

Do zdravotnického zařízení rychle odesíláme postižené:

- s mnohočetným pobodáním
- bodnutím v ústech a na jazyku
- sršním bodnutím
- alergiky

Klíště

Zakápneme jodovou tinkturou, odstraníme klíště, znovu zakápneme jodovou tinkturou. Místo přisátí sledujeme, i po dvou letech se mohou objevit příznaky boreliózy.

Obecné zásady při akutních stavech u dětí

- Nepodléhejme panice! Uklidníme okolí a zúčastněně účelně zaměstnáme pomoci.
- Dítě vyšetřujeme co nejšetrněji se zaměřením především na životně důležité funkce.
- U život ohrožujících stavů neztrácejme zbytečně čas přeměřováním teploty nebo počítáním tepové frekvence.
- Při poskytování první pomoci trváme na vlastním postupu. Rozhodně odmítáme jistě dobře míněné, ale zbytečné nebo dokonce škodlivé léčebné zásahy.
- Odbornou pomoc se snažíme zajistit co nejdříve. Hrozí-li ohrožení života, nebudeme váhat se zajištěním improvizovaného přesunu. Během cesty kontrolujeme dýchání, srdeční činnost a účinnost již provedených opatření.

- Vždy se snažíme získat co možná nejvíce informací o tom, co zapříčinilo stav postiženého. Informace sdělíme lékaři.

Obecné zásady péče o nemocné dítě

- Nemocné dítě je nešťastné dítě. Nešťastné tím, že neví, co se s ním děje – některé věci si nedokáže dobře zdůvodnit. Nešťastné z omezení, která nemoc přináší.
- Nemocnému dítěti můžeme ublížit, když ho budeme lítovat. Nikdy mu neslibujeme něco, co nemůžeme splnit (brzy půjdeš ven). Nikdy nehovoříme o jeho stavu v přítomnosti dítěte nebo ostatních dětí.
- Snažíme se v dítěti vzbudit optimismus a dobrou náladu.
- Pro nemocné dítě je hrozně nebezpečná nuda. Snažíme se je podle možnosti a stavu zabavit nebo zaměstnat.
- Pokud to povaha onemocnění dovolí, nebráníme ostatním dětem, aby nemocného navštěvovali.
- Dbáme na dostatečnou hygienu dítěte a respektujeme jeho intimitu. Při vyšetření dítě zbytečně nesvlékáme, pokud je to nevyhnutelné, tak pouze na nezbytnou dobu!
- Snažíme se vyloučit co nejvíce traumatizujících a neurotizujících vlivů. Veselé a spokojené dítě se uzdraví mnohem dříve.
- Nevydáváme zbytečně omezující příkazy a nařízení.
- Vždy dbáme na šetrnost, něžnost a citlivost všech zákroků a zásahů. Všechny zákroky komentujeme a zdůvodníme.

19. Bezpečnost při činnostech s dětmi

To, co rozumíme pod pojmem „BEZPEČNOST PŘI ČINNOSTECH S DĚTMI“, se bude týkat veškerých činností, které jsou organizovány pro děti nebo kterých se děti nějakým způsobem účastní. Sem lze zahrnout i činnosti, kterých se sice děti bezprostředně nezúčastňují, ale které s nimi nějak souvisí, např. příprava tábora, oprava klubovny.

Činnost v místnostech a budovách

Správa místností a budov

V klubovnách, třídách a dalších prostorách organizace určených pro veřejnost či hromadné akce:

- musí být vyvěšeny požární poplachové směrnice s důležitými telefonními čísly (150, 155, 128, 112) a pokyny pro případ požáru a havárie. Dále musí být v uvedených prostorách umístěn hasicí přístroj, u kterého musí organizace zajistit pravidelné revize. Ve větších budovách (např. školách) musí být též vyvěšen evakuační plán. Doporučuje se zpracovat a vyvěsit traumatologický a krizový plán.
- se musí pravidelně kontrolovat stav zařízení, provádět revize elektrického zařízení, případě další revize dle příslušných předpisů, např. revize komínů a topných zařízení, plynových přípojek, tlakových nádob atd. Za kontroly je odpovědný majitel resp. trvalý nájemce objektu či prostor (nikoli nájemce pronajímající si např. objekt na zimní tábor).

Činnost v místnostech

Leckdo namítá, že místnost je z hlediska nebezpečí úrazu či jiné nehody poměrně bezpečná a je zbytečné o ní hovořit příliš podrobně. Zdaleka tomu tak však není – úrazů v místnostech není málo. A většinu z nich by se dalo předejít, pokud by byla všeobecně známa a dodržována základní pravidla:

- je třeba znát a dodržovat pravidla určená pro provoz v místnosti, např. provozní řád, řád klubovny, domovní řád, řád školy; tato pravidla by měla být vyvěšena na viditelném místě a všichni by s nimi měli být prokazatelně seznámeni,
- program činnosti by měl vždy odpovídat charakteru místnosti,

- měly by být omezeny nebezpečné činnosti v místnosti, zvláště pak lezení po výškách, stoupaní na židle a stoly, běhání, skákání, klouzání a házení; nedodržování kázně a pravidel je jednou z nejčastějších příčin úrazů a nehod,
- to vše se vztahuje samozřejmě i na prostory přiléhající či přístupové (chodby, vestibuly, schodiště), náležející k místnosti – klubovně, třídě,
- na chodbách nedovolíme běhání, klouzání, sjíždění po zábradlí, skákání ze schodů,
- zvláštní pozornost věnujeme tepelným zdrojům, tj. dáváme pozor na žhavé předměty (kamna, vařiče, zářiče) zejména v souvislosti s manipulací s hořlavými materiály, hlavně kapalinami i práci s elektrickým zařízením a přístroji; děti by s nimi měly pracovat pouze pod dohledem,
- udržujeme pořádek v místnosti, dodržujeme během akce kázeň a klid,
- v místnosti se nehrají míčové hry a nehází se žádnými těžkými předměty, pokud k tomu účelu není místnost přizpůsobena (nebezpečí shoení předmětů, rozbití oken, vitrín nebo svítidel, znečištění nebo poškození věcí nebo předmětů v místnosti, nebezpečí zranění hráčů v zápalu boje),
- při sedavé činnosti, např. práci s počítači, pamatujeme na ergonomii – správné sezení a vhodně tvarované židle, výšku stolu. Také dbáme na ochranu zraku před zářením: správné nastavení monitorů počítačů, správné osvětlení, přestávky v práci (únava očí). Nesedíme či se dlouhodobě nezdržujeme za zadní stranou monitoru, kam směřuje většina jeho vyzařování (netýká se LCD monitorů).
- před opuštěním klubovny (místnosti) uzavřeme všechna okna, vypneme a zajistíme všechna zařízení, necháme dohořet či uhasit oheň v kamnech, krbu atp.

Místnost by svým charakterem a stavem měla splňovat alespoň základní požadavky na:

- prostor – doporučená výška místností je 3 metry, minimálně 2,1 metru, 2 m² nezastavěné plochy na osobu a 15 m³ prostoru na osobu, tepelná pohoda je optimální 19–22 °C při vzdušné vlhkosti 40–60 %; nikdy by děti neměly v místnosti běhat bosé, pokud pro to není místnost speciálně upravena (podlahové vytápění, min. 20 °C + koberec),
- hygienické vybavení – sociální zařízení, voda. Prostory musí být světlé (přednost má denní světlo), pravidelně větrané, stěny a podlaha suché (nebezpečí toxických plísní ve vlhkých místnostech),
- vybavení a uspořádání – podlahová krytina by neměla být kluzká či volně položená (bez upevnění), měla by se

snadno udržovat, nejvíce používané a rizikové části (kolem dveří, tepelných spotřebičů apod.) by měly být co nejméně zastavěné nábytkem a volně přístupné, nábytek a další vybavení by měly mít co nejméně nebezpečných prvků (ostré rohy, skleněné výplně, vyčnívající kovové části),

- v místnosti je třeba pravidelně kontrolovat stav vybavení a zařízení,
- pokud jsou tepelné spotřebiče umístěny v místě, které je více navštěvované (u vchodových dveří), je vhodné oddělit je pevným zábradlím nebo mříží či alespoň paravánem z nehořlavého materiálu,
- pro zvýšení bezpečnosti je dobré, aby elektrické zásuvky byly opatřeny záslepkami; je nutné dávat pozor na rozbité zásuvky, vypínače, volně tažené vodiče a elektrické šňůry atp., každé jejich poškození je třeba urychleně opravit nebo zásuvku nebo vypínač vyřadit z provozu (tyto činnosti v žádném případě nesmějí vykonávat děti), ale nedošlo k úrazu elektrickým proudem nebo k požáru,
- při otevírání a zavírání oken je třeba dbát co největší opatrnosti. Je vhodné využívat zachycujících záražek. Je nutné zabránit vyklápění dětí z oken, lezení na okna a parapety či dokonce sezení na nich,
- je nebezpečné nechávat otevřená dvířka různých skříněk a skříní, zvláště pak, jsou-li prosklená, stejně jako dveře či okna,
- zvýšenou pozornost je třeba věnovat všem rohům, hranám a výčnělkům v místnosti; kde to dovolují podmínky, je vhodné je odstranit či zakrýt pomocí stavebních úprav (zaoblení rohů, zapuštění vyčnívajících prvků, ...) nebo různých krytů (radiátory, ...); není-li to možné, je třeba vhodným uspořádáním nábytku a vybavení místnosti v co největší míře vyloučit tyto prvky z nepoužívanějších částí,
- neméně důležitý je i dobrý stav podlahových ploch; měly by být rovné bez prohlubní a výstupků, podlahové krytiny by měly být udržovány v bezvadném stavu – nebezpečí hrozí zejména na uvolněných parketách a dlaždicích či špatně položeném nebo uvolněném linu, koberci apod.

Činnost na hřišti a v tělocvičně

Hřiště a tělocvična – místnost určená k hrám a dovádění, kde se uvolňuje – často velmi nenuceně – nahromaděná dětská energie. Děti se zde pohybují rychle, do pohybu vkládají více síly, využívají různé tělocvičné nářadí a pomůcky; může tedy snadněji než jinde dojít k úrazu. Proto je třeba při činnostech na hřišti, v tělocvičně i na jiných sportovištích věnovat dětem zvýšenou pozornost a dodržovat tato základní pravidla:

- zajistíme stálou přítomnost dozoru v tělocvičně či na hřišti,
- je třeba, aby byli všichni seznámeni s pravidly pro využívání daného prostoru (tělocvična, tělovýchovný areál) a dodržovali je (tj. školní řád, provozní řád hřiště či obdobná ustanovení) a aby věděli, kde je umístěna lékárnička pro poskytnutí první pomoci a měli k ní zajiš-

těn přístup. Na veřejných sportovištích (kluziště, stadion) je třeba dbát pokynu správce nebo jiných pověřených osob,

- je nutné, aby u takovéto činnosti byla neustále přítomna dospělá osoba, která zodpovídá za dodržování bezpečnosti, kázně, pořádku, organizuje činnost a dohlíží na její organizaci,
- při cvičení na nářadí by dozor měl mít pedagogickou či trenérskou kvalifikaci, případně speciální školení. Každé atletické a podobné nářadí má svá specifická rizika úrazů a předepsaný způsob poskytování záchrany při cvičení; u každého nářadí musí být poskytována záchrana školenou osobou a každý cvičenec musí mít zajištěn dostatek volného prostoru ke cvičení,
- dodržujeme zvýšenou kázeň při cvičení, soutěžích a hrách,
- klademe důraz na fair-play chování a jednání při hrách a soutěžích, ohleduplnost vůči menším a zranitelnějším účastníkům (malé děti, brýle apod.),
- je-li k činnosti využíváno cvičební nářadí, výstroj či jiné sportovní vybavení, musí být před použitím zkontrolováno odpovědným vedoucím a případně seřízeno odborníkem, jsou předepsány i pravidelné (zpravidla roční) revize. Závady je třeba odstranit, pokud to možné není, je toto nářadí či vybavení nutno vyřadit z používání,
- používáme náležité osobní ochranné pomůcky, speciální výstroj a výzbroj při činnostech, které to vyžadují,
- zvýšenou pozornost je třeba věnovat celkovému stavu sportoviště, především podlaze tělocvičny (kluzkou podlahu, uvolněné parkety či jinak poškozenou podlahu), povrchu hřiště či kvalitě a síle ledu kluziště, stěnám, hrazení, hranám a rohům, vybavení sportoviště (nářadí, lavičky pro diváky, dveře),
- pozor na úpravu povrchu hřišť, doskočišť a běžeckých tratí (kamínky, hřebíky, sklo, větve, kaluže, bláto apod.),
- pozor na stabilitu přenosných fotbalových branek, basketbalových košů atd. Vydáme a striktně vyžadujeme přísný zákaz zavěšovat se na břevno brány nebo basketbalový koš, pokud hrozí nebezpečí převrácení, utržení, pádu atd. Je-li nutno těžší bránu nebo podobné zařízení přenášet, musí u toho být odpovědný dozor a organizovat činnost tak, aby nemohlo dojít k pádu na osobu,
- zajistíme bezpečný prostor pro hody, vrhy a střelbu, prostor zabezpečíme před vstupem necvičících, cizích

a nepovolaných osob, zajistíme volnou plochu v oblasti předpokládaného dopadu, včetně dostatečné rezervy,

- míčové hry je možné v tělocvičně hrát jediné tehdy, jsou-li okna a osvětlovací tělesa opatřena bezpečnostními kryty (drátěná ochrana nebo pevně uchycená síť),
- při míčových hrách zajistíme odstup diváků od hřiště. Zdůrazníme přiměřené bezpečnostní zásady (zákaz prudké rány proti obličeji, upozorníme na rizika odražení míče hlavou z větších výšek a vzdáleností apod.). Nejde-li o standardizovaný závodní sport, je možné rizikům přizpůsobovat pravidla,
- všichni by měli mít vhodné cvičební oblečení (riziko úpalu, úžehu, prochladnutí, opruzení atd.) a obutí (riziko uklouznutí, podvrknutí, zranění, ale i nachlazení), nikdy nenecháme děti běhat v klouzavých pantoflích, v ponožkách či naboso. Také např. hrát fotbal v těžké turistické obuvi (třeba v rámci výletu) má svá rizika. Povinností provozovatele tělocvičny je zajištění oddělených šaten pro chlapce a pro děvčata, včetně záchodu a umývárny,
- před začátkem činnosti by měl vedoucí zkontrolovat vhodnost oblečení a obutí, případně i další úpravy (sundat prstýnky, řetízky, náramky, popř. brýle, odstranit žvýkačky apod.),
- vedoucí by měl volit vždy jen takovou činnost, která odpovídá charakteru, stavu, vybavení a velikosti daného sportoviště. Veškerá činnost by měla brát ohled na věkové a osobní zvláštnosti dětí, především na přiměřenou zátěž při silových a vytrvalostních cvičeních a soutěžích,
- pro systematickou a dlouhodobou tělovýchovnou činnost (sportovní oddíly, kluby apod.) by měl mít vedoucí trenérskou kvalifikaci v oblasti činnosti takového kolektivu; pro systematickou sportovní činnost nebo mimořádně náročné sportovní akce musí děti být zdravotně způsobilé, tj. měly by mít k této činnosti souhlasný posudek dětského lékaře (např. ve „zdravotním a očkovacím průkazku dítěte“ jsou k tomuto přímo zavedené kolonky – pozor, neplést si se starým „očkovacím průkazkem“),
- bezprostředně po jídle (přibližně jednu hodinu) ne cvičíme, nesoutěžíme a vyvarujeme se fyzicky namáhavých výkonů,
- při cvičení je třeba zachovávat mezi jednotlivými cvičenci dostatečné rozestupy,
- před započítím každé nové hry, soutěže či cviku je třeba vysvětlit pravidla či postup a ověřit, zda byly dětmi pochopeny. Je vhodné nejprve dětem danou činnost předvést a nechat je, aby si ji vyzkoušely, než začnou hrát nebo soutěžit.

Sportovní závody, soutěže a hry

Závodění a soutěžení je „kořením“ každé činnosti ve volném čase. U dětí, jimž jsou hravost a soutěžení přirozené, to platí dvojnásob. Před akcí samotnou byste se měli držet následujících zásad:

- hlavní je začít s přípravou včas. Spěch s sebou přinese spoustu chyb, nedodělků, přehlédnutí, únavy a nervozity; všechny tyto činitelé mohou ovlivnit bezpečnost dětí,

- stanovíme si hlavní úkoly pro další přípravu; cíl celé akce, pro koho má být, kolik lidí se jí zúčastní, jak dlouho bude trvat apod.,
- určíme osobu, která za vše zodpovídá (tato osoba může mít k ruce také štáb akce),
- vybereme místo a čas akce – oboje musí odpovídat věku, vyspělosti a počtu účastníků a druhu soutěže,
- pokud místo neznáme, je třeba se s ním předem seznámit a zjistit skutečnosti důležité pro organizační zabezpečení (dostupnost místa, možnosti stravování, u vícedenních akcí i ubytování, zabezpečení základní hygieny), bezpečnost prostoru, vhodnost umístění stanovišť pro druhy sportů,
- zajistíme dostatek pořadatelů tak, aby u každé soutěže, každého stanoviště, každého utkání byla jedna dospělá odpovědná osoba (kde je třeba dávat záchranu, tam více),
- všechny pořadatele je třeba seznámit se záměrem, podrobným programem a proškolení je z bezpečnosti práce se zřetelem k pořádané akci,
- prověříme navrhované trasy nebo sportoviště a vytipujeme kritická místa (nebezpečí pádu, málo prostoru, možnost střetu s ostrým nebo tvrdým předmětem); není-li možné takováto místa odstranit, vynechat či obejít, je třeba je označit, obložit nebo jinak zabránit nebezpečí, případně zvážit možnost umístění u nich pořadatele, rozhodčího, časoměřiče stanoviště,
- u sportovišť musíme prověřit především povrch a odstranit cizí předměty (kamínky, hřebíky, střepy) a nerovnosti a vymezit dostatek prostoru pro jednotlivé soutěže,
- všechny trasy a sportoviště je třeba viditelně a přehledně označit. Označení by mělo alespoň dočasně odolávat nepřízní počasí (vítr, déšť),
- nesmíme zapomenout určit a vymezit prostor pro účastníky čekající na start nebo na vyhlášení výsledků a prostor pro diváky,
- organizátoři zajistí dostatečný odstup diváků od hřiště, zvláště dostatečný prostor pro všechny vrhy a hody, čistotu a bezpečnost běžecké dráhy a doskočiště,
- je vhodné připravit program pro vyplnění čekací doby pro ty, kteří zrovna nesoutěží či nezávodí; tato námaha se nám vyplatí, protože „Kdo si hraje, nezlobí!“,
- připravíme si včas sportovní, technické a další pomůcky a prověříme jejich stav a bezpečnost (lana, vzduchovky, míče),
- je nezbytné, abychom včas rozeslali organizační pokyny všem účastníkům (vybavení, obuv, oblečení, procvičení znalostí a dovedností),
- je-li to potřebné, vybereme a označíme přístupové cesty od parkoviště, MHD,
- při větších akcích vždy zajistíme přítomnost kvalifikovaného zdravotníka s vybavenou zdravotní brašnou,

Na začátku (závodu) akce je nutné seznámit:

- vedoucí, kteří přišli jako doprovod soutěžících, s pořadatelem, organizačními pokyny, programem, startovní listinou, rozpisem závodu, soutěžním řádem apod. Je velice dobré, pokud je dokážeme využít i pro činnost vyplňující čekací doby dětí,

- všechny účastníky s organizací, pravidly soutěží, se zásadami bezpečnosti (co se smí a nesmí, co dělat a na koho se obrátit při úrazu či jiné mimořádné události), upozornit na možná nebezpečí, vymezit prostory soutěží, seznámit s trasou, vysvětlit značení,
- účastníky se zásadami co dělat, když se někdo na trase zraní nebo zabloudí (určit signály, orientační body),

Střelba (luk, vzduchovky, malorážky apod.), házení šipek, pyrotechnika

Prvotní úvaha by se měla týkat vhodnosti střelby jako takové, z hlediska její militantní a potenciaálně agresivní povahy. Děti jsou v současné době stále silněji ovlivňovány agresí ve společnosti, v počítačových hrách a na televizních obrazovkách. Je otázka, zda máme při naší činnosti, v níž se snažíme kladně ovlivnit morální vlastnosti a hodnotové žebříčky našich svěřenců, dále posilovat potenciaálně agresivní prvky. Pokud se přesto rozhodneme nějakou formu střelby do programu zařadit, střelné zbraně a jejich používání vyžadují dodržování přísných bezpečnostních zásad.

Pro pobyt na střelnici platí:

- na střelnici musí být přítomen zdravotník s lékárníčkou,
- každá zbraň by měla být před použitím zkontrolována odpovědnou kvalifikovanou osobou,
- vedoucí nesmí trpět jakoukoli nepříkázanou manipulací se zbraní, i když není nabitá. Nikdy na nikoho nemáme ani nenabitou zbraní,
- z malorážky lze střílet pouze na schválené střelnici, pod dohledem kvalifikovaného instruktora. U vzduchovky se počítá s dostřelem 250 m. Za terčí musí být vhodné pozadí, které neodrazí projektil (stráž, písek, prkna apod.),
- pro střelbu musí být vymezen a bezpečně zajištěn prostor, v němž se nesmí nikdo pohybovat, ani náhodný chodec, prostor pro střelbu musí být označen a hlídán. K terčům lze již až po zabezpečení všech zbraní, na povel vedoucího,
- při střelbě vzduchovkou probíhá vše na povel, totéž u luku, malorážky, s přísnou kázní. Zbraň se nabíjí pouze na povel, a to na určeném místě v poloze ke střelbě (hlaveň míří do stanoveného směru),
- jakmile byl dán povel „palbu zastavit“, musí být ihned všechny zbraně vybity a odloženy,
- před střelbou prověříme čistotu zbraně, aby nedošlo k jejímu roztržení. Pozor např. na ucpání hlínou po zaboření hlavně do země atd.),

- při předávání zbraně se vždy přesvědčíme, zda není nabitá. Při odložení zbraně či změně polohy, zbraň zajistíme a vyjmeme střelu, u vzduchovky zlomíme hlaveň,
- nalezená munice se nesmí brát do ruky, její nález ohlásíme vedoucímu, pak na nejbližší stanici policie či obecnímu úřadu. Obdobně to platí i pro nalezené výbušniny, střelivo a střelné zbraně (§ 68 zákona o střelných zbraních a střelivu, 119/2002 Sb.),
- zdůrazníme dětem, že i primitivně vyrobené luky, šípy, oštěpy a kopí z proutků a klacků mohou být smrtícími zbraněmi a nepřipustíme v tomto směru organizované hry. Pravidla bezpečnosti přiměřeně zachováváme i u házecích šipek, úměrně ostrosti jejich hrotů,
- vyloučíme hraní dětí se zábavní pyrotechnikou, nesvádíme děti k jejímu užívání tím, že bychom využívali efektů zábavní pyrotechniky v rámci her,
- pozor na amatérsky vyráběné trhavinu, nejdeme v tomto dětem špatným příkladem, nic takového v činnosti kolektivu mezi dětmi, ale ani instruktory, vedoucími a dalšími dospělými netrpíme.

Činnost v přírodě

Jistě bychom našli mnoho různých důvodů, proč jezdit do přírody. Pobyt na zdravém vzduchu je pro děti, zvláště ty městské, velmi žádoucí. Kromě toho příroda nabízí neřeberné množství možností pro stanovení programu:

- Počítejte vždy s tím nejhorším počasím; mějte připravený „mokry program“, možnost úkrytu v nějakém přístřešku či stavení, zásobu her nenáročných na prostor a pomůcky.
- Je dobré, pokud známe prostředí, do kterého pojedeme; pokud tomu tak není, je potřeba sehnat si co největší množství informací (pokud možno z důvěryhodných zdrojů).
- Dbáme na to, aby děti (ale i vedoucí a ostatní spolupracovníci – oddílový vedoucí, instruktoři) měly vždy odpovídající oblečení a obutí – pláštěnky při dešti, v chladnějším období čepice a rukavice apod.; chránit se je třeba i před sluncem – hlavu chráníme pokrývkou z prodyšného materiálu, oči slunečními brýlemi, pokožku krémy s dostatečným UV faktorem.
- Jistě je vhodné děti utužovat a otužovat, ale vždy je nutné dodržovat základní hygienické požadavky a osobní a věkové zvláštnosti dětí.
- Neméně důležitá je i znalost tělesných a duševních možností dětí, stejně jako jejich zdravotní stav a z nich vyplývající omezení; v programu s nimi musíte počítat.
- Vždy s sebou bereme lékárníčku pro poskytnutí první pomoci; nezapomeneme ji před každou akcí zkontrolovat a doplnit.
- Ani v přírodě nezapomeneme dodržovat zásady čistoty a osobní hygieny.
- Vodu na pití a vaření používáme jen z nezávadných zdrojů. Pozor, ani voda z veřejného vodovodu nemusí být vždy nezávadná!
- Děti je nutné poučit o riziku vztekliny a dbát na to, aby se nedotýkaly žádných zvířat živých, natož pak mrtvých.

- Je nezbytné, aby každé napadení zvířetem (třeba i jen škrábnutí kočkou či bodnutí hmyzem) bylo nahlášeno vedoucímu (u větších a dlouhodobějších akcí i zdravotníkovi), ten by měl mít přehled o tom, které děti mají nějakou alergii (na bodnutí hmyzem); pokud takové děti v kolektivu jsou, měl by mít vedoucí (zdravotník) antialergikum.
- Poučíme děti, že nemají ochutnávat žádné rostliny ani houby; pokud nějaké plody sbírají, pak jen takové, které vedoucí bezpečně zná.
- Vyhýbáme se místům, která mohou být pro děti i pro vás zvláště nebezpečná (skládkám, štolám a jeskyním, srázům a roklím, vojenským prostorům, opuštěným objektům a ruinám apod.); zde hrozí zvýšené nebezpečí úrazu, často i smrtelného.
- Při terénních hrách je třeba vymežit prostor, místo srazu, svolávací signál, stanovit délku trvání, poučit děti o možných nebezpečích a vysvětlit podrobně pravidla hry (na závěr je dobré zeptat se na dotazy a zkusmo děti „přezkoušet“ z hlavních zásad a pravidel).
- Vyhýbáme se rizikovému terénu (velký sklon svahů, skály, sutě, lomy, krasové oblasti, močály, nepřehledný terén, terén neohraničený, terén nedostatečně známý atp.).
- Při lesních hrách vezmeme v úvahu charakter terénu (např. riziko poškození oka o větvičku).
- Pozor na zranění šiškou, tvrdou sněhovou koulí (ledovkou) atd. Neházíme prudce, do úrovně hlavy, na nikoho, kdo je otočen zády atd., popřípadě házení šiškami zcela zakážeme.
- Nezařazujeme náročnější fyzické výkony po hlavním jídle (cca po dobu jedné hodiny). Nemá ale smysl dělat hodinovou pauzu po každé menší svačině.
- Na pozemních komunikacích, v chráněných územích, v lesích atd. je nutno respektovat standardní pravidla.

Terénní a noční hry

Tyto typy her jsou pro děti velmi přitažlivé – přinášejí jim notnou dávku dobrodružství a nevšednosti, dávají jim možnost „vyřádit se“. Vždy je tu velké nebezpečí, kdy snadno může dojít k úrazu nebo nehodě. Toto nebezpečí je navíc ještě umocněno tím, že děti se často pohybují rozptýleně po velkém a členitém prostoru, takže vedoucí o nich nemá přehled. Proto je velice důležité dbát na bezpečnostní zásady:

- Kromě her zaměřených na orientaci (orientační závody, stopovací hry) je vždy nutné přesně vymežit herní prostor a jeho velikost. Terén by neměl být pro hráče neznámý (výlety do neznáma) – dobrá znalost terénu ve dne z denního programu je nutná hlavně u nočních her, kdy je orientace díky tmě složitá samo o sobě.
- Je třeba zvolit vhodné a jasné označení vymezeného prostoru a omezit tím možnost bloudění (zvláště při nočních hrách). Takovouto hranici označíme vlastními značkami – fábory, terčíky apod. Jejich barva by měla být co nejvíce odlišná od okolí, aby byly dobře viditelné na pozadí. V noci je možné místo značek využít různé světelné zdroje

(pozor na rozdělavání otevřeného ohně – svíčky, petrolejové lampy). Pokud děti při noční hře používají baterky, velice se osvědčilo používání značení z materiálu odrážejícího světlo (odrazová skla z kola apod., různé reflexní nálepky a nášivky, ale postačí i terčíky nebo třásně z hliníkové fólie – alobalu). V případě pochybností o dostatečnosti vyznačení nebo při zvýšeném riziku je vhodné postavit na takové místo ještě hlídku.

- Při lesních honičkách pozor na větvičky a házení šišek (poranění očí).
- Velmi důležité je, aby děti i vedoucí byli poučeni o možných nebezpečích, které se během hry v daném prostoru mohou vyskytovat, a možnostech, jak se jim vyhnout, a aby věděli, jak se zachovat v případě bloudění, úrazu či jiné mimořádné události.
- Při orientačních závodech, stopovacích hrách apod., kdy není herní prostor předem vymezen, je potřeba dětem vydat pokyny, kam se mají dostavit v případě, že se ztratí nebo se stane něco mimořádného.
- Při nočních hrách je třeba zdůraznit zvláštnosti pohybu v noční krajině. Nikdy by nemělo jít o rychlost, protože se tím velmi zvyšuje možnost úrazu.
- Při každé hře, kde se hráči rozptýlí po terénu, je nezbytně nutné, aby věděli, jak hra dlouho potrvá, kdy začíná a končí. Pro zahájení a ukončení, a to i pro případ mimořádného ukončení, určit svolávací signály, nejčastěji zvukové.
- Signál musí být domluven i pro případ, když se dítě dostane do nouzové situace (úraz, bloudění). Velmi se osvědčilo vybavit každé dítě píšťalkou.
- Děti při nočních hrách zásadně nestrašíme, protože tím velmi zvyšujeme riziko nepředvídatelné reakce ze strany dětí, a tudíž i riziko úrazu. Je také nutné, aby pro menší a méně zkušené byly zařazovány hry a trasy méně náročné a kratší.
- Začátek nočních her by měl být nejpozději těsně po večerce, protože budíme-li děti uprostřed noci, mnohé z nich se nedokáží zcela probudit a zúčastní se hry v polospánku.
- Nezapomeneme na vhodné oblečení – i letní noci mohou být velmi chladné a děti mohou snadno nastydnout. Zároveň by jim oblečení nemělo znesnadňovat pohyb.

Delší výpravy, pohyb v přírodě a v terénu

Před akcí:

- U delších akcí (doporučuje se u akcí nad 3 dny) je vhodné zpracovat stručný program a organizační zajištění, které schvaluje vedení pořádající organizace. Zejména jde o právní krytí vedoucího i organizace jako takové, ale i o svědomitou přípravu akce.
- Známe předem prostředí, do kterého je akce plánována, vyvarujeme se „výprav do neznáma“, resp. volíme „neznámo“ přiměřené zkušenostem kolektivu, vedoucího, jednotlivých členů (zejména nováčků) a hlavně schopnostem nejslabšího člena tohoto kolektivu.
- Pamatujeme na zajištění noclehu, možnost nouzové varianty (mokré, deštivé, sněhové, větrné atp.), eventuálního náhradního programu.
- Vezmeme v úvahu nejhorší možné změny počasí a počítáme i s možnými nepředvídatelnými okolnostmi (ponecháme si časovou rezervu).
- Přihlášky dětí na akce doporučujeme v písemné podobě i u víkendových akcí. Možnou formou jsou jak zvláštní ústřížky pro jednotlivou akci, tak i hromadné přihlášky na více akcí současně – např. jako součást čtvrtletního plánu činnosti atp.
- Předem si zjistíme fyzické, psychické a zdravotní možnosti dětí, přizpůsobíme jim akci (informace o případných zdravotních a jiných omezeních by měly být součástí přihlášky do oddílů, na akci atp., ale kromě toho je třeba se na zdravotní stav zeptat vždy před začátkem akce, případně i v průběhu).
- Rodiče by vždy měli mít nouzový kontakt (telefon), kde se dozví informace v případě mimořádných situací (např. děti nedorazily z výpravy, neboť jim ujel vlak atp.). V tomto směru lze sice využít mobilního telefonu, který má vedoucí s sebou, ale neměla by to být jediná možnost – pro případ vybití baterie, místa bez signálu atp.
- Na akci s dětmi zajistíme účast nejméně dvou pověřených způsobilých pracovníků, z nichž alespoň jeden je starší 18 let, jinak zajistíme počet přiměřený počtu účastníků a zkušenostem vedoucích i kolektivu.
- Na akci zajistíme lékárničku první pomoci (dle vyhl. č. 106/2001 Sb., ve znění vyhl. č. 148/2001 Sb.), vždy máme u sebe alespoň nezákladnější zdravotnický materiál (kus náplastí, obvaz). Vždy s sebou máme zdravotní průkazky pojištěnců – účastníků akce.
- Seznámíme děti s významem tepelné pohody, důležitostí regulace teploty (prudké změny teplot, zpotení, úpal, přehřátí, podchlazení, omrznutí, virové nemoci atp.), dbáme na dodržování tepelné pohody dětmi.
- Zkontrolujeme výstroj a výzbroj účastníků včetně jejího uložení, a to zejména v zimním období (např. kulich či rukavice zapomenuté na chatě mohou znamenat při nepředvídatelných okolnostech omrzliny).

Vybavení a výkonová zátěž:

- Před odchodem (začátkem přesunu) zkontrolujeme vybavení dětí (zvláště v zimě, v horách atp.), dbáme na vhodné obutí – dle počasí, roční doby, terénu, vzdále-

nosti (boty na delší pochod mají být vyzkoušené, nikoli nové, ponožky suché, podle teploty i více vrstev ponožek, ale noha musí mít v botě určitou volnost, obuv nesmí být těsná, pro pěší túry ve sněhu jsou nutné návleky), pozor na vznik puchýřů, při počátku jejich vzniku (otlačení) je včas přelepíme náplastí.

- Zvláště u dětí je důležité nepřetěžovat páteř, tj. dohlédneme na to, aby děti nenosily zbytečné věci a vybavení, u nutného vybavení upřednostníme lehké materiály (spacák z dutých vláken je lepší než péřový a ten je zase lepší než prošíváný dekáč), batoh by měl být co nejlehčí, měl by dobře sedět na zádech (vhodné typy batohů, správné utažení popruhy, používání bederních pásů), vše by mělo být uvnitř batohu (pokud batoh není speciálně upraven pro vnější připevnění např. stanu, spacáku, karimatky, láhve s vodou atp.), nikdy žádná zavazadla nenosíme v ruce.
- Ověřujeme v průběhu zdravotní omezení dětí, počítáme v tomto směru zejména s tepelnou pohodou přenocování (zvláště u dívek a žen).
- Výkonovou zátěž přizpůsobíme trénovanosti a zdatnosti účastníků, tj. nejslabšího účastníka. S váhou zátěže na pochodu je vhodné i regulovat rozdíly ve fyzické zdatnosti jednotlivých účastníků. Např. při rozdělování společného materiálu a vybavení (potraviny, kotlík, lékárnička ...) – ten, kdo má i při průměrné váze zavazadla příliš vysoké tempo a jde stále vepředu, unese většinou ještě nějaký kilogram navíc. Je však samozřejmě třeba rozlišovat mezi menší fyzickou zdatností a leností.
- Pro děti je třeba počítat vždy s větší časovou rezervou, tu je nutno zvýšit i při větší váze zavazadel (zejména při větším stoupání), při únavě (více dní pochodu), při náročnějším terénu (křovinatý les, bažinatý terén, hluboký stín) atp.
- Při pochodu uděláme první zastávku krátce po začátku (cca po 15 minutách) pro úpravu výstroje, odložení části oděvu (při přehřátí – tepelná pohoda), další zastávky děláme dle věku a trénovanosti dětí po jedné až dvou hodinách. S přestávkami i nečekanými zdržením je nutno počítat v celkové rozvaze výpravy.
- Doby spánku při putovní akci je rozumné plánovat a dodržovat podobně, jako byly dříve stanoveny zotavovací akce: tedy asi 10 hodin pro mladší školní věk, 9 hodin pro starší školní věk a 8 hodin pro středoškolský věk.

Dohled a kázeň

- Zajistíme vždy dohled odpovědné osoby, nejméně instruktora – praktikanta (15–18 let), u delších a náročnějších akcí dospělého vedoucího (vedoucích).
- Dodržujeme kázeň a disciplínu (zásadovost), vyžadujeme poslušnost pokynu vedoucího i v běžných situacích a drobnostech (nebudeme pak zaskočeni neposlušností v kritických situacích a zásadních záležitostech – děti u každé autority velmi citlivě vysledují, co si mohou dovolit).
- Máme stálý přehled o pohybu všech účastníků. Nepouštíme jednotlivce do neznámého terénu na větší než bezpečnou vzdálenost.
- Dbáme pokynů pracovníků veřejné správy, zejména policie, pracovníků lesních správ a dalších orgánů včetně horské služby a stráže ochrany přírody atd.
- Neničíme zbytečně přírodu (lámání větví, poškozování porostů, ničení mravenišť a hnízd, plašení zvířat apod.). Odchyt volně žijících živočichů je regulováno (viz Zákon o ochraně přírody, Zákon o myslivosti, Zákon o rybářství).

Opatření proti ztrátě orientace

- Účastníky vždy seznámíme se směrem, trasou a cílem túry, vždy uvedeme, kdy a kde se bude čekat, kde bude pauza, odpočinek.
- Děti musí znát pravidla (zásady), jak se mají chovat v přírodě, pokud se ztratí.
- V horách vždy oznámíme (na chatě, horské službě apod.) směr, trasu a cíl túry, počet účastníků a jméno vedoucího, případně číslo na jeho mobil, trasu nikdy neměníme, pamatujeme na možnost nečekaných komplikací (náhlá změna počasí, úraz účastníka apod., nechat si raději větší časovou rezervu). V horách v terénu, který děti velmi dobře neznají nebo není v bezprostřední blízkosti chaty, nikdy nelze svěřit dozor osobě mladší 18 let či dokonce děti pouštět do terénu bez dozoru.
- Dáváme pozor na aktuálnost používaných map a turistických průvodců – časem se některé cesty ruší, jiné, nové vyznačují, někdy bývá turistická cesta nešetrně přerušena (vymýcení části lesa, rozorání polní cesty atp.). Při náročnějších akcích může pomoci i navigace pomocí GPS.
- Vedoucí i účastníci by měli vědět, kdo má mobilní telefon, a měli by na sebe mít dostatek kontaktů. Zároveň pamatujte na to, že zejména mimo osídlená místa zdaleka nebývá všude signál.
- Na pochod vyrážíme zavčasu, vytvoříme si dostatečnou časovou rezervu (včasné ranní vstávání), abychom naplánovanou trasu stihli bezpečně a bez spěchu. Dodržujeme časový rozvrh akce, pokud se cíleně nerozhodneme plán změnit.
- Držíme se pohromadě, poslední jde někdo zodpovědný, čekáme na sebe. Pravidelně sledujeme, zda někdo nechybí (přepočítáváme se nebo se rozdělíme do dostatečně malých skupinek, jejich vedoucí budou mít neustále přehled o všech členech).

- Naučíme děti, ale i instruktory a ostatní vedoucí, že první vždy po nějaké době čekají na zbytek, až na poslední (po určité době, vždy na křižovatkách cest, vždy před odbočením atp., raději častěji). Je nutné přizpůsobovat tempo pochodu nejslabším účastníkům a je vhodné, jediti jako poslední jeden z vedoucích či alespoň instruktor (praktikant).

Samostatný pohyb dětí

Velmi vážíme akce, na kterých jsou jednotlivé děti či skupiny dětí delší dobu bez dohledu pověřeného vedoucího. Takové akce bývají obvyklé u déle a systematicky pracujících kolektivů a bezesporu mají velký význam pro rozvoj samostatnosti dětí a vysokou míru romantiky a tím i obliby u dětí. Je zřejmé, že taková akce jde jednoznačně na riziko a odpovědnost pověřeného vedoucího, pokud se o odpovědnost alespoň nepodělí s rodiči (písemný souhlas) či organizací (doporučujeme též písemnou formu) – je třeba odpovědně a zkušeně posoudit přiměřenost akce schopnostem a vlastnostem dětí. V případě úrazu či škody se na nepřítomnost dozoru pohlíží většinou jako na hrubé porušení bezpečnosti práce a odpovědnosti pověřeného vedoucího. Přesto jsou takové akce často součástí programu, například na táborech. Je třeba však děti připravovat tak, že před takovou akcí postupně přebírají aktivitu a vedení i na akcích, kde je s nimi přítomen dospělý (jako „provizor“ a „spoluúčastník“, který zasáhne jen v krajním případě).

- Hlavními riziky samostatných akcí dětí jsou:
 - ohně, požáry, popáleniny (špatné místo rozdělání ohně, špatné uhašení, hraní si s ohněm, ohně v rezervacích apod.),

- zranění, nebezpečné činnosti: noční pohyb, koupání, skály a srázy, nebezpečné hry. Riziko lze omezit pečlivým plánováním, kontrolou, zvážením odpovědnosti a spolehlivosti dětí, pověřením nejspolehlivějšího dítěte vedením,
- riziko od narušených a nebezpečných osob (zejména opuštěná místa, větší města, noční pohyb, autostop, vlastníci pozemků nebo objektů či obyvatelé, kteří se cítí být rušeni nebo poškozováni) – omezíme riziko výběrem vhodného prostoru hry, větší skupinou dětí, lépe za účasti chlapců i dívek společně (koedukované skupiny), poučením o rizicích,
- zabloudění (nesprávná reakce v krizové situaci),
- zdravotní problémy způsobené nečekanou změnou počasí, na kterou děti nestačí nebo nedovedou reagovat atd.

Doporučuje se stanovit kontrolní body na trase a místa k vaření a přenocování. Každopádně je nutné velmi podrobné poučení dětí o rizicích a zásadách, které je nutno dodržet.

Les

Ze zákona (Lesní zákon č. 289/1995 Sb.) mají všichni lidé právo vstupu do lesa (§ 19), bez ohledu na to, komu les patří, s výjimkou vojenských lesů, chráněných území, školek, obor, bažantnic atp. Obec s rozšířenou působností může na dobu nejvýše dvakrát tři měsíce nařízením dočasně zakázat vstup do lesa.

Každý má právo (podle § 19 Lesního zákona):

- brát klest na oheň za dodržení stanovených bezpečnostních a protipožárních předpisů (klest = padlé drobné soušky a větve, bez souhlasu majitele se nesmí brát nic stojícího, byť to je suché),
- sbírat houby a lesní plody pro osobní potřebu s výjimkou chráněných území (toto omezení v chráněných územích je individuální, platí všude tam, kde je zákaz vstupu mimo označené cesty, v ostatních chráněných územích dle konkrétního schváleného statutu daného území).
- V lese je však zakázáno (většinou na základě § 20 Lesního zákona):
 - vjíždět do lesa motorovými vozidly a parkovat s nimi v lese,
 - rušit klid a ticho,
 - odhazovat odpadky či jinak znečišťovat les,
 - vyzvedávat semenáčky a sazenice stromů a keřů lesních dřevin, sbírat semena lesních dřevin, jmelí a och-met,
 - sbírat lesní plody způsobem, který poškozuje les,
 - těžít či poškozovat stromy a keře,
 - vstupovat do míst, kde se provádí těžba dřeva, manipulace a doprava vytěženého dřeva (výjimkou jsou samozřejmě organizované lesní brigády pod dohledem kvalifikovaných či alespoň poučených osob),
 - vstupovat do míst oplocených či vyznačených zákazem vstupu,
 - kouřit, odhazovat doutnajících nebo hořících předměty, roz-

dělávat nebo udržovat oheň (to se nesmí ani do vzdálenosti 50 m od okraje lesa),

- tábořit mimo vyhrazená místa (tábořením se rozumí stavění stanu či rozdělávání ohně – není jím tedy bivakování, prosté přespání ve spacáku, případně pod celtou. Přístřešek postavený z cely je však již sporný. Je ale řada míst, např. chráněná území, kde je ve statutu – vyhlášení chráněného území – uveden i zákaz bivakování, a je v pravomoci úřadů vyhláškou v určitém území též bivakování zakázat),
- vpouštět do lesa hospodářská zvířata,
- bez povolení lovit zvěř,
- organizované nebo hromadné sportovní akce lze v lese konat jen na základě předchozího oznámení orgánu státní správy lesa (zpravidla městskému úřadu obce s rozšířenou působností), který je oprávněn stanovit omezující podmínky – v tomto případě kupodivu nerozhoduje vlastník lesa, ale státní správa.

Hygiena v přírodě, nebezpečné rostliny a zvířata

- Pít vodu je možno pouze z nezávadných zdrojů, tj. jen se souhlasem vedoucího. Ten musí zhodnotit její pitnost na základě dostupných informací a vlastní zkušenosti.
- Neochutnáváme žádné rostliny a houby s výjimkou lesních plodů, které jsou vedoucím bezpečně známy.
- Je vhodné určit např. na táboře jednoho vedoucího, znalce hub, který bude rozhodovat o použití hub do táborevé kuchyně. A tento znalec by měl povolit pouze houby, které opravdu bezpečně zná.
- Zachováváme zásady čistoty a osobní hygieny.
- Poučíme účastníky o riziky vztekliny – nedotýkáme se žádných živých či mrtvých zvířat, upozorníme na nutnost hlásit sebemenší poranění způsobené zvířetem (např. kousnutí hrabošem, poškrábání kočkou apod.).
- Oznámíme vždy vedoucímu akce i klíště. Vedoucí akce musí vždy nahlásit kousnutí klíštětem po návratu rodičům, aby to oni sdělili lékařovi v případě, že do šesti týdnů bude mít dítě horečku či jiné zdravotní komplikace. Klíště je též vhodné zapsat do zdravotnického deníku.
- Vytípujeme děti alergické na bodnutí hmyzem, případně jiné rizikové alergiky, máme s sebou antialergikum.

- Zjistíme si, zda se v oblasti, kde se pohybujeme, vyskytují nějakí živočichové, kteří by mohli být nebezpeční. Vyvarujeme se jednání, kterým bychom mohli zvířata ohrozit, ve svém i jejich zájmu:
 - Nepřibližujeme se ke zvířatům oslabeným nebo těm, která ztratila plachost. Může jít o projevy nemocí, ztráta plachosti je jedním z typických příznaků vztekliny.
 - Nemáme-li odborné znalosti, nepřibližujeme se ke zdánlivě opuštěným mláďatům zvířat a nedotýkáme se jich.
 - Divoká prasata mohou být nebezpečná, pokud se jim člověk připlete do cesty. Nenocujeme v blízkosti kališť nebo míst rozrytých od prasat. Člověka nebo psa může napadnout bachyně v době, kdy má mladé.
 - Toulaví nebo špatně vychovaní psi mohou být pro člověka značně nebezpeční. Obrana je velmi individuální – k jejich odstrašení někdy pomůže pohrozit holí nebo házení kamenů. V případě kritické situace, kdy útěk i aktivní obrana selžou, je nutno si lehnout na zem a stočit se do klubíčka.

Náročná a nebezpečná místa

- V terénu poskytujeme dětem záchranu (potok, klády, prudké srázy, zříceniny, žebříky, řetězy a jiná exponovaná místa apod.).
- Zvláštní pozornost věnujeme pohybu v obtížném či rizikovém terénu (prudké svahy a sutě, rašeliniště, slatiny a bažiny, horský terén, krasové oblasti – jeskyně, propasti, škrapový terén apod.).
- Nemáme-li děti kázeňsky zvládnuté nebo připadá-li mnoho dětí na málo dospělých, nenavštěvujeme riziková místa (skalní vyhlídky, nebezpečné stezky, cenné památky atd.).
- Vyhýbáme se nebezpečným místům (srázy, šachty a štolly, neznámé jeskyně, skládky, opuštěné objekty, vojenské prostory apod.), pozor na rizikový terén – škrapy a propasti v krasových oblastech, prudké svahy v horách, slatě, rašeliniště a bažiny.
- Nevstupujeme do jeskyní, které jsou označeny zákazem vstupu. U volně přístupných jeskyní, pokud je dobře neznáme, předpokládáme, že mohou být nebezpečné (zejména propasti). Bez spolehlivého světla do žádné jeskyně nevstupujeme, pozor na úrazy hlavy o strop jeskyně, nikdy nepouštíme děti do části jeskyně, kterou nemáme prověřenou.
- Vstup do opuštěných šachet a štol není možný zásadně nikdy.

Počasí, bouřka

- Pochody se nekonají při špatném počasí (vítr, mlha, vánice, silný mráz). Pokud nás mlha nebo vánice zastihne na cestě, zajistíme bezpečný přesun kolektivitu, neztratíme spojení se všemi účastníky, v případě nutnosti se propojíme provazem, často kontrolujeme počet. Při silném větru, bouřce apod. Vyhledáme bezpečný úkryt.
- Pozor na úžeh, úpal, spáleniny od slunce, podchlazení, omrznutí, zánět spojivek vzhledem k počasí a programu. Je třeba dbát na stálé dodržování tepelné pohody.

- Při bouřce se vyhýbáme otevřeným pláním, vrcholům, horským úbočím, osamělým stromům, alejím, vodním plochám i dešťovým vodním stružkám, kovovým předmětům (odložíme raději deštník, kovové stanové tyče, kovové konstrukce batohu, horolezecké železo – dají se použít jako případný „náhradní“ hromosvod, položíme-li je nejméně 20 metrů od sebe – co nejvýše po svahu nad sebe). Velké nebezpečí úrazu bleskem je při koupání nebo plavbě v loďce. Při blížící se bouřce je třeba opustit vodní plochu.
- Nejednoznačný je při bouřce úkryt v jeskyni (pomíne-li otázku bezpečnosti vstupu do ní). Nebezpečné je ukryvat se před bouřkou pod skálou (převísem), neboť mokrá skála je ideálním svodem pro blesk.

Před bouřkou se ukrýváme v pořadí:

- ve velké kovové stavbě či v autě (auto by mělo stát či jet pomalu),
- v obytné budově s hromosvodem,
- v nechráněné budově.

V budově nestojíme u hromosvodu ani u kovových vedení, zejména u ústředního topení, u kamen, u vodovodu apod., v budově bez hromosvodu ani u jiných kovových předmětů (možnost výboje), uzavřeme okna a dveře (zejména kvůli větru a dešti), případně odpojíme elektrické spotřebiče, elektronická zařízení a telefon (ochrana před jejich poškozením).

V terénu se ukrýváme:

- v údolí nebo v jámě, ale ne těsně u vody nebo kde by se voda mohla nahromadit,
- v lese (vybereme si nižší stromy, v údolíčku apod.), ale pozor na riziko padajících větví.
- Při nejnutnějším pohybu při bouřce se pohybujeme pomalu, krátké kroky, při stání nohy u sebe.

Převaha dětí a kolektivů, pohyb po pozemní komunikaci

Ať chceme nebo ne, při činnostech s dětmi se přesunům nevyhneme. Ať se pohybujeme vlakem, autobusem, metrem, tramvají či pěšky, vždy to s sebou přináší zvýšené riziko.

Chůze po silnici (= pozemní komunikaci)

Při chůzi po silnici jsou děti vždy vystaveny zvýšenému nebezpečí. Tuto problematiku řeší Zákon o provozu na pozemních komunikacích č. 361/2000 Sb., jímž uloženy povinnosti blíže specifikuje vyhláška č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích. Tato pravidla se vztahují i na chůzi po samostatných chodnících, stezkách pro chodce a cyklisty, polních a lesních cestách, stezkách a pěšinách atd. Z toho plyne:

- Chodec musí užívat přednostně chodníku nebo stezky pro chodce. Lze užívat kteréhokoliv chodníku (pravého i levého). V současné době není stanoveno, po které straně chodníku je chodec povinen jít (v minulosti platilo, že po chodníku se chodí vpravo). Pokud však chodníku užije organizovaný útvar chodců, musí jít vpravo a nejvýše ve dvojstupu.
- Pokud pozemní komunikace nemá chodník nebo je neschůdný, pak je lépe s dětmi po ní raději vůbec nechodit a volit jinou cestu. Pokud ji však k chůzi použijeme, chodci mají jít po levé krajnici, a není-li to možné, po levém okraji vozovky. Na krajnici nebo při okraji vozovky mohou jít nejvýše dva chodci vedle sebe, v nebezpečných a nepřehledných úsecích nebo obdobích (snížená viditelnost, zvýšený provoz) pouze jednotlivě za sebou.
- Na stezce pro chodce a cyklisty se chodci nesmějí vzájemně ohrožovat a jsou-li odděleny pruhy pro chodce a cyklisty, chodec musí jít svým pruhem. Nejsou-li pruhy odděleny, pak by chodci měli chodit vlevo, podobně jako na silnici. Totéž platí i pro jakoukoliv jinou cestu či silnici, kde je povolen provoz jakýchkoliv vozidel, třeba i jen cyklistů – chodci chodí vlevo, cyklisté je objíždějí pravou stranou.

- Vstup i chůze jsou zakázány na dálnici i silnici pro motorová vozidla. Pak samozřejmě tam, kde je zákaz vstupu chodců vyznačen dopravní značkou.
- Nejblíže k postavení vozidla má tzv. organizovaný útvar chodců, v některých ustanoveních nazývaný též organizovaná skupina chodců nebo jen útvar chodců (podle § 56 zákona o provozu na pozemních komunikacích). Jedná se zejména o útvar školní mládeže nebo průvod. Za organizovaný útvar se však nikdy nepovažuje skupina předškolních dětí, na kterou se vždy vztahují běžná ustanovení pro chodce.
- Útvar chodců smí (ale nemusí) užívat chodníku – v takovém případě se na něj vztahují běžná pravidla pro chodce, navíc však má povinnost jít vpravo a nejvýše ve dvoj-

stupu. Organizovaný útvar však kupodivu nesmí užívat krajnice. Na mostě nesmí jít útvar jednotným krokem.

- Nejde-li útvar po chodníku, má speciální postavení přiměřeně obdobné jako vozidla. Na organizovaný útvar chodců se vztahují „obdobně“ a „přiměřeně“ ustanovení o směru a způsobu jízdy (zejména chůze po vozovce vpravo).
- Za snížené viditelnosti musí být organizovaný útvar chodců při chůzi po vozovce označen vpředu po obou stranách neoslňujícím bílým světlem a vzadu po obou stranách neoslňujícím červeným světlem (lze použít například blikáčky na kolo). Označení světly může být nahrazeno oděvními doplňky s označením z retroreflexního materiálu v provedení stanoveném vyhláškou.
- Za dodržování povinností obdobných povinnostem řidiče odpovídá vedoucí útvaru, jímž může být jen osoba starší 15 let, která je k tomu dostatečně způsobilá. Jde-li o útvar školní mládeže nebo předškolních dětí, je vedoucí útvaru oprávněn při předcházení vozovky zastavovat vozidla (vedoucí mimoškolního útvaru dětí ve školním věku tuto pravomoc nemá!). Nad rámec požadavku zákona je vhodné, aby dospělá osoba nebo alespoň odpovědná mladistvá osoba byla na začátku i na konci útvaru. Pokud to není možné a se skupinou jde jako doprovod pouze jedna osoba, měla by jít vzadu, aby měla neustálý přehled o celé skupině a mohla udržovat pořádek a kázeň; v čele skupiny by pak mělo jít to z dětí, na které se vedoucí může nejvíce spolehnout.
- Zvýšenou pozornost je třeba věnovat při míjení dětí s nákladním automobilem, tirákem atp. Kromě větší šířky vozidla může dojít při jeho rychlejší jízdě i k silnému porывu vzduchu, který může v nečekaný okamžik srazit menší či slabší a nepozorné dítě na zem, třeba pod kola dalšího vozu. Je tedy vhodné v takový okamžik děti zastavit, ustoupit za krajnici a počkat, až vozidlo přejede.
- Je naprosto nepřijatelné na vozovce, a to i za pochodu, hrát hry či soutěžit. Je potřeba, aby pozornost všech, hlavně vedoucího, byla co nejvíce zaměřena na to, co se děje na vozovce a na předvídaní nebezpečných situací.

Přecházení pozemních komunikací

- Pokud je to možné, používáme k přechodu vozovky značených přechodů. Vozovku je zakázáno přecházet mimo přechod, pokud je ve vzdálenosti do 50 m umístěn přechod, podchod nebo nadchod. Vozovka se přechází vždy kolmo, na přímém (rovném), přehledném místě. Na přechodu se chodí vpravo.
- Je sice pravdou, že řidiči silničních vozidel jsou povinni na přechodu chodcům umožnit přejítí, ale zároveň i chodec se musí rozhlédnout, nesmí vstupem do vozovky nikoho ohrozit (řidiče ani sebe) a nesmí řidiče „donutit k náhlé změně směru nebo rychlosti jízdy“, což je vlastně definice „dání přednosti“. „Přednost“ si proto nikdy „nevynucujeme“ vstoupením do vozovky – dáme na vědomí řidiči, že chceme přecházet a vyčkáme, než zastaví. POZOR!!! Řidič tramvaje nemá povinnost zpomalit ani zastavit, aby nás pustil.

- Přecházíme najednou a pohromadě. Je nutné naučit děti, že první před přechodem nebo jiným místem přecházení vždy čekají, nežli dorazí zbytek s vedoucím, včetně posledních účastníků, a pokyn k přechodu vydává vedoucí.
- Doprovod skupiny dětí předškolního věku nebo útvaru školní mládeže má právo zastavovat projíždějící vozidla speciálním zastavovacím terčíkem, zatímco vedoucí mimoškolní skupiny dětí nemá na terčík a zastavovací vozidel zákonný nárok.

Přeprava veřejnou dopravou apod.

- Při rozhodování, který druh dopravního prostředku zvolíme, je potřeba brát v úvahu několik základních údajů: kolik nás bude cestovat, jaká je kapacita dopravního prostředku, jaká je vytíženost námi zvoleného spoje.
- Počítáme s tím, že zejména na začátku a na konci víkendu, na začátku a na konci prázdnin atd. mohou být některé spoje přeplněné. Pojede-li nás více, včas kontaktujeme dopravce a poradíme se s ním, zda hrozí nebezpečí přeplnění anebo zda je schopen spoj posílit dalším vozem.
- Při přípravě akce si opišeme nebo vytiskneme všechny důležité údaje:
 - Přesný čas a místo odjezdu. Odjíždíme-li z většího autobusového nebo vlakového nádraží nebo přestupujeme-li někde, co nejlépe se seznámíme s místní situací, najdeme si mapu, uspořádání odjezdových stanovišť atd., ať nejsme zaskočení.
 - Přesné číslo (označení) linky, číslo spoje, cílovou stanici spoje. Pokud budeme znát jen název stanice, kde vystupujeme, budeme náš vlak nebo autobus obtížně hledat.
 - Pokud hledáme spojení na internetu (např. www.idos.cz) a máme k dispozici tiskárnu, vytiskneme si spojení co nejpodrobněji, abychom mohli včas poznat, jaké máme zpoždění nebo zda jsme nenastoupili na nesprávný směr.
- Předem rozmyslíme varianty, co uděláme, když náš spoj vynechá, když se do něj nevejdeme, když nestihneme přípoj, když se včas nesejdeme na místě srazu, když někoho „zapomeneme“ na nástupišti atd. Snažme se cestu vymyslet a organizovat tak, abychom podobná rizika a jejich následky minimalizovali.
- Na nástupní stanici (zastávku) je třeba dorazit včas, raději s určitým časovým předstihem; bezpečnosti jistě neprospěje, budeme-li vlak či autobus dobíhat a ve spěchu nastupovat.
- Na nástupišti před příjezdem vlaku, autobusu, tramvaje atd. držíme děti pohromadě, nepřipustíme pohybové hry na nástupišťích, honičky atp. Nevstupujeme do kolejí, do vozovky nebo na můstek přístaviště před zastavením dopravního prostředku nebo před pokynem dopravce. Na nádraží je třeba udržovat kázeň, případně se řídit pokyny přednosty stanice, výpravčího.
- Děti nastupují až na pokyn vedoucího. První do dopravního prostředku nastupuje rádce, pomocník (osoba způsobilá, starší 15 let), není-li to možné, pověří vedoucí jedno z dětí (nejspolehlivější, nejstarší apod.); vedoucí kolektivu poté nastupuje jako poslední, aby měl kontro-

lu, zda nastoupili všichni (přepočítá nastupující děti) a dbá, aby nezanechal venku žádná zavazadla.

- Cestu autobusem leckdo špatně snáší a k odstranění nevolnosti by měl mít vedoucí u sebe lék KINEDRYL nebo NOKINAL.
- Kolejště v železniční stanici se smí přecházet jenom po vyznačených místech (zpravidla po přechodových můstcích), mimo stanici jen po vyznačeném železničním přejezdu (výstražný kříž). K nádraží přecházíme po řádně přístupové cestě, nezkracujeme si cestu podél trati ani po trati. Přecházet železniční trať nebo kolej mimo vyznačená místa je zásadně zakázáno.
- Ve vozidle dodržujeme přepravní řád, přepravní podmínky i pravidla slušnosti:
 - Klid ve vozidle: neřádíme, neobtěžujeme hlukem. Slušnost vůči spolucestujícím – nechováme se drze.
 - Stojící cestující se musí za jízdy držet. Pokud je na příslušném sedadle v autobuse vyznačeno povinné použití bezpečnostního pásu nebo zákaz sezení dětem do 150 cm, respektujeme tuto skutečnost.
 - Držíme se pohromadě, nedovolíme dětem opouštět určený vagon.
 - Nevykláníme se za jízdy a nemáváme z oken.
 - Nevyhazujeme z oken žádné předměty ani odpadky.
 - Nepřekážíme u dveří, v uličce atd.
 - Jíst a pít obvykle bývá v městské dopravě dopravcem zakázáno.
- Výstup: všichni účastníci by měli od vedoucího vědět, do jaké stanice nebo zastávky se jede a jak asi dlouho cesta trvá. Vedoucí by měl během jízdy sledovat trasu a zpoždění, aby mohl včas vyzvat účastníky k přípravě na výstup. Z vlaku vystupujeme na správnou stranu – na nástupišť.
- Vystupovat je možná teprve tehdy, stojí-li dopravní prostředek ve stanici (zastávce) a dá-li vedoucí k tomu pokyn.
- Vedoucí by měl vždy ve vozidle zkontrolovat zapomenuté předměty i děti a vystupovat poslední.
- Pro případ, že některé z dětí zůstane při nastupování do dopravního prostředku z jakéhokoliv důvodu na nástupišti či při vystupování z dopravního prostředku nestačí vystoupit, měly by děti znát zásady, jak se v takovém případě zachovat.
- Pokud zapomeneme něco v dopravním prostředku, pokusíme se neprodleně kontaktovat dopravce (telefonní

číslo bývá uvedeno v jízdním řádu) a požádáme jej, aby v následující nebo cílové stanici prohledal vůz (vlak), popřípadě dáme na sebe kontakt, aby nám zavolali, pokud ztracenou věc naleznou později.

Doprava vlastním nebo objednaným dopravním prostředkem

- Pokud přepravujeme děti vozidlem organizace nebo zapůjčeným vozidlem nebo pokud dopravu zajišťuje smluvně někdo jiný, měl by řidič mít potřebnou kvalifikaci (školení, v případě smluvní dopravy za úplatu má dopravce mít povolení nebo koncesi).
- Od 1. 7. 2007 byla ještě více zpřísněna povinnost používání dětských autosedaček nebo bezpečnostních pásů pro děti, takže využívání běžných osobních automobilů bez zvláštního vybavení pro přepravu menších dětí není možné.
 - Kdo sedí na místě povinně vybaveném bezpečnostním pásem, musí být připoután.
 - Ve vozidle, které není vybaveno žádnými bezpečnostními pásy ani autosedačkou, nesmí být přepravováno dítě do tří let věku; dítě menší než 150 cm nesmí v takovém vozidle sedět na sedadle vedle řidiče (vzadu sedět může, hmotnost dítěte nehraje roli).
 - Ve vozidle pro přepravu max. 8 osob kromě řidiče (osobní automobil, příp. dodávkový nebo nákladní), které má alespoň na jednom místě bezpečnostní pás nebo autosedačku, smí být dítě výšky do 150 cm a zároveň hmotnosti do 36 kg přepravováno pouze v dětské autosedačce odpovídající kategorie. Případný airbag proti autosedačce musí být vyřazen z činnosti.
 - vyšší nebo těžší dítě (nad 36 kg nebo nad 150 cm) ve vozidle podle předchozího bodu musí být za jízdy připoutáno bezpečnostním pásem.
 - V autobusech musí být případná povinnost připoutání vyznačena piktogramem nebo na ni musí upozornit řidič; vztahuje se na všechny osoby starší tří let.
- Při přepravě dětí zkontrolujeme nejen uzavření, ale i uzamčení dveří – zabezpečení proti otevření dveří automobilu zevnitř.

Pohyb ve městě, obcích a stavbách

Při pohybu ve městě platí samozřejmě běžné zásady bezpečnosti, ale existují i jisté zvláštnosti:

- Ve městě je velmi málo míst, která nejsou přímo či nepřímo spojena s dopravními komunikacemi, a proto je třeba velmi důsledně dodržovat vyhlášku o silničním provozu.
- Samostatný pohyb dětí ve městě ve skupinách či jednotlivě je možný, na základě posouzení „obvyklosti“ situace pro konkrétní děti. To znamená, že:
 - děti musí být schopny samostatného pohybu v charakteristickém terénu města (je to pro ně činnost obvyklá, jím i jejich rodičům známá a akceptovaná),
 - děti (dítě) danou oblast města znají, orientují se v ní a nehrozí riziko, že by zabloudily,
 - nejedná se o místa opuštěná či zvláště riziková,
 - samostatný pohyb po městě probíhá za denního světla (samostatný pohyb dětí ve městě po setmění obecně není vhodný).
- Při výběru trasy pro přesun či hru je třeba volit vždy raději méně rušné silnice, nelze-li se jim zcela vyhnout.
- Před rozchodem, přesunem, soutěží či hrou vždy seznámíme děti s cílem a trasou či prostorem pro hru. Je to potřebné jednak pro jejich orientaci, ale i pro případ, že by se ztratily.
- S pravidly, který je nutné dodržovat, seznámíme děti vždy předem, a to i v případě, že jsou známa a měli bychom je jen zopakovat.
- Určíme místo srazu pro případ, že se někdo při hře ztratí. Děti musí znát pravidla, zásady, co dělat, když se při programu ztratí.
- Při přesunu skupiny platí stejná pravidla jako při chůzi po silnici.
- Pokud se budou děti pohybovat po městě samostatně, popř. po dvojicích či malých skupinkách, tedy bez doprovodu dospělé osoby, je vždy nutné je důrazně poučit o možných nebezpečích a pravidlech bezpečnosti, která musí dodržovat.
- Specifická bezpečnostní rizika – staré a opuštěné stavby, výkopy, „méně narušené části velkoměst“, opilci, feťáci, bezdomovci, kapesní zloději, sociálně narušené a nebezpečné osoby (násilníci) atp. Vyhýbáme se osamělým místům, opatrnost při komunikaci s neznámými osobami, vedeme v patrnosti specifika zvláště u velkých měst – odlehlá místa, nebezpečí od morálně, mentálně či psychicky narušených osob či osob pod vlivem alkoholu a drog.
- Město má specifická hygienická rizika – výkaly od psů po ulicích, parcích i dětských hřištích, odpadky, potkani, holubi a holubí trus v zákoutích, na půdách, toulaví psi a kočky, použité injekční stříkačky od drogově závislých osob atd.
- Při exkurzích, zvláště v továrnách, provozech nebo památkách, zabezpečíme doprovod odpovědného místního pracovníka, důsledně se řídíme jeho pokyny, udržujeme si přehled o pohybu dětí. V muzeích, galeriích atp.

Rozdělíme děti do menších skupinek k vedoucím a instruktorům (praktikantům), které postupují společně. Ničeho se bez dovolení nedotýkáme.

Koupání, vodáctví, bezpečnost u vody

Koupání na koupalištích, v bazénech a ve vodních tocích

Koupání a hry ve vodě jsou pro děti přitažlivé a oblíbené. Z pohledu bezpečnosti práce jsou to však činnosti velmi rizikové. To samozřejmě ale neznamená, že je nebudeme zařazovat do programu. Právě naopak! Není třeba se jich bát za předpokladu, že budeme důsledně dodržovat předpisy a zásady bezpečnosti.

- Místo ke koupání musí být z hygienického hlediska vyhovující. Před koupáním s dětmi je vhodné se informovat o aktuálním stavu u místně příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví. Informace jsou průběžně zveřejňovány na internetových stránkách krajských hygienických stanic, odkud je občas přebírají některá média.
- Pokud se voda ve vodoteči používá u stanového tábora k denní hygieně dětí, musí voda odpovídat limitům dle vyhlášky č. 135/2004 Sb. Z toho vyplývá nutnost pro akci zajistit rozbor, pokud nejde o vodní tok sledovaný hygieniky trvale.
- Pokud se koupeme za jiným účelem než v rámci osobní hygieny nebo mimo rámec pobytové akce, nestanoví hygienické předpisy žádná výslovná omezení. Pokud však místo ke koupání s hygienikem neprojednáme, bereme na sebe plnou zodpovědnost za hygienickou kvalitu vody, bezpečnost koupaliště a možné následky na zdraví dětí. Po koupání ve vodě neznámé nebo horší kvality je nutné se co nejdříve omýt v čisté vodě.
- Na veřejných koupalištích a v bazénech dodržujeme provozní řád a dbáme pokynů plavčků, popř. dalších zaměstnanců.
- Na tekoucí vodě (řeka) by měla být k použití loďka se záchranným kruhem (i nafukovacím) upevněným na laně o délce alespoň 10 m.
- Koupání dětí v přírodě musí být přizpůsobeno počasí, fyzické zdatnosti dětí a jejich plaveckým schopnostem. Koupat se děti smějí nejdříve 1 hodinu po hlavním jídle nebo po intenzivním cvičení.
- Pokud má být zařazeno koupání, mělo by být v plánu akce či denním plánu tábora; je-li zařazeno dodatečně, měla by tato změna být do programu zanesena zodpovědnou osobou (hlavní vedoucí tábora, vedoucí akce, vedoucí oddílu apod.).
- Pozor na koupání dětí se zdravotním omezením a zdravotními komplikacemi (epilepsie, nachlazení, ošetřené úrazy, ekzémy, případně menstruace dívek atp.), děti nikdy ke koupání nesmíme přemlouvat či nutit (ani netrpět posměšky od ostatních atp., dítě se může stydět říci skutečný důvod, proč se nechce koupat, zvláště před ostatními dětmi). Pokud se děti (i dospělí) zotavují po nemoci, neměly by do vody vstupovat.
- Děti se mohou koupat jen za dohledu plnoleté osoby činné při zotavovací akci jako dozor. Dohled může vykonávat jen osoba, která je schopna poskytnout záchranu tonoucím. Odpovědná osoba by měla být s dětmi po celou dobu koupání vždy ve vodě. Je-li přítomna druhá osoba, pozoruje děti ze břehu.
- Před koupáním je výhodné děti rozdělit na vzájemně se hlídající dvojice.
- Je výhodné, pokud můžeme děti ve vodě nějak odlišit od ostatních lidí (např. pomocí barevných čepiček).
- Je velmi výhodné, znají-li děti dohodnuté signály a povel (píšťalkou, praporky).
- Před koupáním se vždy seznámíme s plaveckými schopnostmi účastníků. Pro neplavce musí být vždy zřetelně vyhrazený prostor. Pokud není, tak musí mít plovací vestu (a být pod bezprostředním osobním dozorem).
- Vedoucí musí mít neustále přehled i o dětech, které se nekoupou a jsou na břehu; zde je dobré mít pomocníka (staršího 15 let, popř. i z řad starších dětí) a připravený program.
- Je třeba klást vysoký důraz na kázeň a pořádek, zabezpečit činnost dětí, které se nekoupají. Neukázněné děti vykážeme okamžitě z vody.
- S dětmi se koupeme pouze na známých, ověřených místech, vedoucí jde do vody první a prověří bezpečnost, hloubku, prostor apod.
- Koupání i potápění je zakázáno na velkých řekách do 100 m od mostů, přístavišť a přístavů, vjezdů, splavných přítoků, v trasách přívozů, v plavebních komorách apod.
- Koupání může být zakázané, nebezpečné nebo nevhodné, pokud nejsou tato místa jako vhodná ke koupání označená, v požárních nádržích, v provozovaných i opuštěných lomech a dolech, v chovných rybnících, v nádržích pro odběr pitné vody a v ochranných pásmech vodního zdroje.
- Pozor na nebezpečné hry – vzájemné potápění, ale i cákání vody proti sobě, běhání ve vodě, vyhazování nad hladinu atp. Zásadně netrpíme násilné potápění nebo držení pod vodou.
- Kromě skokanských můstků na plaveckých stadionech pod dohledem kvalifikovaného trenéra doporučujeme zakázat skoky do vody z výšky (časté úrazy páteře, hlavy a vnitřní zranění o dno, ale při větší výšce skoku i o vodní hladinu).

- Ze stejného důvodu nikdy děti do vody neházíme!
- Vzhledem ke stavu dna našich vod doporučujeme, aby si děti braly s sebou na akce, kde je plánováno koupání, boty do vody, byť nejsou stoprocentní ochranou.
- Dodržujeme zásady hygieny: v případě bazénu se před vstupem osprchujeme a omyjeme (i pod plavkami, i když dozor je problematický), nevyhýbáme se hygienickým broditkům, nemočíme do bazénu ani do zalidněných koupališť (u vodotečí to vadí méně). Nekoupeme-li se v hygienicky dokonalé vodě, po vykoupání se co nejdříve osprchujeme nebo omyjeme v čistší vodě.
- Nevstupujeme do vody naráz, postupně se smočíme.
- Neskáčeme do vody ohřátí a po opalování.
- Při plavání na delší vzdálenost, soutěžích (skoky do vody, vodní pólo) a závodech je nutný doprovod loďky, obsazené dospělým (plavčíkem).
- Pokud se koupání účastní více oddílů (např. na táboře), měl by být u vody přítomen zdravotník.
- Jsme-li ve vodě stížení nevolností, křečí nebo se zraníme, zachováme především klid; v poloze nznak se dostaneme na břeh s nepatrnými pohyby paží či nohou (tuto zásahu je třeba dětem dobře vštípit, a pokud možno, též nacvičit).
- Při koupání děti nesmějí prochladnout. Po každém vykoupání se musí řádně osušit a převléci do náhradních suchých plavek, trenýrek apod.
- Pokud je bazén, koupaliště nebo vodní tok v těsné blízkosti tábora nebo v areálu zotavovací akce, je třeba jej zabezpečit proti náhodnému pádu.
- Po koupání dohlédneme na děti, aby si plavky vypraly a usušily. Mokré zatuchlé plavky se mohou stát nositelem bakteriální, mykologické nebo jiné biokultury, která může ohrozit zdraví dětí zejména kožními problémy.

Zimní sporty

Zimní sporty obecně

- Ubytování při zimních sportech by mělo být v budovách s vytápěním, teplou vodou, možností sušení oděvů, obuvi a výstroje, možností odkládání sportovního náčiní.
- Na „zotavovací akci zaměřenou na zimní sporty“ se vztahuje § 8 odst. 5 vyhlášky č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. Zátěž smí probíhat nejvýše 6 hodin denně s výjimkou celodenního výletu, děti do 12 let musí mít vždy po 90 minutách alespoň 15 minut přestávky.
- Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 37014/2005–25 ze dne 22. 12. 2005, stanovuje nejvýše 15 dětí na jednoho dospělého.
- Vždy před začátkem akce či výcviku zkontrolujeme technický stav lyží (bruslí atp.).
- Při přepravě lyží pamatujeme na včasné zajištění dostatečného prostoru na lyže v dopravním prostředku. Vyžaduje-li to dopravce, přepravujeme lyže pouze v obalu.
- V lese je zakázáno jezdit na lyžích nebo saních mimo značené trasy nebo lesní cesty.

- Při lyžování používáme pouze veřejně zpřístupněné sjezdovky, běžecké trasy či cesty, nikdy se nepohybujeme v neznámém terénu a mimo značené cesty.

Sjezdové lyžování a snowboarding

- Vždy před začátkem akce požadujeme od nezletilých účastníků potvrzení o správném seřízení bezpečnostního vázání (písemně od profesionální firmy či alespoň písemné prohlášení od rodičů – např. v přihlášce).
- Rukavice slouží nejen proti zimě, ale i proti zranění rukou o sníh při pádu atp. Zvážíme použití lyžařských brýlí.
- Standardem se stává používání přileb. Je potřeba speciální sjezdová přilba správné velikosti a odpovídajícího tvaru (cyklistická nekryje zátylek a tepelně neizoluje).
- V USA je vžité sedmero Kodexu odpovědnosti pro jízdu na sjezdových lyžích a snowboardech, které plně vyhovuje i našim podmínkám:
 1. V každé situaci měj své lyžování plně pod kontrolou a vždy buď schopen zastavit anebo se vyhnout druhým osobám či jiným překážkám.
 2. Lidé před tebou mají vždy právo přednosti v jízdě; je tvou povinností neohrozit je a vyhnout se jim.
 3. Nesmíš zastavovat na nepřehledných místech trati špatně viditelných pro shora příjíždějící lyžaře.
 4. Kdykoli se znovu rozjíždíš či se napojuješ na novou trať, pohlédni nejdřív nahoru a dej přednost v jízdě.
 5. Vždy používej pomůcky zabráňující odjetí ztracené lyže (snowboardu).
 6. Sleduj a respektuj veškeré vyvěšené značky a varovné nápisy; nevjížděj na uzavřené tratě a do uzavřených oblastí.
 7. Předtím, než použiješ jakýkoli lyžařský vlek, musíš znát, jak bezpečně nastoupit, jak na něm jet i jak vystoupit.
- Dalšími zásadami je:
 - případně místo nehody (ošetřování raněného) na sjezdovce viditelně označíme např. zkříženými lyžemi;
 - „lavory“ ve sněhu po pádu po sobě zahrabáváme.
- Pravidla pro jízdu na lyžařském vleku:
 - nastupujeme a vystupujeme jen v určených místech, nesmíme jet dál ani vystupovat předčasně; závěs použítme zvolna a opatrně,

- nesmíme vybočovat z vyjeté stopy, slalomovat, houpat se na závěsu,
- pokud upadneme, pustíme se a opustíme dráhu; nenecháme se táhnout v leže,
- zastaví-li se vlek, opustíme dráhu a vrátíme se k nástupní stanici, pokud nedostaneme jiný pokyn; většinou je zakázáno zastavený vlek spouštět se zavěšenými lyžaři,
- obě lyžařské hole máme v jedné ruce, druhou přidržujeme závěs,
- začátečníci musí být pod dohledem zkušeného vlekáře,
- jízda na snowboardu je na vleku možná jen se souhlasem vlekáře za stanovených podmínek,
- zvláštní pravidla respektujeme podle typu vleku (snímací kotvy, jízda s malým dítětem atd.).

Běžkové lyžování

- Pro jízdu na běžkách jsou vžitá tato pravidla:
 - zásadně nepoškozujeme běžecskou stopu pěší chůzí ani neukázněnou jízdou, nevodíme stopou psy; jsme-li nuceni pokračovat pěšky, jdeme mimo stopu, i když je to obtížnější; případné pěšáky, kteří toto pravidlo neznají, poprosíme o totéž,
 - jízdu přizpůsobíme situaci a svým schopnostem, abychom včas dokázali zareagovat na překážky,
 - pokud zastavíme nebo upadneme a mohou se blížit další běžkaři, uvolníme stopu,
 - při jízdě ve stopě nebo na úzké cestě proti sobě má přednost ten, kdo jede s kopce dolů; na rovině jde o otázku slušnosti, přednost má větší skupina před menší, případně váženější osoba před méně váženou; protijedoucí běžkaři se míjejí vpravo, jako auta na silnici,
 - je slušné uvolnit stopu rychlejšímu běžkaři k předjetí; na závodech rychlejší běžkař volá „hop“ nebo „stopa“, v civilu je lépe slušně poprosit; předjíždět lze vpravo i vlevo, stopou i mimo stopu,
 - při jízdě ze svahu předjíždíme jen na jistotu a s největší opatrností, omezení předjížděného může znamenat jeho ohrožení; zachováváme bezpečné rozestupy,
 - při míjení i předjíždění pozor na bezpečnou vzdálenost holí, hole držíme při míjení u těla,
 - při příčném křížování sjezdovky pozor na sjíždějící lyžaře, při křížení vleku pozor nejen na vlečené lyžaře, ale i na prázdné kotvy,

- na běžkách je jízda na lyžařském vleku i na sjezdovce obtížnější než na sjezdových lyžích, nepouštíme se do takových aktivit bez přípravy s nezkušenými běžkaři,
- na značených trasách respektujeme pokyny a značení.
- Při přejezdu přes místo bez souvislé sněhové pokrývky nebo s posypem je zpravidla nutno běžky sundat, jinak za jízdy hrozí pád a při přecházení neúměrné poškození skluznice; v případě silnice navíc ohrožení od silničních vozidel.

Bruslení a činnosti na ledu

- Je-li kluziště na vodní nádrži či vodním toku, ověříme bezpečnost kluziště, sílu a pevnost ledu před bruslením, hrami na ledě, před přechodem zaledněné plochy a vstupem na ně. Přednostně používáme veřejná osvědčená kluziště.
- Činnost při bruslení je třeba přiměřeně organizovat, zejména podle zkušenosti bruslařů; při pravidelných hrách typu hokeje zajistíme prostředky osobní ochrany (chrániče, přilby).
- Pozor na zranění o nože bruslí (při pádu na zem, při přenášení bruslí atp.).
- Poučíme účastníky o postupu v případě prolomení ledu, propadnutí atd. (způsob poskytování záchrany, chování pod ledem atd.).

Cyklistické akce

- Z hlediska pravidel silničního provozu a požadavků na konstrukci a vybavení je jízdním kolem i koloběžka, tříkolka, tandemové či vícemístné kolo; zřejmě by sem spadal i šlapací „automobil“, různé rikši apod.
- K provozu na jakékoliv pozemní komunikaci (i na účelové, tj. i na soukromém pozemku, polní cestě, parkovišti atd.) musí jízdní kolo splňovat stanovené podmínky způsobilosti k provozu.
- V příloze vyhlášky č. 341/2002 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, jsou zahrnuty tyto požadavky:
 - dvě nezávislé brzdy (u kol pro předškoláky stačí jedna zadní protišlapací),
 - zadní odrazka červené barvy a přední odrazka bílé barvy (je předepsána minimální plocha a rozměr, umístění, u zadní odrazky je předepsána výška 250–900 mm nad vozovkou, přední musí být nad úrovní pneumatiky; přední i zadní odrazka mohou být nahrazeny reflexním materiálem obdobných vlastností a odpovídající barvy na oděvu či obuvi cyklisty),
 - oranžové odrazky (autožlutě) na obou stranách pedálů nebo v jejich blízkosti a dále na paprscích předního nebo zadního kola nebo obou kol, a to z obou stran; také tyto odrazky mohou být nahrazeny odrazovými materiály oranžové barvy, a to na bočních částech oděvu cyklisty nebo bocích pláště pneumatik nebo bocích kola nebo blatníků,
 - pneumatiky a ráfky nesmí mít trhliny, praskliny ani deformace, které by narušovaly bezpečnost jízdy,

- zaslepení konců trubek řídítek (zátky, rukojeti atd.); páky brzd a převodů, konce řídítek, křídlové matice a samopínače kol, blatníky atd. musí být buď zaoblené nebo obaleny pružným materiálem; matice nábojů kol, pokud nejsou křídlové nebo rychloupínací, musí být uzavřené,
- Jízdní kola způsobilá i pro jízdu za snížené viditelnosti musí být vybavena těmito zařízeními pro světelnou signalizaci a osvětlení:
 - bílý světlomet vpředu, osa světla musí dopadat na vozovku ve vzdálenosti max. 20 metrů; při jízdě na souvisle osvětlené vozovce může být nahrazen bílou svítilnou s přerušovaným světlem,
 - červená svítilna vzadu, může být kombinovaná s odrazkou a může svítit přerušovaně,
 - zdroj elektrického proudu; jde-li o zdroj se zásobou energie (baterie, akumulátor), musí zajistit svítivost po dobu nejméně 1,5 hodiny bez přerušení,
 - na světelnou výbavu jízdního kola se nevztahuje povinnost denního svícení; pro jízdní kola je stanovena povinnost svítit za snížené viditelnosti,
 - jízdní kola, která nejsou vybavena světlometem a svítilnou, musí být v návodu k obsluze opatřena upozorněním, že nejsou způsobilá k silničnímu provozu za snížené viditelnosti.

Zajištění cyklistické akce, příprava a vybavení

- Cyklistická akce se skupinou dětí nebo mládeže je „zvláštní činností“, pro kterou by měl vedoucí dětí a mládeže mít patřičnou kvalifikaci, v tomto případě jde o znalost zákonů a vyhlášek o pravidlech provozu na pozemních komunikacích (té nasvědčuje například řidičský průkaz), přiměřená znalost technických vlastností kola a přiměřená vlastní zkušenost s jízdou na kole.
- Při jízdě skupiny dětí musí být vždy přítomná osoba starší 15 let (v případě dětí mladších 10 let je to povinnost podle zákona), lépe by však vždy měl jet vpředu a vzadu plnoletý vedoucí. Vždy po určité době je nutno počkat na nejslabší účastníky.
- Každý cyklista by měl ovládat pravidla provozu na pozemních komunikacích, základní znalosti u dětí může

„proškolit“ a vyzkoušet každý držitel řidičského průkazu.

- U cyklistických akcí má vyšší význam kázeň účastníků a autorita vedoucího.
- Cyklistika je velmi tělesně náročná, namáhá záda, nohy, ruce, extrémně zatěžuje hýždě. Před větší akcí nebo soustavnou činností si důkladně ověříme zdravotní způsobilost dětí, vždy vyžadujeme souhlas rodičů, případně i posudek od lékaře. Důležité je vhodné oblečení, zejména nevhodné kalhoty dokáží zážitek zcela pokazit (časté jsou opruzeniny hýždí, nohavice se mohou plést do řetězu, nepružné kalhoty jsou nepohodlné), také ne každá obuv je vhodná na cyklistiku (ne příliš těžká, ne dlouhé tkaničky atd.). Pro cyklistiku je vhodné přiléhavé oblečení speciálně k tomu vyráběné. Kromě jiného toto oblečení znemožňuje vlétnutí bodavého hmyzu za jízdy.
- Před počátkem akce zkontrolujeme technický stav kola. Před akcí by jej měl zkontrolovat vedoucí, před jízdou uživatel. Jednou ročně bychom měl dát kolo na kontrolu a seřízení do servisu.
- Další vybavení neuvedené ve vyhlášce:
 - úrazová lékárnička pro nemotorová vozidla není povinná, ale je užitečná a nezbytná,
 - souprava nářadí pro opravu kol, případně i některé náhradní díly (duše, šrouby, ventily atd.), rovněž nejsou povinné,
 - pumpička (hustilka), pamatujeme, že se na kolech běžně používají nejméně tři druhy ventilů,
 - zámek; doporučujeme zamykat kolo i při krátkodobém opuštění; pokud nemáme svítilny či světlomety napevno umístěné na kole, nezapomeneme je vzít s sebou, podobně i rychloměr,
 - rychloměr je praktickým doplňkem, obvykle slouží nejen k měření rychlosti, ale i ke sledování ujeté vzdálenosti, času i několika dalších parametrů,
 - pružná upínací lana (tzv. pavouky atd.) pro upevnění věcí na nosiči,
 - cyklistická brašna – při delších akcích, zejména putovních, je nevhodné mít celý náklad v batohu na zádech.
- Nezapomínáme na dostatek pití. Nejsme-li závodníci, nejsou nutné speciální cyklistické lahve a nápoje a není vhodné pít za jízdy, s dětmi raději děláme častěji přestávky na pití a odpočinek.
- Cyklista mladší 18 let musí mít za jízdy řádně nasazenou a upevněnou přilbu schváleného typu. To platí na všech typech pozemních komunikací, včetně lesních cest, stezek, pěšin, soukromých objektů atd.

Pravidla provozu pro cyklisty

- Při pohybu po pozemních komunikacích dodržujeme Zákon o provozu na pozemních komunikacích č. 361/2000 Sb., jímž uložené povinnosti blíže specifikuje vyhláška č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích.
- Děti do 10 let mohou jezdit bez doprovodu osoby starší 15 let na kole jen po neveřejných účelových komunika-

cích, stezkách pro cyklisty, ve vyznačených obytných a pěších zónách a na chodníku.

- Na jednomístném kole bez přídavného sedadla nesmí jet dva cyklisté. Na přídavném sedadle smí cyklista starší 15 let vézt dítě mladší 7 let.
- Na kole se nesmí vozit předměty, které by znesnadňovaly řízení či ohrožovaly ostatní účastníky silničního provozu. Při jízdě nesmí cyklista pouštět řídítka, sundávat nohy z pedálů a nesmí se držet jiného vozidla. Nesmí kouřit ani telefonovat.
- Přívěsný vozík nesmí být širší než 800 mm, musí být vybaven odrazkami a za snížené viditelnosti musí být osvětlený.
- Kolo nesmí jet po dálnici a po silnici pro motorová vozidla.
- V lese je zakázáno jezdit na kole mimo značené trasy nebo lesní cesty.
- Je-li zřízení vyhrazený nebo přikázaný jízdní pruh pro cyklisty nebo stezka pro cyklisty, je cyklista povinen jich použít. Na stezce pro chodce a cyklisty nesmí ohrozit chodce.
- Na jízdním kole se jezdí při pravém okraji vozovky, a to jen jednotlivě za sebou. Při odbočování vlevo se řadí co nejdále vlevo v části vozovky určené pro jeho směr jízdy, řídí se také dopravními značkami o uspořádání jízdních pruhů.
- Pokud se vozidla pohybují pomalu nebo stojí za sebou při pravém okraji vozovky, smí je cyklista předjíždět nebo objíždět i z pravé strany, po vozovce nebo po krajnici, je-li k tomu dost místa, ale se zvýšenou opatrností.

- Znamení o změně směru jízdy dávané paží se dává jen před započítáním jízdního úkonu. Při samotném zatáčení už se, na rozdíl od blinkru, nedává.
- Vede-li cyklista kolo, smí je vést po chodníku, neohrozí-li tím chodce, jinak jej vede při pravém kraji vozovky nebo po pravé krajnici.
- Na přejezdu pro cyklisty nejsou řidiči povinni cyklistu pustit, tím se přejezd pro cyklisty liší od přechodu pro chodce.
- Také dopravní nehoda na jízdním kole je dopravní nehodou.
- Pozor na tlakovou vlnu od souběžně projíždějících velkých vozidel.
- Nejezdíme v těsné blízkosti řady zaparkovaných vozidel, ponecháme si bezpečný odstup.

Pracovní činnosti

Základní bezpečnostní zásady

- Účastníky poučíme o riziku dané pracovní činnosti a o zásadách bezpečnosti práce. Vždy zajistíme přítomnost odpovědné osoby.
- Dbáme na přísné dodržování kázně a pravidel bezpečnosti.
- V dosahu by měla být připravená lékárnička první pomoci.
- Vhodné oblečení a obutí vzhledem k dané činnosti (riziko uklouznutí, zachycení volných částí oděvu rotujícím náradím či stroji apod.). Pro některé práce je nutná uzavřená obuv (ne sandály). V době horka je třeba dávat pozor na riziko úpalu a úžehu, zapařenin, opruzenin, nožních plísni atd.
- Z důvodu možného znečištění nebo poškození oděvu (a odpovědnosti, kterou by za to organizace nesla) je nutné vyžadovat speciální pracovní oděv (montérky, starší vyřazené oblečení atd.) a upozornit předem děti na rizika poškození oděvu či obuvi (šlapání novými adidaskami na rýč apod.).
- Při práci podle její povahy používáme ochranné pracovní pomůcky (ochranné brýle, kožené pracovní rukavice atp.). Zejména je třeba se chránit před poraněním rukou (třísky, přiskřípnutí apod.) a očí (odletující nebo padající částice – např. Použití kladiv a majzlíků při mineralogické činnosti, chemická rizika, prudké slunce).
- Pracujeme vždy na určeném místě a podle daných pokynů, dle typu činnosti je někdy potřebný i zákaz „volného“ pohybu. Dodržení kázně – s náradím neběhat, neházet apod., náradí a nástroje nejsou určeny ke hram. Neházíme po sobě ani jiné předměty (kameny, drny, dřevo atp.), bezpečně si je podáváme nebo pokládáme.
- Na pracovním místě je třeba udržovat pořádek; průběžně uklízíme odpad na vyhrazené místo (čistý pracovní prostor). Odklízíme zpracovaný materiál a hotové výrobky, ukládáme nepotřebné nástroje a náradí na určené místo; kromě toho, že se tím dosáhne více

místa na práci, zamezí se tím také ve velké míře možnosti zranění – zakopnutí či uklouznutí po odpadu nebo materiálu, pád náradí na nohu, na tábořech je například častým úrazem v noze zabodnutý hřebík z pohozeného prkna.

- Při práci na zahradě či v terénu hlásíme i drobná poranění (tetanus, vztekлина při kousnutí hrabošem apod.).
- Pracoviště musí být dostatečně osvětlené. Práce venku neprovádíme za šera a za tmy, pokud nelze zajistit bezpečnost.
- Při práci je nutné zajistit dostatečný přísun (zásobu) pití, případně jídlo, přitom zachováváme přiměřenou hygienu. Pozor na rizika nemyté zeleniny nebo ovoce.
- Dodržujeme pravidla bezpečnosti při práci s ohněm, požárně rizikovými materiály nebo zařízeními, elektrickými zařízeními.

Práce s náradím a s nástroji

- Náradí a pracovní pomůcky musí být před použitím zkontrolovány odpovědným vedoucím:
 - veškeré náradí musí být ostré, kvalitní, předem je třeba přezkoušet jeho správnou funkci,
 - úderné plochy (kladivo) a hroty (majzlík) náradí nesmí mít otřep nebo trhliny, majzlík by např. měl mít chrániče proti odletování odštěpků,
 - rukojeti, násady a jiná místa k uchopení u ručního náradí musí být hladce opracována a vhodně tvarována; násady a rukojeti musí být zajištěny proti uvolnění; pozor na uvolněné náradí (sekera, kladivo) – nepoužíváme!!!
- Nenecháváme děti, které pracují s nástroji a náradím, bez dozoru; i velmi zkušené a zručné děti je třeba alespoň občas zkontrolovat.
- Nepoužívané náradí a nástroje vždy bezpečně uložíme (pád vibracemi, šlápnutí na hrábě, naběhnutí na stojící koso nebo její pád apod.).
- Náradí podáváme špicí či ostřím k zemi, rukojetí napřed. Pro přenášení, a především přepravu, nástrojů a náradí s ostřím, hrotem apod. Používáme vždy ochranné kryty.
- Ve skupině nenosíme náradí přes rameno (riziko zranění při otáčení).
- Náradí musí být používáno pouze pro práce a činnosti, ke kterým je určeno.
- S ostrými nástroji pracujeme směrem od těla, opracováváný předmět musí být dobře upevněn.
- Sekera je jistě nejdůležitějším nástrojem při pobytu v přírodě. Platí zde dvojnásob, že základem bezpečnosti je bezvadný stav sekery a dobře zvládnutá technika práce s ní. Je dobrý pomocník, když s ní zacházíme podle určitých zásad:
 - sekera musí být správně nasazena (v jedné linii s topůrkem) a zaklínována (nejlépe klínkem z tvrdého dřeva),
 - každá sekera by měla být při přepravě chráněna pouzdrům,
 - při chůzi držíme sekeru vždy za kovovou část ostřím dolů,

- abychom se při práci tolik nenadřeli a ke všemu ještě třeba nezranili, je nutné, aby bylo ostří dokonale nabroušeno,
- při sekání sekerou dbáme na čistý a dostatečný manipulační prostor,
- sekera je vždy mimo tělo; při sekání držíme sekeru za konec násady – tak vynakládáme do úderu menší sílu a tím značně snižujeme i možnost úrazu,
- jestliže pracujeme se sekerou, nikdo nestojí v blízkosti (často je možné vidět, jak jeden seká a další ihned odklízí nasekané kusy dříví), protože hrozí nebezpečí úrazu od odletujících kusů dříví, drobných odštěpených částí (oči) nebo přímo sekery samotné (při náprahu nebo sklouznutí),
- při sekání je třeba stát tak, aby při případném sklouznutí sekera nezasáhla končetinu nebo jinou část těla (např. u špalku je nejlepší stát mírně rozkročmo),
- správný způsob osekávání klád: při osekávání větví stojíme na opačné straně kmene, větve začínáme osekávat vždy u paty stromu a postupujeme směrem ke špičce, sekáme po směru větví,
- strom osekáváme tzv. „po větvích“, to znamená z té strany, kde svírají s kmenem tupý (tedy větší) úhel neboli jinak řečeno, ze spodní strany větví,
- větve usekáváme co nejtěsněji u kmene, aby nedocházelo k poranění během práce s kladou či zpracovaným dřevem,
- místo úderu sekerou by mělo být podloženo (špalek),
- při přesekávání větve jednu volnou část držíme v ruce, místo záseku máme podložené – pozor na odpružení a nekontrolovanou rotaci vzduchem,

- pokud volnou rukou přidržujeme dřevo při sekání, dbáme vždy na to, aby byla v dostatečné vzdálenosti od místa úderu (pozor hlavně na prsty – měly by směřovat od sekery) a nevkládáme do úderu takovou sílu – k raději se snažíme být co nejpřesnější,
- na hřbet sekery se nikdy nesmí tlouci kladivem či jinou sekerou, sekera není klín,
- dřevo štípeme na pevném dřevěném podkladu – špalek (ne na zemi, na prkénku nebo na kameni).
- Pila je dalším velmi užívaným nástrojem. Pil existuje mnoho typů (nejčastěji používané v dětských kolektivech jsou pila obloukovka s napínákem a ruční pilka zvaná ocaska), pro všechny však platí:
 - aby pila dobře sloužila, musí být v bezvadném stavu, vždy po práci je třeba ji očistit, uložit na suché a bezpečné místo, u obloukovky povolit napínací páku, chránit před vlhkem a při delším uložení ji naolejovat nebo natřít vazelinou,
 - při práci na pilu netlačíme, sílu vkládáme do tahu, abychom neponičili či nezlomili list,
 - přidržujeme-li řezaný předmět volnou rukou (obloukovku zapřeme o zem a břicho), měla by být v dostatečné vzdálenosti od (pohybujícího se) listu pily – především je třeba dávat pozor na polohu palce,
 - řezané dřevo je vždy nutné zabezpečit proti posunu, převážení a sevření listu pily tím, že ho vhodně podložíme, připevníme nebo přidržíme,
 - řezeme vždy na podkladu (příčně položená kláda nebo poleno, „koza“ apod.), a to tak, aby řez byl veden vždy až za touto podložkou,
 - pokud řezeme větší kus dřeva (velké větve, klády, prkna atd.), je vždy nutné, aby těm, kdo přímo řezou, někdo další dřevo přidržoval a další případně přidržoval odřezávané kusy,
 - při přepravě je nutné list opatřit chráničem, aby nedošlo ke zranění osob či poničení majetku (někdy je jím list opatřen již od výrobce, postačí však obalení pevnějším papírem či látkou a ovázání provázkem),
 - při přenášení pily ji držíme vždy tak, aby byly zuby obráceny k zemi.
- Kácení a prořezávání stromů a keřů – pro děti připadá v úvahu kácení do maximálního průměru 10 cm, ale i tak jen pro starší děti a pod dohledem (správný postup: zásek, v jeho horní výšce z protější strany nařízíme pilou a odtlačíme kmen do vybraného pádového pole, ve kterém se nesmí nikdo pohybovat). Při prořezávkách větví by děti neměly pracovat ve výškách (jen tam, kam dosáhnou). Při zkracování větví nad úroveň očí vždy používáme ochranné brýle. Práce s motorovou pilou a křovinořezem není pro děti bezpečnostně přiměřená, a proto je z bezpečnostního hlediska vyloučena.
- Kolečko, dvojkolák apod. – dodržujeme bezpečnost jízdy, nepřetěžujeme, náklad řádně zajistíme (např. veze-né náradí), známe pravidla pro jízdu s ručním vozíkem po ulici a na chodníku. Vzájemné vození dětí pro zábavu lze připustit pouze za podmínky, že nenarušuje bezpečnost práce a provozu ani kázeň.
- Žebřík, štafle – používáme pouze s dozorem. Vždy zkontrolujeme, zda jsou příčky dostatečně pevné (nosné) a zda nejsou uvolněné. U štaflí musí být vždy řetízek či lanko zamezující „rozjetí“. Nebezpečné je používání štaflí ve svažitém terénu, vyrovnávání terénních nerovností podložením bývá riskantní. Žebřík opíráme kolmo o plochu, o bezpečnou rozsochu větví, aby nemohl sklouznout, v bezpečném úhlu (při malém úhlu hrozí převrácení a sklouznutí vrchu žebříku, při příliš velkém hrozí zlomení žebříku, zlomení opěrné větve, na hladném podkladu podklouznutí spodku žebříku). Spodní špiče dostatečně zabodneme do země, aby nemohl podjet. Žebřík by měl být přidržován – jistěn.
- Nůžky patří mezi dětmi k nejběžněji používaným nástrojům. Běžnost jejich používání často svádí k podceňování i těch nezákladnějších pravidel bezpečného zacházení s nimi:
 - pokud možno s nimi nechodíme, rozhodně s nimi neběháme,
 - je-li nutné se s nimi pohybovat, vždy je držíme zavřené a špičkami dolů,
 - při podávání druhé osobě (přijímající) nůžky vždy držíme zavřené v dlani tak, aby špičky směřovaly k osobě předávající,
 - nikdy s nimi „nešermujeme“ kolem sebe,
 - zvolíme vždy vhodnou velikost a typ podle účelu použití, střihaného materiálu, věku a zručnosti dětí apod.,
 - nenosíme je volně ložené (v kapse kalhot, v igelitové tašce...) – může snadno dojít k poranění či vypadnutí.
- Nůž – základní bezpečnostní pravidla jeho používání jsou obdobná jako pravidla pro práci s nůžkami, navíc však platí:
 - pro děti je nejvhodnější nůž zavírací; nezavírací nůž může z pouzdra vypadnout, pouzdro samo se může poškodit nebo ho dítě může ztratit,
 - nedovolíme, aby děti používaly nůž jako zbraň (šermování...), házely s ním do stromu, zabodávaly ho do země (známá hra „Roztahovačka“...) – jednak se tím nůž ničí, hlavně ale vzrůstá nebezpečí úrazu,
 - pokud se nůž používá na činnosti, pro které není určen (otevírání konzerv, vyrývání drnů, páčení, opékání jídla nad plamenem, šroubování aj.), snadno se poškodí a může být zdrojem úrazu,
 - řezeme vždy směrem od sebe (tzv. „od těla“), pozor přitom na suky,
 - při řezání dbáme na to, aby v blízkosti nikdo nestál nebo se nepohyboval,
 - krájíme vždy na vhodném pevném podkladu (nejlépe na kuchyňském prkénku).

Oheň, požární ochrana, elektrický proud

Obecné zásady požární prevence

- Zásady bezpečnosti při práci s ohněm a požární ochrana upravuje zejména:
 - zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně,
 - vyhláška č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požár-

ní bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (o požární prevenci),

– zákon č. 289/1995 Sb., lesní zákon

V klubovnách a dalších prostorách musí být umístěn hasičí přístroj, přístroj i prostory musí být pravidelně revidovány.

Při pořádání akce pro 200 a více osob je povinen organizátor projednat požární zabezpečení s územně příslušným hasičským záchranným sborem.

Oheň v přírodě a v otevřeném ohništi

- Oheň se smí rozdělovat pouze na povolených místech (povoluje majitel pozemku, obecní úřad, příp. orgán státní ochrany přírody, pokud jde o chráněnou krajinnou oblast či jiné chráněné území) v dostatečné vzdálenosti od hořlavých předmětů (požární předpisy), nejméně však 50 metrů od lesa (lesní zákon).
- Vypalování staré trávy a křovin je zakázáno (zákonem o ochraně přírody a krajiny i protipožárními předpisy a může skončit nejen pokoutou, ale i soudem pro obecné ohrožení).
- Oheň se nesmí rozdělovat v ochranných pásmech elektrického či trakčního vedení, dalších inženýrských sítí (vodovody, plynovody, parovody, optické kabely atp.), v ochranných pásmech vodních toků, zdrojů pitné vody, v blízkosti objektů s hořlavými a výbušnými látkami, též nerozdělováme oheň pod sněžnými převisy (pod skalami, větvemi stromů).
- Při delším táboření, plánování většího táboráku, spalování většího množství dřeva či odpadu a před pálením materiálu, který vydává hodně kouře (spadané listí, shrabaná tráva, experimentální milř atp.), vždy informujeme hasičskou jednotku či inspektorát požární ochrany.
- U ohně musí být vždy přítomen plnoletý vedoucí, bez jeho účasti je možno rozdělovat oheň pouze s jeho vědomím a souhlasem, a to na místech osvědčených, bezpečných a k tomu určených. Otevřený oheň nenecháváme nikdy bez dozoru. Neopouštíme ohniště před spolehlivým uhašením.
- Vždy vymezíme prostor ohniště vyčištěním (vyrytím drnů, odstraněním listí, hrabanky, příp. nasypáním hlíny či písku atp.) obložení suchými kameny. V případě větších táborových ohňů je vhodné vytvořit i „dru-

hý“ kruh kolem ohniště a šíří cca průměru ohniště, který se zbaví trávy, drnů i jiného hořlavého materiálu.

- Při rozdělování ohně dáváme pozor na vítr (jiskry) a na podklad ohně, který může chytout či doutnat a způsobit požár třeba i po několika dnech – rašelina, kořeny, hrabanka, listí, kořeny stromů apod. Nepoužíváme kameny z potoka a vlhkých míst – možnost poranění štěpinou kamene při jejich praskání a pukání vlivem vytvořené vodní páry.
- Je výhodné, rozdělováme-li oheň v blízkosti vodního zdroje (řeka, rybník, vodovod atd.).
- Pozor na nekázeň a hry s ohněm (četné případy popálení při hraní si s ohněm – i požáry), nebezpečí přilévání hořlaviny do ohně, pozor i na podpalování táboráku benzinem, nitrofedidlem atp.; ale i jemné, zejména organické, sypké látky tvoří rozptýlené ve vzduchu třaskavou směs; nebezpečí popálení kapajícím igelitem a jinými hořlavými umělými hmotami, roztavenou pryskyřicí při výrobě loučí; pobíhání dětí kolem ohně, nad nímž si suší boty; pád do ohně při nekázni a hrách, ale i v mikrosplánku na noční hlídce atd.
- Po ukončení otevřený oheň (táborák) dokonale uhasíme zalitím vodou. Pozor: zemí zasypané žhavé uhlíky mohou s nedostatkem vzduchu doutnat i několik dnů a pak prodoutnat na povrch a být rozdmýchány větrem v požár! Po dokonalém uhašení ohniště dokonale zchladíme (pokud není stále).
- V otevřeném ohni (ale i v kamnech) lze spalovat pouze obvyklá přírodní paliva (dřevo, uhlí, brikety, slámu, seno, papír apod.). Nikdy nepálíme plasty, gumu (např. pneumatiky) atp., neboť při nízkých teplotách spalování vzniká řada toxických sloučenin ohrožujících zdraví a životní prostředí. Nikdy nepálíme hořlaviny I. a II. třídy, tlakové nádoby od sprejů, výbušniny (např. poplašnáky, zábavnou pyrotechniku atp.), ale ani neznámé látky.
- V lese je dovoleno i bez souhlasu majitele lesa brát klest na oheň za dodržení stanovených bezpečnostních a protipožárních předpisů (klest = padlé drobné soušky a větve).

Vařiče, lampy, svíčky atd.

- Je třeba dbát na opatrnost při používání vařičů v přírodě – i zde se jedná o otevřený oheň, a proto platí také pravidla 50 m od lesa a v dostatečné vzdálenosti od hořlavých předmětů, čili na nehořlavé podložce, dost daleko od suché trávy atp.
- Vařiče na suchý líh lze zapalovat pouze venku, neboť suchý líh uvolňuje při hoření jedovaté zplodiny – vyhřívání stanu pomocí suchého líhu může skončit smrtelnou otravou!
- Propanbutanové vařiče, lampy atp. jsou velmi nebezpečné, zvýšenou pozornost je třeba věnovat výměně plynových lahví (v místnosti či v okolí nesmí být otevřený oheň), nebezpečné jsou i benzinové vařiče a letlampy, zejména pokud nejsou dostatečně těsné a tlakový rozehrátý benzin a jeho páry začnou unikat. Pozor aby nebyly na propanbutanové lahve připojeny spotřebiče urč-

né pro zemní plyn. Platí zákaz obsluhy vařičů a PB lamp dětmi.

- Používáme-li svíčky k osvětlení v budově nebo v přírodě (například při noční hře), dbáme opatrnosti jako při zacházení s otevřeným ohněm. Nenecháváme hořící svíčku bez dozoru, nedáváme ji do blízkosti hořlavých věcí nebo na hořlavý podklad bez bezpečné izolační vrstvy.
- Otevřený oheň ani žádná žhavá zařízení nenecháváme bez dozoru.

Jiná s ohněm související rizika

- Pamatujeme na rizika opaření horkou vodou či jinými tekutinami (prskající olej na pánvi).
- Ve stanech se nesmí používat svíčky, petrolejky ani jiný otevřený oheň, neboť celtovina i silonové spacáky jsou velmi hořlavé; nutno je oheň zabezpečit v tee-pee, zejména vybudováním zábrany pro posunutí či pád spících osob do ohniště.
- Rozdělávání ohně a používání sirek dětmi je možné pouze pod dohledem odpovědné osoby či za přesně vymezených podmínek (např. kuchyňské ohniště na táborech).
- Při jakémkoli ohni a spalování, zejména v uzavřených místnostech (též tee-pee), je nutno zajistit dostatečný přísun vzduchu k ohni.

- Pamatujeme na nevhodnost kouření před dětmi, na zákaz kouření v požárně nebezpečných místech a při vyhlášení požárního nebezpečí v suchých obdobích – zejména v lese apod.
- V poslední době je velmi oblíbená zábavní pyrotechnika. Kromě obliby u dětí je často používána na vnější efekt v rámci programu, táborových her atp. Je třeba si uvědomit požární nebezpečí, které z jejího užívání plyne, ale i nebezpečí úrazu při nevhodné manipulaci. Z bezpečnostních, ale i výchovných důvodů se doporučuje maximálně se užívání zábavní pyrotechniky v programu vyhýbat.

Elektrický proud

- Zákaz manipulace dětí s elektrickými zařízeními, pozor na poškozené zásuvky, vypínače, spotřebiče. Vyhýbáme se elektrickým zařízením – trafostanice, rozvodné a pojistkové skříně apod., děti mohou zaujmout lesklé „zlaté“ matičky a šroubky v rozvodných skříních.
- I děti by měly vědět, kde je umístěn hlavní vypínač (jistič).
- Nelezeme na sloupy, nedotýkáme se drátů i jen ležících na zemi, nelezeme ani na stromy v blízkosti elektrického vedení.
- Nepouštíme draky v blízkosti elektrického vedení (tzn. vzdálenost od elektrického vedení by měla být pro jistotu dvojnásobná, nežli kolik máme na cívce provázku). Mimochodem vlhký provázek draka je při blížící se bouřce ideální ionizační stopa pro blesk.
- Nečůráme ani nelijeme vodu z mostů nad železnici s elektrickou trakcí, také je velmi riskantní spouštět na elektrickou trakci provázku a drátky atp., není dobré laškovat s několika tisíci volty.
- Nedotýkáme se postiženého elektrickým proudem, není-li vyproštěn z elektrického okruhu, vždy nejprve vypneme proud. Není-li to možné, použijeme izolaci (gumové rukavice, holínky, podložku z plastu, suchou dřevěnou tyč či větev atp.).
- Všechna elektrická zařízení včetně rozvodů, přívodních a prodlužovacích šňůr atp. musí být pravidelně kontrolována a revidována.

20. Nebojte se topografie

Již odpradávná lidstvo lákalo cestování – za poznáním, obchodem či jen tak pro zábavu. A bylo také mnoho takových, kteří si své poznatky zaznamenávali či kreslili. Tak postupem času z jednoduchých plánek a náčrtů vznikaly celé mapy a začala se rozvíjet nauka o zobrazování zemského povrchu – topografie.

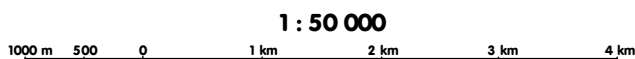
Co je to mapa?

Mapa je zmenšený a do jisté míry upravený obraz části zemského povrchu. Mapy můžeme třídit podle nejrůznějších hledisek, např. podle rozsahu zobrazeného území, účelu a tematiky mapy, obsahu nebo měřítka. To však máme na mysli mapy zobrazující Zemi, kromě nich existují i mapy hvězdné (astronomické).

Pro běžnou potřebu z hlediska obsahové tematiky jsou důležitou skupinou všeobecně zeměpisné mapy, a mezi nimi zejména mapy topografické, které zobrazují zemský povrch i se všemi skutečnostmi na něm co nejpodrobněji. Patří mezi ně také turistické mapy, které běžně kupujete v obchodech.

Měřítka mapy

Aby bylo možné provádět měření na mapě a podle ní, je třeba znát stupeň jejího zmenšení. Poměr zmenšení mapy proti skutečnosti se nazývá měřítka mapy.

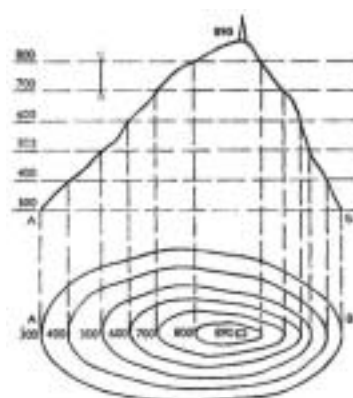
Měřítka vyjádřená poměrem dvou čísel se nazývají měřítka číselná (např. 1 : 50 000). Udávají, kolikrát jsou zmenšeny skutečné vzdálenosti. Měřítka 1 : 50 000 vyjadřuje, že 1 cm na mapě je ve skutečnosti 50 000 cm (tedy 500 metrů). Chceme-li na mapě určit vzdálenost mezi dvěma body v terénu, změříme vzdálenost na mapě a násobíme ji jmenovatelem (číslem za dvojtečkou) měřítka.

Pro ulehčení měření vzdáleností na mapě užíváme nakreslené měřítka délková neboli grafická, které umožňují měření přímo ve skutečných délkových mírách. Stačí k tomu proužek papíru nebo odpichovátko. Grafická i číselná měřítka najdeme na mapě u jejího rámu, u turistických map bývá umístěno u vysvětlivek.

Terén a jeho zobrazení na mapě

Povrch Země se vším, co na něm vytvořila příroda a lidé, se nazývá terén. Pod tímto pojmem jsou zahrnuty terénní tvary a terénní předměty přirozené (vodstva, lesy) i uměle vytvořené (města, přehrady apod.). Z hlediska členitosti můžeme hovořit o terénu rovinatém, kopcovitém či hornatém. Hory se jen zřídka vyskytují osamoceně, většinou vytvářejí pohoří.

Na topografických mapách je terén znázorněn pomocí vrstevnic. Jsou to čáry, které spojují body o stejné nadmořské výšce. Čím hustěji jsou zakresleny, tím příkřejší svah zobrazují. Výšková vzdálenost mezi nejbližšími vrstevnicemi se nazývá vrstva (též základní interval). Na topografických

mapách o měřítka 1 : 50 000 se základní vrstevnicový interval rovná 10 metrům, u map 1 : 25 000 je pětimetrový. Vrstevnice jsou zakresleny v mapě slabou hnědou plnou čarou – říkáme jim vrstevnice základní. Každá pátá vrstevnice je zesílena, to pro lepší a rychlejší orientaci na mapě.

Každá topografická mapa je doplněna kótami. Jsou to body, které mají přesně změřenou svou nadmořskou výšku. Na topografických mapách jsou to všechny významné a výrazné body (vrcholy kopců, křižovatky apod.).

Terénní předměty a jejich zobrazení

Veškeré terénní předměty: porosty (lesy, pole, zahrady, louky), vodní toky a plochy (potoky, řeky, přehradní nádrže, rybníky, jezera), komunikace (silnice, železnice, mosty, tunely), města, obce, budovy a ostatní stavby (doly, pomníky, rozhledny, nádraží aj.) jsou na topografické mapě zakresleny pomocí smluvených značek, které můžeme rozdělit na obrysové, bodové, čárové a popisné.

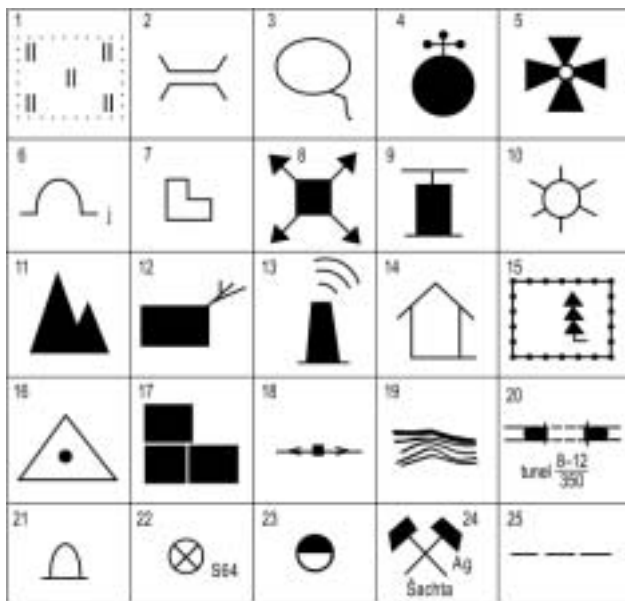
Obrysové značky slouží k zákresu terénních předmětů, které je možno vyjádřit v jejich skutečném půdorysu. Vyznačují se tak například porosty (lesy, louky, rašelinště, zahrady aj.). obrysy jsou vytečkovány a druh terénního předmětu je uvnitř plochy označen příslušnou smluvenou značkou. Také vodní plochu lze zakreslit odpovídajícím tvarem.

Čárové značky zobrazují komunikace (silnice, cesty, dálnice, železnice), hranice a všechny ostatní předměty s délkovým rozměrem (vedení vysokého napětí, zdi aj.).

Bodovými značkami se zakreslují předměty nepatrných rozměrů, které nelze v měřítku mapy zakreslit (pomníky, osamělé stromy aj.).

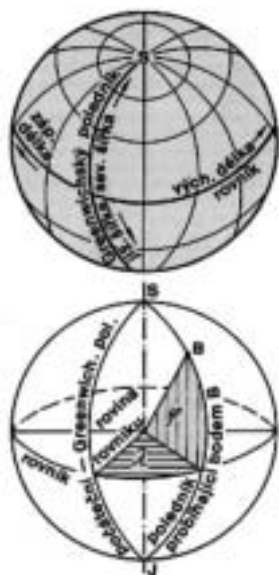
Značky popisné doplňují charakter zobrazených terénních předmětů. Označují například druh porostů, názvy významných budov a objektů.

Všechny značky užívané na topografických mapách jsou obsaženy v klíči smluvených značek, který obsahuje přes 400 různých značek. Dvacet pět z nich obsahuje také Závod požárnícké všestrannosti, který je součástí hry Plamen pro mladé hasiče:

1. louky	14. zámek
2. mosty	15. lesy
3. prameny	16. trigonometrické body
4. kaple	17. obydlené a neobydlené budovy
5. kostel	18. elektrické vedení
6. jeskyně	19. vrstevnice
7. zřícenina	20. tunely
8. elektrárny	21. památník
9. telefonní stanice	22. nivelační značky
10. vodní mlýny	23. sklady hořlavin a plynojemy
11. osamělé skály	24. šachty, štoly a doly v provozu
12. hájovny, myslivny	25. nebezpečné lesní a polní cesty
13. tovární komíny	

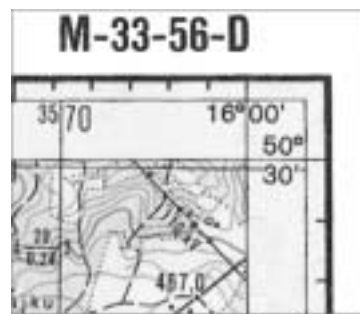
Pro topografickou mapu je důležitá i její barevnost a písmo. Hnědou barvou jsou zakreslovány terénní tvary, modrou vodní toky a plochy, zelenou lesy a různé porosty. Žlutou a červenou barvou jsou vybarveny silnice a dálnice. Černou barvou je nakresleno všechno ostatní. Písmo je v mapě umístěno vesměs rovnoběžně s horním okrajem rámu mapy, popis vodních toků a pohoří je souběžný s jejich průběhem.

Zeměpisná souřadnicová síť

Už jsme si řekli, že mapa je zmenšeným obrazem části zemského povrchu. Jak ale poznáme, o kterou část se jedná? K tomu slouží celkem jednoduchý systém. Celou naši zeměkouli obepíná geografická síť, kterou tvoří poledníky a rovnoběžky. Jejich průběh si můžeme nejlépe prohlédnout na školním zeměpisném globusu. Všechny poledníky se sbíhají ve dvou pólech – severním a jižním. Jejich spojnice tvoří zemskou osu. Rovina, která je kolmá k ose a tuto osu

půlí, protíná zemský povrch v tzv. rovníku. Průsečnice rovin rovnoběžných s rovinou rovníku vytvářejí na povrchu Země rovnoběžky. Délka rovnoběžek se směrem k pólům zmenšuje, na pólech se vlastně ztrácí. Rovník je nejdelší rovnoběžkou.

S definováním geografické sítě je tedy možné naprosto přesně určit kterýkoli bod na zeměkouli pomocí dvou souřadnic, což je zeměpisná šířka a délka.

Zeměpisná délka je úhel, který svírá rovina poledníku, vedená určeným bodem s rovinou základního (nultého) poledníku. Počítá se od základního „nultého“ poledníku na východ i na západ ve stupňových hodnotách (na každou stranu 180° – celý okruh tedy $2 \times 180^\circ = 360^\circ$). Za nultý poledník byl označen ten, který prochází greenwichskou hvězdárnou poblíž Londýna. Je proto též nazýván „Greenwich“. Určité místo pak může mít polohu např. „ 30° východní délky“, leží-li na východ od Greenwiche, leží-li západně, hovoříme o „západní délce“.

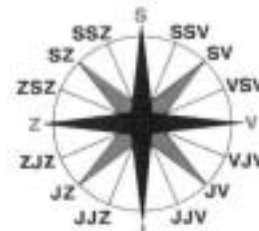
Zeměpisná šířka je úhel, který svírá spojnice určeného bodu se středem zeměkoule a rovinou rovníku. Měří se opět ve stupních. Počátečním místem a nulovou hodnotou je rovník. Měření se od něho provádí na sever a na jih. Zeměpisná šířka nabývá hodnot od 0° do 90° . Rovník má zeměpisnou šířku 0° , póly pak 90° (jižní pól 90° jižní šířky a severní pól 90° severní šířky).

Ravnoběžky a poledníky bývají zakresleny na převážně většině geografických map. Pokud si však zkusíte určit zeměpisnou polohu několika míst, přijdete na to, že ne každé z nich leží právě na poledníku nebo rovnoběžce. Každý stupeň se proto dělí na 60 minut ($60'$) a každá minuta na 60 vteřin ($60''$).

V dnešní době se ve velkém měřítku začínají k určení jakéhokoliv místa na zeměkouli využívat tzv. družicové polohové systémy (např. systém GPS), které po zadání souřadnic dokáží pomocí odrazového signálu z několika družic přesně určit polohu místa. Toho se využívá v různých navigačních systémech.

Orientace na Zeměkouli

Větrná růžice

Busola a kompas

Už když jsme hovořili o zobrazení zemského povrchu, setkali jsme se s pojmem světové strany. Světové strany jsou nezbytné při orientaci. Už v prvních školních letech

se učíme, že existují čtyři základní světové strany sever, jih, východ a západ. Při orientaci pomocí světových stran bereme jako základní směr osu sever–jih, která prochází zeměpisnými póly Země. Obrazu směrů světových stran říkáme větrná růžice.

U topografických map všeobecně platí (pokud není na mapě určeno jinak), že sever je vždy nahoře. K tomu, abychom zjistili, kde je sever ve skutečnosti, používáme busolu nebo kompas. Činnost těchto jednoduchých přístrojů je založena na magnetce, jejíž záporný pól (–) je přitahován severním (+) magnetickým pólem Země a kladný pól magnetky (+) je přitahován k magnetickému pólu jižnímu (–). Magnetka je v pouzdře usazena na středovém hrotu tak, aby se mohla volně otáčet a ukazovala nám osu sever–jih. Na dně pouzdra je narýsována po obvodu stupnice o 360° s vyznačením směrů světových stran. 0° odpovídá severu, 90° východu, 180° jihu, 270° západu a 360° opět 0° čili severu. Stupňové hodnoty je třeba odečítat na stupnici vždy ve směru hodinových ručiček. Pro správnou funkci magnetky však je třeba dbát na to, aby byla ve vodorovné poloze a nebyla ovlivňována blízkostí kovových předmětů. Stejně tak nemůžeme spolehlivě pracovat s busolou v bližší vzdálenosti než 100 metrů od vedení o vysokém napětí nebo za bouřky, kdy je magnetka vlivem elektřiny v ovzduší neklidná.

Dnes je na trhu možné zakoupit celou řadu typů busol a kompasů od těch nejjednodušších a po typy vybavené mnoha různými pomůckami (lupa, zaměřovací průzory, zrcátko, pomocná měřítka, krokovací kolečko aj.). Každý si tak může vybrat typ, se kterým se mu bude nejlépe pracovat. Snad by bylo ale dobré připomenout některé základní rozdíly, které se mohou objevit. Tak např. označení světových stran nemusí být vždy v češtině, ale např. v němčině (N–Nord = sever, S–Süd = jih, O–Ost = východ, W–West = západ). Také stupnice a jejich dělení mohou být u různých busol různé. Nejčastěji se používá dělení šedesátinné (tj. kruh je rozdělen na 360°) se základním dílkem o hodnotě 2° (např. busoly typu SPORT) – vždy je však třeba se přepočtem přesvědčit, zda tomu tak opravdu je.

Kompas LK-34 Busola BÉZARD Busola SPORT

Orientace mapy pomocí busoly

Určování světových stran pomocí busoly je vcelku snadné. Na busole je dobré si nejprve nastavit značku severu (S nebo N) proti indexové rýsce, vyryté ve středu nosné desky. Busolu položíme na vodorovnou podložku a až se magnetka ustálí, otáčíme pomalu tělem busoly tak, aby se označený hrot magnetky kryl s písmenem označujícím sever. Potom už snadno určíme i ostatní světové strany.

Chceme-li v terénu pracovat s mapou, musíme ji nejprve zorientovat, tzn. natočit mapu tak, aby sever na mapě

(jak jsme si již říkali je ve většině případů na horním okraji mapy) souhlasil se skutečným severem. To provedeme následovně:

- proti indexové rýsce nastavíme na stupnici 0° – sever

- busolu přiložíme zápornou hranou k pravému hornímu okraji mapy tak, aby záporné zařízení směřovalo k hornímu okraji – severu mapy (pozor – pokud na mapě směřuje sever jinam, než na horní okraj, je k orientaci mapy třeba použít jinou rovinu než okraj mapy, např. souřadnicovou síť, o které jsme se již zmiňovali)

- celou mapu s přiloženou busolou potom otáčíme tak, aby se označený sever na magnetce kryl se severem na stupnici úhlového kruhu busoly, a tím i severem na mapě.

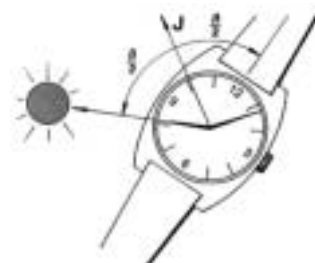
Magnetická deklinace

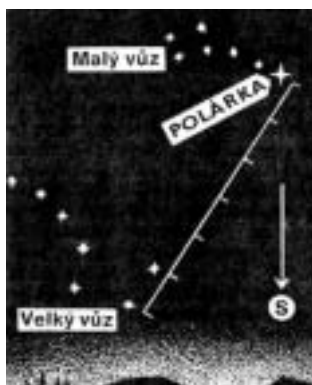
Magnetka busoly nebo kompasu směřuje vždy k takzvanému severnímu magnetickému pólu, který ovšem není totožný se zeměpisným pólem a každým rokem se trochu stěhuje. Rozdíl mezi zeměpisným a magnetickým pólem říkáme magnetická deklinace. Na našem území se deklinace pohybuje v rozmezí asi -3° až $+1^\circ$, a proto v běžné praxi (zvláště turistické) ji nemusíme brát v úvahu.

Určení světových stran jinými způsoby než busolou

Někdy může nastat situace, že nemáme k dispozici busolu a přesto potřebujeme určit světové strany. Provizorních způsobů k určení světových stran podle přírodních úkazů existuje celá řada, nejsou však tak dokonalé a spolehlivé. Proto je však není nutné úplně odsuzovat, ale je účelné takto určené směry světových stran překontrolovat i jiným způsobem, abychom nešli na opačnou stranu.

Poměrně nejspolehlivější náhradní metodou je v naší zeměpisné šířce určení světových stran **podle Slunce s pomocí hodinek**. Ukazují-li naše hodinky správný čas, otáčíme je ve vodorovné poloze, až malá ručička směřuje ke Slunci. Úhel mezi tímto směrem a dvanáctkou rozpůlíme. Osa úhlu určuje směr sever–jih. Tento způsob je v našich zeměpisných podmínkách nejpřesnější v zimě; na jaře a na podzim je přesnost o něco menší a v létě se můžeme dopustit až 25% chyby. V jižních krajích, kde Slunce převážnou část dne stojí vysoko nad hlavou, se tato metoda nedá použít vůbec. V letním období po zavedení letního času, kdy jsou hodinky posunuty o jednu hodinu kupředu, je třeba tuto změnu

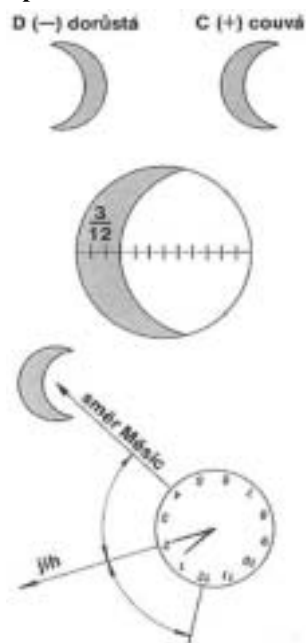

brát při orientaci v úvahu.

Jedním z nejstarších, a přitom poměrně spolehlivým, je určení severu v noci **podle Polárky**. Polárka je poslední hvězdou oje Malého vozu. Nenajdeme-li na obloze souhvězdí Malý vůz, najdeme Velký vůz a vzdálenost jeho zadní hrany prodloužíme pětkrát směrem nahoru – tam najdeme Polárku. Je stejně

jasná jako ostatní hvězdy hlavní hvězdy Velkého vozu. Na obloze je stále na stejném místě v samé blízkosti světového pólu – což je bod, kolem kterého se zdánlivě otáčí celá hvězdná obloha. Pro její polohu na noční obloze se jí říká Severka.

Podobně jako podle Slunce můžeme světové strany určit i **podle Měsíce**. Tato metoda je o něco složitější, protože

musíme nejprve odhadnout, kolik dvanáctin průměru měsíčního kotouče má jeho svítící část. Jestliže Měsíc dorůstá (tvar připomíná písmeno D), počet těchto dílků odečteme od skutečného času, a naopak jestliže Měsíc ubývá (tvar písmene C – couvá), počet dvanáctin připočítáme. Součet nebo rozdíl udává hodinu, kdy by Slunce stálo na obloze tam, kde je v této chvíli Měsíc. Pak už postupujeme jako při normálním určování světových stran za slunečního svitu. Číslo na ciferníku, které označuje tuto výslednou vypočítanou hodinu,

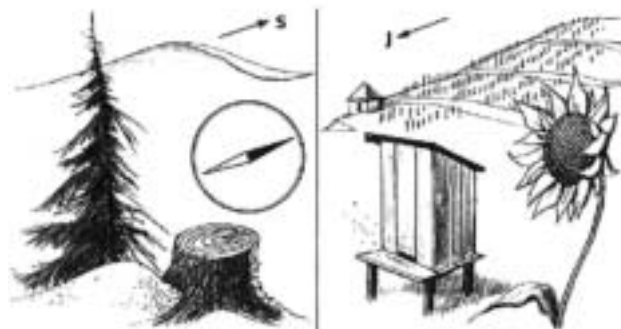
natočíme k Měsíci a rozpůlíme úhel mezi číslem a dvanáctkou. Půlicí přímka úhlu (osa) bude směřovat k jihu.

Například v jednu hodinu a 10 minut po půlnoci je vidět 3/12 Měsíce, který couvá. K 1 hodině připočteme tři dílky a dostáváme výsledek 4. K Měsíci natočíme na hodinkách číslici 4 a půlicí čára (která prochází přes číslici 2) směřuje k jihu.

V literatuře se často hovoří o celé řadě přírodních úkazů, podle kterých je možné světové strany určovat. Tyto metody je však třeba brát vždy s rezervou, protože ne vždy jsou spolehlivé. A pokud už se k těmto úkazům obracíme, bereme v potaz alespoň dvě metody, které vzájemně porovnáváme.

Uveďme si zde tedy některé z nich:

např. **kůra osamělé stojících stromů** bývá na severozápadní straně porostlá mechem a lišejníkem, na stejné straně mívají tyto stromy i kratší (větrem ošlehané) větve. **Léta**

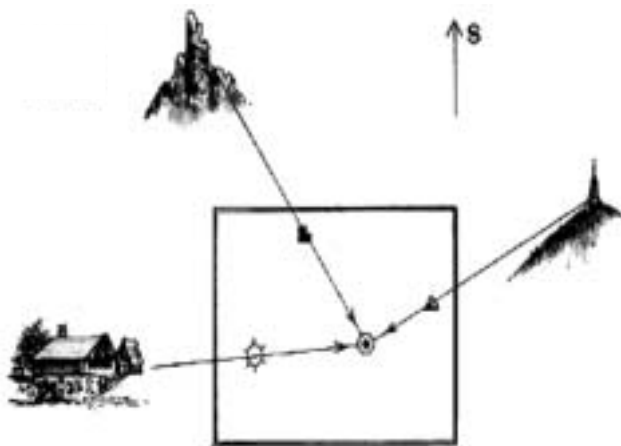
pařezů bývají na severní straně zpravidla hustší než na straně jižní, protože dřevo vlivem slunečních paprsků a jejich tepla roste rychleji. U paty osamělých stromů roste vyšší a hustší tráva na jižní straně.

Slunečnice se otáčejí květem vždy za sluncem, i když je ukryto za mraky. **Sníh** se udržuje déle na severních svazích, kdežto na jižních taje rychleji. Mravenci si svoje **mraveniště** zpravidla staví tak, aby byla co nejdéle vystavena teplým životadárným slunečním paprskům. Ze severozápadu, odkud nejčastěji vane vítr, je mraveniště zpravidla chráněno kamenem, stromem nebo pařezem. Jižní slunečná strana mraveniště je naopak méně příkrá.

Leccos nám však napoví i díla lidských rukou a rozumu. **Vinice** a ovocné sady bývají zakládány na jižních svazích. **Česna úlů** včel i celé včelíny jsou otevřeny na jih. Katolické kostely mívají hlavní vchod a věž zpravidla na západní straně, oltář na straně východní.

Určení vlastního stanoviště na mapě

Při práci s mapou může nastat situace, kdy budeme chtít znát místo na mapě, na kterém se právě nacházíme. Z našeho místa, které chceme určit na mapě, by měl být dobrý výhled do okolí a měli bychom znát alespoň přibližně místo, kde právě jsme. Snažíme se **porovnat mapu s okolní krajinou** podle význačných linií a v orientované mapě na sever najít alespoň dva viditelné objekty (hrad, rozhlednu, kostel, továrnu aj.). Na orientovanou, vodorovně položenou mapu k jednomu z těchto objektů přiložíme hranu pravítka nebo tužky (poslouží i rovné stéblo trávy) a pohybuje jím tak, až směřuje k objektu k terénu. Stejně zaměření se provede i u druhého objektu. Přímkou by se měly

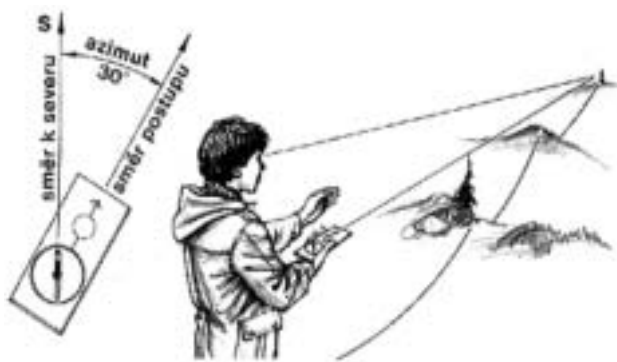
protínat v bodě, ze kterého se měření provádí – tedy z našeho stanoviště.

Pochodový úhel – azimut

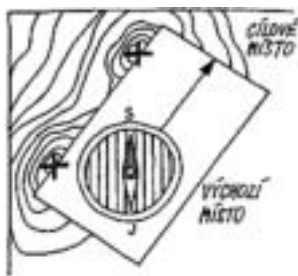
Azimut je úhel, který svírá pochodový směr (přímka zaměřená na cílový bod) se směrem na sever. Protože se jím označuje směr pochodu, říkáme mu též pochodový úhel. Azimut se měří ve stupních a vždy ve směru hodinových ručiček. Nemáme-li možnost orientovat se podle okolních objektů nebo postupujeme-li mimo cesty, přijdou nám znalosti o azimutu a práci s ním velmi vhod.

Jak se měří azimut. Máme-li busolu typu SPORT, postavíme se čelem k objektu a busolu vezmeme do ruky tak, abychom jej viděli podél její záměrné hrany. Celým kruhovým pouzdem busoly otáčíme tak, aby severní konec magnetky směřoval k rysce s označením 0° . Hodnota azimutu je na stupni proti indexové rysce.

Měření azimutu přímo na mapě je velmi jednoduché, protože k tomu dokonce ani nepotřebujeme mít mapu ori-

entovanou. Na spojnici výchozího bodu s orientačním bodem, ke kterému azimut měříme, přiložíme busolu záměrnou hranou. Kruhovým pouzdem otáčíme tak, aby směrové čáry na dně busoly byly rovnoběžné se svislými čarami kilometrové sítě a 0° na stupnici směřovala k severnímu okraji mapy. Hodnotu hledaného azimutu odečteme na stupnici úhlového kruhu proti indexové rysce. Pro tuto metodu je ale důležité, aby kilometrová síť byla rovnoběžná s mapovým rámem!

Odhad vzdálenosti a výšky

Jak je daleko cíl, jak je vysoký strom, jak je široká řeka – to jsou otázky, na které někdy potřebujeme znát odpověď, i když nemáme po ruce mapu či pásmo. Jak na to?

Vzdálenost lze zjišťovat například odhadem podle zřetelnosti a viditelnosti cíle. Není sice zcela přesný, pro orientaci však ale často stačí. Tato metoda je ale dosti závislá na počasí a stupni viditelnosti. Odhad přes zasněžené pláň, obrovské lány obilí či plochu rybníku svádí k nižšímu odhadu. Stejně tak se jeví bližší objekty dobře osvětlené nebo při průzračném ovzduší. Vzdálenější než ve skuteč-

	Vrcholky kopců, obrysy domů	5000 m
	Silnice, domy	4000 m
	Osamělé stromy a postavy ve volném terénu	2000 m
	Kmeny stromů a telegrafní tyče	1000 m
	Zřetelné lidské postavy, okna a dveře domů	500 m
	Větve, větší části oděvů	400 m
	Ovál obličejů, nesené předměty (hůl apod.)	300 m
	Obrysy paží a nohou, listů na stromech, tašky na střechách	200 m
	Podrobnosti obličejů, kameny na cestě	100 m

nosti se zdají menší předměty (kameny, lidské postavy), kdežto velké se zdají být blíže. Důležitá je i barva, světlé a jasně barevné předměty se zdají bližší než předměty tmavé. Oko každého pozorovatele se ale chová jinak – proto je dobré si v přírodě zvolit vlastní metodu pozorování a do zápisníku si poznamenat její výsledky. Vznikne tak vlastní přehledná grafická tabulka.

Jinou jednoduchou metodou odhadu v krajině je **nanášení známé délky**. Je to metoda poměrně spolehlivá, dá se však použít pouze tehdy, vyskytnou-li se ve směru cíle dílčí úseky stejné velikosti (např. sloupy elektrického vedení podél komunikace). Zjistíme-li si, jak jsou od sebe vzdáleny (změříme se délku jednoho pole), stačí pak od našeho stanoviště k cíli jednotlivá pole spočítat a jednoduše vynásobit.

Krokování vlastně není odhad, ale docela spolehlivý způsob jednoduchého měření vzdálenosti. A to s pomůckou, kterou máme neustále při sobě, tj. s vlastníma nohama. Délka kroku dospělého muže nebo velkého chlapce je asi 75 cm, jeden dvojkrok (dvojkroky se lépe počítají) – 150 cm. Neznámá vzdálenost se snadno odkrokuje, počítají se přitom dvojkroky a ke konečnému výsledku se připočítá jeho polovina. Výsledek nám vyjde v metrech.

Celý výpočet lze vyjádřit vzorcem:

$$DK + DK/2 = M$$

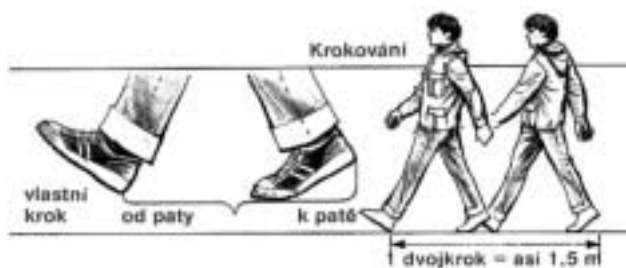
kde DK = počet dvojkroků

M = počet metrů,

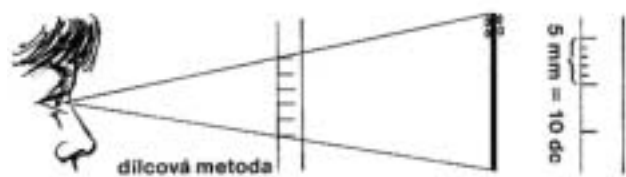
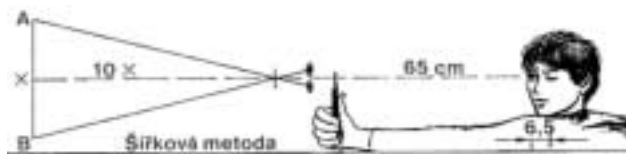
ale také opačně z metrů na dvojkroky:

$$M - M/3 = DK$$

pokud máme odkrokovat (dvojkroky) známou vzdálenost.

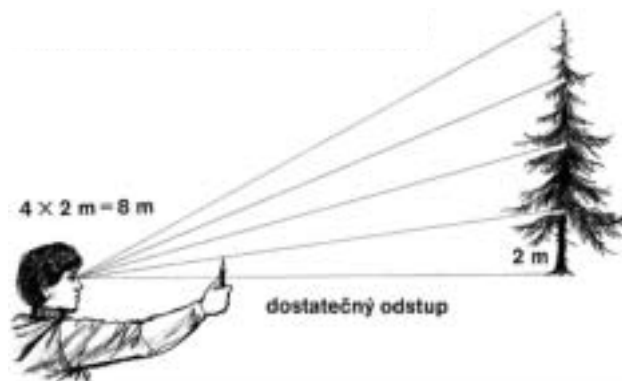
Svoje znalosti z hodin geometrie můžete uplatnit při určování vzdálenosti pomocí **šířkové metody**, která je založena na podobnosti trojúhelníků. Ve vzdálenosti 65 cm od oka (což je přibližná délka napjaté paže) držíme tužku. Přes její špičku zaměříme pohled pravým okem na předmět (A), ke kterému odhadujeme vzdálenost. Pak aniž pohneme tužkou a hlavou, zavřeme pravé oko a přes hrot se podíváme levým okem. Na úrovni předmětu, ke kterému odhadujeme vzdálenost, si tak určíme další – pomocný bod (B). mezi oběma body (A a B) co nejpřesněji odhadneme vzdálenost, kterou pronásobíme deseti. Proč? „Paprsky“ z obou očí vytvoří se spojnicí bodu odhadovaného (A) a pomocného (B) dva podobné trojúhelníky. Protože vzájemná vzdálenost levého a pravého oka je cca 6,5 cm – je poměr této vzdálenosti k vzdálenosti očí ke špičce tužky 1:10. Proto co nejpřesněji odhadneme vzdálenost mezi body A a B a násobíme ji 10.

Snad pro úplnost bychom se měli zmínit i o odhadu vzdálenosti podle rychlosti zvuku. Zvuk, jak je známo, se šíří rychlostí asi 330 metrů, kdežto světlo rychlostí lidským

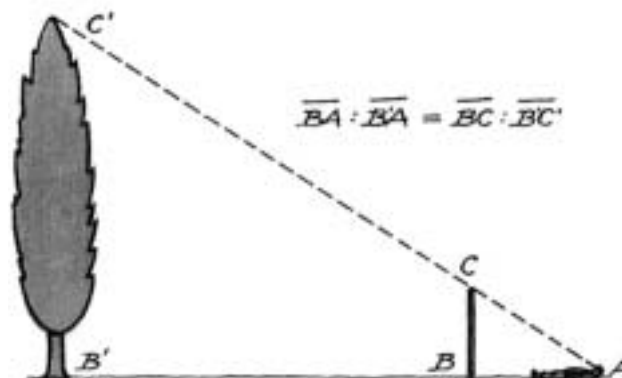
okem nepostřehnutelnou, což znamená, že záblesk či viditelný pohyb vidíme ve stejném okamžiku, kdy vznikl, bez omezení vzdálenosti. Můžeme si to ověřit např. při bouřce – nejdříve vidíme blesk, úder hromu podle vzdálenosti o několik sekund později. Chceme-li zjistit, jak je bouřka daleko, počítáme sekundy od okamžiku zablysknutí až do hřmění. Počet sekund dělíme třemi a dostaneme vzdálenost v kilometrech.

Podobně jako vzdálenosti lze odhadovat také výšku předmětů. **Odhad výšky nanášením známé délky** se provádí tak, že si nejdříve změříme na měřeném objektu (strom, věž, budova, skála) výšku, např. jeden nebo dva metry a tento rozměr nanášíme postupně na celou výšku měřeného objektu. Dobře se měří např. tužkou nebo stéblem trávy přidržovanými v určité vzdálenosti od oka. U nepřístupných objektů nám pomůže určitá zkušenost a nápaditost (třeba počet pater, velikost oken, el. sloup v těsné blízkosti apod.).

Několik dalších metod je opět založeno na znalostech o podobnosti trojúhelníků.

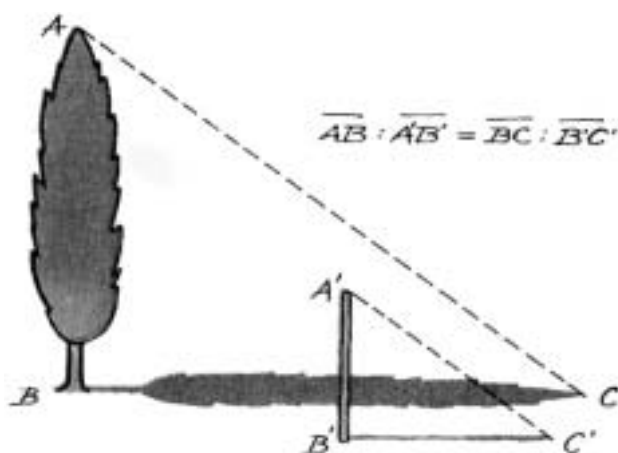
Nejznámější z nich se říká **metoda Julia Verna**, protože se objevila v knize Tajuplný ostrov. Vedle objektu (např. stromu), jehož výšku chceme odhadnout, zabodneme do země tyč, jejíž délku známe nebo ji nějakým způsobem změříme. K výpočtu musíme znát tři údaje: výšku tyče, vzdálenost oka pozorovatele od tyče a vzdálenost k měřenému objektu. Výšku pak spočítáme pomocí jednoduché úměry.

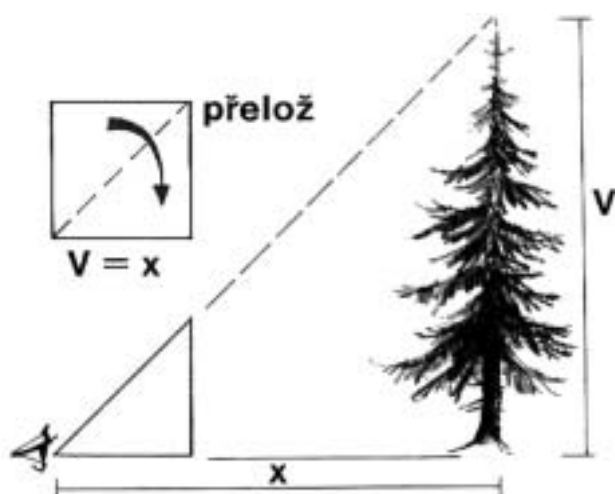
Ještě jednodušší je **starý indiánský způsob**. Rozkročte se, předkloňte a dívejte se mezi nohama na strom, jehož

výšku chcete změřit. Jděte tak dlouho od něho, až pohledem v rozkroku uvidíte vrcholek stromu. Vzdálenost od vás k patě stromu se bude zhruba rovnat výšce stromu.

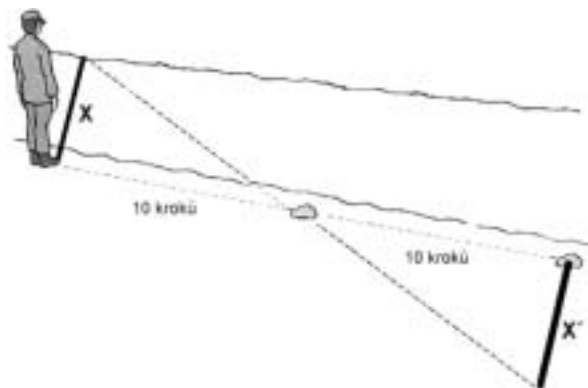
Když je slunečno, stačí opět vedle stromu zabodnout tyč a použít **srovnávací metodu podle délky vrženého stínu**. Paprsky Slunce jsou rovnoběžné, jsou proto délky stínů stejně dlouhých předmětů shodné. Stín menšího předmětu je sice kratší než stín předmětu většího, ale v přímé úměře. Proto se má délka stínu tyče k délce stínu stromu, jako se má výška tyče k výšce stromu.

Ne vždy však máme po ruce příhodnou tyč k použití předchozích metod. Stejně dobře nám ale poslouží např. list papíru. Čtvercový formát přeložený po úhlopříčce nám poskytne potřebný trojúhelník a můžeme se směle pustit do měření **podle rovnoramenného trojúhelníku**. S tímto rovnoramenným trojúhelníkem postupujeme od paty měřeného objektu tak daleko, až přímkou vedené přes jednu odvěsnu a přeponu zachytí jeho vrchol i patu. Vzdálenost k tomuto objektu je současně i jeho výškou.

S pomocí podobnosti trojúhelníků můžeme také provést **odhad šířky řeky**, aniž bychom se namočili. Sestrojíme si pomyslnou úsečku X spojující kolmo oba břehy řeky. Pak ustupme 10 kroků do boku a sestrojíme pomyslnou přímkou procházející tímto bodem a koncovým bodem úsečky X na

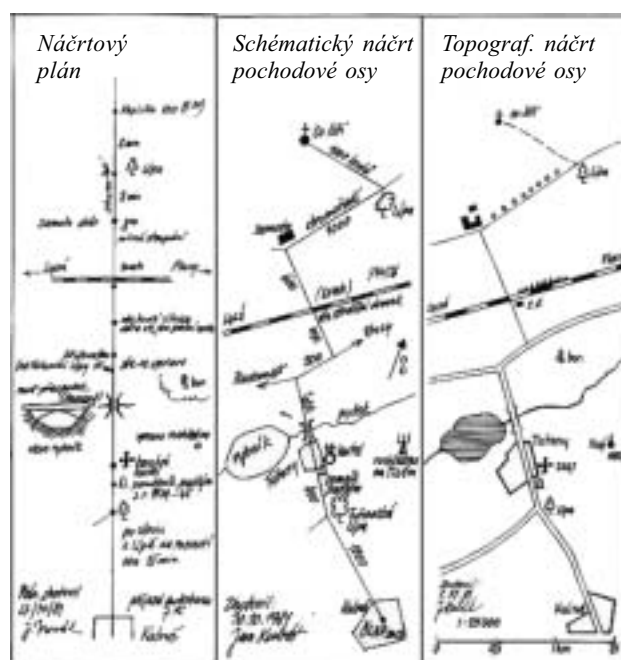

protějším břehu. Ustupme ještě jednou 10 kroků do boku. Vzdálenost (délka) kolmice z tohoto místa k průsečíku s pomyslnou přímkou (X') se rovná šířce řeky v měřeném místě.

Náčrty

Náčrty jsou grafické dokumenty určitého stupně a úrovně, sloužící k zachycení pochodové osy. Pochodová osa je trasa, po níž se pohybujeme. Náčrty je možno zpracovávat přímo za pochodu, složitější se však zpracovávají většinou dodatečně na základě materiálu získaného z terénu a topografické mapy daného území.

V podobě náčrtů (od nejjednoduššího přímkového po topografický) se často také předem sestavuje celý plán cesty nebo trasy. Tomu nejjednoduššímu tzv. přímkovému (všechny body trasy jsou znázorněny na středové přímce) říkáme náčrtový plán. Je v něm obsaženo označení druhu a délky komunikací, důležitých orientačních bodů na trase i v její blízkosti. Plán musí obsahovat i potřebné časové údaje, které poslouží k odhadu vzdálenosti jednotlivých úseků trasy. Po straně je třeba ponechat dostatek místa pro psaní vlastních poznámek. Slovní popis obsahuje údaje o vzdálenostech, charakteru trasy, orientačních a lomových bodech, o klesání či stoupání terénu.

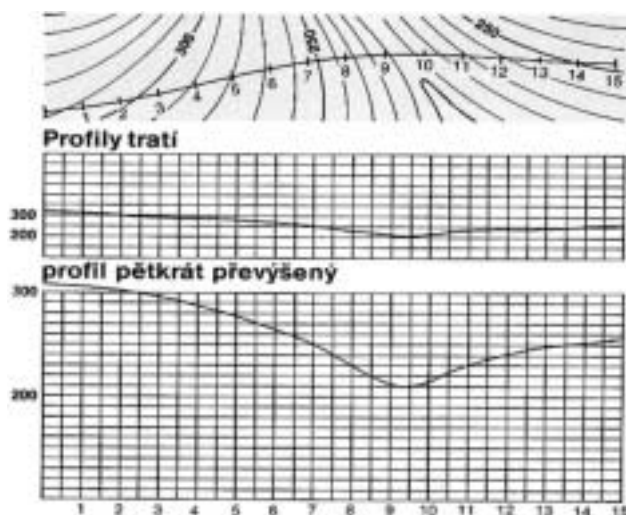

O něco složitější je pak **schematický náčrt**, který se zhotovuje ve stejném nebo větším měřítku z topografické mapy. Schéma musí opět obsahovat všechny důležité terénní předměty a orientační body. Kresba je schematická, bez nedůležitých detailů, komunikace jsou zachyceny pouze obrysově. Délka jednotlivých úseků trasy je udána v metrech nebo krocích. Schematické náčrty se pořizují především proto, abychom do nich mohli dále libovolně zakreslovat další údaje a neničili přitom mapu. Schematický náčrt ve větším měřítku lze použít i jako podklad pro průzkum terénu, např. na letním táboře. Doplněn poznámkami a zákresem plánovaných objektů a staveb slouží pak jako důležitý grafický dokument akce.

Topografický náčrt je již hodně podobný topografické mapě. Obdobně obrazuje určitou část krajiny. Základní orientační body se do něho zakreslují pomocí topografických smluvených značek. Topografický náčrt je však doplněn i předměty dočasněho charakteru, které pro nás mají orientační význam (stoh slámy, složené metry dřeva apod.) – ty smluvenou značku v klíči nemají, pro ně si musíme vhodný symbol vymyslet. Jeho význam uvedeme na okraji náčrtu ve vysvětlivkách. Vzdálenost jednotlivých orientačních bodů se určuje, stejně jako u mapy, pomocí měřítka, které musí topografický náčrt obsahovat. Jakýkoliv náčrt také nezapomeneme označit směry světových stran, popísem, označením (nebo pojmenováním) mapovaného území, jménem „topografa“ a datem jeho zhotovení.

Trochu jiný je **panoramatický náčrt**. Je to zjednodušený, ale srozumitelný obraz krajiny ležící pře pozorovatelem. Při kresbě panoramatického náčrtu si do středu papíru zakreslíme osový kříž. V krajině, kterou chceme na náčrtu zobrazit, zvolíme zřetelný bod, který bude odpovídat středu náčrtu a od něhož budeme odměřovat vzdálenosti ostatních terénních předmětů. Vzdálenosti odměřujeme tužkou, kterou držíme v napjaté paži. Náčrt musí působit plasticky, musíme tedy dodržovat základní perspektivní zásady. Opět nezapomeneme na popis terénu a jeho název, jméno autora a datum.

Jestliže chceme získat názorný obraz o průběhu plánované cesty, jejím stoupání i klesání, sestojíme si profilový náčrt. K tomu potřebujeme mít dobrou mapu s vrstevnicemi. Náčrt většinou sestavujeme ve stejném měřítku, jako

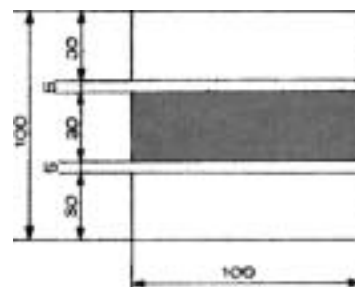

je mapa. Označíme místa, kde se protíná trasa pochodu s vrstevnicemi a u každého průsečíku napíšeme hodnotu vrstevnice, tj. nadmořskou výšku. Výškové vzdálenosti jsou však proti vzdálenostem nepatrné a profil by byl dost nevýrazný – proto se násobí pětkrát i desetkrát. Teprve potom dostane **profilový náčrt** správný výrazový charakter a stane s věrným obrazem naší trasy. Sestavování profilu cesty se používá ke kvalitnímu odhadu času pochodu, aby se nám nestalo, že nás překvapí příliš členitý terén, se kterým jsme nepočítali. Pochod členitým terénem je podstatně náročnější, pomalejší a tudíž spotřebuje více času.

Turistické mapy

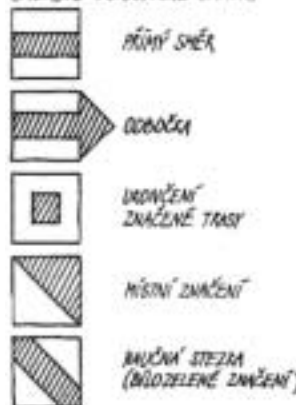
Turistické mapy na rozdíl od map topografických nebývají tak podrobné a obsahují některé odlišné znaky. Můžeme z nich ale naopak vyčíst, zda je ve městě, kterým budeme procházet, hotel, muzeum, kulturní památka či se tam narodil významný člověk. Jsou zde vyznačena tábořiště a kempy, koupaliště, turistické ubytovny – prostě mnoho potřebných věcí pro turistické putování. Na rubu turistické mapy pak většinou nalezneme stručného průvodce krajem s odkazem na příslušný čtverec mapy. Turistická mapa je výborným pomocníkem a kdo umí zacházet s mapou topografickou, ten si s turistickou hravě poradí.

To nejcennější, co však na turistické mapě můžeme nalézt, je vyznačení **turisticky značených cest**. Turistická cesta je trasa krajinou vedená po nejzajímavějších a nejkrásnějších zákoutích kraje. Takové cesty jsou ve skutečnosti velice dobře a přehledně značeny tzv. **pásovým značením**. Jsou to vodící značky, které turistické veřejnosti pomáhají při orientaci v krajině. Umíme-li se podle nich pohybovat, povedou nás spolehlivě i ve složitém terénu.

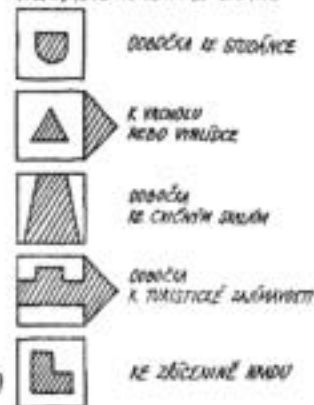

Máme-li turistickou mapu, všimneme si, že turisticky značené trasy jsou na ní v naší republice vyznačeny ve čtyřech barvách – červené, modré, zelené a žluté. Červeně značené cesty vedou do daleka, jsou to hlavní, mezinárodní či vrcholové trasy, modře se značí cesty s oblastním význa-

SMĚROVÉ TURISTICKÉ ZNAČKY

VÝZNAMOVÉ TURISTICKÉ ZNAČKY

mem, vedoucí významnými místy kraje, zelené cesty mají většinou okresní či místní význam. Žlutě se pak značí spojovací cesty nebo krátké odbočky.

Základní pásové značení je doplněno v terénu dalším značením. Kromě speciálních značek pro odbočky (k hradu, k vrcholu, k památce nebo ke studánce, ukončení cesty), čtvercové značky úhlopříčně rozdělené na bílý a barevný trojúhelník označující místní okružní cestu, čtverec se šir-

ší barevnou úhlopříčkou upozorňující na naučnou stezku nebo šipek upozorňujících na změnu směru turistické trasy narazíme na důležitých místech či rozcestích na směrovky s kilometrží a tabulkami místní orientace. Výlet po turisticky značených cestách tak není nic složitého.

Pochodové značky

Jen okrajově se zmíníme ještě o pochodových značkách. Jmenují se tak značky a šipky, které slouží výhradně ke stopovacím hrám. Nemusí jít však pouze o malování šipek křídou po každém stromě či vyrývání do země – můžeme použít své fantazie a vymyslet si značky z kamenů, větviček, stébel trávy apod. trasa nesmí být příliš dlouhá, dlouhé běhání po lese a hledání značek přestane děti bavit. Vítaným zpestřením těchto her je plnění řady různých úkolů odpovídající náročnosti.

			<i>Tudy</i>
			<i>Odboč!</i>
			<i>Spěchej!</i>
			<i>Počkej 10 minut!</i>
			<i>Pozor nebezpečí! Tudy nechod!</i>
			<i>Rozdělte se!</i>
			<i>Dopis 5 metrů odtud</i>
			<i>Zde uložena zpráva</i>
			<i>Tímto směrem je tábor</i>
			<i>Odešel jsem tímto směrem</i>
			<i>Vrátím se</i>
			<i>Jdi podle listí</i>

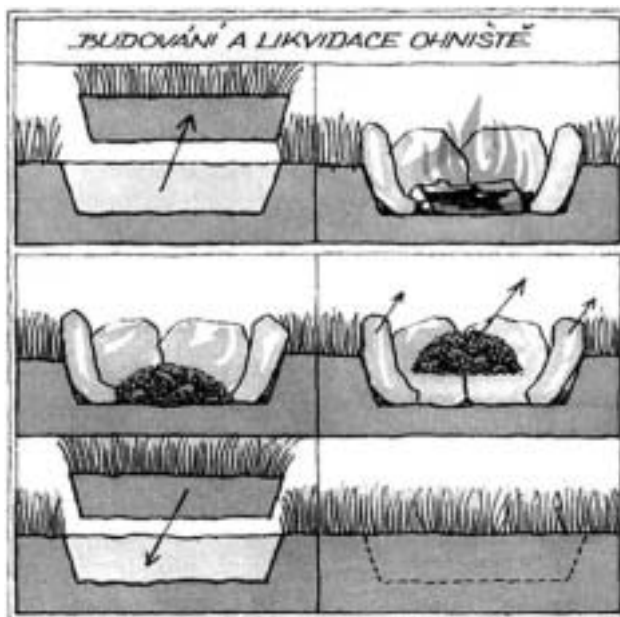
21. Ohně a ohniště

Oheň je jedním z největších a nejstarších přátel člověka. Je však přítelem a pomocníkem pouze toho, kdo s ním umí dobře zacházet a využívat jeho přednosti. Oheň slouží k ohřátí, přípravě stravy i k přátelskému posezení. A nemusí to být právě slavnostní táborák, někdy postačí docela malý ohýnek. Záleží na tom, jakou atmosféru a srdečné prostředí u něho dokážeme vytvořit. Právě proto si lidé ohně odedávna váží. Někdy stačí kytara a písnička, jindy zase vyprávění zážitků nebo pouhé mlčení při romantickém praskání polen.

Jak založit nové ohniště?

Při zakládání nového ohniště vyřizneme travnatý drn (zpravidla o 50 až 100 % větší, než bude vlastní ohniště), navlhčíme jej a uložíme do stínu. Nikdy ohniště tímto drnem neobkládáme. Celý obvod i drny na okraji obložíme plochými kameny. Nikdy nepoužíváme mokré kameny z potoka, v žáru mohou puknout a stávají se z nich nebezpečné granáty.

Při odchodu ohniště zahladíme a kameny odneseme. Ohniště prolijeme vodou, necháme ho vychladnout, pak ho přikryjeme odloženým drnem a znovu prolijeme vodou. Tráva zde brzy znovu poroste.

Druhy ohňů a jejich využití

OHNĚ SLAVNOSTNÍ

Slavnostní ohně, někdy nazývané besední nebo táborové, slouží prakticky výhradně při vrcholných příležitostech na táborech či jiných významných akcích. Jejich velikost odpovídá počtu účastníků a významu akce. Ohně vydávají dostatek tepla i světla. Tyto ohně by nikdy neměly sloužit k vaření nebo k opékání špekáčků ani k sušení obuvi a oděvů. Chováme se k nim s úctou respektem. Jsou to tzv. ohně

čisté, do nichž se neházejí odpadky ani nedopalky cigaret, ale přikládá se pouze připravenými poleny suchého dřeva.

Vztahem ke slavnostním ohňům dáváme najevo úctu k ohni jako ke svému příteli a pomocníku. Slavnostní atmosféru by mělo symbolizovat i zapálení takového ohně jednou nebo více (čtyřmi) pochodněmi z prosmolených loučí, které jsme zapálili na malých ohničkách opodál. Například pro hnutí Woodcraftu tyto ohničky symbolizují čtyři světla víry v dobrého člověka – sílu, krásu, pravdu a lásku. Jak je vidět, neexistuje přesný návod, co lze či nelze u slavnostního ohně dělat. Každý tábor, osada či oddíl má své vlastní zvyklosti a zákony, které je třeba ctít.

Jako slavnostní se používají tři druhy ohňů – pyramida, pagoda a hranice.

Pyramida je oheň, který se v malém používá i jako základ užitkových ohňů. Jako slavnostní je postaven ze silných polen až metrové délky, které jsou uvnitř vyplněny drobnými i většími větvičkami. Vnitřek pyramidy musí být co nejvíce zaplněn, aby nedošlo k rychlému vyhoření tohoto základu, aniž se dostatečně rozhoří obvodová polena.

Pagoda je u nás nejčastěji používaným slavnostním ohněm. Tvar pagody je komolý čtyřboký jehlan. Při stavbě se používají polena se záseky, aby se pagoda samovolně nerozpáda. Nikdy nepoužíváme hřebíky. Vnitřek pagody se vyplní obdobně jako u pyramidy a pagoda se nahoře uzavře. Tento záklop z kulatiny zamezuje rychlému vyhoření základu.

Hranice je obdobný typ ohně jako pagoda, ale všechny polena jsou stejné délky.

OHNĚ STRÁŽNÍ

Tyto ohně, jak sám název napovídá, slouží k získávání tepla pro ohřátí osob při nočních hlídkách, případně pro sušení oděvů a obuvi. Existuje velké množství druhů ohňů k ohřátí a každý z nich má svůj specifický význam a užití – je však třeba zároveň upozornit na to, že jejich stavba mnohdy vyžaduje dostatek cviku, aby správně fungoval.

Lovecký oheň se rozdělává mezi dvěma silnými poleny. Po rozhoření základu přiložíme příčně tři tenčí polena, která necháme ohořívát a postupně je přisouváme do ohniště. Tento oheň hoří pomalu a dává hodně tepla.

Hlídkový oheň je malý nenápadný oheň, určený pro dlouhé pomalé hoření. Po rozhoření základu se zpravidla ze tří stran postupně přisouvají silnější polena, která odhořívají. Podložky pod těmito poleny (tzv. dusítka) ovlivňují intenzitu hoření.

Polenový (Kanadský) krb neboli věčný oheň je nenáročný na obsluhu. Polena umísťená volně na silných opěrách postupně prohořívají a pomalu se posouvají do ohně. Oheň si tak přikládá sám. Kanadský krb je vhodný pro odpočinek i noc, kdy se využívá odrazu tepla od polen pod přístřešek na spaní.

OHNĚ UŽITKOVÉ

Slouží především k přípravě stravy. Jsou to ohniště převážně otevřená, nad která se zavěsí kotlíky nebo jiné nádoby na vaření. Samotný oheň a jemu odpovídající ohniště vychází ze základního ohniště a liší se pouze velikostí. Ta je dána účelem a způsobem přípravy stravy. Na tvar ohniště má především vliv počet nádob, v nichž se současně vaří. Také uživatelských ohnišť je nepřehledné množství. Podívejme se na základní druhy.

Závěs. Vidlice pro závěs i hrazdu, na které je kotlík zavěšen, děláme vždy z mokrého dřeva listnatých stromů. Pokud nedodržíme tuto zásadu, může nás potkat nemilé překvapení, až nám nad plameny dřevěný závěs prohoří a náš oběd se ocitne v ohništi.

Závěs pro jeden kotlík na zmrzlé půdě nebo kamenitěm podkladu. Patříčně dlouhou syrovou větev opřeme o vidlici a konec důkladně zatížíme balvanem. Je výhodné na konci větve udělat zářez a uvázat liščí smyčku, kterou protáhneme pod balvanem a zajistíme – je to taková pojistka.

Závěs pro více kotlíků. Pokud potřebujeme vařit ve více jak dvou kotlicích, pak je výhodnější používat jako hrazdu na zavěšení kotlíků železnou trubku nebo tyč. Pro dva kot-

líky zpravidla nezakládáme dva ohně, ale ohniště upravíme do oválu. Oba kotlíky zavěšujeme na tyč, kterou orientujeme tak, aby vítr váł kolmo na ni.

Pokud máme nádobu, kterou nelze zavěsit, například pánev nebo jídelní misku, rozděláme oheň mezi dvěma poleny nebo většími kameny vhodného tvaru.

V případě, že rozděláváme oheň mezi poleny, nesmíme při likvidaci ohniště zapomenout na žhavé ohořelé části polen a dobře je uhasit.

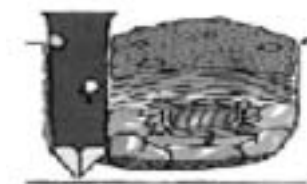
Rožeň je jednoduchý přírodní gril. Stačí zapíchnout do země dvě vidlice a na ně položit živý prut zbavený kůry s nabodnutým masem či uzeninou. Oheň však musíme rozdělávat mnohem dřívě, aby se vytvořil dostatek žhavého popela. Rožeň využívá žár z popela a ne přímý oheň. Nejvhodnější je přikládat dubovým nebo bukovým dřívím – nedává velký plamen, ale zato hodně sálavého tepla.

Pěčení v popelu. Maso se nechá spolehlivě upéct ve žhavém popelu. Na misku dáme to, co chceme upéct, hodně podlijeme vodou, přiklopíme kotlíkem a přihrabujeme neustále žhavý popel a uhlíky.

Setonův hrnec je další věc, která celkem spolehlivě funguje. Do dosti hluboké jámy naklademe vrstvu rozpálených kamenů. Na ni položíme zabalené maso (nesmí to být příliš velký kus, maximálně tak 1 kg) a překryjeme vrstvou rozpálených kamenů. Uprostřed přidržíme kůl a jámu zasypeme hlinou, kterou dobře udupeme. Kůl vytáhneme, do díry nalijeme malý kotlík vařící vody a kůl vrazíme zpět. Asi za tři hodiny maso vyhrabeme a můžeme hodovat.

OHNĚ V NEOBVYKLÝCH PODMÍNKÁCH

Pří-li, není snadné rozdělávat oheň. Dříví je mokré, čadí, plamen nedává teplo ani světlo. Stejně tak jsme někdy donuceni rozdělávat ohniště v zimě, často v hlubokém sněhu. Jak na to? Můžeme zkusit například některé z následujících ohnišť.

Oheň v dešti se rozdělává v rozpáleném polenu. Poleno, které budeme púlit, by mělo mít průměr alespoň 40 cm.

Spodní polovinu dobře zaklíníme kamením, aby se nepřevracela. Obě poloviny oddělíme kulatinou, aby vznikla mezera asi 20 cm. Uvnitř rozděláme oheň. Žárem se polena zevnitř rozpálí a ač je to neuvěřitelné, tento oheň hodně hřeje.

Oheň na sněhu. Někdy je tolik sněhu, že nemá smysl prohrabávat se až na zem. V takovém případě rozděláváme oheň na roštu ze syrové kulatiny, kterou ještě podložíme syrovým chvojnám.

Pro správné využití ohně musíme znát nejen druhy ohně, ale také **zásady jeho rozdělávání a udržování**. Zde jsou některé z nich:

- velikost ohně volíme vždy takovou, jaká nám postačí pro splnění účelu, pro nějž byl určen. Rozděláváme tedy ohně co nejmenší, nenápadné, které spotřebují málo paliva.
- Výběr paliva může ovlivnit právě i velikost ohně. Topíme zásadně suchým dřívím, nejlépe z tvrdých dřevin (buk, dub, habr, jilm), které mají velkou výhřevnost

a nekouří. Ve vlhkém počasí dobře poslouží bříza, jejíž dřevo i kůra hoří i mokré. Mnohdy však budeme muset použít i dříví ze smrku nebo borovice, které rovněž dobře hoří, ale nemá tak velkou výhřevnost a při hoření navíc odlétají jiskry – tím se zvětšuje nebezpečí požáru.

- Výběr místa je nesporně ovlivněn účelem ohně, ale obecně lze říci, že oheň rozděláváme vždy na nehořlavé podložce (skála, písek, hlína, kamení) nebo si takové místo musíme připravit (např. vyříznutím travnatého drnu na louce).
- Nikdy nerozděláváme oheň tam, kde je to zakázáno (rezervace, nebezpečná místa apod.).
- Po celou dobu manipulace s ohněm musíme mít neustále na paměti bezpečnostní protipožární opatření. Ohniště musí být pod neustálým dozorem. Příčinou požáru bývají často zdánlivé maličkosti, jako je odhozená zápalka nebo část starého kořenu v ohništi, který doutná pod zemí několik hodin i dní a může založit požár mimo vlastní ohniště. Také suchá tráva okolo ohniště dokáže rychle vzplanout a jen těžko se zdolává zárodek požáru na několika místech současně. Oheň také nikdy nerozděláváme pod stromy, jejichž suché větve, listí nebo jehličí může vzplanout od plamenů nebo jisker. Ve vlastním zájmu musíme dbát i na to, aby nám vítr nevál kouř a jiskry na náš stan či přístřešek. V takových případech se z ohně – přítele stává lstivý nepřítel.

22. Člověk a příroda

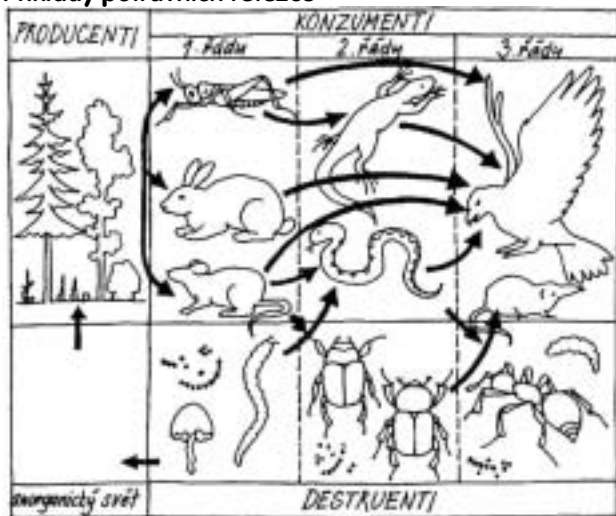
Lidé stále častěji utíkají do přírody, aby načerpali sílu a energii, příjemně si odpočinuli od civilizace, kterou sami pro sebe vybudovali. Bohužel o všech neplatí, že přicházejí s úctou a láskou. Často za sebou zanechávají nenapravitelné škody. Nesnaží se přírodě porozumět ani ji poznat a necítí ani žádnou zodpovědnost za její stav. Proto je povinností a posláním každého z nás stávající přírodu uchovat a především zabránit jejímu dalšímu ničení. Mějme proto na paměti:

- v přírodě vše souvisí se vším, všechno má svůj význam a smysl,
- zdravé zelené rostliny jsou pro člověka největším pokladem,
- člověk by si neměl pěstovat mylnou představu, že na Zemi všechno slouží jen jemu,
- ničení přírody se nakonec vymstí nám všem.

CO JE TO EKOSYSTÉM

Ekosystém je část přírody na určitém území, zahrnující všechny organismy i neživou přírodu a také podmínky života (teplota, vlhkost, kvalita ovzduší). V ekosystému se vytváří složitá síť vztahů mezi jednotlivými organismy. Dělíme je na **producenty** (zelené rostliny vytvářející organické látky), **konzumenty** (živočichy živící se rostlinnou nebo živočišnou stravou) a **destruenty** (různí živočichové, houby a mikroorganismy, kteří spotřebovávají a rozkládají uhynulé organismy a všechny přírodní odpady). Ekosystém má schopnost sám sebe obnovovat, přizpůsobovat se změněným podmínkám a vyvíjet se. Každý podstatný zásah člověka (jako je kácení stromů, zemědělská činnost, průmyslové odpady) přináší také změny v ekosystému. Naše republika leží v pásmu opadavých listnatých lesů. Bezle-

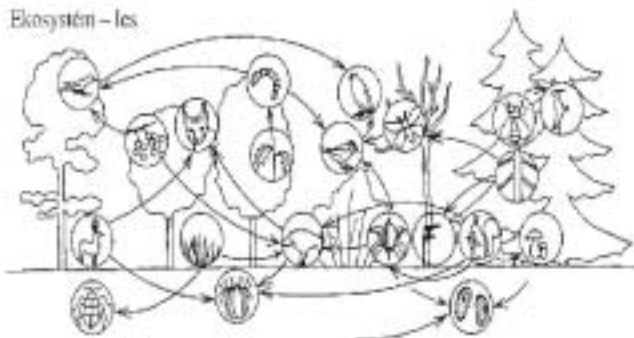
Příklady potravních řetězců

Tráva → zajíc → vír; tráva → srnka → člověk; jehličí → housenky → káně. V rámci ekosystému je těchto možných potravních řetězců tolik, že vytvářejí potravní síť.

sých oblastí u nás bylo v minulosti minimálně. Několik tisíc let trvající působení člověka se projevilo na tváři krajiny. Původní ekosystémy musely ustoupit lidským sídlům a krajina se ze zalesněné změnila v kulturní step, ve které dominují pěstované lesy, převážně monokultury smrku a borovice. V naší republice se vyskytuje kolem 35 000 druhů rostlin, celkové množství druhů živočichů od nejjednodušších forem až po savce se pohybuje kolem 60 000. Mnohé z těchto druhů jsou zákonem chráněné, protože se dostaly téměř na hranici vyhynutí.

Ekosystém – les

OCHRANA PŘÍRODY

Snahou státu je rozšiřovat počet a plochu území, kde ještě nejsou vidět necitlivé zásahy lidské činnosti. Tato území jsou chráněná zákony, které určují, co se smí, a omezují negativní působení člověka. Ochraňují nejen živočichy a rostliny, ale také neživou přírodu vyskytující se na těchto plochách.

Chráněná území rozdělujeme na velkoplošná a maloplošná. K velkoplošným patří národní parky a chráněné krajinné oblasti. K maloplošným řadíme státní přírodní rezervace, chráněná naleziště, chráněné parky zahrady, chráněné studijní plochy. Zvláštní kategorii pak tvoří chráněné přírodní výtvořy a chráněné přírodní památky. Pro všechna tato území je společné to, že po vyhlášení ochrany se zde zakazuje veškerá negativní činnost člověka s výjimkou zásahů, které slouží k ochraně a zlepšení stavu chráněného území.

Chráněné rostliny jsou zákonem chráněné rostliny, jejichž množství se v přírodě snižuje nebo se vyskytují jen ojediněle. Cílem je zachovat každý rostlinný druh, který na našem území roste. Zákonem je chráněna celá rostlina od kořenů až po plody. Takové rostliny nesmíme trhat, přezazovat, přenášet a ničit.

Chránění živočichové jsou zákonem chránění živočichové v celé škále jejich vývojových stádií (vejce, larva, kukla, dospělý živočich). Zákon nám zakazuje vyjmeno-

vané živočichy chytat, usmrcovat, záměrně rušit nebo jinak zasahovat do jejich přirozeného vývoje a životního prostředí.

CHOVÁNÍ V PŘÍRODĚ

Co se smí či nesmí dělat v lese upravuje řada vyhlášek a zákonů, týkajících se ochrany životního prostředí, ale i hospodaření v lesích. Měli bychom si pamatovat základní pravidla vyplývající z psaného i nepsaného zákona:

- V přírodě neděláme zbytečný hluk; nekřičíme, nepouštíme nahlas rádio, magnetofon ani jinak nerušíme lesní prostředí. Obzvláště v červnu se snažíme chovat tiše, protože v této době je v lese nejvíc mláďat.
- Nerozděláváme ohně tam, kde je to zakázáno. Oheň rozděláváme vždy v bezpečné vzdálenosti od lesa. Nepálíme na něm nic než dřevo a papír (v žádném případě ne umělou hmotu). V případě velkého sucha v lese nekouříme.
- Táboříme jen na místech k tomu vyhrazených.
- Místo, na kterém jsme tábořili, musíme před odchodem uvést do původního stavu.
- Nikdy se nedotýkáme mláďat ani hnízd, která objevíme. Jejich matka obvykle není daleko a přijde si pro ně. Ucítí-li na mláděti lidský pach, zpravidla je odvrhne a víc se o ně nestará.
- V zimě je zakázáno pohybovat se v blízkosti krmelců.
- Netrháme zbytečně lesní rostliny, protože každá je důležitá, každá má svůj význam.
- Neřežeme do živých stromů.
- Je zakázáno ničit lesní fond a objekty lesního hospodářství. Nevstupujeme do lesních školek nebo jiných oplocených míst, nekácíme tam stromy ani keře.
- Porazit můžeme pouze soušku nebo nemocný strom, ale pozor, i k tomu musíme mít povolení. Pařez nikdy nenecháváme vyšší než 15 cm.
- Potřebné dříví raději posbíráme. Nesmíme si vzít dřevo s průměrem nad 7 cm.
- V lese můžeme sbírat vše, co roste na zemi – borůvky, jahody, ostružiny, maliny, houby, ale nesmíme trhat nic z toho, co roste na stromech. Také nesmíme sbírat a z lesa odnášet bukvice, žaludy a šišky.
- Neublížíme živým tvorům.
- V přírodě je zakázáno zakládat skládky a znečišťovat les odpadky. Při pobytu v táboře můžeme zakopat pouze zeleninové a živočišné odpady z kuchyně.
- Při pobytu v lese (například na táboře) nepoužíváme saponáty a jiné chemické látky. V případě nutnosti si vybereme ekologické přípravky.
- Do lesů je zakázáno vjíždět a stát s motorovými vozidly v lese.

Lesy a zeleň vůbec mají nesmírný význam pro život lidí. Především ozdravují vzduch tím, že jej obohacují kyslíkem a že mu odnímají kysličník uhličitý. Les usměrňuje pohyb vzduchu, zbavuje jej prашných částic i jedovatých škodlivin, také bakterií. Ovlivňuje i teplotu vzduchu, zejména poblíž velkých měst tím, že ji v létě snižuje a v zimě naopak zvyšuje. Nesmírnou roli sehraává také při regulaci vlhkosti vzduchu. Les snižuje hlučnost. Prostě celým svým působením ozdravuje životní prostředí. Ne nadarmo se proto říká, že lesy jsou „zelenými plícemi naší planety“.

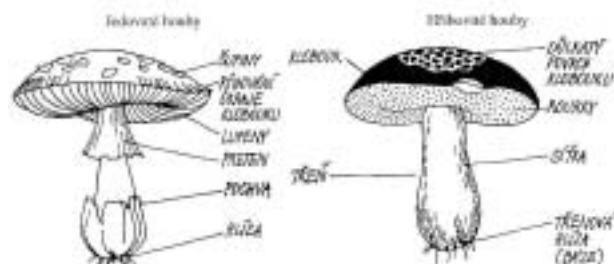
Možná vás nyní napadla otázka, proč je pro nás všechny tolik důležité se o tyto věci zajímat? Protože nám nebude nic platná tábornická příprava, když už nebude kam vyrazit! A samozřejmě také proto, že správní táborníci se od ostatních liší mimo jiné tím, že přírodu ctí a chrání.

POZNÁVÁME LES A JEHO OBYVATELE

Porozumět lesu – to také znamená znát jednotlivé stromy, rostliny, umět je určit podle jejich tvaru, zabarvení, podle tvaru a barvy listů, jehličí či plodů. K tomuto účelu nám nejlépe poslouží specializované atlasy. Můžeme si je také zakreslit do svého zápisníku nebo založit herbář. Poznávat přírodu však nelze jenom z knih, i když se asi bez nich zpočátku neobejdeme. S přírodou se napřed musíme důvěrně sžít, musíme mít oči otevřené a uši nastražené, musíme se naučit bystře pozorovat. Potřebujeme přírodě porozumět a naučit se chápat jednotlivé vztahy, protože my lidé do nich také patříme. Nejlepším učitelem je vlastní zkušenost, pozornost, postřeh a všímavost.

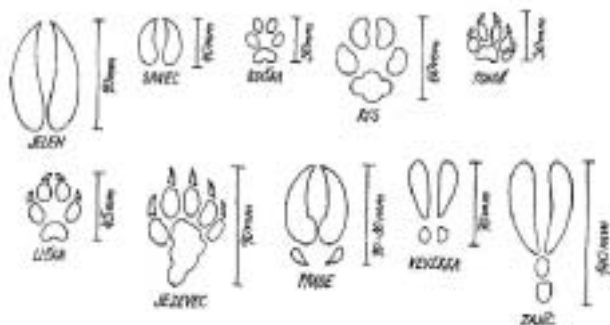
Sbíráání hub. Na houby chodí ráda většina z nás. Jenže sbírat houby, to není jen tak. První a základní zásada pro každého houbaře zní: „sbírám jen to, co opravdu znám“. Jsou lidé, kteří houby sbírají podle zásady, že vše, co se podobá hřibkům, je jedlé, a vše, co má lupeny, je prašivé a k ničemu. I mezi hřibovitými houbami jsou však druhy nejedlé i jedovaté (například hřib satan) a naopak mezi

houbami s lupeny jsou zase výborné jedlé houby (třeba muchomůrka růžovka). Proto si při houbaření vždy pamatujte:

- Do košíku za všech okolností vkládáme jen houby, které opravdu dobře známe. Houbu nikdy neposuzujeme jen podle jednoho znaku. Zabarvení kloboučku může být například i u stejných hub různé.
- Při sběru neodřezávejte houby nožem, ale odděluje je od podkladu opatrným vykroucením. Na místě je očistěte.
- Sbírejte jen mladé a zdravé plodnice. Přestárlé, nadměrně vlhké nebo plesnivé jedlé houby se mohou snadno stát jedovatými.
- Houby nikdy neukládejte do igelitového sáčku. Nejvhodnější je proutěný či loubkový košík.
- Houby zpracujte k jídlu, ke konzervování nebo k sušení co nejdříve.
- I zkušený houbař se může zmýlit. Jestliže po požití hub pocítíte nevolnost, vyhledejte ihned lékařskou pomoc.

Pozorování zvěře slouží k poznávání zvěře v jejich přirozeném prostředí. Obvykle nacházíme v přírodě po zvěři stopy, ale málokdy na ni přímo narazíme, stačí se před námi většinou skrýt. Abychom ji zahlédli, musíme se cho-

vat především tiše, skrytě, obléci si nenápadné oblečení. Nepoužíváme také žádné chemické vůně, nejíme, ke zvěři se nikdy nepřibližujeme po větru, aby neucítila náš pach. Jakmile zvěř uvidíte a domníváte se, že i ona spatřila vás, naprosto se uklidněte, stůjte bez jakéhokoliv náhlého pohybu, neutíkejte, každý pohyb vás prozradí.

Pokud si budeme chtít třeba odlít stopy zvěře do sádry, musíme se vydat do vlhkých částí lesa nebo do blízkosti vodních toků, kam chodí zvěř pít. Tam nalezneme ty nejhezčí.

Jedeme tábořit

VÝSTROJ A VÝZBROJ TÁBORNÍKA

Pobyt v přírodě se neobejde bez potřebné výstroje a výzbroje, která je nezbytnou podmínkou bezpečnosti a ochrany zdraví i za ztížených podmínek. Výstroj a výzbroj táborníka nemusí oslňovat leskem, ale také není správné, aby táborník chodil ve špinavých a rozedraných šatech, neboť to ještě není důkaz správného zálesáka. Ba naopak. Výstroj musí být především dobrá a účelná. O tom, co si pod tímto představit, by se dalo dlouze povídat. Uveďme si zde tedy jen několik hlavních zásad:

Obuv. Dobré boty málokdy dokážeme ocenit. Přesto špatná obuv dokáže pokazit celý výlet. Boty volíme podle druhu pobytu v přírodě. Na jednodenní výlet stačí kvalitní pohorky či botasky, na stanový tábor nezapomeneme také na gumovky. Do vysokohorského terénu zásadně nenosíme tenisky, ale obuv s pevnou podrážkou (pohorky apod.). Není asi ani třeba připomínat, že také nová neprošlápnutá obuv je na výletě dobrá akorát tak na pěkné puchýře.

Dostatečnou péči je třeba také věnovat jejímu udržování. Před cestou je vhodné obuv naimpregnovat, při cestě je každý den krémovat. Promočené boty sušíme tak, že je vycpeme novinovým papírem.

Ponožky. Volíme nejlépe měkké, vlněné. Pokud nám nedělají potíže silonové ponožky, můžeme si je vzít, ale jen na kratší cesty. V zimě je vhodná kombinace slabých a silných ponožek.

Oblečení. Jeho výběr je ovlivněn řadou faktorů (roční období, délka pobytu v přírodě, poloha tábora aj.). Oděv by měl být pohodlný, v nenápadných přírodních barvách, z materiálu, na kterém není znát každá skvrnka. Praktický je také větší počet kapes. Správné oblečení především nesmí bránit pohybu, nesmí být příčinou úrazu, musí umožnit zvýšenou fyzickou námahu bez značného zapocení a zároveň zabránit prochlazení při zastávkách. To znamená, že musí podporovat přirozenou termoregulaci (udržení stálé teploty) člověka. Materiál, který nejlépe vyhovuje těmto požadavkům, jsou vlna nebo bavlna, které drží dobře teplo a přitom i dobře umožňují odpařování svou propustností a sají pot.

Zdrojem tepla je sám člověk, zatímco funkcí oděvu je zabránit úniku potřebného tepla. Tuto úlohu plní dobře

i vzduchové vrstvy, proto je lepší oblečení, které sestává z několika slabých vrstev, než z jedné silné. Jejich ubíráním a přidáváním (rozepínání, svlékání, oblékání) můžeme zabránit zapocení nebo prochladnutí.

V letním období táborníci obvykle postačí tílko nebo tričko, košile, větrovka s kapucí, nepromokavá pláštěnka, nikdy nezapomínáme na pokrývku hlavy (klobouk, čepice či kšiltovka), která nás ochrání před úpalem. Kalhoty jsou nejlepší plátěné (rychle vyschnou) nebo manšestrové a kraťasy. Ve vyšších polohách nahradíme ponožky podkolenkami. Výstroj doplníme svetrem a šátkem na krk. Na přestrojení a nocleh nosíme obvykle teplákovou soupravu a pro přenocování zvláštní prádlo, které jinak nepoužíváme, aby nebylo propoceno.

V zimě pak použijeme teplou čepici a rukavice.

Výzbroj vždy dělíme na osobní a skupinovou. Do *osobní výzbroje* patří batoh, kapesní svítilna, zápalky, nůž, toaletní potřeby, psací potřeby, jídelní miska (ešus), lžice, spací pytel, celta. Vyjmenované věci nejsou samozřejmě nezbytné na každou tábornickou akci, ale naopak podle konkrétních podmínek, jiné mohou scházet – jejich výběr je vždy ovlivněn výběrem a charakterem činnosti.

Skupinová výzbroj je dána především charakterem akce, obvykle do ní však patří stany, lékárníčka, polní lopatka, pilka, kotlík s poklicí (na 6 osob 1 kus), busoly a mapy, fotoaparát, drobný materiál a nářadí na běžné opravy výstroje a výzbroje a speciální výzbroj podle druhu cesty a programu (např. lana, karabiny, vaříče, kytara apod.).

Co si tedy vzít na jakou akci?

Přesný návod, jakou výstroj a výzbroj si s sebou na pobyt v přírodě vzít, nelze nikdy sestavit. Vše je závislé od druhu akce, její délky, zaměření, počtu účastníků a dalších faktorů, které ji ovlivňují. Přesto se pokusme sestavit orientační přehled základního vybavení, které pro letní turistiku a táboření potřebujeme. Přehled je rozdělen do jednotlivých skupin podle délky pobytu v přírodě. Při přípravě na delší a náročnější pobyt v přírodě si s sebou bereme vždy všechno vybavení z odpovídajícího bodu a z bodů předchozích. To znamená, že až pojedeme na tábor, zabalíme si s sebou všechno, co tento přehled uvádí.

1. Polodenní vycházka (s sebou 1)

Osobní a hygienické potřeby: osobní průkaz, hodinky, peněženka, klíče od bytu, jiné průkazy, kapesník, svačinka, pití

Oblečení: spodní prádlo, košile, kalhoty, ponožky, boty, větrovka (svetr), pláštěnka

Praktická výzbroj: kapesní nůž, provázek, krabička posledních záchran, zápisník, tužka, mapa, busola apod.

2. Celodenní výlet (s sebou 1, 2)

Osobní a hygienické potřeby: obvaz, náplast, toaletní papír

Oblečení: svetr, náhradní ponožky, plavky

Praktická výzbroj: náhradní tkanička do bot, fotoaparát, láhev na vodu, otvírák na konzervy

3. Dvoudenní výprava (s sebou 1, 2, 3)

Osobní a hygienické potřeby: kartáček na zuby, pasta, mýdlo, ručník, hřeben, spací pytel, ledvinový pás, jídlo a pití

Oblečení: teplé triko a tepláky na spaní, ponožky na spaní, rezervní oblečení

Praktická výzbroj: stan, igelitová plachta, zápalky, kotlík, jídelní miska, lžice, baterka, kousek svíčky

4. Více dní (s sebou 1, 2, 3, 4)

Osobní a hygienické potřeby: kapesníky

Oblečení: náhradní košile, spodní prádlo a ponožky, větrovka, dlouhé kalhoty

Praktická výzbroj: polní lopatka, sekerka, skládací vaříč na pevný líh, opalovací krém

5. Letní tábor (s sebou 1, 2, 3, 4, 5)

Osobní a hygienické potřeby: větší osušku, prášek na praní

Oblečení: tenisky, holínky, náhradní tričko, teplejší oblečení

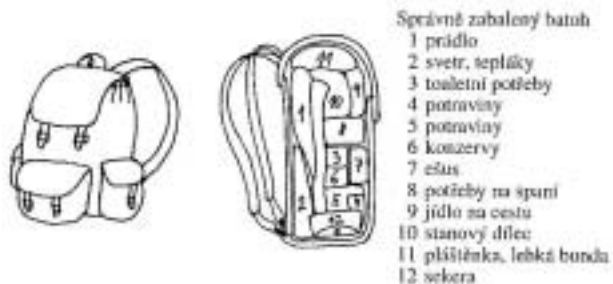
Praktická výzbroj: dopisní papír, knížka, hudební nástroj, pastelky

Potřeby potřebné pro tábor: pila, materiál a nářadí na stavbu tábora, velká lékárna

Batoh a jeho balení

Batoh je nejdůležitější součástí turistického a tábornického vybavení. Slouží nám k uložení všech potřebných věcí. Velikost a tvar si vždy vybíráme podle účelu, ke kterému má sloužit. Při nesení batohu má být těžiště co nejvýše a co nejbližší k zádům, aby vytvářel s nositelem celek, aby nenarušoval jeho rovnováhu a nestrhával ho dopředu, dozadu ani do stran. Proto nesmějí být popruhy nikdy moc krátké, aby neřezaly do ramen, ale ani moc dlouhé, aby batoh nevisel volně. Správná délka popruhů je podmínkou pohodlné a bezpečné chůze v terénu. Stejně důležité je i správné zabalení všech potřebných věcí.

Proto si před balením věci ještě jednou rozložíme a ještě jednou probereme, co skutečně potřebujeme, abychom nenosili nic zbytečného a naopak, aby nám něco důležitého nechybělo. Pak věci ukládáme do obalů a igelitových sáčků po skupinách – prádlo a další oblečení, spací potřeby a spací pytel, toaletní potřeby, atd. Mnohdy se zdá, že je věcí víc, než se do batohu vejde, ale použijeme-li obalů a uložíme menší věci do větších a budeme přemýšlet o umístění každého předmětu, určitě to zvládneme. Při balení je stále třeba myslet na těžiště batohu a na to, kdy budeme co potřebovat. Těžší věci zabalíme nahoru k zádům – co nej-

blíže k těžišti těla, na záda vždy měkké věci, pláštěnka je zcela nahoře, aby byla po ruce.

Obaly na výzbroj si můžeme koupit, ale také sami ušít z pevné látky, např. z celtoviny nebo šustřákoviny. Můžeme do nich uložit téměř všechny potřebné předměty – karimatku, spacák, jídelní misku, kotlík, láhev na vodu, osobní výstroj. Na některé předměty jsou vhodné obaly se dnem a poutky, na jiné stačí různě velké pytlíky. Při balení do torny jsou pak takové balíčky přehlednější, zavěšené zvenku chrání ostatní před uspiněním, v neposlední řadě také sjednotí barevně jejich vzhled.

Krabička poslední záchrany (kpz)

Je to malá krabička s velkým významem. V terénu dokáže vypomoci z mnoha svízelných situací. Nejvíce se osvědčují malé plechové krabičky, např. od některých bonbonů. Tato krabička by neměla chybět v kapse či batohu, kdykoli vyrazíme na výpravu. Měla by obsahovat žiletku, tužku a papír, jehly s nitěmi (černou a bílou), několik knoflíků různé velikosti, zavírací špendlíky, náplast, několik záparek se škrátkem, kousek březové kůry na podpal, kousek provázku, kousek svíčky, několik drobných mincí (do telefonního automatu apod.), dopisní známku a další drobnosti podle toho, co se nám může v nouzi hodit, co můžeme potřebovat.

Podobně jako krabička poslední záchrany se na výpravě může hodit lékárníčka do kapsy, ve které v případě potřeby naleznete elastické obinadlo, náplast, dezinfekční tinkturu, Paralen či živočišné uhlí.

Hygiena při táboření

I v tvrdších podmínkách při táboření nesmíme zapomenout na základní hygienická pravidla a nezanedbávat osobní hygienu a ochranu těla. Chráníme tak sebe i své okolí před možným nebezpečím nákazy.

Hygiena nohou je základní nutnost především u pěší turistiky. Před pochodem nohy umyjeme, ostříháme nehty, namažeme krémem. Po pochodu je zase hned umyjeme, ponožky i boty vyvětráme a usušíme. Pokud je to možné, při odpočinku chodíme bosí nebo v lehkých botách. Při přestávkách během pochodu necháváme nohy odpočinout ve zvednuté poloze opřené o kámen, batoh nebo kmen.

Hygiena očí je také velmi důležitá. Při pohybu v přírodě se dotýkáme různých travin, hub a jiných přírodnin, které mohou obsahovat jedovaté látky, proto si rukama nemneme oči. Oči chráníme před přílišným slunečním zářením slunečními brýlemi a při práci se dřevem nebo při některých hrách pracovními brýlemi.

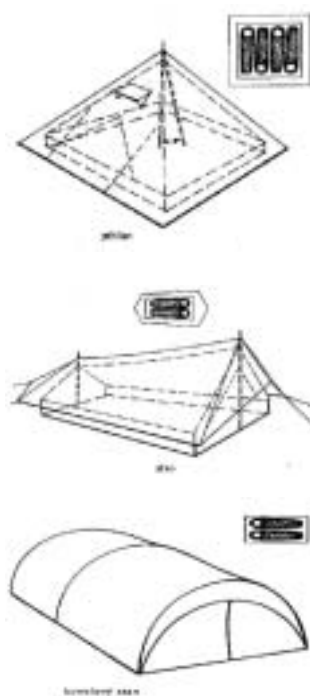
Hygiena pokožky. Při dlouhodobém pobytu v přírodě je nutné dbát o to, aby nedošlo ke spálení kůže, proto bychom měli kůži dobře ošetřovat – mýt ji studenou vodou a mazat ochrannými krémy.

Hygiena spaní je neméně důležitá. Základní pravidlo je spát v suchu a teple. Spací pytel a oblečení na spaní denně větráme. Do stanu je uložíme dřív, než padne rosa a zapadne slunce. Ke spaní se nikdy neukládáme v botách, ani ponožkách, které jsme měli celý den na nohou. Neoblékáme se ale ani přehnaně teple. Oblečení a spací pytel by nám měly umožnit udržet si stálou teplotu a ne se přehřívát.

STANOVÁNÍ V PŘÍRODĚ

Stan je typické tábornické a zálesácké obydlí, sloužící pro přenocování člověka a jeho ochraně před nepřízní počasí při krátkodobém pobytu v přírodě. Má tolik podob, kolika lidem a kolika účelům slouží. Všechny stany mají společné to, že se jedná o obydlí ze stanoviny – tedy speciální látky. K rodinné turistice se využívají nejvíce stany kupované, různé velikosti a různých tvarů, od „áček“ přes „iglú“, „polokoule“ až po malé třípokojové „domky“. Táborníci si naopak vytvoří obvykle stan pomocí jednoho či více stanových dílců – celt. Na táboře je stan základní stavbou. Většinou sestává z dřevěné podstaty, celtové střechy a dvou dřevěných pelestí – lůžek.

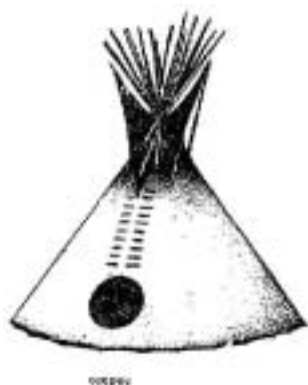
Z hlediska účelu, ke kterému má stan sloužit, musí splňovat určité předpoklady: – musí být lehký a skladný, aby bylo možné jej přenášet i na větší vzdálenosti, jeho hmotnost by neměla překročit 6 kg,

- měl by mít vhodnou barvu, nenápadnou, splývající s okolím, aby nebyl zdaleka viditelný,
- musí vyhovovat účelu použití, a to jak svou velikostí, tak tvarem.

Aby nám jakýkoliv stan dobře sloužil, musíme se o něj starat. Je několik základních pravidel, která bychom měli dodržovat:

- Pokud není stan nový, pak ho postavíme za slunečného počasí a naimpregnujeme (nastříkáme nebo potřeme zakoupenými látkami k odpuzení vody a vlhkosti).
- Není-li naimpregnovaný, překrýváme ho velkým igelitem, aby zbytečně nenamokl.
- Aby stan nepropouštěl vodu, nikdy se ho zevnitř při dešti nedotýkáme. Každý dotyk znamená protékání vody do stanu. Pozor také na postřikání impregnace celty různými chemickými rozprašovači (např. parfémů či repelentů) – výsledek bude stejný.
- Mokrý stan nikdy nebalíme. Přenášíme ho třeba pověšený přes silnou větev. Jakmile je to možné, usušíme ho na slunci.
- Při skládání a balení stanu dbáme na to, abychom

ho zbavili všech větviček, kamínků a jiných nečistot, které by mohly při složení poškodit látku.

- Po příjezdu domů stan dokonale vysušíme a vyčistíme, složíme a uložíme.
- Alespoň jednou za půl roku je dobré stan rozbalit a nechat den volně viset.

Kde a jak postavit stan?

Než začneme se stavbou stanu, je důležité vybrat si správné místo a upravit si ho. Správné místo si vybíráme ještě za světla. Mělo by být rovné, suché, dostatečně vzdálené od vodních toků a osaměle rostoucích vysokých stromů. Nemělo by být pod skálou nebo v prohlubni pod svahem. Všechna tato opatření nás chrání před nebezpečím a nepohodlím v případě, že začne pršet nebo přijde bouřka. Nečekaný noční liják dokáže udělat i z nevinného potůčku rozběsněnou říčku a z malé prohlubně slušný rybník. Ani jedno ani druhé není, zvláště za chladnějších nocí, příjemné. Měli bychom si také dát pozor, abychom stan nepostavili blízko mraveniště nebo vosího hnízda. Vybrané místo ještě musíme dobře vyčistit od všech šišek, kamínků a větviček, abychom se v noci pohodlně vyspali. Pak můžeme konečně začít se stavbou stanu. Návod, jak na to, najdete u každého stanu. Nejprve ho rozložíme, upravíme podlahu a upevníme kolíky do země, pak sesadíme rozložené tyče, nasadíme na označená místa a stan vztyčíme. Nakonec stan důkladně vypneme pomocí lanek a vypínaček, aby se nikde neprověšoval a nevytvořil tak přímo bazén na dešťovou vodu, nebo aby se do něj neopřel vítr a neporazil ho. V případě, že stavíme stan ze stanových dílců, spojíme nejprve daný počet dílců podle jejich tvaru (čtverec, kosočtverec) a vytvoříme tak velkou stanovou celtu. Tu potom nasadíme na tyčku nebo zavěšíme a u země přichytíme kolíky. Na zem dáme igelit, karimatku a spací pytel a můžeme jít spát.

Pamatuj si, že u stanu dvojnásob platí pořekadlo: „Jak si usteleš, tak si lehneš.“

23. Vázání uzlů

Není na světě člověka, který by ve svém životě nepoužil provazu. Provaz je v nejrůznějších podobách našim nezištným pomocníkem. Tím spíše v přírodě, na táboře nebo při práci s kolektivem. Tu je třeba svázat dva provazy, připevnit stanovou plachtu, uvázat loďku, vytvořit jednoduchý přechod přes potok. Ani hasiči se bez provazu neobejdou. Ve výbavě každé jednotky naleznete záchytné lano, ventilové lanko, vazáky na hadice. Slouží při vytahování nářadí, různých břemen i k záchraně osob. Vázání uzlů je proto nedílnou součástí cvičebního řádu jednotek požární ochrany.

Vázání uzlů je skutečné umění. Nestačí se je pouze naučit vázat, musí se neustále procvičovat. Jen praxí získáme ve vázání uzlů takovou zručnost, že je budeme schopni uvázat nejen správně, ale také rychle a pevně. V praxi se k vázání uzlů používá většinou provaz nebo lano. K procvičování je ale vhodné si opatřit tzv. uzlovačku (2 m dlouhé horolezecké či úvazové lanko o průměru cca 0,5 až 1 cm).

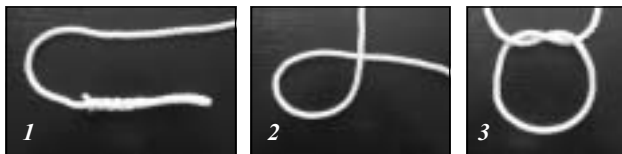
Jak vzít uzlovačku do ruky?

Každý máme dvě ruce, stejně jako provaz má dva konce. Vezměme do pravé ruky ten kratší konec, ten volný, a v levé ruce držte zbytek provazu, splývající z vaší levé dlaně k zemi. Možná je krátký, možná dlouhý, možná namotán na cívce či uložen v sáčku. Tento základní postoj se tak trochu podobá hasiči, který stříká do ohně – v pravé ruce drží proudnici, levou si přidržuje hadicové vedení ke stroji.

Každý uzel lze uvázat ze tří základních, velmi jednoduchých prvků:

- ohněte volný konec provazu vpravo či vlevo a získáte **ohyb** (obr. 1)
- pokud provaz ohneme více, až se překříží, vznikne **závit** (obr. 2)
- když převineme konec provazu kolem pevné části závitů, získáme **oko** (obr. 3)

Pokud známe tyto základní prvky, můžeme se směle pustit do vázání uzlů:

OČKO

Je nejjednodušší uzel. Je to vlastně utažené oko. Váže se na konci provázku, aby se netřepil, aby se nevyvlékal z dírek. Uvázaný jako stupně na laně asi 40 cm od sebe usnadňuje šplh.

OSMIČKA

Je jednoduchý základ pro vázání dalších uzlů. Užití je obdobné jako u oka.

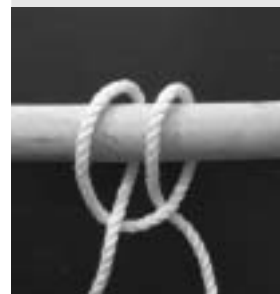
LÍŠČÍ SMYČKA

Skauty nazývaný **Prusíkův uzel**, je nejjednodušším praktickým uzlem. Jeho zvláštností je, že se při zatížení zadrhne a pevně drží, naopak při odlehčení se dá zase posouvat. Slouží k přivazování pevných kruhů uprostřed lana, háků a kulatin. Důležitý je zvláště v horolezectví.

LODNÍ UZEL

Má se svými vynikajícími vlastnostmi značné použití. Těžko ho nahradíme jiným uzlem. Je velmi jednoduchý a velmi snadno se i rozvazuje. Zatahuje se kolem kůlu či v kruhu tím těsněji, čím víc je provaz zatěžován. Je-li správně nasazen, za žádných okolností nepodklouzne. Používá k přivazování lodí, napínacích lan stanů, kotev, kůlů, k zavazování lodních pytlů. Lze ho navazovat přímo na kůl nebo se nahazuje.

TESAŘSKÝ UZEL

Je důležitý pro svazování a odtahování těžkých větví, trámů, prken či jiných břemen na souši i na vodě.

Je dalším poměrně snadným uzlem. Užívá se pro svazování kmenů, které přemístíme.

PEVNÉ POUTKO

...se používá v horolezectví, ve vodáckém sportu k upevnění vlečné šňůry, k upevnění lana na háky, na laně vedle sebe jako žebřík.

DRAČÍ SMYČKA

– též nazývaná **pevná smyčka** – je vůbec nejpevnějším uzlem. Proto se používá ke spouštění těžkých břemen. Její předností je, že se nestahuje. Naučte se ji vázat přímo na těle – umísťuje se na prsou – a v podpaží.

PLOCHÁ SPOJKA

– neboli **ambulanční uzel** je vhodná pro svůj plochý uzel k zavazování obvazů i třícípých šátků, ke spojení stejně nebo přibližně stejných provazů.

KŘÍŽOVÁ SPOJKA

Je vlastně nepovedenou plochou spojkou. Také slouží ke spojení dvou stejně silných provazů či lan. Je to pevný spoj, špatně se však rozvazuje.

VOLNÉ POUTKO

se váže uprostřed lana. Hodí se k uvazování lan ke kruhům a kúlům. V trošku jiné podobě se však stejně dobře hodí k zachraňování osob jako tzv. **záchranná smyčka**.

ŠKOTOVÁ SPOJKA

Používá se ke svazování provazů nestejně síly, k uvázání lana do pevného oka nebo háku, plachty, také v tkalcovství, proto se také nazývá uzlem **tkalcovským**. Je prakticky jediným vhodným uzlem, kterým se dá svázat plátno a provaz a rychle uvázat lano na hák. Pojmenována byla námořníky podle škotové plachty, kterou s ní uvazovali.

ZKRACOVAČKA

Občas je třeba lano nebo provaz zkrátit. Není nutné to hned řešit nožem, protože provazu je škoda a pak bychom jej třeba zase potřebovali prodloužit – použijeme tedy zkracovačku.

Slouží ke zkrácení dlouhých lan nebo provazů, napínacích lanek stanů, aniž bychom je museli řezat.

RYBÁŘSKÁ SPOJKA

Je vhodná ke svazování tenkých provázků, vláken z umělých hmot, rybářských vlasců apod. Jde vlastně o dvě ploché spojky, každá na jednom provázku, které po stažení zapadnou do sebe.

Na začátku jsme si říkali, že ani hasiči se bez znalosti uzlů neobejdou. Tady je tedy několik praktických ukázek jejich využití: Úvaz na proudnici slouží k uvázání hadicového vedení s proudnicí na lano, kterým lze vytáhnout např. do pater budov nebo transportovat přes překážky či vodní toky. Skládá se z liščí smyčky umístěné

těně na hadicovém spoji a přetočeného závitu navlečeného na hubici proudnice.

*Uvázání sacího koše navlečením dvojitěho oka
Tažení hadicového vedení pomocí tesařského uzlu
Uchycení spojky hadice pomocí dvojitěho oka*

24. Stručně o táborech

Myšlenka uspořádat tábor, a je zcela jedno zda letní, jarní či zimní, je závažným rozhodnutím.

Příprava tábora a jeho vedení je záležitost náročná nejenom organizačně, ale také časově a koneckonců i psychicky. Na druhou stranu přinese vám i vašim dětem příležitost prožít něco nevšedního a hezkého, na co budou dlouhou dobu vzpomínat. Dobře připravený tábor dokáže kolektiv stmelit, popřípadě i dohnat nějakou tu mezeru v praktických znalostech a dovednostech, na které v průběhu roku nebyla příležitost.

Co musí vedoucí tábora znát a udělat, aby se vše podařilo?

Vysvětlíme si proto nejprve několik základních pojmů:

Každý tábor pro děti a mládež podle zákona MZ č. 258/2000 Sb. patří pod pojem „zotavovací akce“, což je organizovaný pobyt 20 a více dětí ve věku do 15 let na dobu delší než 4 dny, jehož účelem je posílit zdraví dětí a zvýšit jejich tělesnou zdatnost“ (§8, čl. 1). Osoba, která zotavovací akci pořádá, je povinná dodržovat především nařízení tohoto jmenovaného zákona. Jaké další hygienické požadavky musí tábor splňovat upravují vyhlášky MZ č. 148/2004 Sb. o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti a č. 107/2001 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby.

Tábor většinou pořádá nějaké občanské sdružení či organizace s právní subjektivitou, jen zřídka je takováto akce organizována fyzickou osobou na živnostenský list. Tuto organizaci všeobecně nazýváme **provozovatel** zotavovací akce. Ten však téměř nikdy přímo tábor nepřipravuje, pověří přípravou konkrétní osobu, většinou právě hlavního vedoucího tábora, který pak odpovídá provozovateli za přípravu, průběh i likvidaci zotavovací akce – tuto osobu nazýváme **představitel** nebo **organizátor**.

Několik rad čím začít, aby byl tábor úspěšný:

- **nikdy nepřipravuj tábor sám** (tábor musí být společným dílem celého kolektivu, jen tak ho všichni vezmou za svůj)
- **začni včas** (tábor nezačíná pro vedoucí měsíc před odjezdem, je to činnost dlouhodobá, často i celoroční)
- **rozlišuj podstatné od méně podstatného** (důležitější je zajištění všech potřebných povolení a dohod, než sebekrásnější výzdoba táborových staveb)
- **zpracuj si harmonogram přípravy tábora** (jen tak budeš mít neustále přehled, co je právě třeba zajistit)
- **tábor by měl být vrcholem celoroční činnosti** (zároveň však zábavný, dobrodružný, oddychový, může zde například končit celoroční hra)
- **počítej s možností nepředvídatelných mimořádných událostí** (počítej raději s časovou rezervou, aby byla šance splnit to, co má být splněno, počítej s možností nepřízné počasí, také v rozpočtu si nech finanční rezervu pro „strýčka Příhodu“)

Než začneme s vlastní přípravou tábora, musíme si odpovédět na pár otázek:

- **jaký tábor chceme uspořádat?** (letní nebo zimní, stálý nebo putovní, ve stanech či v budově, na vlastní či vypůjčené táborové základně, nebo nový na zelené louce?)
 - **pro koho chceme tábor uspořádat?** (pro kolektiv, se kterým po celý rok pracujeme, nebo pro děti, které se navzájem neznají a nemají např. základní odborné znalosti o požární ochraně?)
 - **jak bude tábor programově zaměřen?** (bude všeobecný, ryze rekreační, poznávací, odborně zaměřený?)
Teprve pokud máš jasno ve všech těchto otázkách, můžeš začít s vlastní organizační přípravou tábora – ta je pro každý tábor jiná, neboť se odvíjí od jeho typu a náročnosti.
- Obečně by se dalo říci, že příprava letního tábora začíná již v podzimních měsících předchozího roku (výběrem tábořiště, předběžná jednání s majitelem apod.). Vlastní prvotní přípravy pak začínají přibližně půl roku před táborem (leden–únor). To by již hlavní vedoucí měl mít upřesněny všechny základní informace o konání LT (místo, termín, kapacitu LT, programové zaměření LT).

HARMONOGRAM PŘÍPRAVY TÁBORA ti nejlépe pomůže se zdárným průběhem přípravy. Do něho si zaznamenáš ty nejdůležitější body, na které nesmíš zapomenout:

Říjen–listopad

- prostuduj si především všechna platná nařízení, zákony a vyhlášky týkající se tábora,
- ujasni si zaměření a motivaci tábora,
- vytipuj si tábořiště, zjisti, zda vyhovuje hygienickým požadavkům a je v požadované kvalitě dostupná pitná voda,
- zjisti majitele pozemku (nejlépe i okolních) a projednej s nimi podmínky pronájmu, zjisti majitele okolního lesa a dohodni přísun dříví pro tábor – se všemi podepiš písemné smlouvy, aby se ti nestalo, že ti majitel pozemku na poslední chvíli řekne, že si to rozmyslel,
- navaž kontakt s příslušnými místními institucemi,

Prosinec

- je nejvyšší čas začít s hrubou přípravou programu tábora,
- sestav rozpočet tábora, v tomto období jsou zveřejňovány také dotační a grantové programy, ve kterých je možné požádat o příspěvek,
- v tomto období by již měly být potvrzeny všechny základní podmínky související s konáním tábora, aby mohl být nabídnut veřejnosti (účastníkům).

Leden

Zahájení organizačních příprav LT:

- zveřejni nabídku o konání LT,
- rozdej přihlášky zájemcům – ty by měly obsahovat co nejvíce informací,
- připrav se na příjem účastnických poplatků (je vhodné dát rodičům možnost uhradit účastnický poplatek ve dvou splátkách – záloze a doplatku, protože pro některé je zaplacení poplatku najednou problematické),
- pokud jsi tak dosud neučinil, založ peněžní deník tábora.

Únor

- začni s výběrem přihlášek, popř. záloh od účastníků,
- rozešli případné žádosti o uvolnění pracovníků LT,
- rozešli rodičům žádosti o finanční příspěvek z fondu OS,
- vyber pracovníky pro tábor, jak pedagogické, tak provozní.

Březen

- uspořádej přípravnou schůzku pracovníků LT,
- zajisti si konečná povolení k uspořádání LT,
- zajisti potřebnou táborovou dokumentaci – hospodářskou, zdravotní.

Duben

- je třeba doplnit požadovanou kvalifikaci pracovníků LT,
- uzavři dohody s pracovníky LT,
- uspořádej informativní schůzku s rodiči, pokud si to vyžaduje charakter LT,
- rozpracuj plán tábora a celotáborovou hru.

Květen

- domluv si případné výpůjčky materiálu – stany, vybavení kuchyně apod.,
- zajisti přepravu osob a materiálu na místo konání tábora,
- zjisti si nejbližší zdravotnické středisko a domluv si lékařskou péči,
- doplň potřebné vybavení do táborové lékárničky,
- zjisti si nejbližší prodejnu potravin a domluv možnosti zásobování potravinami,
- nezapomeň hlavně oznámit konání tábora příslušné okresní hygienické stanici, v jejíž působnosti LT pořádáš (nejpozději 1 měsíc před zahájením tábora).

Červen

- uzavři výběr účastnických poplatků za LT,
- zpracuj jmenný seznam účastníků tábora,
- zajisti potřebná pojištění,
- začni s přípravou a soupisem veškerého táborového materiálu.

Červenec–srpen

vlastní konání tábora

- před jeho začátkem provést proškolení všech osob činných na LT z bezpečnosti práce,
- zajisti zdravotníka na cestu.

Září

- uzavři vyúčtování tábora a předlož ho ke kontrole pořadateli LT,
- nezapomeň vyúčtovat dotace, pokud byly na tábor použity.

RÁMCOVÝ PLÁN LT je nepostradatelným „jízdním řádem“ veškeré činnosti na táboře, je konkrétním zpodobněním veškerých cílů LT. Zpracovává ho hlavní vedoucí ve spolupráci s celým kolektivem pracovníků tábora.

Při tvorbě programu je nutné přihlížet k druhu, typu, poloze a vybavení tábora.

Obsah plánu je ovlivněn:

- kvalitou, spolehlivostí a odpovědností kolektivu vedoucích,
- úrovní znalostí, dovedností i kázní a věkem účastníků,
- kvalitou materiálního zabezpečení,
- finančními možnostmi,
- místem konání LT.

Náročnost programu by se v průběhu tábora měla postupně zvyšovat (gradace asi ve 2/3). Pozor na 3. den (den fyziologického útlumu), měl by obsahovat nenáročnou, odpočinkovou činnost.

TÁBOROVÝ ŘÁD je soubor práv a povinností všech účastníků LT, pravidla táborového života. Je to jakási „dohoda, úmluva“, jak se mají účastníci LT chovat, co mohou a co naopak nemohou po dobu na táboře dělat.

REŽIM DNE je časovým rozvrhem běžného táborového dne. Měl by být po celou dobu tábora vyvěšen na nástěnce. Musí v něm být pevně vymezena doba pro spánek, osobní hygienu, jídlo, vlastní táborovou činnost. Režim dne musí odpovídat věku, zdravotnímu stavu a fyzické zdatnosti účastníků LT

ÚČASTNÍCI TÁBORA A JEJICH VÝBĚR

Jaké dítě se může zúčastnit zotavovací akce?

Pouze dítě zdravotně způsobilé, které v předchozích 14 kalendářních dnech nepřišlo do styku s infekčním onemocněním a není mu nařízeno karanténní opatření.

Stav dítěte posuzuje příslušný praktický lékař.

Kdo se může stát pracovníkem na táboře?

Jen ten, kdo je k tomu tělesně i duševně způsobilý a podrobil se preventivní lékařské prohlídce s písemným závěrem, že je této činnosti schopen.

Toto potvrzení není požadováno u pedagogických pracovníků, zdravotnických pracovníků, studentů pedagogických a lékařských fakult. Osoby činné při stravování musí mít zdravotní průkaz.

Každý táborový pracovník musí mít předepsanou odbornou kvalifikaci, proto je nutné stále sledovat aktuální požadavky a nařízení.

Hlavní vedoucí tábora

- nese plnou zodpovědnost za přípravu, průběh i zhodnocení tábora,
- musí být starší 18 let, doporučuje se však věk 21 let,
- měl by mít zkušenosti s prací s mládeží, měl by být nositelem minimálně II. stupně kvalifikace vedoucího mládeže,
- musí být seznámen se všemi předpisy a vyhláškami, odpovídá za plnění všech hygienických a bezpečnostních předpisů.

Zástupce hlavního vedoucího tábora

- v době nepřítomnosti HVT přebírá odpovědnost za vedení tábora,
- většinou odpovídá za chod tábora po programové stránce, řídí celotáborové akce, odpovídá za jejich přípravu, průběh a vyhodnocení.

Táborový vedoucí

- musí být starší 18 let, měl by být nositelem nejméně II. KS – VM,
- po celou dobu konání tábora zodpovídá za svěřený oddíl, za jeho programovou, výchovnou i zotavovací činnost.

Instruktor

- musí být starší 15 let, většinou do 18 let, měl by být nositelem nejméně III. KS – MIN,
- je přímo podřízen přidělenému vedoucímu,
- nemá plnou právní odpovědnost (je nezletilý), bez vedoucího nesmí vést samostatně oddíl,
- v nepřítomnosti vedoucího přebírá jeho povinnosti dle platných zásad bezpečnosti (činnost je ale nutné přizpůsobit možnostem instruktora).

Hospodář tábora

- musí být starší 18 let, musí mít organizační schopnosti pro hospodaření,
- spolu s HVT má dispoziční oprávnění se svěřenými finančními a materiálovými prostředky tábora, vede předepsanou hospodářskou dokumentaci,
- zajišťuje dodávky potravin a jiného zboží, řídí činnost ostatních hospodářských pracovníků,
- po táboře s HVT provede vyúčtování tábora.

Zdravotník tábora

- musí splňovat předepsanou kvalifikaci pro zdravotníka, na táboře musí být 1 zdravotník na každých započatých 100 dětí,
- v průběhu tábora ošetřuje drobná poranění a poskytuje první pomoc účastníkům tábora,
- kontroluje dodržování zásad osobní hygieny, sleduje zdravotní a psychický stav účastníků,
- vede předepsanou zdravotnickou dokumentaci tábora,
- odpovídá za táborovou lékárníčku.

Kuchař

- musí být starší 18 let a mít praxi s přípravou stravy ve společném stravování,
- musí znát hygienické předpisy týkající se přípravy stravy ve společném stravování,
- má předepsanou zdravotní způsobilost.

Pomocník v kuchyni

- musí být starší 16 let, má předepsanou zdravotní způsobilost,
- je podřízen kuchaři tábora, dbá jeho příkazů.

Na větších táborech mohou být zapotřebí další pracovníci, např. **řidič**, **technik**, **programový vedoucí** apod. Jejich povinnosti se řídí konkrétními podmínkami tábora.

Sestavení rozpočtu tábora

je dalším důležitým prvkem přípravy tábora:

Zásady pro sestavení rozpočtu jsou pro každý tábor jiné, vždy se však skládá ze dvou částí – příjmové a výdajové. Tyto dvě položky by měly být vyrovnané

Ve **výdajové části** by se měly vždy objevit tyto položky:

- **náklady na stravování** (počet účastníků x stravovací norma x počet dnů)
- **náklady na ubytování** včetně provozních nákladů (např. elektřiny, plynu)
- **náklady na dopravu** (účastníků i materiálu, zásobování v průběhu LT)
- **náklady na nákup materiálu** (programový, vybavení lékárníčky, poplatky apod.)
- **mzdové náklady**

V **příjmové části** by měly být položky:

- **příjmy z účastnických poplatků**
- **státní a jiné dotace**
- **sponzorské dary**

Programová část přípravy tábora

Program tábora se odvíjí od záměru, s jakým jsme se do tábora pustili. Obsahuje mnoho prvků zahrnujících výuku, sport, výtvarné činnosti, výlety a vycházky, koupání, oddechové programy, hry, oddílovou práci, soutěže apod. Jak již bylo řečeno, neměla by ho připravovat pouze jedna osoba, při sestavování musíme přihlížet k požadavkům a návrhům všech vedoucích.

Měla by platit zásada, že tři dny budou programově bohaté a čtvrtý spíše odpočinkový. První dva dny věnujte aklimatizaci, vytvoření návyků a zažití denního režimu. Děti by si měly zvyknout na svého vedoucího a na sebe navzájem, naučit se spolupracovat. Teprve třetí den by měl tábor oficiálně začít s „ostrým programem“. Zrovna tak dva poslední dny by měly být volnější, zábavnější, orientované na balení a úklid tábora a okolí.

Jako hlavní motivační programový prvek se často používá **celotáborová hra** – jednotný uzavřený programový systém spojený ústřední motivací a dělený do několika etap. Neznamená to však, že této hře musíme podřídít veškerou činnost a většinu času.

Pokud má mít „celotáborovka“ úspěch, musí být dodržena následující pravidla:

- jasná, stručná pravidla, pochopitelná pro všechny věkové kategorie,
- každé z dětí musí mít možnost zasáhnout do bojů a v něčem zvítězit,
- žádné družstvo nesmí být zvýhodněno (silou, znalostmi, zkušenostmi, dovednostmi),
- celotáborové hře věnujeme denně maximálně jedno zaměstnání (3 hodiny),
- výsledky vyhlášíme co nejdříve po skončení etapy, ale určitě v den konání, výsledky by měly být vyhlášovány určitým ceremoniálem (děti zbožňují obřady),
- bodování by mělo být hmatatelné (odznaky, kolečka, přívěsky, apod.),
- hra musí mít gradaci (emocionální náboj, motivace jednotlivých částí),
- hra musí mít emočně silný začátek a ukončení (ceremoniály),
- děti musí od začátku znát odměnu, která musí mít dostatečnou motivační sílu.

Materiální zabezpečení LT

...se značně liší podle druhu vybavení a trvání tábora. Nejméně materiálu asi povezeš na týdenní tábor v pevném objektu, nejvíce naopak na stanový tábor bez stálé základny, který se staví na „zelené louce“. Často s sebou vozíme i materiál, který ten rok ani nepoužijeme, ale jednou se bude určitě hodit – mít ho s sebou určitě není na škodu.

Jak postupovat při přípravě táborového materiálu?

- nejprve zvaž, jaký materiál budeš potřebovat a co z toho je již na základně k dispozici,

- vytvoř si soupis potřebného materiálu – ne vše je nutné hned koupit, zvaž nejprve možnost zapůjčení. Pokud budeš něco kupovat, je třeba na to pamatovat ve výdajové části rozpočtu,
- v soupisu si vyznač, odkud jsi materiál získal (kdo ti ho zapůjčil, co je tvé vlastní),
- materiál je třeba nejen shromáždit, ale také před převozem na tábor přehledně zabalit,
- při uskladnění neopomeň vlhké prostředí, ve kterém materiál po dobu tábora bude.

Jak bylo řečeno, záleží na každém, co si na tábor vezme. Co by však na táboře nemělo chybět:

- materiál na táborové stavby, dostatek náradí,
- vybavení kuchyně, počáteční zásoba potravin,
- sportovní a turistické potřeby,
- materiál na táborový program,
- kancelářské potřeby,
- zdravotnický materiál,
- táborová dokumentace.

A co táborníci? Co s sebou na tábor?

Důraz je třeba klást i na výstroj a výzbroj táborníků – nemusí sice oslňovat leskem, ale rozedraný táborník také není tou pravou vizitkou.

Výstroj a výzbroj táborníka musí být dobrá a účelná

– špatné nebo nedostatečné vybavení může způsobit vážné komplikace chodu tábora. Proto je nepodceňuj a zejména s rodiči je třeba projednat, co a v jakém množství mají dětem na tábor dát.

Hygienické podmínky pro tábory a jiné zotavovací akce pro děti a mládež upravuje zvláštní vyhláška č. 185/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Je to velice důležitý dokument, který by měl znát každý vedoucí a instruktor. Pokud se chystáte organizovat tábor nebo akci, na kterou se tato vyhláška vztahuje, doporučuji přečíst celé znění. Na každé OSH získáte kompletní znění vyhlášky i následné úpravy (vyhláška č. 185/1990 Sb. a č. 445/1992 Sb., případně ještě zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví).

25. Divadlo a scénky

...bývají oblíbeným programem při různých příležitostech na tábore, víkendových akcích a různých slavnostních shromážděních. Většinou to dopadne stejně. Děti se chvíli dohadují, co budou předvádět a nakonec je z toho scénka typu „Tetička přijela z Ameriky“, „Pepíček ve škole“ nebo se děti rozhodnou parodovat televizní reklamy. Dospěli se smějí z povinnosti a chválí to, co si pochvalu nezaslouží a moc je to nebaví, protože tyto scénky viděly už mnohokrát. Přitom děti velice rády hrají někoho jiného a dokáží vymyslet báječné scénáře.

Divadélka a scénky na tábore a vůbec všude jsou vlastně rolovou hrou – rolovým tréninkem.

Někdo může namítat, že je to příliš náročné. Výroba a stavění kulís, šití a příprava kostýmů, vymyšlení scénářů a tak. Není to pravda. Kulisy ani kostýmy nepotřebujeme a scénář mohou děti vymyslet třeba o poledním klidu nebo ve volných chvílích. Že to funguje, vám chci dokumentovat na jedné kapitole z velice dobrého materiálu, který vydal DDM Lužánky Brno (1993) s názvem „Vezměte do ruky knihu“.

Na práci s knihou „Haló, Jácíčku“: „Pufodédr“

Hra na „Pufodédr“ přetrvávala v našem souboru od doby, kdy jsme připravovali scénický pořad „Jak šumí les“. Místo dlouhého vysvětlování si přečtete úryvek ze scénáře.

To bylo totiž tak. Jednou šla veverka s Jácíčkem na procházku do lesa:

vypravěč: A na kraji lesa se zastavili a Jácíček začal stavět.

Dával na sebe kamínky a kůru a hrudky hlíny a navrch zapíchl holubí péro. Stavba byla vysoká.

veverka: Moc Krásné!

Pozor! Krtonožka!

vypravěč: A opravdu, Krtonožka se majestátně blížila a zastavila se u Jácíčkovi stavby.

Krtonožka: Co je to?

Jácíček: Pufodédr!

Krtonožka: Jaký Pufodédr? Žádný Pufodédr není!

Jácíček: Je. Tady ho vidíte!

Krtonožka: To jsou docela obyčejné šišky, kamínky a péro...

Jácíček: ...a dohromady je to Pufodédr!

Krtonožka: A co to má být ten Pufodédr?!

Jácíček: To nikdo neví!

Krtonožka: Tak vidíš, a ty říkáš, že je to tohle!

Jácíček: A vy víte, co je tohle?

Krtonožka: To se ví, jsou to obyčejné...

Jácíček: ...a tak proč se ptáte?

veverka: Jen se nedej Jácíčku!

Jácíček: Žádný neví, co je Pufodédr. Žádný neví, co je to Pufodédr, a žádný neví, co je tohle! Třeba je to zrovna Pufodédr.

Krtonožka: A třeba taky ne!

Jácíček: Ale vyloučeno to není, a proto s tím musíme počítat.

Krtonožka: Ty sis to vymyslel! Všechno o Pufodédru sis vymyslel!

Jácíček: No, vždyť tohle jsem si taky vymyslel. Všechno jsem sám vymyslel, všechno jsem sám postavil, může snad někdo proti tomu něco mít?

vypravěč: A Krtonožka zničeně odcházel, veverčiny oči zářily velkým obdivem.

veverka: Výborně, Jácíčku!

vypravěč: A Jácíček byl šťasten jako nikdy. Vlezl si spokojeně do pelíšku a také veverka si šla zdřímnout.

Na letním soustředění, na kterém jsme si s textem hráli v tom pravém lesním prostředí, se stalo stavění Pufodédrů nejoblíbenější činností. Má však přísná pravidla: nesmí se nic ničit, v přírodě se smí použít jen volně ležící přírodní materiály. Nic se nesmí lámat, odřezávat. Hotový Pufodédr nesmí nijak narušit okolní přírodu. Bývají to Pufodédry přenáramně krásné a nápadité. Někdy vyhledáváme Pufodédrovou soutěž – stavějí všichni, malí i velcí. Když nejste zrovna ve volné přírodě, můžete stavět Pufodédry i v místnosti.

Z čeho? Ze všeho, co je po ruce: ze židlí, bedýnek, věšáků, klobouků, šátků, cedníků, vařeček, příložníků atd. Musíte ale počítat s tím, že všechno, co se postaví, je Pufodédr – protože nikdo neví, co je Pufodédr, a proto není vyloučeno, že je to právě tohle.

Hra je hra, ale když jsme na nátlak dětí zařadili stavbu Pufodédrů do Šumícího lesa – nastal scénický problém. Jácíček nemohl na jeviště nanosit kůru, šišky a hlínu a mech. Vždy šlo jen o krátký výstup – a co pak s Pufodédrem uprostřed jeviště, když se musí přenést v krátké chvílce do úplně jiného zákoutí lesa? A tak stavěl Jácíček imaginárně (jako), ale stavěl s takovou vervou, chutí a radostí (nebylo to proto, že postavil spoustu Pufodédrů na letním táboře?) a veverka tak nad tou krásou jásala, že v existenci Pufodédrů uvěřili i malí diváci. Máme o tom hmatatelný důkaz.

Po jednom představení nechala paní učitelka děti z družiny nakreslit, co se jim na představení nejvíce líbilo. Osmdesát procent dětí malovalo Pufodédr. Tyčil se uprostřed výkresu větší než Jácíček i stromy, v nejrůznějších podobách, ale vždy s ptačím pírkem na špičce. Moc jsme přemýšleli o tom, proč děti kreslí právě Pufodédr, který byl na scéně přítomen jen imaginárně. Nebylo to proto, že si každý mohl

svobodně nakreslit svůj vlastní Pufodédr, tak jak si ho představoval jen on, a nikdo mu nemohl říci: „Nakreslil jsi to špatně, tak to nebylo!“? Nevím, pravda však je, že děti měly kreslit to, co viděly. Znamená to tedy, že imaginární Jácíkův Pufodédr se stal pro děti věcí reálnou.

Na ostatních kresbách bylo zajímavé, že děti kreslily vše, co bylo na jevišti zastoupeno jen náznakem, jako skutečnost. Hájovna (stejně jako les) vytvořená vypravěči, kteří měli k dispozici jen velké barevné šály. To byl na obrázcích pěkný domeček s květináčem na okně a se záclonkami. Les byl většinou nakreslen tak, jak jej děti kreslí, byly to konvenční smrčky. Jenomže místo kmenů jim pod větvi trčely dvě nožičky. Byl to přece je živý les.

A Jácíček? Měl na všech kresbách dvě pěkně dlouhé uši. Jak by také ne, byl to přece zajíc a jako takového ho děti na scéně vnímaly, i když ten náš měl jen střapaté vlasy. Vidíte, jak bohatá je dětská představivost. A my ji tak často podceňujeme. Stavíme na scénu realistické kulisy a oblékáme děti, představující zvířátka, do neprodyšných kombinéz s kuličkami a oušky. A přece nezáleží ani tak moc na tom, co má dítě na scéně oblečeno, ale jak opravdově a přesvědčivě jedná.

Někdo si může položit otázku: „A jaký to má smysl hrát si s dětmi na „JAKO“ a nutit je vymýšlet scénáře?“

Odpovědí je několik:

- a) Děti mají prostřednictvím scénky vyjádřit svůj názor na některé problémové situace a mezilidské vztahy. Mohou vyjádřit svou představu a nastínit své řešení. Prostě vyjádřit svůj postoj.
- b) Je to příležitost, jak se učit překonávat trému a učit se mluvit před větší skupinou lidí.
- c) Děti mohou uplatnit v plné míře svoji fantazii. Je to vynikající cvičení tvořivosti.
- d) Děti rády karikují dospělé, zvláště autority a vzory. Je to příležitost pro nás, abychom se dozvěděli, jaký na nás děti mají názor, jak nás vidí a vnímají. Bývá to někdy i dost nepřijemné.
- e) Je to vynikající výchovný prostředek. Když chceme, aby si děti vyzkoušely nebo nacvičily některé dovednosti z oblasti aplikované sociální psychologie (způsoby odmítání, prosazování, vyjednávání).
- f) Když se v kolektivu něco děje a je potřeba „vyčistit vzduch“ nebo „vyprat prádlo“. Stačí zadat dětem vhodné téma a zbytek už půjde sám od sebe. Ale pozor, je to trochu nebezpečné a chce to mít určitou zkušenost.
- g) Je to velice dobrá zábava, děti se obvykle do přípravy scének zaberou a často se stává, že si samy řeknou o čas, který jim při přípravách chybí.
- h) Je to druh práce, kde mohou spolupracovat ti nejstarší s těmi nejmenšími.

Následující text jsem získal před mnoha lety, už si nepamatuju jak. S dětmi jsme ho hráli mnohokrát a vždy mě dokázaly překvapit jeho zpracováním. Pokaždé to byla legrace.

Zkuste si ho zahrát s dětmi nebo na Letní škole. Vymyslete si několik omezujících podmínek pro všechny skupinky stejných a určete si čas na zpracování.

Uvidíte, že to bude bezvadné.

Z pohádky do pohádky

vypravěč: Prosluněným lesíkem šla Karkulka s Jeníkem.

Karkulka: Horko jako v skleníku je dnes, vidíte Jeníku.

Jeník: To už je tak na tom světě, značné horko bývá v létě.

V zimě zase sněží. Ba, ba.

Vypravěč: Náhle co to, Ježibaba! Kde se vzala, kdo to ví?

Ve křoví si hová!

Ježibaba: Já si hovím protože, babka běhat nemůže.

Karkulka: Hezky se nám tady plká, jenže já mám potkat vlka.

Holub: Vlků! Vlkůůů!

Vypravěč: Na doubek usedl holoubek, pečlivě upravil křídélka, pak zapěl z plna hrdélka.

Holub: Vlkůů, vrkůů, vlkůů.

Vlk: Bodejž bys už ptáku zmlk! Já jsem tady, já jsem vlk!

Přiběhl jsem bych vás sněd, upřesním to, na oběd. Upečte vás babka má, s česnekem a jabkama.

Jeník: Chci ti říci jenom tolik, že mám prstík jako kolík.

Nestačil bych jako pokrm, raděj si mě babo vykrm!

Ježibaba: Dej mi pokoj Jeníčku! Neotravuj babičku! A ty vlku jakbysmet, nemám čas, čtu Mladý svět.

Vlk: Slušná Ježibaba nechte! Vyzývám vás, babo, pečte!!!

Ježibaba: Vy jste vlku jako malý! Pečte si sám, já čtu Sally.

Vypravěč: Pak už Ježibaba mlčí, jsou jen slyšet nářky vlčí.

Vlk: Aúú, aúú, aúú, úúú! Nebaví mě jísti sám Jendy ani

Karkulky, tak si dneska natrhám tyhle lesní bobulky.

Mňam mňam,...!! Aúúúúúú... (zdechne)

vypravěč: Chachacha.... Učí se i v škole pomocný, co dokáže rulík zlomocný!

Holub: Vlkůů, vlkůůů.

Ježibaba: Cos to sněd?

Holub: Vlkůůů, vlkůůů.

Ježibaba: ... na oběd? Jedovaté bobule, teď máš břicho nadulé!! Nebudeš Karkulkám, to říkám já ti, vícekrát už jejich Jeníky žráti.

Vypravěč: Naše báseň končí tady. Dobře končí, to jsme rádi!

Karkulka i s Jeníkem, dodnes chodí lesíkem. Zachránil je Mladý svět... á propos

Všichni: ...už si ho čet'?

Náměty a nápady pro divadlo a scénky můžeme hledat v dětských knížkách, v běžném životě a nebo prostě necháme pochodovat svoji fantazii. Nezapomeňme, že v dětských scénkách a divadelních představeních je možné všechno! Děti vnímají realitu světa jinak než dospělí a podle toho ji převádějí do dramatické podoby.

26. O dětské tvořivosti

Kapitola o tvořivosti jsme zařadili proto, že výtvarná činnost patří neodmyslitelně k dětským aktivitám. Kapitola by měla také pomoci jako náměty pro práci na kronice. Část věnovaná dětskému divadlu slouží jako pomůcka při přípravě kulturních programů.

Co je tvořivost

O tvořivosti se hodně v poslední době mluví, což je dobré znamení. Přinejmenším se tím naznačuje, že je třeba učit člověka schopnosti reagovat na životní situace nově, nešablonovitě. Zrychlení, které probíhá před našima očima, napovídá něco o zrychlení příštím, ke kterému teprve dojde. Jak člověk obstojí, jak dokáže zvládnout tempo, které sám rozpoutal a které chrlí takové množství poznatků, že to překračuje naši možnost je registrovat? Nevymyslí si z nějakých racionálních důvodů zkázu světa?

Tyto úvahy zaměstnávají nejen spisovatele sci-fi románů, ale i seriózní vědce a pedagogy. Zdá se, že člověk bude nucen hodně pracovat na sobě samém a osvojit si zejména vlastnosti, které mu bezpečně dovolí ovládnout přírodu, vědu a sama sebe. Kromě vyspělé odpovědnosti, která bude muset vytlačit sobectví, touhu po moci a jiné necnosti, mu jistě ukáže cestu z bludiště i tvořivost.

Proč právě tvořivost?

Protože ta ho učiní pánem nad nepředvídatelným a vytrhne jej z fatalismu, jímž je někdy provázen vědecký a technický pokrok. Tvořivost je vlastnost výhradně lidská, proto schopná usnadnit přechod k vyššímu stadiu naší existence.

Můžeme říci, co dělí tvořivého člověka od netvořivého? Mezi tvořivé vlastnosti se počítá například citlivost k vlastnímu zážitku a k vlastní práci, umění setrvat ve stavu koncentrovaného vnímání, vnitřní pohyblivost, schopnost přeskupovat a měnit vztahy mezi věcmi, vytvářet rychle syntézu smysluplně (aby to odpovídalo okamžitým podmínkám) organizovat, dávat situacím formu...

Všechny tyto vzácné schopnosti jako by byly vystřiženy z programu, který si uložila výtvarná výchova – a přeci se týkají tvořivosti v obecném slova smyslu, ne tedy

jen výtvarné, ale i té, která se projevuje v myšlení a jednání, ve vědě a řízení, v každém povolání. Mezi myšlením a prací, mezi řešením technickým a uměleckým, mezi civilizací a kulturou je asi víc vztahů a podobností, než dnes tušíme.

Inteligence tvořivého člověka má komplexní charakter a v souladu s prací L. L. Thurstona můžeme vyčlenit tyto faktory inteligence:

- dokonalé vnímání jevů
- výborný postřeh
- komplexnost řešení problémů
- hluboká koncentrace
- tvorba hypotézy
- stochastické myšlení i v neurčitosti
- variantní přístup
- abstrakce
- vnímání možných analogií
- chápání vztahů
- pohyblivá pozornost
- přesné pozorování faktů
- syntéza zkušeností
- globální přístup k řešení problémů
- zaměřená pozornost
- divergence myšlenkových procesů
- horizontální i vertikální myšlení
- úspornost v myšlenkových procesech
- orientace na symbolické ekvivalenty
- dokonalé usuzování
- pochopení situace
- sebevědomí

Co z toho však vyplývá pro výchovu?

Co jiného, než že musí ve všech oborech a všemi prostředky přiměřenými konkrétnímu dětskému věku rozvoje tvořivosti podporovat, aniž ovšem od dětí žádá víc, než je zdrávo žádat, a aniž ruší soustavný růst představ, které dítě o viditelném světě a o neviditelných vztazích má. Tvořivost není totéž co hra ani se nedá ztotožnit s fantazií, ačkoli obojí spolu organicky souvisí. Má co dělat s myšlením, ba i s logikou, s chováním – je zkrátka vázána přímo na lidskou osobnost.

Výtvarná činnost je tvořivá sama sebou – svou podstatou. Stejný úmysl (např. namalovat, jak to vypadá na pouti) přinese u různých dětí vždy velmi různé výsledky. Všechny jsou svým způsobem správně, úkol nepředpokládá jedno řešení. Při posouzení výsledků lze dobře rozoznat, co vzniklo jako pouhé napodobení nebo z matné vzpomínky, v čem se odráží podrobná znalost věci, co má neobvyklosti v prostorovém řešení, co svědčí o schopnosti zosobnit viděné i poznané.

Je možné, že souvislost mezi výtvarnými schopnostmi, mezi tvořivým řešením problémů, které je třeba výtvarně zvládnout, a rozumovými schopnostmi není tak velká, jak se někteří zastánci „výchovy k tvořivosti“ domnívají. Znamená to tedy, že tvořivě myslet v matematice a tvořivě jednat se štetcem a barvou spolu příliš úzce nespojují. To však nic nemění na tom, že tvořivost značně přispívá k hodnotě každého jednotlivce a je vlastností, která pohání vpřed společenský vývoj.

Mezi tvořivostí a pedagogickým vedením je ovšem mnoho vztahů, mnoho metodických možností. Zjednodušeně by se dalo říci, že vychovávat k tvořivosti znamená sestavovat i ty nejobvyklejší úkoly tak, aby v nich byl obsažen nějaký problém, oříšek, překážka, předpoklad k duševní práci. Vhodnost, únosnost a míru „problému“ dovede ovšem posoudit jen dobrý a zkušený vychovatel.

Uskutečnit se

Optimální podmínky tvořivého rozvoje schopností tvořivého subjektu vyžadují vytvořit prostor umožňující realizovat:

- volnost v činnosti – provokativní podněty
- informacemi přesycené – invenčně aktivní prostředí prostředí
- pružnou organizaci – kritickou náročnost
- existenční jistotu – stabilitu prostředí
- ocenění tvořivého – maximální toleranci výkonu

Vnímání, představivost a myšlení tvoří trojici duševních funkcí, se kterými se ve výtvarném projevu dítěte počítá, které jej prakticky umožňují, ale zároveň se jím samy obohacují.

„Kdo kreslí, učí se vidět,“ říkali staří mistři a mysleli tím, že kreslicí je nucen lépe se dívat na věc, kterou kreslí, a také o ní uvažovat. Vědomí o vztazích mezi věcmi roste u dětí pomalu, ale organicky. Poznání a vědění má právem osobitý charakter. Starý spor o to, co patří do vzdělání a co je v něm zbytečné, řešíme nyní tak, že kromě závazných obecných vědomostí uznáváme i plnou oprávněnost těch, které si člověk sám osvojil. Teprve tak se člověk uskutečňuje, stává se tím, čím je – jak to žádal Komenský a před ním antičtí filozofové. K sebeuskutečnění nedochází nějakou koncentrací vůle a obrácením do sebe sama. Spíše tím, že se promítáme svými city, zájmy a poznávacím úsilím do svého okolí a jaksi „se v něm vidíme“, rozeznáváme sami sebe a zároveň upevňujeme svoji osobnost vedle osobností druhých. Cest a cestiček k sebepoznání a seberealizaci je celá řada. Výtvarná činnost je jednou z nich a není nejméně účinná. Vše tu probíhá napolovic ve hře – takový způsob stavění mostů ke světu je velmi vášnivý a účinný.

Poznáváme, hodnotíme a máme rádi.

Malé desatero pro výtvarnou výchovu

1. Snažme se chápat výtvarný projev dítěte v souvislosti s celou jeho psychikou, s jejími obecnými funkcemi (vnímání, myšlení, představivost) a méně s ohledem na věk dítěte. Je naší povinností respektovat zvláštnosti dětského zobrazení skutečnosti, nevidět v nich nesprávnosti a chyby jen proto, že dítě kreslí zásadně jinak než dospělý.
2. Všechno, co dítě nakreslí, namaluje nebo jinak vytvoří, bereme vážně. Chraňme se podceňování a ironie, zrovna tak jako přeceňování a přílišné chvály.
3. Dětský projev má pouze tehdy plnou hodnotu, jestliže není napodobením nebo není pozměněn zásahem dospělého. Nikdy neopravujeme a nevytýkáme nedostatky.

4. Každé téma, které si dítě najde, je zajímavé – nejen to, které se nám líbí, které zadáme. Objevná práce dítěte začíná právě u výběru toho, co bude kreslit. Ve volbě námětu se projeví to, jak dítě prožívá svůj svět.
5. Ne každá kresba nebo výtvarok musí představovat něco určitého z předmětného okolí dítěte. Dětská představivost často předčí zobrazovací schopnosti. I tvary, které nechápeme, mohou pro dítě něco znamenat.
6. Kreslení a malování nejsou samy schopny uspokojit dětskou vyjadřovací potřebu. Je mnoho výtvarných technik. Spojování, vytrhávání, kladení, konstruování, ale i samo vyhledávání zajímavých tvarů má veliký význam.
7. Dítě je nejlepším správcem svého majetku a brzy se naučí udržovat si věci v pořádku. Můžeme mu to usnadnit tím, že mu vyhradíme prostor pro ukládání věcí a nástrojů.
8. Sledujeme vývoj dětí. Archiv kreseb potěší i po letech.
9. Dětská představivost a schopnost přetvářet skutečnost ve výtvarnou formu potřebuje vzpruhu. Dostatek podnětů, informací a knížek.
10. Jestliže platí, že výtvarná činnost a její dobrý vývoj jsou obrazem celé výchovné atmosféry a dobré pohody, pak se kreslení, malování a jiné výtvarné techniky nemohou stát povinností, ale zajímavou zábavou. Hra a práce jsou v nich spojeny v té nejlákavější podobě.

Zásobárna

Práce s kolektivem dětí se neobejde bez materiálního zázemí. Přitom víme, že každý kolektiv nemá svoji vlastní klubovnu, kde se může zabydlet. Ale vedoucí hledá, vynalézá.

Má své jistoty v zásobárně nápadů a materiálů. Někdy to jsou bohaté kartotéky, jindy malá krabička nápadů, skladiště materiálů ve skříni nebo na polici, v kufru, koši, prostě kde se dá. V zásobárně panuje klid a řád, přehled – stačí jen sáhnout, pro co potřebujeme. Zásobárna pro výtvarnou práci je skladištěm pro vše malované, kreslené, vyráběné.

Víme, že výtvarné vyjádření je pro děti jedním z nejpřirozenějších, nejdůležitějších a nejvíce používaných prostředků.

Připomeňme si tedy několik základních poznatků o materiálech, se kterými při výtvarné činnosti nejčastěji pracujeme.

Balící papír v arších nebo rolích. Je různých kvalit. Kreslí se vždy na hrubší stranu. Vhodnější je papír silnější s drsnějším povrchem. Hodí se pro kresbu tužkou, uhlím, barevnými křídami, vodovkami a temperami. Má jednu psychologicky neocenitelnou přednost: je to jenom balící papír a dítě má pocit, že se nemusí bát pracovat – kazit. Odpadá strach z čisté plochy lepšího a dražšího papíru a výsledek bývá uvolněnější.

Kreslicí čtvrtka – rýsovací kartón. Oba druhy patří k typu, který se označuje jako **karton nebo polokarton**. Jsou silnější než balící papír a prodávají se ve formátech A4 až A1. Pro práci jsou nejvhodnější formáty A2 až A4.

Pastelový karton. Jsou to papíry v síle kreslicí čtvrtky a jsou barevně tónovány (šedá, béžová, červená, černá, zelená, růžová, žlutá). Jsou vhodné pro suché techniky, protože hodně sají vodu a kroutí se.

Ostatní papíry – kancelářské papíry. Hodí se na skládačky, kresbu tužkou a tuší. Barevné papíry do kopírek se hodí na koláže a kreslení tužkou a tuší. Mají tu výhodu, že jsou barevně výraznější nežli klasické barevné papíry.

Staré časopisy a noviny. Hodí se hlavně pro vytváření koláží a jako výplňový materiál pro trojrozměrné práce. Nežli je odnesete do sběru, prolustujte je a použitelné obrázky založte.

Krabičky a krabičky. Hodí se pro tvorbu loutek a různých konstrukce. Rozřezané na díly se využijí jako podložky pro kreslíře nebo při vyřezávání, jako podklad pro koláže a stavby.

Tužky. Pro kreslířské účely nejlépe vyhovují měkké tužky: k jejich značení se používá symbolů H a B. Tužky označené H mají tuhu tvrdší, která se hodí k rýsování (H až H6). Pro kreslení používáme tužky označené B (B až B6). Pro školní tužky se používá zjednodušené značení číslem 1, 2 a 3 (někdy HB1, HB2, HB3). Pro kreslení použijeme tužky tvrdosti 1 a 2, pro rýsování tvrdost 3.

Uhlí. Používá se pro zvládnutí velké plochy. Prodávají se dva typy: přírodní uhlí (je vlastně zuhelnatělé dřevo) a umělé (je lisovaná směs uhelného prachu, dřevěného uhlí a grafitu). Hodí se pro práce, které nechceme dlouho uchovávat. Pokud si chceme práci uhlím schovat nebo vystavit, je potřeba výkres fixovat přípravkem FIXATIV.

Fixy. V současné době ve velké oblibě. Mají mnoho předností a hodně nedostatků.

Pro výtvarnou práci nejsou příliš vhodné. Obrázky působí uměle a nepřirozeně.

Barevné tužky – pastelky. Jsou přechodem mezi kresbou a malbou. Protože jsou barevně málo výrazné, používají se na malé formáty. Svádějí děti k titěrnostem a detailnímu vypracování námětu.

Progesa jsou vlastně silnější pastelky. Dovolují zvládnutí větší plochy a jsou i barevně výraznější (širší stopa).

Barevné křídly (též suchý pastel) představují univerzální techniku pro zvládnutí velké plochy. Jsou snadno technicky zvládnutelné a barevně výrazné. Barvy se nechají kombinovat a rozmývat. Jejich vzájemným mícháním a překrýváním dosáhneme bohaté barevnosti. Hodně špiní, a proto je potřeba obrázky fixovat (FIXATIV nebo rozmývat mlékem).

Mastný pastel (olejové křídly a voskovky) se blíží vlastnostmi pastelkám a progresům.

Je vhodný spíše pro zvládnutí menší plochy, protože je méně barevně výrazný. Dají se však použít k dalším technikám (barevná vosková kresba apod.).

Vodovky (akvarel) jsou nejnámější a nejpoužívanější technikou. Pro děti je akvarel zvládnutelný na menších formátech (maximálně A3). Je potřeba nacvičit správnou techniku (míchání barev a používání množství vody).

Tempera je technika podobná akvarelu, ale dává nám možnost zvládnout i veliký prostor. Používají se silnější štětce (ploché od 10 výše). Tempery mají tvrdší barvy než akvarel, ale umožňují snadnější míchání.

Tuš je technika pro vyspělejší kreslíře. Při práci se používá pero, dřívko nebo štětec. Velice často se kresby vybarvují vodovkami (kolorovaná kresba). Nemusíme vždy kreslit pouze černou tuší. Jsou k dostání i barevné tuše v základních barvách. Barevné tuše mají malou krycí schopnost!

Kreslířské potřeby. Kromě pera se nechá kreslit a malovat vším možným. Z pomůcek můžeme použít rákos, dřívko a větvičky, nastřížený kartón, hadříky, houbičky atd.

Potravinové barvy používáme ke kolorování papírů a dalších materiálů. Pozor! Časem blednou.

Štětce volíme podle používané techniky. Vlasové štětce (jsou číslovány 1 až 14) se používají na vodovky a tuš, na rozmývání menších ploch a jemnější práci. Štětce štětino-ové (ploché) se používají na tempery a olejové barvy (značí se číslem 1 až 22).

Číslo značí je vlastně síla stopy v milimetrech.

Lepidla. V dnešní době je velký výběr lepidel a záleží na zkušenostech vedoucího, které dětem doporučí. Nejvhodnější je snad nejdéle vyráběný HERKULES – je použitelný snad na všechno, nemá dlouhou dobu zasychání a příjemně se s ním pracuje, nechá se i poměrně snadno umýt (z dětí i ze stolu). Méně vhodná až nevhodná jsou lepidla obsahující organická rozpouštědla a látky dráždivé pokožku a sliznice (od KANAGONu po vteřinová lepidla). Velice vhodné jsou i polyakrylátové disperze (SOKRAT apod.), nevýhodou je špatná umývatelnost.

Hadříky. Jsou ideálním materiálem pro trojrozměrné výtvary a koláže. Jejich hlavní přednost spočívá v možnostech zpracování, barevnosti a mnohotvárnosti struktur a vlastností.

Vlny a provázky. Velice oblíbené materiály na všechno možné od provázkových kreseb a maleb, přes koláže až po bambuláky (nestvůrky z bambulí).

Kůže – poměrně drahý a těžko dostupný materiál. Je velmi oblíbený při vytváření oděvních doplňků a přívěšků. V kombinaci s textilem a korálky dokážou děti vytvořit neuvěřitelně krásné předměty.

Přírodniny. Během roku nasbírané kamínky, šišky, kůra, skořápky ořechů a pecek, některé plody, sušené květiny a trávy, dřevěné špalíčky, prkénka, dýhy a vůbec všechno se může hodit.

Dráty a plíšky se použijí k vytváření koster nebo k samotné práci na objektu.

Peří je také velmi oblíbený zdobící a dotvářecí materiál. Pozor na alergiky (alergie na peří a roztoče).

Modurit je v dnešní době drahá záležitost. Děti s ním velice rády pracují. Při jeho zpracování hrozí nebezpečí sklouznutí ke kýči (růžičky, prasátka pro štěstí, disneytvory apod.).

Plastelíny používáme spíše pro práci malých dětí. S většími dětmi používáme plastelínu k vytváření forem pro sádrové odlitky.

Materiálů pro výtvarnou výchovu je mnohem více – předešlý výčet je jen orientační a obsahuje nejpoužívanější materiály a techniky.

Formáty papíru: (údaje v mm)

A4	210 × 297	B4	250 × 353
A3	297 × 420	B3	353 × 500
A2	420 × 594	B2	500 × 707
A1	594 × 840	B1	707 × 1000
A0	840 × 1188	B0	1000 × 1414

27. Vycházky a výlety

Vycházky a výlety patří bezesporu k mezi neobvyklejší činnosti dětského kolektivu. Vycházkou rozumíme procházku trvající maximálně dopolední nebo odpolední program. Výletem pak celodenní program. Oba programy vyžadují přípravu, aby měly programovou náplň a tím nějaký smysl. Není nic horšího, nežli jít s dětmi na vycházku proto, abychom zabili čas.

Na začátku kapitoly přijměte jednu praktickou radu. Nepoužívejte názvy vycházka a výlet. Slovo vycházka raději nahraďte označením výprava nebo expedice, popřípadě průzkum (výprava za jarem, geologická expedice, průzkum kopce Slaměňáku). Místo slova výlet raději požívejte „vejšlap“, „celodenka“ nebo putování. Proč? Některé děti mají špatné zkušenosti s různými rodinnými podniky, které se nazývají výlety či vycházky a samotné slovo v nich vyvolává nevoli. Krom toho jiný název je určitě lákavější – pokud si ho nepokazíte.

Vycházky

...nám dávají příležitost k poznávací a vzdělávací činnosti. Záleží jen na vedoucím a dětech, jak budou nápadití. Jako inspiraci předkládáme několik možností:

- výprava do hájovny (vyprávění o přírodě, lese a životě zvířete),
- výprava za záhadou pověsti o ... (je řada místních pověstí a pohádek),

- výprava za ... (motýly, ptáky, květinami, vánočním stromkem pro zvířata...),
- expedice za životem ve vodě (v lese, na poli, ...),
- geologická expedice (poznáváme vznik země a našeho kraje),
- expedice za hasičskou minulostí,
- expedice za historií kraje,
- expedice za zajímavou osobností (malíř, spisovatel, horelec, cestovatel...),
- průzkum okolí (hradu, kopce, vesnice, města...),
- průzkum, co dokázalo jaro (co dělá příroda na podzim...),
- výprava za sběrem (kaštanů, léčivek, borůvek...).

Je dobré mít do zásoby připraveno několik námětů pro vycházku. Určitě se vám hodí, když budou mít děti „svůj den“ a prostě nebudou schopny soustředěné práce. Hodí se, i když budete mít „svůj den“ a nebudete schopni kvalitního výkonu. Takový je život.

Výlety

- vyžadují podstatně delší a svědomitější přípravu:
- vyhledat trasu a podle mapy spočítat kilometry,
- sestavit časovou osu (v kolik hodin kde budeme),
- připravit obsahovou náplň,
- jsou nějaká nebezpečí nebo něco, co může selhat?
- připravit hry na přestávky,
- vymyslet stravování,
- vyhledat autobusové a vlakové spojení (zajistit jízdenky a slevu),
- udělat rozpočet akce a sehnat peníze,
- včas informovat instruktory a zástupce (pokud je budeme potřebovat),
- rozdělit úkoly a povinnosti,
- včas namnožit dětem informace s návratkou od rodičů,
- včas dát dětem přesné propozice (nezapomenout na vhodné oblečení a vybavení),
- vybrat peníze,
- zajistit vstupenky do ... (ověřit, zda mají otevřeno),
- v případě špatného počasí připravit náhradní program,
- zkontrolovat lékárníčku,
- nakoupit (nebo si půjčit) potřebný materiál.

Několik praktických rad:

- v případě, že se chystáte část cesty absolvovat vlakem nebo autobusem, je výhodnější jet z místa srazu do místa začátku pochodu; vracet se potom můžete v klidu, protože vás nebude honit jízdní řád,
- při sestavování časové osy počítejte s časovou rezervou; doporučuje se minimálně 5 minut na jednu hodinu plánovaného pochodu,
- každých 4 až 5 kilometrů naplánujte oddechový čas s jednoduchým programem,
- tempo pochodu plánujte podle nejslabších (nejpomalejších) účastníků,

- časovou osu naplánujte tak, aby mohla akce proběhnout v klidu a pohodě,
- připravte si zásobu her (do vlaku, čekání na nádraží nebo průvodce, na přestávky k odreagování, pro pozvednutí nálady, ...),
- pokud se budete vracet vlakem nebo autobusem, počítejte s tím že vám mohou ujet; informujte rodiče i o náhradním příjezdu (přijedeme v 16.30 hodin, ale pokud spoj nestihneme tak vlakem v 18.10 hodin),
- při srazu děti zkontrolujte, zda mají odpovídající vybavení; těžko budete v lese shánět pláštěnky až v okamžiku kdy začne pršet,
- chcete-li při cestě vařit v kotlíku, nezapomeňte, že se očoudí a budete je muset do něčeho zabalit (hrozí poplatky za čištění oděvů zamazaným kolemjdoucím či čištění hromadných dopravních prostředků).

Připomínka na závěr kapitoly:

Organizujte výlety pokud možno co nejčastěji. Společné pobyty upevňují kolektiv a napoví vám hodně o skutečných osobnostních kvalitách jednotlivců (nejen dětí). Ne počítejte s tím, že na začátku bude chodit na výlety hodně dětí. Pokud ale budou výlety dobré, rychle se to roznese a počet účastníků se zvýší.

Nejdůležitější nakonec

I když přijde na sraz jen jedno dítě, absolvujte s ním plánovaný program, zaslouží si to.

Stoupne vaše hodnota v dětských očích!

28. Dokumentace kolektivu

Administrativa – to je příšerné slovo, strašák. Papíry a papírování, hodiny strávené suchou, nudnou a neubývajícím prací. Nebo jak to vlastně je?

Co všechno patří k povinné dokumentaci kolektivu?

Dokumentaci, kterou vedoucí kolektivu vede, můžeme rozdělit na dvě skupiny:

A) povinnou – ze zákona nebo pravidel sdružení

B) nepovinnou – pomocnou

Na prvním místě každý kolektiv, který má právní subjektivitu, musí vést hospodářskou dokumentaci. To znamená vést účetní doklady o svém hospodaření. Touto problematikou se zde zabývat nebudeme. Jednak je to téma velice obsáhlé a jednak by to ani nebylo účelné, protože každý právní subjekt má svého hospodáře. Nám bude stačit, když budeme vědět, že tato dokumentace je povinná – určená přímo zákonem.

Pro nás, kteří pracujeme přímo s dětmi, je důležitější vědět, jakou povinnou dokumentaci musíme vést my:

A) Povinná dokumentace kolektivu:

1) Přihláška a evidenční karta člena

je důležitý dokument, který slouží novým mladým členům a jejich rodičům k získání prvních informací. Jsou na ní uvedeny nutné osobní údaje člena, potřebné pro členskou evidenci. Přihlášku vyplňuje člen nebo jednatel SDH a člen ji jen podepíše. Vlastnoruční podpis člena je nezbytný, neboť současně podepisuje prohlášení, kterým se zavazuje k dodržování

Stanov a kterým dává souhlas ke zpracování svých osobních údajů správci Sdružení hasičů ČMS. Na základě přihlášky se vydává průkaz mladého člena SH ČMS.

2) Členský průkaz SH ČMS a příloha k ČP pro mladé hasiče

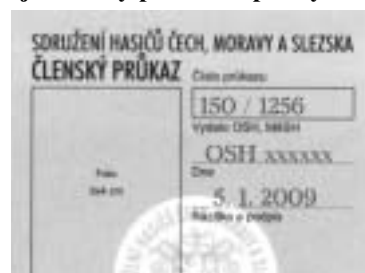
Členský průkaz SH ČMS je dokladem pro každého člena o příslušnosti k členské základně SH ČMS. Na titulní straně je uvedeno číslo členského průkazu, datum vystavení průkazu, razítko a podpis zástupce OSH. Ve spodní části je uvedeno jméno a příjmení, rodné číslo člena a datum vzniku členství. Pravdivost údajů potvrzuje člen svým podpisem. Na zadní straně je ponechán prostor pro záznamy o dosažené kvalifikaci a odbornosti v PO. Druhá kartička

stejného provedení obsahuje oboustranně záznamy o placení členských příspěvků.

Pro mladé hasiče je možné zakoupit přílohu k členskému průkazu. Na této příloze jsou uvedeny informace o členovi, souhlas rodičů, zdravotní údaje člena a získané výkonnostní třídy, odbornosti a specializace.

Náležitosti, bez kterých je členský průkaz neplatný:

Razítko OSH, které částečně překrývá pravý dolní roh fotografie, fotografie zachycující aktuální podobu člena, podpis člena a záznam o zaplacení členského příspěvku.

3) Registrační list kolektivu

Obsahuje základní údaje o kolektivu (jmenný seznam, počty družstev), o vedoucím kolektivu a o vedoucích a instruktorech družstev (jejich kvalifikaci, kontaktní údaje). Registrační list vyplňuje vedoucí kolektivu. List je jedenkrát uložen u zřizovatele (SDH), jedenkrát u OSH a jedenkrát v archivu kolektivu. Vyplňuje se vždy k 1. 1.

4) Evidence členů kolektivu – zápisník vedoucího:

Tuto evidenci je nejlepší vést formou kartotéky. Výhoda kartoték spočívá hlavně ve snadné možnosti doplňování a vyřazování listů, řazení a přenosnosti. Soubor informací by měl obsahovat: jméno a příjmení, bydliště, telefon, údaje o členství, rodné číslo, zdravotní údaje, zdravotní pojišťovnu a číslo pojištění, spojení na rodiče a další pomocné údaje. Přílohou evidenčního lístku člena kolektivu by měl být i písemný souhlas rodičů s členstvím ve sdružení.

Jednou ročně je vhodné údaje aktualizovat – nejčastěji se mění údaj o zdravotním stavu. Podobu evidenčních lístků a způsob evidence si každý vedoucí určí sám podle svých zkušeností a potřeb. Staré evidenční lístky nevyhazujeme! Budete se divit, k čemu všemu budou tyto údaje užitečné – třeba budete potřebovat pomoc.

5) Evidence docházky

na schůzky a akce kolektivu je důležitou součástí života kolektivu. Používá se hlavně pro přehled aktivity jednotlivce a jeho hodnocení, jednak je to ukazatel zajímavosti činnosti (když je docházka většiny dětí pravidelná, znamená to, že práce kolektivu je dobrá – když docházka slabne, svědčí to o opaku). Evidence docházky je důležitá i pro dokladování skutečnosti, že dítě ten den opravdu bylo nebo nebylo na schůzce.

Doporučený způsob:

Pro přehlednost je nejlepší použít evidenční tabulku na volném listu. Tento způsob má výhodu ve snadné vystavitelnosti (na nástěnce) a snadné archivaci. Údaje v tabulce

musí být jednoduché a srozumitelné např.: P = přítomen, O = omluven, N = neomluven. Je vhodné poznamenat si i dřívější odchody.

6) Plány činnosti

jsou oblastí, která je zatracovaná a opomíjená – nepravě! Plánování, pokud si na něj zvykneme a budeme ho používat, nám ušetří mnoho času a práce. Sestavování plánů musí mít posloupnost:

- celoroční – rámcový plán: sestavuje se po měsících, v heslech a bez termínů
- měsíční – rozpracovává celoroční plán do jednotlivých schůzek, s termíny konání a rozdělením úkolů
- příprava na schůzku – vychází z měsíčního plánu, zadává jednotlivé úkoly

Přípravu na schůzku vypracujeme s předstihem, aby děti a dospělí věděli, jak se na schůzku přichystat a co si vzít s sebou. Není nic horšího, než když přijdeme na schůzku a teprve tam se rozhodujeme, „co budeme dělat“. **Nezapomeň na podíl dětí při sestavování plánů činnosti!!!**

7) Kronika kolektivu

je pro činnost kolektivu jedním z nejdůležitějších dokumentů. Je nositelem tradic oddílu, oživovačem vzpomínek a hlavně hmatatelným dokladem, že to opravdu bylo. Dobře vedená kronika je nesporným pomocníkem každého vedoucího. Tento dokument se stává součástí různých ceremoniálů a děti zbožňují ceremoniály. Největší odměnou v kolektivu se může stát, že je člen zapsán do kroniky. Vyznamenáním pak to, že může na kronice pracovat.

Doporučený způsob:

Na základě dvacetileté zkušenosti doporučuji vést kroniku na volných listech, má to nesporně více výhod než kronika vázaná. Hlavní výhody jsou:

- na kronice může pracovat společně několik dětí nebo družin,
- volné listy jsou snadno vystavitelné,
- pokud používáme jednotný formát (nejlépe A4) pro všechny dokumenty v kolektivu (třeba evidence docházky), může se každý dokument stát částí kroniky,
- můžeme použít libovolné výtvarné techniky a lepit cokoli,
- zkažený list lze jednoduše nahradit,
- děti k takové kronice mají lepší vztah, protože si ji vytvoří samy.

Bylo by sice jednodušší jít do papírnictví a koupit nadepsanou vázanou knihu, do které stačí jen zapisovat, ale efekt je malý.

Do kroniky nezapisujeme každou schůzku, ale jen větší a významnější události. Kronika je chloubou kolektivu! Uvidíte, co to s dětmi bude dělat, když vytáhnete staré kroniky kolektivu nebo až uspořádáte vzpomínkové setkání bývalých členů kolektivu.

B) Nepovinná dokumentace kolektivu

1) Bodovací systémy

jsou pomocníkem sloužícím k motivaci. V tomto případě je důležitý nápad a fantazie.

Dobry bodovací systém je nenahraditelný. Z těch, které se nejlépe osvědčily:

- cílové známky – za každý dosažený úspěch dítě obdrží známku s bodovou hodnotou,
- obrázkové skládky – obrázek se skládá z tolika částí, kolik je úkolů – dítě za splnění úkolu dostane část obrázku, kterou si nalepí,
- náhrdelníky – za splnění úkol jeden přívěšek náhrdelníku.

Děti rády soutěží o to, kdo toho má více. Je to neuvěřitelný hnací motor při práci kolektivu. Musí být splněna jedna podmínka. Vedoucí musí každou hru dotáhnout do konce, jinak děti ztratí chuť a zájem příště soutěžit.

2) Archiv kolektivu

je užitečnou součástí dokumentace kolektivu. Jednak nám ukládá zákon archivovat hospodářskou dokumentaci podle skartačního zákona, jednak množství informací dříve nebo později budeme třídit a uchovávat. Je dobré, když má archiv na starost jeden člověk delší dobu. Archiv, který často mění správce, se stane brzy nepřehledným. Do archivu patří také knihovnička kolektivu. V knihovničce by měly být obsaženy metodické materiály, odborné knížky a knížky, které jsou zdrojem nápadů.

3) Kartotéky

jsou samostatnou kapitolou, protože jejich užitečnost je nesporná. Do kartoték se nechá uspořádat cokoliv. Výhoda je také, že na tvorbě kartoték se mohou podílet i děti.

- kartotéka her
- kartotéka uzlů
- kartotéka znaků států a vůbec všeho možného!

4) Nástěnky

jsou tradiční, zažité a velmi funkční informační a reklamní prvky. Jednak nástěnka v klubovně, která hlavně slouží k vyvěšování informací pro členy kolektivu, vyhlášení výsledků a podobně. Další nástěnku obvykle mívá sdružení na veřejných prostranstvích.

I na této nástěnce by měl kolektiv dát o své práci vědět. Jedna důležitá věc na závěr: pokud budeme mít na nástěnce hasičů své místo, musíme jeho obsah pravidelně aktualizovat! Pokud tam bude stále stejná informace, lidé ji přestanou číst.

29. Kroniky

... jsou odvěká bolístka dětských kolektivů. Má smysl vést kroniky, nebo nikoliv? Odpověď na tuto otázku je jasná – ANO! Kronika je nositelkou tradic a vzpomínek. To ovšem ocení kolektiv až po několika letech své existence.

Kroniky bychom mohli rozdělit do tří skupin:

1. **Kroniky na nic**
2. **Kroniky vázané**
3. **Kroniky vedené na volných listech** (ukázka)

1. Proč jsou na prvním místě uvedené „Kroniky na nic“?

Protože takových kronik je snad nejvíce. Takováto kronika vypadá následovně. Od dětí se vyberou peníze. Ně které dítě pošleme do papírnictví, aby koupilo tlustý sešit a ten nadepíšeme hrdým nadpisem „KRONIKA“. Do sešitu potom děláme zápisy druhu: „Dnes jsme se sešli v klubovně. Chvíli jsme hráli hry a potom se učili uzly. Jana s Michaelou vůbec nepřišly. Mirek spěchal domů, a tak schůzka skončila o půl hodiny dříve. Dnešní schůzka se nám líbila.“ Pro vylepšení vzhledu „kroniky“ pověříme nejlepšího kreslíře, aby doplnil tyto zápisy kresbou postavíček. A je to!

Takto asi postupovat nebudeme. To není kronika ale pseudodeník.

Kronika by měla být pýchou každého kolektivu. Na první pohled by mělo být vidět, jakou a jak pestrou činnost kolektiv vykonává. Práce na kronice by měla být pro dítě odměnou a ne nechtěnou povinností.

2. Kroniky vázané jsou kroniky, které se vytvářejí do koupené vázané knihy, které se prodávají jako „KRONIKA“. Jsou poměrně drahé a poněkud nevýhodné.

3. Jako nejvýhodnější se jeví vedení kroniky na volných listech. Výhodné tím, že vlastně můžeme použít jakýkoliv materiál, libovolnou výtvarnou techniku. Zvolit libovolný formát. Nedůležitější výhodou je ta, že si celou kroniku vyrobí děti samy.

Co by se mělo do kroniky zapisovat?

- události spíše výjimečného charakteru nežli každodenní život kolektivu,

- každoročně seznam členů kolektivu; zaznamenat příchody a odchody,
- úspěchy a neúspěchy,
- vyhodnocení soutěží a přeborů,
- jednou za čtvrt roku stručné zhodnocení činnosti kolektivu,
- každé vzrušení, které rozčeří vody v životě kolektivu.

Co by měl zápis v kronice obsahovat?

- datum události (na to se nejčastěji zapomíná),
- stručný a vtipný popis události (popřípadě doplněný komentářem),
- fotografie,
- „relikvie“, tzn. vstupenky, jízdenky, razítka, pamětní lístky, diplomy ap.,
- záznam úspěchů a neúspěchů,
- jména nejlepších nebo nejhorších, při mimořádných akcích i seznam účastníků akce.

Přílohy ke kronice

Z velkých akcí, jako například tábory, provedeme do kroniky pouze zápis. Táborovou kroniku, kterou budeme dělat přímo na táboře, povedeme jako přílohu hlavní kroniky.

Jako přílohy dále vedeme bodovací systémy a jejich hodnocení za rok, tabulky docházky a podobné dokumenty, které by jinak v kronice zabraly zbytečně mnoho místa.

Kronika by se měla stát nejdůležitějším dokumentem kolektivu, družstva nebo klubu!

30. Právní minimum

Práce s dětským kolektivem je specifická činnost s velkou dávkou zodpovědnosti.

Pracujeme s lidmi, kteří pro svůj nízký věk nemohou do jisté samy činit pravomocná rozhodnutí a kterým připravujeme program a pověřujeme je vykonáváním úkolů a práce. Proto naši činnost upravuje nebo přímo či nepřímo se jí dotýká celá řada právních norem.

Je na každém, aby si zákonné normy prostudoval, protože neznalost zákona neomlouvá.

Právním rozumíme určitý soubor obecně závazných pravidel chování (právních norem) státem stanovených a sankcionovaných. Způsobů členění právních norem je celá řada.

Pro nás bude mít význam členění podle právní síly:

- **normy o nejvyšší právní síle: ústava a ústavní zákony**
- **běžné zákony, vydávané parlamentem**
- **nařízení vlády a vyhlášky ministerstev**
- **vyhlášky obcí a krajů**

Právní normy nižší síly musí být v souladu s normami vyšší právní síly a v případě rozporu platí předpis vyšší právní síly.

Zákony, vládní nařízení a vyhlášky ministerstev vycházejí vždy ve Sbírce zákonů a mají obvykle celostátní platnost. Vyhlášky obcí a krajů mají pouze místní platnost. Obecně platné právní normy najdeme především ve Sbírkách zákonů, které lze zakoupit ve specializovaných prodejnách. Pouze ve Sbírce zákonů je autentický text právního předpisu. Lze koupit i různé komentované zákony či zákoníky. Ty mají tu výhodu, že kromě holého textu zákona máme i odborný výklad zákonného ustanovení.

V dalším textu se můžeme seznámit s nepatrnou, ale velice důležitou částí ze souboru právních předpisů, které se vztahují k práci s dětmi. (Jde vždy o neúplnou citaci příslušné právní normy).

Ústavní zákon č. 1/93 Sb.

- každý občan může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá,
- součástí ústavního pořádku ČR je Listina základních práv a svobod,
- základní práva a svobody jsou pod ochranou právní moci,
- zaručuje se samospráva územních samosprávných celků,
- Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky,
- stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků jen tehdy, vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem stanoveným zákonem (Ústavní zákon č. 2/93 Sb. usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR),
- lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech,

- základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné,
- nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod,
- povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod,
- meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem,
- nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem,
- nikdo nesmí být podroben nuceným pracím a službám (s výjimkou výkonu trestu, vojenské služby či služby podle zákona),
- každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno,
- každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života,
- obydlí je nedotknutelné, není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí, není-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, ochranu práv a svobod druhých a pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku,
- nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů,
- svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena,
- každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru,
- svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny,
- každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích,
- zaměstnaní mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky,

- děti narozené v manželství i mimo něj mají stejná práva,
- rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu,
- každý má právo na příznivé životní prostředí,
- každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.

Wybraná ustanovení občanského zákoníku:

Obecná odpovědnost

§ 420

- 1) Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.
- 2) Škoda je způsobena právníkou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tímto dotčena.
- 3) Odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezávinil.

Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání

§ 422

- 1) Nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; společně a nerozdílně s ním odpovídá, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li ten, kdo způsobil škodu, pro nezletilost nebo duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.
- 2) Kdo je povinen vykonávat dohled, zproští se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.
- 3) Vykonává-li dohled organizace, její pracovníci dohledem pověřeni sami za škodu takto vzniklou podle toho-

to zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.

Trestní právo

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Pravidla trestní odpovědnosti a popis trestných činů obsahuje trestní zákoník č. 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2010 (do této doby platí stávající zákon č. 140/1961 Sb.).

K tomu, abychom u někoho mohli uvažovat o trestní odpovědnosti, musí být splněny následující podmínky:

a) musí být starší 14 let.

V této souvislosti je třeba se zmínit o tom, že podle našeho trestního práva se plně trestní odpovědnosti nabývá dovršením 18 let. V době mezi 14–18 rokem věku je na pachatele pohlíženo jako na osoby „mladistvé“ a trestní zákon je shovívavý (blíže upravuje zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže),

b) musí být příčetný, tedy musí být schopen v době páchaní trestného činu rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání.

Pozn.: V současné době se vede mnoho diskuzí týkajících se věkové hranice trestní odpovědnosti. V době vytváření tohoto textu je připravována novela trestního zákoníku, která má hranici trestní odpovědnosti posunout zpět na 15 let. Vždy je proto potřeba sledovat aktuální znění uvedených zákonů.

Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti § 147 trest. zák.

- 1) Kdo jinému z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.
- 2) Odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.
- 3) Kdo z nedbalosti způsobí těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

Ublížení na zdraví z nedbalosti

§ 148 trestního zákona

- 1) Kdo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví tím, že poruší důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.
- 2) Kdo z nedbalosti způsobí ublížení na zdraví nejméně dvou osob proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

Pohlavní zneužití § 187 trestního zákona

- 1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším čtrnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- 2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším čtrnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.
- 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- 4) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.
- 5) Příprava je trestná.

Opuštění dítěte nebo svěřené osoby § 195 trestního zákona

- 1) Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
- 2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším tří let, opětovně nebo na nejméně dvou osobách.
- 3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- 4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Podání alkoholu dítěti § 204 trestního zákona

Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Zákon č. 379/2005 Sb.

o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami ve znění pozdějších předpisů:

- zakazuje se prodávat nebo podávat alkoholické nápoje osobám mladším 18 let, na všech akcích určených osobám mladším 18 let, osobám zjevně ovlivněným alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, (...),
- zakazuje se prodávat tabákové výrobky osobám mladším 18 let a dále na kulturních, společenských a sportovních akcích určených pro osoby mladší 18 let.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce §203 Zákoníku práce

Pracovní volno se poskytuje zaměstnanci:

- i) k činnosti vedoucích táborů pro děti a mládež, jejich zástupců pro věci hospodářské a zdravotní, oddílových vedoucích, vychovatelů, instruktorů, popřípadě středních zdravotnických pracovníků v táborech pro děti a mládež; přísluší pracovní volno v nezbytně nutném rozsahu, nejvýše však 3 týdny v kalendářním roce, pokud tomu nebrání vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele a za podmínky, že zaměstnanec nejméně po dobu jednoho roku před uvolněním pracoval soustavně a bezplatně s dětmi nebo s mládeží. Podmínka soustavně a bezplatně práce se nevyžaduje, jde-li o tábory pro zdravotně postižené děti a mládež.
- l) k činnosti dobrovolného zdravotníka Červeného kříže při výkonu zdravotnických služeb při sportovní nebo společenské akci; přísluší pracovní volno v nezbytně nutném rozsahu, pokud tomu nebrání vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele.
- m) k činnosti při organizované zájmové tělovýchovné, sportovní nebo kulturní akci a nezbytně přípravě na ni; přísluší pracovní volno v nezbytně nutném rozsahu, pokud tomu nebrání vážné provozní důvody na straně zaměstnavatele.

Ještě je celá řada důležitých nařízení, která je potřeba znát. Nikdo se je samozřejmě nebude učit nazpaměť a ve znění zákona – nejsme přeci právníci. Na druhou stranu musíme znát, co nám jako vedoucím a instruktorům zákon ukládá, jak nás usměrňuje a kde nám dává prostor a jaký.

Dalším velmi důležitým dokumentem je Úmluva o právech dítěte, která pro naši republiku vstoupila v platnost 6. února 1991 (sdělení č. 104/1991 Sb.).

31. Základy hospodaření

Hospodaření bývá často nechtěnou povinností, ale vězte, že existuje pár věcí, které každý vedoucí bez rozdílu musí znát a ovládat.

Měli byste alespoň umět:

- sestavit rozpočet,
- jak s penězi – zálohy, vyúčtování,
- náležitosti dokladů,
- vyúčtovat správně dotace.

1. ROZPOČET

Rozpočet kolektivu mladých hasičů je finančním vyjádřením plánu činnosti, tedy co si za akce a nákupy materiálu naplánujeme na příslušný kalendářní rok, musí být finančně pokryto v rozpočtovaných příjmech. Na sestavení rozpočtu by se měl podílet jak hospodář SDH, tak vedoucí kolektivu.

Rozpočet na akci

Pro každou akci je nutno včas vypracovat dílčí rozpočet, který nám vyjádří všechny předpokládané příjmy a výdaje při akci.

Pokud je v rozpočtu akce uvažováno i se státní dotací, akce nesmí být zisková.

Každý rozpočet se tedy skládá ze dvou částí:

a) předpokládané výdaje – ty zahrnují vše, co budeme muset v souvislosti s akcí zaplatit – ať před, v průběhu či po ní.

Jsou to např.: tisk pozvánek, poštovné, náklady na telefon, dopravu na jednání, nákup materiálu na akci, zdravotnický materiál, pojištění, výdaje na propagaci, stravování, ubytování, cestovné, spotřební materiál, vstupné na akce, mzdové náklady (dohody o provedení práce), přepravu materiálu, zhotovení fotografií...

Vytvoříme také finanční rezervu pro případná nenadálá vydání, a to zpravidla ve výši 10 % celkových předpokládaných výdajů.

b) předpokládané příjmy – zdroje, které nám finančně pokryjí výdaje, a to zejména:

Dotace/grant

Dotace udělují většinou ministerstva, krajské, obecní a městské úřady, magistráty. Spousta subjektů státní správy a samosprávy vypisuje pravidelná grantová řízení – zpravidla jednou ročně. Informace o podporovaných aktivitách, žádost a výčet nutných dokumentů, které mají být k žádosti doloženy, bývají k dispozici na příslušných www stránkách.

V grantovém či dotačním řízení je nejdůležitější projekt. Avšak zvláště u orgánů státní správy a samosprávy je velmi důležité správně a bezchybně vyplnit formulář a všech-

ny přílohy – formální chyba žádost automaticky vyřadí. Výhodou grantů je, že jsou mnohdy určeny i na provozní náklady, jako jsou nájem, služby.

O dotacích získaných z ministerstva školství a vnitra prostřednictvím Kanceláře SH ČMS a přerozdělovaných na jednotlivé okresy, potažmo SDH, se zmíníme později.

Dárcovství (sponzorství) – podnikatelé a firmy

Přesvědčit někoho (kdo není náš známý), aby nám něco daroval, není jednoduché. Získáváním prostředků na činnost se zabývá celý vědní obor – fundraising. Určitě bychom si minimálně měli pamatovat, že: „Přesvědčit druhé dokážeme jen tehdy, jsme-li sami přesvědčeni“, „Nezískáváme peníze, ale člověka“ a „Musíme požádat“.

Pokud dárci souhlasí s podporou, je nutné předložit smlouvu. V případě firem dochází nejčastěji k uzavření smluv darovacích nebo sponzorských. Termíny dar a sponzorský příspěvek bývají často chápány jako synonyma, je však mezi nimi je zásadní rozdíl.

Dárcovství

Darem je bezúplatný převod majetku (peněžní prostředky, věc, nemovitost atd.). Jedním z charakteristických znaků je absence protislužby nebo protihodnoty od obdarovaného. Finanční dar je možno poskytnout prostřednictvím darovací smlouvy, kterou upravuje občanský zákoník.

Daňové předpisy umožňují dárčům (nikoliv sponzorům) za poskytnutí darů zvýhodnění – mohou odečíst od základu daně hodnotu darů. Podmínky k odpočtu stanovuje zákon o dani z příjmů.

Bezúplatná nabytí majetku k účelům vymezených zákonem, mezi něž patří i výchova mládeže, jsou osvobozeny od daně darovací – sbor tak získá celou darovanou částku (zákon o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitosti).

Sponzorství

Sponzorování je poskytnutí příspěvku za protiplnění – poskytnutí propagační služby SDH sponzorovi (např. umístění loga na budově, v našem zpravodaji apod). Sponzorský příspěvek je platbou za vykonání takové služby.

Sponzorství je třeba potvrdit uzavřením smlouvy o reklamě, příp. o spolupráci podle obchodního zákoníku a SDH v ní vykáže činnosti směřující k naplnění marketingových cílů sponzora. Smlouva musí být uzavřena, protože u podnikatele jde o plně daňově uznatelné náklady na propagaci. Z hlediska SDH příjem z propagace však zvyšuje daňový základ.

Samofinancování – příjmy z vlastní činnosti

Když se nedostává dotací ani dárců a nechceme vybírat vysoké či žádné příspěvky od účastníků, přichází na řadu vlastní přičinění:

- děti si mohou vydělat peníze na akci na „brigádě“
 - sázení stromků, sběr ovoce či druhotných surovin, hrabání listů atd.,
- příjmy z prodeje občerstvení na akci,
- do samofinancování zahrnujeme i příspěvek od našeho SDH.

Příjmy z vlastní činnosti nejsou, na rozdíl od jiných příjmů, účelově vázány, což je nesporně velká výhoda.

Rozpočet na akci: Výlet do ZOO dne 17. 5. 2008		
Předpoklad účastí: 12 dětí + 3 vedoucí		
Příjmy:	Dotace MŠMT	2000 Kč
	Sponzor – fa. Hrabásta	2000 Kč
	Příspěvek SDH	1000 Kč
Celkem příjmy:		5000 Kč
Výdaje:	Svačiny 15 x 30 Kč	450 Kč
	Nápoje 30 x 25 Kč	750 Kč
	Vstupné	750 Kč
	Léky	300 Kč
	Cestovní vlak	2150 Kč
	CD – fotky	100 Kč
	Rezerva	500 Kč
Celkem výdaje:		5000 Kč
Příjmy – výdaje:		0 Kč
Dne: 10. 4. 2008	Sestavil: Jiří Lipský	Podpis:

– poplatky účastníků

Když se nám nedostává ostatních zdrojů, je nutné přejít k razantnějšímu kroku, a to poplatkům účastníků, např. formou vstupného na akci, startovního na soutěži či příspěvku na úhradu nákladů výletu.

Výši poplatku stanovíme tak, že částku chybějících příjmů vydělíme předpokládaným počtem účastníků.

Výše poplatku musí být předem známa a případní účastníci s ní seznámeni. O příspěvcích musí být vedena řádná evidence a plátcí musí obdržet doklad o zaplacení (příjmový pokladní doklad), pokud nezasílají peníze na účet. Např. u vstupného, kde předpokládáme větší počet účastníků, je takovým dokladem vstupenka, jinak bychom se vypisováním dokladů asi zbláznili...

U účastnických poplatků (tábor, výlet) vedeme pro lepší přehlednost také hromadný seznam příspěvateľů (spolu s jejich bydlištěm a popř. datem narození) s výší složené částky. V případě, že jsme po konání akce v zisku, rodičům poměrnou část vracíme.

Příklad:

Pořádáme dětský karneval. Předpokládané náklady jsou 4972 Kč.

Budeme mít tyto příjmy:

- 1500 Kč z dotace MŠMT,
- 500 Kč plánujeme zisk z prodeje občerstvení,
- 500 Kč dostaneme příslibem od sboru,
- tj. celkem 2500 Kč

Náklady však činí 4972 Kč, což znamená, že scházející peníze musíme získat prodejem vstupenek. Chybí nám tedy $4972 - 2500 = 2472$ Kč

Předpokládáme, že na karneval přijde asi 140 účastníků.

Výši vstupného tedy stanovíme tak, že vydělíme chybějící částku počtem vstupenek, tedy $2472 : 140 = 17,67$ Kč

– výši vstupného tedy stanovíme vyšší, na 20 Kč a upravíme příspěvek sboru na nižší, aby rozpočet nebyl ziskový. Nadále s ním však počítáme – může totiž přijít méně než plánovaný počet lidí a pak se rezerva v příjmech hodí.

Vybrané peníze předáme hospodáři naší organizace (SDH) s kopiemi příjmových dokladů (originály dostanou plátcí). Hospodář poté vystaví svůj příjmový doklad – potvrzení, že vybranou částku přebral do své pokladny. To si schováme pro sebe jako doklad, že jsme peníze v pořádku odevdali.

Rozpočet na akci: Výlet do ZOO dne 17. 5. 2008
Předpoklad účasti: 12 dětí + 3 vedoucí

Příjmy:	Dotace MŠMT	2000 Kč
	Sponzor – fa. Hrabásta	2000 Kč
	Příspěvek SDH	1000 Kč
Celkem příjmy:		5000 Kč

Výdaje:	Svačiny 15 x 30 Kč	450 Kč
	Nápoje 30 x 25	750 Kč
	Vstupné	750 Kč
	Léky	300 Kč
	Cestovní vlak	2150 Kč
	CD – fotky	100 Kč
	Rezerva	500 Kč
Celkem výdaje:		5000 Kč
Příjmy – výdaje:		0 Kč

Dne: 10. 4. 2008 Sestavil: Jiří Lipský Podpis:

Výletová kasa na výlet do ZOO Liberec konaný dne 17. 5. 2008		
Počet účastníků	12 dětí + 3 vedoucí	145 personál listina
Základ na dne 14. 5. 2008		5000 Kč
Výdaje:	Svačiny 15 x 30 Kč	450 Kč
	Nápoje 30 x 25 Kč	750 Kč
	Vstupné 15 x 30 Kč	750 Kč
	Léky na 40jinní Hrástap	300 Kč
	Cestovní vlak 12 dětí + 3 ved.	2160 Kč
	CD – fotky	100 Kč
Výdaje celkem:		4972 Kč
Příjmy – výdaje:		472 Kč (vratná hospodáři)
Dne: 13. 5. 2008	Jiří Lipský	Podpis:

Mgr. Eva DRÁPALÍKOVÁ
Lékárna Palackého 126
288 02 PRAHA
IČO: 47528481
DIČ: CZ561181881
tel.: 325 512 193

Doklad číslo: 2008070102043

Provoz Prod.cena Hradí ZP Hradí zůb
Jednotek Jed./Kč Jed./Kč Kč

UCELNÝ PRODEJ: 00005467M
VZ ORTHOLO PRUJINE IDEALTEX DELNA
10,00 29,70 297,00

CENA CELKEM 297,00

PFlištěná suma 297,00
Urážená suma 0,00
V-Z DPH z 272,40 = 24,60

01.07.2008 10:49:00 PRUJ

Otevírací doba:
Po-Pá: 8.00 - 17.00
So: 7.30 - 11.30
.... na zhlédnutí

Lékárna ze vřátora DPH

PRAJIK CZ s.r.o.
Prácheňská 495
533 01 Černá za Bors
Provoz: Hluboká
DIČ: CZ262026143
Tel: 62026143 - DR. u KS u
HRK Gds. A v l. 10900

UAS UCET
P/00000 00110992

19% TISKOPISY 80,00 A

DPH A 19% 12,78
CELKEM DPH -12,78

CELKEM Kč 80,00
PŘÍJIMÁ Kč 80,00
PŮJÍZEK: 1,000
Tel/fax: 325512109
Děkujeme Vám za nákup
Zi. daňový doklad
DUZP

01-07-2008 10:16
fi.zr@tee-celarenc

PRÍJIMOVÉ DOKLADY

62	delatka pro pout	49,50	247,-
61	pružinová sešit	89	310,-
151	kupací	9,50	137,50
11	klíčůvek	19	89,-
51	malý	59,10	247,10
51	pružin	18	210,-
51	Ustřední pro	10	100,-

PRUJ
KANCELÁŘSKÉ A ÚČNÍ POTŘEBY
KOPÍROVÁNÍ, GRAFICKÉ
130 00 Praha 3, Úvoz 30/15
Doklad číslo: 017490
DIČ: CZ561181881, IČO: 2738422

006397 DPH 19%

10.4.2008 1069,-

Pokladní doklady a paragon

2. ZÁLOHY, VYÚČTOVÁNÍ

Pokud je to možné, hradíme výdaje bezhotovostně z účtu na základě faktury. Mnohé především drobné výdaje však proplácet z účtu nelze. Na takové úhrady potřebujeme tedy hotovost.

Když nám pokladník vydá z pokladny zálohu na nákup, podepíšeme mu výdajový doklad potvrzující převzetí peněz, který si nechá. Vy máte peníze, on doklad.

Z peněz provedeme potřebný nákup, při kterém vždy při každém vydání budeme požadovat řádně vystavený doklad (paragon, stvrzenku), viz níže.

Po posledním výdaji nebo vyčerpání peněz sestavíme, jednak pro svou kontrolu a jednak pro pokladníka, vyúčtování.

Do vyúčtování zapíšeme každý doklad tak, aby bylo zřejmé kolik a přesně za co jsme peníze utratili. Poté sečteme všechny položky, součet odečteme od obdržené zálohy. Tedy: záloha – utracené peníze = suma, kterou máme pokladníkovi vrátit. Vyjde-li výsledek záporný, měl by nám rozdíl doplatit.

Vyúčtování podepíšeme a předáme veškeré doklady spolu se zbytkem peněz pokladníkovi.

Pokladník si vše překontroluje a v případě, že peníze vracíme, dá nám příjmový doklad, pokud nám doplácí,

podepíšeme mu výdajový doklad na sumu, kterou nám právě doplatil.

Vězte, že na každé akci by měl „držet kasu“ pouze jediný člověk. Buďte na svěřené peníze opatrní a vše co nejdříve vyúčtujte.

Vyúčtování zálohy na výlet do ZOO Liberec konaný dne 17. 5. 2008

Počet účastníků: 12 dětí + 3 vedoucí viz prezenční listina

Záloha ze dne 14. 5. 2008	5000 Kč
Výdaje:	
Svačiny 15 x 34 Kč	510 Kč
Nápoje 30 x 23 Kč	690 Kč
Vstupné 15 x 50 Kč	750 Kč
Léky na doplnění lékárny	320 Kč
Cestovné vlak 12 dětí+3 dos.	2160 Kč
CD – fotky	100 Kč
Výdaje celkem:	4530 Kč
Příjmy – výdaje:	470 Kč

(vrátit hospodáři)

Dne: 19. 5. 2008 Jiří Lipský Podpis:

3. DOKLADY

Veškerá manipulace s penězi od člověka člověku musí být doložena řádnými doklady. Vždy platí, jeden má peníze, druhý originál dokladu!!!

Existují dva druhy zacházení s penězi – příjem a výdej.

Příjem peněz

O příjmu peněz jsme se částečně zmiňovali u poplatcích účastníků za akce a u záloh.

Řekneme si tedy, jak má vypadat doklad o převzetí hotovosti – příjmový doklad.

Musí obsahovat:

- datum,
- od koho jsou peníze přijaty (jméno organizace, fyzické osoby),
- účel platby – název akce, konkrétní účel (startovní, strava, ubytování, apod.), případně za kolik osob, číslo placené faktury atd.,
- podpis příjemce a razítko organizace.

Příjmový doklad se vystavuje s kopií. Originál dostane plátce, kopii si ponechá příjemce, aby věděl za co a kolik vybral.

Výdej peněz

Při každém vydání budeme VŽDY požadovat řádně vystavený doklad.

Při nákupu zboží má podobu pokladního dokladu, který vyjde z pokladny.

Měl by obsahovat:

- název konkrétního zboží, počet kusů, částku za zboží,
- celkový součet,
- údaj o výši daň z přidané hodnoty zboží (9%, 19%), popřípadě sdělení, že není plátcem DPH,
- uvedeno jméno firmy, adresa, DIČ, IČ,
- čitelné razítko firmy,
- podpis,
- datum vystavení dokladu (prodeje).

Nesplňuje-li pokladní doklad některou z výše uvedených podmínek, necháme si ještě vystavit paragon. Pokud chybí pouze rozpis zboží, stačí ho doplnit na papír, společně s jednotlivými částkami.

Nemá-li prodejce elektronickou pokladnu, vystavuje pouze paragon.

Můžete se setkat se situací, že vám prodejce odmítne paragon vystavit. V takovém případě zboží rozhodně neplaťte. Prodejce je podle zákona povinen paragon na vyžádání vystavit. Nedojde-li k dohodě, nezbyvá než zboží zakoupit v jiné prodejně.

Pokladní doklady a paragon

Při nákupu služby vyžadujeme fakturu, a to takovou, kde je zřetelně uveden způsob úhrady hotově anebo převodem. V případě hotovostní platby faktury je nezbytné toto ještě doložit potvrzením o zaplacení – příjmovým dokladem či stvrzenkou o zaplacení. Faktura bývá vystavena správně, hlavně si ale dávejte pozor na text – musí být uvedeno přesně co je účelem platby – např. u stravování termín, počet jídel a cena za jednotlivé jídlo.

4. DOTACE

Pro kolektivy mladých hasičů jsou v současné době prostřednictvím Kanceláře SH ČMS, potažmo okresními sdruženími hasičů poskytovány dotace z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jsou na tábory, na materiálově-technické vybavení SDH a volnočasové aktivity.

Pro okresní sdružení hasičů existují pak z Ministerstva školství dotace pro činnost OSH a z Ministerstva vnitra granty na provoz a soutěže.

Nemá cenu tu zde popisovat jednotlivé dotace ani postup jejich vyúčtování. Jednak se mohou každým rokem měnit a jednak existují na ně dobře zpracované metodické pokyny, kde je vše dopodrobna vypsáno. Metodické pokyny mají k dispozici jak všechna okresní sdružení, tak jsou i na internetu (www.dh.cz).

Metodické pokyny si přečtěte velmi pozorně. Všechny dotace činí maximálně 70 % celkových nákladů (vždy však pouze do výše přidělené částky). Vždy vyúčtujte do stanoveného termínu, po něm můžete o dotace přijít... Vše musíte mít řádně zdokumentováno. Ale hlavně: velmi pozorně si přečtěte metodické pokyny, je tam téměř vše.

Snažili jsme se zde shrnout alespoň základy hospodaření s penězi, které by měl ovládat každý vedoucí bez rozdílu. Pokud však třeba vykonáváte i jiné funkce nebo jen potřebujete větší znalosti, neváhejte se podívat na stránky www.dh.cz, kde najdete další materiály.

32. O nezbytnosti ekologie (úvaha)

Žijeme v době, kdy slovo ekologie získalo znaménko nepostradatelnosti. Není dne, aby se neobjevilo ve sdělovacích prostředcích, mnohokrát se použije v odborných i laických konverzích. Etymologie slova (z řeckého oikos) vypovídá, že se jedná o vědu popisující náš „domov“ v nejširším slova smyslu. Nejen starostlivou péčí o náš domov, ale zároveň i hlubší poznání zákonitostí, které jej utvářejí.

V centru ekologie stojí člověk, tvůrce tohoto domova, a jeho činnost v kladném i záporném smyslu. Tato skutečnost jakoby na prvním pohled unikala v běžném používání slova ekologie. Pod tímto termínem se skrývá mnohovrstevnatý, značně kolísavý význam, odkazující na skutečnosti zdánlivě mimolidské, na procesy odehrávající se v přírodě. Například se velmi často hovoří o vztazích mezi jednotlivými ekosystémy nebo o vztazích uvnitř jednotlivých ekosystémů. V tomto podání je ekologie v první řadě oborem přírodovědným a klade si za cíl studovat vztahy a procesuální zákonitosti mezi neživou přírodou a živými systémy v jejich bytostné sounáležitosti, v jejich ekologických vazbách. Dílčí přírodovědné poznatky, které lze charakterizovat jako ekologické, se vrší v pyramidě poznání do závratných výšek. Udivují nás souvislosti kdysi netušené a fakta dříve neznámá, například zvýšený počet určitého živočišného druhu, což je způsobeno ne právě evidentními příčinami – třeba administrativním rozhodnutím v konzervářenském průmyslu. Pročítáme-li vědecká i popularizační pojednání o ekologickém znečišťování nebo devastaci přírody, vstávají nám hrůzou vlasy na hlavě. K takovým ekologickým katastrofám, které narušují rytmicitu přírodního dění, dochází velmi často. K velkým: rozlomí se tanker a rozlitá nafta ničí spousty vody a tisíce metrů pobřeží. K menším: z průmyslového zařízení „omylem“ vyteče do řeky jedovatá sloučenina. K relativně malým: někdo zcela zbytečně porazí strom. Všechny podobné katastrofy jsou nakonec dílem člověka.

Vztah příroda – člověk je výsledkem historického pohybu a civilizačního pokroku.

Stačí domyslet skutečné příčiny, které zdůvodňují vznik ekologie jako mezivědního oboru, slučující do většího rámce jednotlivé poznatky o vzájemných vazbách živých a neživých systémů na zeměkouli. Se vzrůstajícím pokrokem lidstvo začalo využívat přírodu, ale také ji přetvářet v prostředí více či méně umělé – vytvořené lidskou prací. Velkoměsto je toho nejhmatatelnějším důkazem. Průmyslové komplexy v přírodě, kdysi dotčené pouze zemědělstvím – příkladem druhým. Zprůmyslňování zemědělství a jeho chemizace – příkladem třetím.

Když francouzský filozof René Descartes (1596–1650) hovořil o člověku jako o bytosti, směřující k tomu, stát se pánem a vlastníkem přírody, jistě netušil, jak složité problémy s sebou tento civilizační trend přinese. Vedle nepopíratelných výhod pokroku se ukazují i nevýhody, vedle aktiv i pasivní bilance.

Z toho celkem jednoznačně vyplývá, že v centru ekologie stojí člověk. Také proto to byl člověk, který ekologii jako vědu založil, rozpracoval. Měl by ji pěstovat hlavně proto, aby se v dalším svém jednání vyvaroval činů, o nichž je zřetelně prokázáno, že nemají kýchžené výsledky. Člověk si uvědomuje, že nemůže být pánem tvorstva ani přírody, že je pouze součástí přírody a to ne tou nepostradatelnou. Vývoj jasně ukazuje, že příroda existovala dávno před tím, než vznikl tvor – člověk. Ekologie není jen velkým souborem poznatků o vzájemné propojenosti všeho se vším.

V první řadě je disciplínou lidského myšlení a jednání, poznává vztah člověka k životnímu prostředí:

Jak člověk své prostředí formuje, tak je následně tímto prostředím formován!

Ekologie vystupuje jako věda o přírodních dějích v životním prostředí a v takovém pojetí se příroda jakoby objektivizovala v myšlení člověka a oddělila od jeho bytí. Ekologii bychom měli charakterizovat jako disciplínu společenskovední.

Sledujeme-li jakýkoliv živočišný druh v jeho zasazenosti do přírody, konstatujeme, že svou činností se pokouší měnit nebo dotvářet své životní prostředí ke své existenci. Neuvěřitelnou bohatost vztahů organismů s prostředím dokazuje etologie. Tato vzájemná výměna, charakteristická pro vztah neživé a živé přírody, se však u člověka projevuje v odlišnosti co do množství a kvality. Tři rysy vztahu k prostředí jsou pro člověka charakteristické:

- 1) rozsah činnosti a vztahů
- 2) vědomí vykonávaných aktivit
- 3) schopnosti a technologie

Životní prostředí ovlivňuje člověka nejen chemickou skladbou a svým fyzikálním povrchem, ale také psychologicky. Člověk interpretuje prostředí, dává mu význam, který je podmíněný sociálním, kulturním a historickým vývojem.

Životní prostředí jako zdroj informací

Můžeme rozlišit sedm širších kategorií informací, které jsou víceméně charakteristické pro každou situaci vnímání životního prostředí jako celku:

- 1) Prostředí se nevyznačuje pevnými, fixovanými hranicemi v čase a prostoru.
- 2) Prostředí působí na všechny naše smysly a informace o prostředí získáváme ze souhry všech smyslů.
- 3) Prostředí nám poskytuje nejen centrální, ale také okrajové informace.
- 4) Prostředí obsahuje vždy více informací, než jsme schopni vědomě postihnout a zaregistrovat.
- 5) Prostředí vnímáme v souměřitelnosti se svou praktickou činností; vnímání je spojeno s jednáním a naopak.
- 6) Každé prostředí má vedle fyzikálních a chemických vlastností také psychologické a symbolické významy.
- 7) Zkušenost životního prostředí představuje celistvý a předpověditelný celek.

Uvedené aspekty nemůžeme ve skutečnosti oddělovat – působí vzájemně a celistvě.

Ekologická výchova

Ekologická výchova je termín s nádechem složitosti. Opak je pravdou, jde o nesmírně jednoduchou záležitost, která spočívá v „maličkostech“:

- vypěstovat v dětech vědomí souměřitelnosti s přírodou,
- osvětlit životní prostředí ne jako něco, co souvisí s přírodou, ale prostředí, v němž člověk žije (vše okolo něho),
- naučit děti vnitřní disciplíně ve vztahu ke všemu živému a hospodaření s odpady,

- naučit děti ekologicky myslet: „To jak přetvoříš přírodu, jaký k ní budeš mít vztah, se odrazí na prostředí, ve kterém žiješ a budou žít tví potomci. Tento odraz bude postupovat v čase!“

Nestačí vypěstovat v dětech pouze ekologické vědomí (tzn. aby věděly, která činnost životnímu prostředí škodí), nestačí učit ekologicky myslet. Musíme se pokusit vytvořit u nich soustavu návyků a vzorců jednání, které by fungovaly automaticky.

Příklad: dnešní děti, se kterými jdeme na vycházku, neodhodí papírek proto, aby neškodily životnímu prostředí, ale proto, aby ho nemusely sebrat, kdyby je někdo viděl. Cílem našeho snažení by mělo být, aby děti neodhazovaly papírky, protože vědí, že s celofánem si příroda neumí poradit.

Životní prostředí a paragrafy

Závažnost stavu životního prostředí si uvědomují i vlády států a mezinárodní organizace (krom toho, že právní stav životního prostředí bývá i nástrojem politických bojů).

Existuje celá řada mezinárodně uznávaných a platných právních norem.

U nás se postihuje narušení kázně a povinnosti k životnímu prostředí trestní zákon.

§ 181a trestního zákona – Ohrožení životního prostředí

- 1) Kdo úmyslně vydává životní prostředí v nebezpečí závažného poškození tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí nebo hospodaření s přírodními zdroji (ohrožení životního prostředí), bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.
- 2) Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, jestliže činem uvedeným v odstavci 1 způsobí na životním prostředí značnou újmu.
- 3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, jestliže činem uvedeným v odstavci 1 způsobí na životním prostředí újmu velkého rozsahu.

§ 181b

- 1) Kdo z nedbalosti způsobí ohrožení životního prostředí (§ 181a odst. 1), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým postihem.
- 2) Odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona, nebo
 - b) způsobí-li takovým činem na životním prostředí značnou újmu.
- 3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem v odstavci 2 písm a) na životním prostředí újmu velkého rozsahu.

33. Pojednání o závislostech na drogách

... a na procesech zařazujeme právě na toto místo z jediného důvodu:

Jedním ze znaků vyzrálosti osobnosti je schopnost činit svobodná rozhodnutí a přijímat následky za tato rozhodnutí. Vzít si drogu je svobodné rozhodnutí.

Závislosti

Toxikomanie je jedním z velkých problémů naší doby. Naše republika se stává křižovatkou a překladištěm drogových cest. To s sebou přináší i zvýšený počet distributorů drog na našem území. Nejvíce ohroženou skupinou jsou děti a mládež. Důvodů, proč mladý člověk začne experimentovat s drogou, je několik:

- v první řadě je to zvědavost, jaké to je,
- na druhé místo můžeme zařadit svedení partou nebo kamarádem,
- na třetí potom útek od problémů,
- dále pocity méněcennosti, vzdor, protest, ztotožnění se s někým,
- nuda.

Závislosti můžeme rozdělit na:

- 1) alkoholové toxikomanie,
- 2) nealkoholové toxikomanie,
 - a) drogy (přírodní látky kokain, morfin, heroin, marihuana, hašiš, kofein, nikotin) a syntetické drogy (např. LSD, pervitin, organická rozpouštědla),
 - b) medikamentální toxikomanie (návyk na léky),
- 3) specifické (procesuální) závislosti – závislost na hracích automatech, počítačích a televizi, sexu, sladkostech, náboženských sektách apod.

Nebezpečí, které uvedené spojuje, je závislost .

Vzniká velice nenápadně a pozvolna, mohli bychom popsat čtyři fáze u alkoholových a nealkoholových:

- 1) **experimentování** – pokusy s drogou, co umí, jestli je pravda, co se říká apod.
- 2) **období „já chci“** – je to fáze, kdy dotyčný začíná po účincích drogy toužit
- 3) **období „já musím“** – je fáze, kdy se začínají dostavovat abstinční příznaky (stavy, kdy je organizmus na drogu natolik navyklý, že její nedostatek způsobuje různě těžké, vždy nepříjemné stavy) a dotyčný zjistí, že se může abstínku zbavit novou dávkou drogy
- 4) **degradace osobnosti** – je konečná fáze závislosti, kdy dotyčný podřídí veškerou svoji činnost droze (jeho organizmus je již ve velmi zbláčeném stavu – blíží se konec)

U procesních závislostí bychom mohli průběh závislosti popsat podobně s tím rozdílem, že ve třetí fázi chybí abstinční příznaky, ale jsou nahrazeny potřebou velkých sum peněz. Až ve čtvrté fázi nedochází k organickému poškození, ale k totální ztrátě sebekontroly.

Člověk si většinou uvědomí, že s ním není něco v pořádku, když je pozdě.

Závislost je mnohem mocnější a silnější, nežli si dovedeme představit.

Která ze závislostí je více nebezpečná nebo která droga je nebezpečnější? Tato otázka je veskrze špatná tím, že zlehčuje situaci nebo některou z drog. Všechny drogy jsou drogou a dělení na lehké a těžké či více a méně nebezpečné je scestné!

Alkoholová toxikomanie je relativně nejnebezpečnější, protože pití alkoholických nápojů je běžné, společensky tolerované. Nebezpečí spočívá v těchto faktorech:

- a) snadná dostupnost a malá cena drogy,
- b) společnost alkoholismus toleruje,
- c) veřejnost nehovoří o alkoholících jako o toxikomanech,
- d) dlouhá návyková doba (zhruba 10 let u mužů a 8 u žen),
- e) pití alkoholu je společenská záležitost.

Dětská toxikomanie je fakt a ne výmysl. V naší zemi se setkáváme hlavně s požíváním alkoholu, číchačstvím, ale nejsou výjimkou děti závislé na heroinu. Procento závislých a přímo ohrožených dětí neustále stoupá.

Co udělat, když zjistíme, že některé z dětí používá drogy?

V první řadě si musíme uvědomit, že nepomohou výčitky, zastrašování, příkazy nebo zákazy. Musíme se snažit trpělivě vysvětlovat, že brát jakoukoli drogu je nenormální a nebezpečná věc. Snažíme se dosáhnout situace, aby dotyčný sám chtěl navštívit odborníka s pocitem, že se k tomu rozhodl dobrovolně. Člověk přestane brát drogu jedině, když bude sám chtít, proto je veškeré násilí nebezpečné. V každém případě taková situace vyžaduje rozvahu, trpělivost a hodně času. Nezapomeňme, že závislý člověk potřebuje pomoc, sám není schopen přestat, i když to bude určitě tvrdit.

34. Aby to fungovalo...

...je několik praktických návodů na postupy, jak si usadnit a zorganizovat život vedoucího kolektivu. Vybrali jsme tato témata:

- A – pomůcky ke hrám
- B – fungující tým vedoucích
- C – jak získat členy kolektivu
- D – jak získávat nápady
- E – vnitřní organizace kolektivu

Aby to fungovalo „A“

O hrách je toho dost napsáno v části o pedagogice. Chybí tam ale zmínka o pomůčkách, které se ke hrám používají. Každý kolektiv vlastní míče, pátky a spoustu jiných běžných věcí. Málomocný vedoucí však používá pomůcky méně tradiční, ale velice vděčné. Proto je zařazena i tato kapitola, ve které si budeme povídat na téma pomůcky ke hrám.

– **Placky** – nejsou to placky ani bramborové ani žádné jiné, ale kola vyřezaná z koberce JEKOR. Je to jedna z nejpoužívanějších pomůcek, které jsem si vyrobil. Slouží jako mety, k vytyčení hracího prostoru, nechá se s nimi házet a děti sami jsou schopny vymyslet spoustu zábav s touto primitivní, ale velice užitečnou pomůckou. Jeden z mnoha příkladů za všechny: představte si, že hrajete hru v kruhu na louce, kde není možnost vyznačit na zem kruh. Jak přinutíte děti, aby kruh v zápalu boje nezmenšovaly a každé stálo na svém místě? Jednoduše – položíte mu na místo placku a je po starostech.

Placky se také nechají použít jako terče k vyznačení závodů na táboře, protože se na ně nechá malovat křídou. Placky můžeme použít i jako žetony při různých mezidružinových kláních. Placek potřebujeme asi 20–25 kusů. Větší počet je zbytečný, protože na jednu hru stejně víc dětí neudržíme.

– **Šátky** – jsou dalším nenahraditelným pomocníkem. Známe situaci, kdy potřebujeme dětem zavázat oči a není nic vhodného po ruce. Chudáci děti potom dostanou přes obličej ručník, utěrku, teplákovou bundu a kdovíco ještě. Přitom je pomoc jednoduchá a jednou pro vždy. Ušijeme si šátky z praporeviny. Ideální rozměr takového šátku je 75×75 cm. Šátek takového rozměru spolehlivě převáže i tu největší hlavu, bezpečně sváže nohy v kotnících nebo se nechá použít při různých tanečcích, divadelních vystoupeních či karnevalech. Doporučuji mít připravených 20 šátků dvou barev (10 červených a 10 modrých). Dvě barvy proto, protože vám odpadne dohadování s dětmi při hrách, kde se zároveň zavazují oči a svazují nohy – prostě potom budou modré na nohy a červené na oči.

– **Pešci** – jsou vlastně jakési obušky. Používají se při různých honičkách, jako štafetové kolíky nebo při „mlátících“ hrách. Vyrobíme je tak, že do sešitého pruhu látky nacpeme drcený molitan a sešijeme. Pešek by měl být dlou-

hý asi 40–50 cm a jeho průměr by měl být okolo 6 cm. Pro třicetihlavý oddíl nám jich bude stačit 6 kusů.

– **Hadráci** – jsou hadrové míčky, které si může ušít každý oddíl sám. Podle střihu vystříháme pro jednoho hadráka dva stejné díly. Sešijeme, ale necháme malý otvor, kterým míček naplníme drceným molitanem nebo odstřížky látky a potom došijeme. Jednodušší postup je vycpat vyřazené ponožky a pak je zašít. Hadrové míčky používáme k různým závodům a bitvám. Jejich hlavní výhoda spočívá v tom, že rána hadrákem tolik nebolí jako rána malým míčkem, ale největší výhodou je to, že pokud děti hadráky poztrácí, ušijí si nové. Hadrák by měl mít průměr okolo 10 cm.

– **Žetony** – nám usnadní počítání výsledků zápasů a soutěží. Odpadne pak jejich neustálé sledování, zapisování a dohadování se o správnosti našich počtů. Žetonem může být vlastně cokoli. Nejideálnější je, když si děti vyrobí žetony samy. Mohou to být různě malovaná dřívka, nařezaná kolečka z tenkého kmínku břízy, těsnění, lékařské špachtle (dřívka na dívání se do krku), malované kamínky, umělohmotné výlisky – prostě cokoli. Žetonů bychom měli mít dostatečné množství. Je to asi 10 žetonů na jedno dítě v oddíle. Žetony mohou být různě bodově ohodnoceny např.: žlutý 1 bod, červený 2 body, modrý 5 bodů atd. Fantazii se meze nekladou.

Cenu těchto pomocníků poznáme teprve tehdy, když si je vyrobíme a začneme je používat!

Aby to fungovalo „B“

Základem činnosti každého kolektivu je tým lidí. Vyšší program, starají se o technické zázemí, o prostory a finance. Krize v týmu je obvykle krizí celého kolektivu.

Co je to tedy dobrý tým?

Profil fungujícího týmu:

- je to skupinka lidí, znají se mezi sebou, jsou ve spojení, komunikují spolu,

- všichni členové týmu vědí, co je cílem práce kolektivu, chápou tento cíl a ztotožňují se s ním,
- každý ze členů týmu má svoji roli; všichni přispívají k fungování kolektivu, ale každý svým osobitým způsobem; role jsou rozděleny podle schopností,
- základem funkčnosti každé skupiny lidí, která spolupracuje na společném cíli je důvěra, upřímná komunikace, vzájemná podpora a pomoc,
- vedoucí skupiny je osoba uznávaná a respektovaná ostatními členy kolektivu; je to člověk, který umí ostatní motivovat k činnosti, koordinovat jejich práci, respektovat jejich samostatnost a názory, rozhodovat a přijímat odpovědnost,
- v týmu je relativní rovnováha v zaměřenosti a vynaloženém úsilí na výsledek,
- na základě hodnocení práce tým upravuje svoji činnost a plány,
- všichni tvrdě pracují, aby dosáhli svého cíle a společně se radují z úspěchů,
- dobrý kolektiv zpravidla dosahuje toho, co si předsevzal.

Úspěch, to je radost, uspokojení a motivace pro příští práci!

Abychom pochopili, o jakou skupinu lidí jde, musíme si uvědomit:

- Proč kolektiv vznikají?
- Proč tento kolektiv vznikl, jaký k tomu byl podnět, jaká potřeba?
- Proč se tito lidé stali členy tohoto kolektivu, jaká je jejich osobní potřeba?
- Co je cílem činnosti tohoto kolektivu?

Pružná rovnováha znamená:

- každému členovi kolektivu věnovat pozornost,
- dodržet rovnováhu v zodpovědnosti a zatížení,
- mít jasná pravidla práce a vymezenou zodpovědnost,
- vytvořit systém zastupitelnosti (aby jeden dokázal zastoupit druhého).

Aby to fungovalo „C“

Dětský kolektiv přestává být dětským kolektivem, když nepracuje s dětmi nebo pro ně.

Jak to udělat, abychom měli dostatek dětí a děti měly zájem o práci v našem kolektivu?

Jak získat nové členy?

Pět kroků k získání členů kolektivu

- 1) Definujeme, jak přesně vypadá výsledek, který považujeme za úspěch.
 - 2) Zhodnotíme, jaké další organizace podobného typu působí v našem regionu, kolik potenciálních členů je v oblasti naší působnosti a co jim můžeme nabídnout:
 - co je posláním naší organizace,
 - jaké potřeby jsme schopni uspokojit a jakým způsobem,
 - v čem se odlišujeme od ostatních organizací působících v regionu,
 - jaké máme prostředky k uspokojení potřeb potenciálních členů (materiální, prostorové a personální).
 - 3) Koho chceme oslovit, jaká je cílová skupina našeho zaměření.
 - 4) Jaká je dostupnost námi nabízeného programu (čas, prostor – vzdálenosti, peníze – finanční náročnost pro člena).
 - 5) Jakou propagační kampaň zvolíme; při ní musíme brát v úvahu:
 - charakteristiku cílových skupin a jaké propagační techniky se k nim dostanou,
 - jaká je naše organizace – jaké techniky propagace jí odpovídají,
 - co hlavního chceme propagaci sdělit,
 - jaká budou nejhodnější a nejpritažlivější slova,
 - co konkrétního přinese (jaké výhody) eventuální členství v naší organizaci,
 - jaké prostředky máme k dispozici.
- V propagační kampani platí:
- čím častěji o nás cílová skupina uslyší, tím lépe,
 - pokud věci fungují, opakujme je,
 - neopouštějme základní principy, pro které jsme se rozhodli,
 - buďme trpěliví, efekt se nedostaví hned.

Zviditelnění naší práce

Můžeme mít sebelepší a přitažlivější program, ale nepřiláká nám nové členy, pokud o něm nebudou vědět. Velmi málo kolektivů využívá k propagaci své práce regionální a celostátní tisk a ostatní média. Nedovedeme si představit, kolik práce pro nás udělá dobře zpracovaná a přitažlivá nástěnka umístěná ve výkladní skříni obchodu. Časopis kolektivu, kterým se děti chlubí ve třídě, také dokáže své. Dobře připravená akce kolektivu, přístupná veřejnosti, dokáže přímo divy.

Aby to fungovalo „D“

Aby členská základna našeho kolektivu rostla, děti byly spokojené a dospěláci měli radost z práce, je zapotřebí dobrý, pestrý a přitažlivý program. Jak to udělat?

Kde neustále brát nápady?

Mít dobré nápady, to je základ. Musíme jim ale umět pomáhat na světě.

Vyzkoušejme si tři techniky:

Pozitivní myšlení

Dotazování

Brainstorming

Pozitivní myšlení

Všichni jsme tak trochu nemocní. Naše nemoc se jmenuje „TO NEJDE“. Průběh nemoci je následovný: dostaneme nápad, ten nápad se nám nezdá být špatný, ale okamžitě si hledáme důvod, proč to nejde realizovat. Co kdybychom se pokusili při každém sebeztřeštěnějším nápadu hledat možnosti, jak by to šlo udělat? Několikrát to vyzkoušíme a najednou zjistíme, že dokážeme realizovat věci, o kterých jsme byli donedávna přesvědčeni, že jsou neproveditelné. Chce to jenom jedno – chtít. Chtít dokázat nemožné a dokázat se vyrovnat s případným nezdarem. S nezdarem je spojena další naše nemoc. Totiž, pokud se nám něco nepovede, okamžitě nápad odsouváme do přihrádky „špatné“. Neuvažujeme dále o tom, zda je chyba v nápadu, nebo zda jsme udělali my chybu při jeho realizaci a jakou.

Zásady:

- každý nápad je dobrý a nic není nemožné,
- každý nápad, který nemůžeme realizovat ihned, evidujeme – zaznamenáme,
- u každého nápadu, který se nám nepodařil, provedeme podrobnou analýzu postupu,
- každý nápad je možno modifikovat.

Dotazování

Pokud něco nevím, není mi něco jasné – zeptám se. Pokud nemám nápad, zeptám se.

Tato věta se zdá být na první pohled poněkud uhozená. Ovšem pouze na první pohled.

Každý z lidí, se kterými přicházíme denně do styku, má mozek. Každý mozek je studna nápadů a jde jen o to, umět ty nápady dostávat ven. Není nic jednoduššího, nežli se umět vyptávat.

Takováto je technika:

- navážeme běžný, neformální rozhovor,
- ve vhodné chvíli nadneseme problém (nevím, kam půjdu s kolektivem na víkend),
- zvolím příslušný dotaz:
Co bys dělal v mém případě?
Jak bys reagoval ty?
Jaký je tvůj názor?
Myslíš, že se s tím dá něco dělat?
Jaký z toho máš pocit?
Myslíš, že se to dá vyřešit?

Nezapomeň, že každý člověk je rád trochu důležitý. Pokud mu dáš ochutnat tento pocit a on ti bude „jako“ radit, je výsledek téměř stoprocentní.

Jedním ze základních předpokladů úspěšnosti této techniky je dobrá paměť. Nemůžeme vést „neformální“ rozhovor s diktafonem v ruce. Je výhodné mít vypracovanou techniku pro snadnější zapamatování. V současné literatuře je popsáno takových technik několik, stačí jen hledat a věnovat trochu času tréninku.

Tak tedy – hrrr na mozky.

Brainstorming

Toto hrozné slovo označuje techniku, při které má každý z účastníků právo vyjádřit se k problému. Má právo podávat návrhy na řešení a přitom platí pravidlo, že každé řešení, i zdánlivě nesmyslné, je možné.

Víme, že hodnocení omezuje představivost. Oddělme představivost od hodnocení. Nejdříve vymýšlejme a potom hodnotme. Smyslem techniky je vymyslet co nejvíce řešení a získat co největší množství nápadů. Při brainstormingu se lidé nesmějí obávat, že budou vypadat hloupě, když navrhnou nějaký „bláznivý“ nápad, proto je zakázán jakékoliv hodnocení.

Neexistuje žádný zaručeně správný způsob brainstormingu. Nejlepší je přizpůsobit ho svým potřebám a možnostem.

Před započtím brainstormingu:

- definujte svůj cíl (jaký hledáte nápad),
- vyberte vhodné účastníky (optimální skupina je 8 lidí),
- vyberte neutrální (nerušivé) prostředí,
- vytvořte neformální atmosféru,
- vyberte vedoucího cvičení (zapisuje a brzdí kritiku).

V průběhu práce:

- posadíme účastníky tak, aby byli tváří v tvář,
- vymežíme základní pravidla (zákaz hodnocení aktivity, nápady lze opakovat a rozvíjet apod.),

- před zahájením práce provedeme veselou rozcvičku
- boří případné zábrany účastníků,
- zahájíme práci,
- každý nápad se zaznamenává v plném rozsahu.

Po skončení práce:

- vybereme nejslibnější nápady,
- rozvineme nejlepší myšlenky,
- navrhne kroky pro řešení,
- všechny nápady archivujeme, abychom se k nim mohli později vrátit.

Čtyři základní kroky při hledání možností (všeobecně):

1. V čem je chyba? Jaké jsou současné příznaky? Co na situaci nevyhovuje?
2. Pojmenujeme a rozebereme problém. Problém rozčleníme do kategorií. Navrhne možné příčiny. Sledujeme, co chybí. Pojmenujeme bariéry řešení problému.
3. Jaké možné strategie nebo postupy existují? Co pro vyřešení problému navrhuje někdo druhý? Vytvořme představu o tom, co by se mohlo udělat.
4. Co by se mohlo udělat? Jaké kroky by se měly podniknout, aby bylo možno problém vyřešit?

Tato technika vyžaduje určitou disciplínu při práci a je poměrně časově náročná.

Její výsledek však stojí za to. Problém se obvykle vyřeší a ještě navíc získáme spoustu použitelného materiálu pro další práci s řešeným problémem.

Aby to fungovalo „E“

Vnitřní organizace skupiny

Základem pro dobrou funkci sociální skupiny je její správná vnitřní organizace.

Každé z dětí musí mít pocit sounáležitosti se skupinou, pocit potřeby a nepostradatelnosti!

Tyto vnitřní pocity u některých dětí vznikají automaticky z jejich postavení ve skupině (vůdcové, pomocníci, aktivisté). Jiným dětem je musíme pomoci získat. Zaměstnáme je drobnými či náročnějšími úkoly dlouhodobého nebo krátkodobého charakteru, motivujeme jejich samostatné snahy.

Je několik metod, jak zaměstnat co největší počet dětí. Z psychologických výzkumů se ukázalo, že nejfunkčnější pracovní tým je o čtyřech členech. Toho využijeme při vytváření pracovních skupinek. Skupinkám zadáváme samostatné úkoly. Pokud to není možné, pokusíme se uspořádat kolektiv do větších pracovních uskupení, kde má každá skupinka jasně vymezené povinnosti.

35. Slovník cizích slov a odborných termínů

abstrakce abstraktní myšlení

myšlenkový proces odlučující odlišnosti a zvláštnosti a zjišťující obecné a podstatné vlastnosti předmětů a jevů okolní skutečnosti a vztahy mezi nimi

adrogeny

mužské pohlavní hormony

akcelerace

zrychlení, např. zrychlení růstu

algebra

obor matematiky – nauka o vztazích mezi čísly, zejména o řešení rovnic

analogický

obdobný, podobný

analogie

obdoba, podobnost

analýza

rozbor

aspekt

hledisko, zřetel, pohled na něco

aspirace

snaha význačně se umístit, dosáhnout vytčeného cíle

behaviorální

vycházející z vnějšího (pozorovatelného) chování a zdůrazňující podnět a reakci na něj

diagnostika

rozpoznávání, určování příčiny

divergence myšlenkových procesů

odchýlení, odklon, rozrůznění, rozpor – dvojí cesta

dynamický (projev)

silný, emočně vzestupný, v určitém sledu

etologie

nauka o místech pobytu a životních zvycích zvířat

etymologie

nauka o původu slov, původním významu slov, jejich vývoje a příbuznosti

fatalismus

víra v neodvratný osud

fixovaný

zachycený, upevněný, upjatý k někomu či něčemu

formální operace

kladení důrazu na nahodilé bez zřetele k myšlenkovému obsahu, vnějškovitost, neoprávněnost, zdánlivost

frustrace

stav porušené psychické rovnováhy zapříčiněný neuspokojením potřeb, blokádou na cestě k cíli

funkční libost

příjemný pocit z vykonávané činnosti

hostilní

nepřátelský až agresivní

incest

pohlavní styk mezi příмыми příbuznými (rodič – dítě, bratr – sestra)

identifikace

zjištění, určení přesného

*Klidně můžete odjet,
podle norem je ten dům absolutně nehořlavý.*

indikace

charakteristické pro jedince, týkající se jedince jedinec

individuální, individuum

jedinec

kompromis

dohoda dosažená vzájemnými ústupky, oboustranně přijatelné řešení

koordinace

harmonická spolupráce, souhra, uvedení do souladu

manipulativní

jednání, kterým se jeden snaží ovlivnit druhého (obvykle v neprospěch druhého)

masturbace

onanie, dráždění vlastních pohlavních orgánů, vyvolávání příjemných pocitů a orgasmu

metabolismus

látková přeměna v těle potřebná k udržování základních životních funkcí

modifikace

obměna, úprava, přizpůsobení

motorický

pohybový

narativní přístup

vyprávějící, příběhový

ontogeneze

vývoj jedince od začátku do konce

opozice

odpor, nesouhlas, jdoucí proti, vztah navzájem se vylučujících pojmů ap.

osifikace

zkostrnatění chrupavčitých částí kostí, zakončení vývoje kostí

pozitivní (přístup, myšlení)

kladný, vyjadřující souhlas

preferance

upřednostnění

racionální (důvod)

rozumový, rozumný

receptivní slovní zásoba

suma slov, kterým rozumíme, třeba že je nepoužíváme ve vlastním slovním projevu

referenční (skupina)

skupina, se kterou se člověk ztotožňuje, má k ní citový vztah

restriktivní

omezující, uplatňující omezení

retardace

Zpomalení, např. zpomalení vývoje

semirestriktivita

takové omezení napůl, jakoby omezení, jakoby zákaz

stochastické myšlení

volně přicházející, náhodně přicházející

specifický

příznačný pro něco

subjektivní

osobní, týkající se pouze jedince

symbolické uvažování

mnohovýznamové vnímání skutečnosti na základě znakové shody mezi zážitkem a věcí (podnětem)

syntéza

sloučení, sjednocení v celek

teze

zásada, myšlenka, stručné vyjádření tvrzení

traumatologický a evakuační plán

traumatologický – úrazový, evakuační – záchranný – plán postupu při úrazu nebo jiné mimořádné události např. požáru

verbální

slovní, vyjádřený slovy

Dotted lines for writing notes.

